

françois mauriac

sfîrşitul nopţii

•

sărutul dat leprosului

françois mauriac

sfârşitul nopţii

ROMANE

TRADUCERE DE ELIS BUŞNEAG
PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC
DE IRINA MAVRODIN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1972
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

LA FIN DE LA NUIT: Editions Bernard
Grasset, Paris, 1935
LE BAISER AU LÉPREUX: Editions Bernard
Grasset, Paris, 1922

PROBLEMATIC ŞI POETIC ÎN ROMANUL LUI FRANÇOIS MAURIAC

„Conflictul între aceste două exigenţe: pe de o parte, să scriu o operă logică şi raţională, pe de alta, să las personajelor nedeterminarea şi misterul vieţii – îmi pare a fi singurul pe care, cu adevărat, trebuie să-l rezolv.” Astfel îşi precizează Mauriac locul, într-un eseu despre roman, între tradiţia balzaciană, pe care o contestă doar parţial, şi noile tendinţe ale romanului – recunoscute de el mai ales în opera lui Dostoievski şi Proust –, pe care nu le acceptă, de asemenea, decât în parte. Romanul lui Mauriac este însăşi consacrarea acestui compromis, rezolvarea lui originală,

E balzacian, mai ales, prin teme, deşi Mauriac le dă acestora o semnificaţie cu totul nouă. Din mulţimea temelor balzaciene el decupează de fapt una singură (tratând-o, de fiecare dată, în acelaşi mod) – şi în această unicitate obsesională a temei se vădeşte o deosebire fundamentală faţă de multiformul spirit balzacian –, atât de caracteristica temă a relaţiilor de familie în lumea burgheziei bogate. Ca şi în opera lui Balzac, în romanele lui Mauriac, sinistre comploturi – de a căror reuşită atârnă izbânda sau eşecul unei existenţe – se urzesc în jurul unui testament sau al unei foi de zestre; mărunte afaceri tenebroase, proiectate pe orizontul scund al unui oraş de provincie, mereu acelaşi şi conceput de către Mauriac ca o aglutinare de familii, capătă proporţii devastatoare. Ca şi la Balzac, o umanitate de speţă şi cu aspiraţii inferioare îşi desfăşoară drama grotescă, condiţionată de mecanisme sociale minuţios descompuse de către romancier.

Principiul acesta determinist impune unora dintre personajele lui Mauriac o coerenţă, o logică, până la un

punct exterioare: caractere solide, supuse unei stricte cauzalităţi, şi deci cu evoluţie previzibilă, ce nu au „misterul” şi „nedeterminarea” la care autorul lor năzuia, nu sunt acele „haosuri vii”, enigmatice, imaginate teoretic de romancier, care apare conştiinţei cititorului ca o prezenţă tiranică şi omniscientă, lucru observat de Sartre într-un text antologic: „Puţina independenţă pe care domnul Mauriac i-o acordă (eroinei din romanul *Sfârşitul nopţii),* el i-a măsurat-o cu exactitate, ca într-o reţetă medicală sau de bucătărie. Nu mă aştept să mă surprindă cu ceva, ştiu despre ea totul dinainte. Şi iată de ce înălţările şi căderile ei nu mă emoţionează cu mult mai mult decât cele ale unui gândac care s-ar încăpăţâna prosteşte să se caţere pe un perete... De ce acest autor serios şi aplicat nu şi-a atins oare scopul? Din prea mare orgoliu, cred eu. A vrut să ignore, cum fac, de altfel, cei mai mulţi dintre scriitorii noştri, că teoria relativităţii se aplică în mod integral universului romanesc; că, într-un adevărat roman, ca şi în lumea lui Einstein, un observator privilegiat nu-şi are locul şi că, într-un sistem romanesc, ca şi într-un sistem fizic, nu e cu putinţă nicio experienţă care să ne permită să stabilim dacă acest sistem este în mişcare sau în repaus. Domnul Mauriac s-a preferat pe sine. El a ales atotcunoaşterea şi atotputernicia divină. Dar un roman este scris de un om pentru oameni. Sub privirea lui Dumnezeu, care străpunge aparenţele fără a se opri la ele, nu există roman, nu există artă, pentru că arta trăieşte din aparenţe. Dumnezeu nu este artist; şi nici domnul Mauriac” *(Situaţii I).*

Obiecţia lui Sartre se justifică, fără îndoială, dar numai într-o oarecare măsură, şi anume, în măsura în care îl raportăm pe Mauriac la marii inovatori ai romanului modern, la cei a căror poziţie tinde a fi radicală. Prin răspunsul său *(Le Figaro littéraire* din noiembrie 1952). Mauriac se situează de altfel el însuşi pe poziţiile tradiţionale ale moralistului: „Este adevărat că fie şi numai prin titlul unei alte cărţi, *Făţarnica,* îmi judec şi îmi condamn eroina; ceea ce, conform tehnicii preconizate

astăzi, este o crimă. Dar Molière îl condamnă pe avar, Racine îl judecă pe Narcisse, Shakespeare pe Iago şi Balzac pe verişoara Bette. Suntem liberi să judecăm sau nu propriile noastre creaturi, după cum cer sau nu a fi judecate, după cum am hotărât să desenăm un caracter sau să exprimăm un destin.”

Totuşi, această supunere la tradiţie a romanului lui Mauriac este, după cum arătam, până la un punct discutabilă, cerând o nuanţare foarte precaută. Ea nici nu poate fi, de altfel, corect definită în termenii în care, pentru o mai sistematică procedare, suntem siliţi să o facem,, adică prin aplicarea analizei la elemente izolate ale operei lui Mauriac. Căci partea de „mister” şi de „nedeterminare” pe care le găsim la unele personaje – cele prin care romanul lui Mauriac se apropie de cel al lui Proust şi al lui Dostoievski, devenind uneori, cu timiditate, de construcţie discontinuă, şi, în mod decis, problematic – nu ni se înfăţişează ca atare decât prin raportare la întreg romanul. Revenim, cu alte cuvinte, la ideea de rezolvare artistică originală, pe care o enunţam la început. Şi dacă, totuşi, o situare mai precisă, în perspectiva istoriei literare, trebuie făcută, Mauriac, ca artist, ni se pare a face mai curând parte din familia spirituală a lui Proust şi Dostoievski decât din cea a lui Balzac.

Prin opera lui Mauriac – dar mai puţin, fără îndoială, decât prin cea a altor romancieri din primele decenii ale secolului XX – se ajunge, în roman, la o relativizare a viziunii, care poate deveni punct de plecare fecund pentru o nouă cunoaştere, la o subiectivizare a ei, care duce la o poeticizare a romanului.

Mauriac scrie încă o proză de observaţie, de analiză psihologică sau socială (acelaşi lucru se poate spune însă şi despre Dostoievski sau Proust). Dar romanul său este totodată şi proiecţie a unui eu care îşi caută şi îşi „regăseşte” adevărul într-un trecut a cărui realitate, ca şi în cazul lui Proust, este retrăită, efectiv recreată, prin intermediul memoriei afective: „Nu observ, nu. Descriu, regăsesc: regăsesc acest «regăsesc», care apare de două

ori şi care este opus lui «nu observ, nu descriu», plasează întreaga operă a lui Mauriac în perspectiva proustiană a căutării timpului pierdut, a timpului conceput ca durată. Interioară, lumea strâmtă şi jansenistă a copilăriei mele pioase, adânc neliniştite şi solitare, a provinciei... Lume strâmtă, mărginită la o clasă burgheză pe cale de transformare şi poate de dispariţie, la un oraş, la câteva peisaje: lande sau podgorii, la o religie sau mai curând la o atmosferă religioasă, din care nu mai supravieţuieşte astăzi aproape nimic” *(Le Figaro littéraire,* noiembrie 1952).

Să nu căutăm deci această proiecţie subiectivă, cu alte cuvinte dimensiunea poetică a romanului lui Mauriac, aşa cum se face de obicei, în virtutea aceluiaşi procedeu care izolează elementele unei opere în loc să le surprindă în conexiunea lor cea mai intimă, numai în mult citatele descrieri de peisaj bordelez: lande, sterpe şi dezolante, ori păduri de pini neclintite sub arşiţă sau contorsionate în furtună, simbolice, dincolo de pitorescul exterior, pentru solitudinea şi neliniştea câtorva personaje. În întregimea ei, această lume a copilăriei şi a adolescenţei lui Mauriac îşi capătă coloratura subiectivă prin aceste personaje, care pendulează tragic între solicitările cărnii şi cele ale spiritului.

Prin aceşti mari păcătoşi şi virtuali sfinţi (asemănători întrucâtva celor din romanele lui Dostoievski), Mauriac introduce în romanul balzacian dimensiunea problematicului şi a tragicului. Aceste personaje sunt stăpânite de o profundă nelinişte existenţială, care debutează printr-un sentiment acut al inadaptabilităţii la un mediu ipocrit şi convenţional, devenit apoi sentiment al înstrăinării, al singurătăţii şi al neputinţei de comunicare (nici chiar în iubire) cu ceilalţi, şi totodată aspiraţie către un absolut. O stare funciară de intoleranţă şi de refuz le face să încerce diferite forme de evadare şi moduri de existenţă nonconformistă, ca acelea, fascinante pentru aceşti provinciali, pe care le poate oferi viaţa Parisului.

În acest sens, s-ar putea face o nouă trimitere la Balzac,

dar tocmai pentru a arăta cum o temă balzaciană – cea a tânărului provincial care aspiră să ajungă la Paris pentru a parveni – deşi preluată în schema ei exterioară, se goleşte de vechiul conţinut, care este înlocuit prin unul de o semnificaţie total opusă. Avatarurile pariziene ale personajelor lui Mauriac nu sunt concepute în perspectiva unei reuşite sau a unui eşec social: ele sunt doar stadiile premergătoare – aducătoare de tulburare şi de suferinţă, dar necesare ca experienţă existenţială autentică – momentului când spiritul îşi găseşte pacea, şi graţia coboară asupra celui predestinat. Inadaptare faţă de un mediu concret situat istoriceşte, revoltă, sete de puritate şi de adevăr, resimţite apoi pe plan metafizic ca spaimă existenţială, aspiraţie şi îndoială religioasă, urmate de mântuirea prin iubire – iată itinerariul spiritual al acestor personaje.

O lume catolică idealizată (în viziune jansenistă: Racine, – cu ale cărui tragedii romanele sale sunt în mod obişnuit comparate –, Pascal sunt, dintre clasici, marile modele ale lui Mauriac), puternică, severă şi sumbră – dar o lumină străluceşte totdeauna undeva departe, anunţând „sfârşitul nopţii” – se opune astfel unei lumi catolice de burghezi provinciali, negustori de vinuri şi posesori de păduri de pini, derizorie în pragmatismul ei social şi religios, în rutina ei liniştitoare şi confortabilă.

Aşa cum s-a definit singur, refuzând formula ce i se aplică în mod obişnuit, de „romancier catolic”, Mauriac este „un catolic care scrie romane”. Această precizare este foarte importantă: fidel şi din acest punct de vedere lecţiei lui Dostoievski şi respingând ideea unui roman cu teză, a unui roman edifiant, el vrea să salveze o anumită ambiguitate care creează la cititor senzaţia de viaţă adevărată, trăită ca realitate confuză şi contradictorie.

„Monotonia” operei lui Francois Mauriac, frapantă şi unanim observată, ni se propune ca un atribut esenţial al acestei creaţii. A discuta orice roman al său (începând cu *Le baiser au lepreux,* scriere de tinereţe, dar foarte caracteristică) înseamnă a-i discuta întreaga operă.

Această monotonie este de o calitate care ne oferă şi ea posibilitatea de a integra romanul lui Mauriac în romanul de orientare nouă al secolului XX. Natura ei este analogă până la un punct naturii acelei „monotonii” fundamentale (este formula lui Proust) ce poate fi constatată în creaţia poeţilor moderni şi în a celor mai moderni romancieri: ea rezultă din repetiţia unei structuri literare, altminteri puternică, plină de relief, pusă însă pe deplin în valoare tocmai prin această reluare, care face mai evidente şi mai obsedante totodată coordonatele universului propus nouă de către poet sau romancier.

Monotonia aceasta de structură, existentă, de fapt, la toţi marii scriitori, şi care nu este altceva decât ceea ce în mod obişnuit numim stil (în sensul larg al cuvântului), corespunde unor obsesii convertite în câteva metafore obsedante, caracteristice pentru demersul creator al lui Mauriac: „Îndată ce mă apuc de lucru, totul se colorează în culorile mele eterne; personajele mele cele mai frumoase pătrund într-o anume lumină sulfuroasă, care-mi este proprie şi pe care nu o apăr – care este, pur şi simplu, a mea”.

Mare cititor al lui Baudelaire şi autor a patru volume de versuri, Mauriac rămâne, scriindu-şi romanele, ca şi Proust, un poet.

IRINA MAVRODIN

TABEL CRONOLOGIC

1885 *11 octombrie.* Se naşte Francois Mauriac, la Bordeaux, dintr-o familie catolică aparţinând marii burghezii.

1886 Moare tatăl său.

1897 François Mauriac devine elev la şcoala călugărilor *marianistes* (Le Grand-Lebrun, Caudéran).

1901 Elev la liceul din Bordeaux. Lecturi din Pascal şi Racine, Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Francis Jammes.

1903 Îşi dă licenţa în litere la Facultatea de litere din Bordeaux.

1908 Venit la Paris, colaborează la *Revue du Temps presént* şi la *Revue de la Jeunesse.*

1909 Mauriac publică volumul de poeme *Mâinile împreunate (Les Mains jointes),* despre care Maurice Barrès scrie în *L'Echo de Paris* un articol foarte elogios („Vei face o carieră glorioasă...”).

1911 Publică un al doilea volum de poeme, *Rămas bun adolescenţei (L'Adieu à l´adolescence).*

1913 Se căsătoreşte cu Jeanne Lafon, căsătorie din care se vor naşte doi fii şi două fiice.
Copilul încărcat cu lanţuri (L'Enfant chargé de

chaînes).

1914 *Toga (La Robe prétexte)*
Este mobilizat ca infirmier.

1920 *Mici eseuri de psihologie religioasă (Petits essais de psychologie religieuse).*
Carnea şi sângele (La Chair et le sang).

1921 *Priorităţi (Préséances).*

1922 *Sărutul dat leprosului (Le Baiser au lepreux).*

1923 *Fluviul de foc (Le Fleuve de feu).*
Genitrix.

1924 *Răul (Le mal).*

1925 *Deşertul iubirii (Le désert de l´amour),* roman distins cu „Le grand Prix du roman".

1927 *Thérèse Desqueyroux.*

1928 *Destine (Destins).*
Trei povestiri (Trois récits).
Viaţa lui Jean Racine (La Vie de Jean Racine).

1929 *Dumnezeu şi Mamona (Dieu et Mammon).*

1930 Mauriac renunţă la colaborarea cu *L'Écho de Paris* şi începe să colaboreze la *Sept* şi *Temps présent.*
Ceea ce era pierdut (Ce qui était perdu).

1931 *Suferinţele şi fericirea creştinului (Souffrances et Bonheur du chrétien).*

Blaise Pascal şi sora sa Jacqueline (Blaise Pascal et sa soeur Jacqueline).

1932 Este ales preşedinte al Societăţii oamenilor de litere (Société des Gens de Lettres).
Cuibul de vipere (Le noeud de vipères).

1933 *Romancierul şi personajele sale (Le Romancier et ses personnages).*
Misterul Frontenac (Le Mystère Frontenac).

Este ales membru al Academiei franceze,

1934 *Journal I.*

1935 *Sfârşitul nopţii (La fin de la nuit).*

1936 *Îngerii negri (Les anges noirs).*
Viaţa lui Iisus (Vie de Jésus).

1937 Împotriva lui Franco, ia apărarea cauzei republicanilor spanioli.
Piesa *Asmodée* este reprezentată la Comedia Franceză (va fi publicată în 1938).
Journal II

1938 *Cufundări (Plongées).*

1939 *Drumurile mării (Les Chemins de la mer).*

1940 *Journal III.*

1941 *Făţarnica (La Pharisienne).*

1943 Aderă la Frontul naţional al scriitorilor. Publică clandestin culegerea de articole antinaziste Le *Cahier noir (Caietul negru)* sub numele de Forez.

1945 Apare piesa *Cei ce nu sunt iubiţi (Les Mal Aimés).*

1947 *Trecerea Diavolului (Passage du Malin)* este reprezentată la Théatre de la Madeleine (va fi publicată în 1948).

Despre Proust (Du côté de chez Proust).

1951 Apare piesa *Focul pe pământ (Le feu sur la terre).*
Jurnal IV.
Saguinul (Le Sagouin).

1952 Scriitorului îi este decernat Premiul Nobel, „pentru analiza pătrunzătoare a sufletului omenesc şi intensitatea artistică cu care a interpretat, în forma romanului, viaţa”.
Galigaï.

1955 *Pâinea cea vie (Le pain vivant,* scenariu de film).

1958 *Bloc-notes* (serie de articole apărute în *Le Figaro littéraire).*

1959 *Memorii lăuntrice (Mémoires intérieurs).*

1961 *Noul Bloc-notes (Le Nouveau Bloc-notes).*

1962 *Ceea ce cred (Ce que je crois).*

1964 *Charles de Gaulle.*

1965 *Noi memorii lăuntrice (Nouveax Mémoires intérieurs).*

1966 *Ceilalţi şi eu (Les autres et moi).*

1970 François Mauriac, încetează din viaţă.

I.M.

SFÂRŞITUL NOPŢII

ROMAN

PREFAŢĂ

N-am intenţionat să dau în Sfârşitul nopţii *o continuare la* Thérèse Desqueyroux[1]*, ci portretul unei femei la apusul vieţii, pe care am mai zugrăvit-o odată în timpul tinereţii sale criminale. Nu e deloc necesar s-o fi cunoscut pe prima Thérèse, pentru a manifesta interes pentru cea a cărei ultimă dragoste o povestesc aici.*

De zece ani, de când, obosită de a trăi în mine, cerea să moară, doream ca moartea să-i fie creştinească; de aceea intitulasem cartea, pe care n-o scrisesem încă, Sfârşitul nopţii, *fără să ştiu cum se va sfârşi această noapte: opera terminată risipeşte, în parte, speranţa inclusă în titlu.*

Cititorului, care doreşte pe bună dreptate ca orice operă literară să marcheze etapele unei ascensiuni spirituale şi care se va mira poate de această coborâre în infern, unde îl port iarăşi cu mine, vreau să-i reamintesc că eroina aparţine unei perioade a vieţii mele de mult trecute, şi că e martorul unei nelinişti depăşite.

De altfel, deşi scrisesem aceste pagini fără altă intenţie decât aceea de a pune în lumină chipul chinuit al Thérèsei, astăzi ştiu ce înseamnă ele pentru mine şi mai ales ceea ce m-au ajutat să descopăr: puterea cu care sunt înzestrate fiinţele cele mai împovărate de fatalitate, puterea aceea de a spune nu *legii care le striveşte. Când Thérèse, cu o mână şovăitoare, îşi dă la o parte părul de pe fruntea răvăşită, pentru ca băiatul care o adoră să se înspăimânte şi să se îndepărteze de ea, gestul dă semnificaţie întregii cărţi. La fiecare întâlnire, nefericita îl reia, neîncetând să se împotrivească forţei care i-a fost dată, pentru a otrăvi şi a corupe. Dar ea face parte din acea categorie de fiinţe (o*

[1] Vezi „Biblioteca pentru toţi” nr. 396 (1967).

imensă familie!), care nu vor ieşi din noapte, decât ieşind din viaţă. Cu o singură condiţie, să nu se împace cu ideea nopţii.

De ce am întrerupt această povestire puţin înainte ca Thérèse să fie iertată, îngăduindu-i-se astfel împăcarea cerească? Adevărul este că aceste pagini consolatoare au fost scrise şi apoi rupte: nu VEDEAM preotul indicat să primească spovedania Thérèsei. La Roma, am dat peste acest preot, şi astăzi ştiu (poate că odată am să scriu despre lucrul acesta) cum a intrat Thérèse în lumina morţii.

Roma, Bobotează, 1935

I

— Ieşi astă-seară, Anna?

Cu capul înălţat, Thérèse, îşi privea slujnica. Costumul-taior pe care i-l dăruise era prea strâmt pentru trupul tânăr şi împlinit al fetei. Anna stătea în picioare în faţa stăpânei.

— Auzi ploaia, fetiţo? Ce-ai să faci afară?

Ar fi vrut s-o reţină, să asculte clinchetul familiar ar farfuriilor mutate dintr-un loc în altul şi cântecul acela de neînţeles al cărui refren alsaciana îl fredona la nesfârşit. În celelalte seri, până la orele zece, Thérèse se simţea în siguranţă, învăluită de rumoarea aceea pe care o face o fiinţă vie, când este tânără. În primele luni, Anna locuise în apartament, într-o cămăruţă liberă. Iar noaptea, stăpână-sa auzea suspine, vorbe nedesluşite de copil care visează, uneori câte un mârâit animalic. Şi chiar când tânăra fată dormea somnul cel mai adânc, Thérèse îi simţea prezenţa, de parcă ar fi auzit cum circulă sângele prin trupul întins dincolo de perete. Nu era singură; bătăile proprie-i inimi n-o mai înspăimântau.

Sâmbătă seara slujnica ieşea în oraş; Thérèse rămânea cu ochii deschişi în beznă, ştiind că somnul nu avea s-o cuprindă înainte de înapoierea fetişcanei care, uneori, nu se întorcea decât în zori. Cu toate că niciodată nu i se ceruse socoteală de nimic, într-o bună zi Anna şi-a cărat lucrurile la etajul servitorilor: „ca să hoinărească mai în voie, pricepeţi!” a zis portăreasa.

Thérèse a trebuit să se mulţumească cu puţina mângâiere pe care i-o aducea prezenţa Annei până la orele zece. Când fetişcana venea să-i spună bună seara şi să primească dispoziţii pentru ziua următoare, stăpâna se străduia să prelungească discuţia; o întreba despre familia

ei: „Avea vreo ştire de la maică-sa?”, dar mai totdeauna fata îi răspundea prin fraze scurte, ca un copil pe care cei mari îl obosesc şi care se grăbeşte să meargă la joacă. Nicio duşmănie, de altfel; ba chiar o pornire afectuoasă. Ceea ce predomina totuşi era acea nepăsare a tinerilor faţă de bunăvoinţa vârstnicilor pe care nu-i pot iubi. Thérèse dădea târcoale acestui univers ferecat: o ţărancă, o slujnică, pe care o păstra ca pe o bucăţică de pâine neagră în temniţa el, neavând de ales între tânăra fată şi altă fiinţă omenească. De obicei nu stăruia; şi după ce Anna îi spunea: „Îi doresc noapte bună doamnei. Doamna nu mai doreşte nimic?” Thérèse se ghemuia în colţul ei aşteptând, ca întotdeauna, cu inima strânsă zgomotul uşii închise.

În această sâmbătă, însă, deşi nu se făcuse ora nouă, Anna părea că se pregăteşte de plecare, cocoţată pe tocurile înalte cu picioarele cam groase, strânse ca într-un corset în pantofii din imitaţie de şopârlă.

— Nu ţi-e teamă de ploaie, fetiţo?

— O! până la metrou, nu-i mult de mers…

— O să-ţi uzi taiorul.

— N-o să stăm pe stradă. Ne ducem la cinema…

— „Ne ducem” – cine?

Ea-i răspunse cu un aer îndărătnic:

— Câţiva prieteni… şi se şi repezi la uşă. Thérèse o strigă:

— Şi dacă te-aş ruga să rămâi, astă-seară? Nu mă simt prea bine…

Îşi asculta, uluită, răsunetul propriilor cuvinte. Vorbea oare ea? Slujnica bombăni:

— Bine! dacă-i aşa… dar Thérèse se şi răzgândise:

— Nu, simt că mi-i mai bine… Du-te şi te distrează, fetiţo.

— Doamna doreşte să-i încălzesc laptele?

— Nu, nu. N-am nevoie de nimic. Hai, du-te.

— Doriţi să aprind focul?

Thérèse îi răspunse că o să-l aprindă singură, dacă i-o fi frig. Se abţinu s-o împingă pe fată de umeri; de data

aceasta, zgomotul uşii închise nu numai că nu-i făcu rău, dar îi dădu un sentiment de uşurare. Se privi în oglindă şi rosti cu glas tare: „Ce-i cu tine, Thérèse?” Ce se petrecea, oare cu ea? Se umilise astă-seară mai mult decât oricând? Gândul că-şi va petrece de una singură o seară şi o noapte întreagă o făcuse să se agaţe, aşa cum proceda întotdeauna, de prima fiinţă răsărită în cale. Să nu fie singură, să aibă cu cine schimba o vorbă, să audă respiraţia unui om tânăr… Atât şi nimic mai mult; dar nici acest lucru nu mai era posibil. Şi, ca întotdeauna, un val de ură urcă din străfundul fiinţei sale: „proasta asta o să-şi frângă repede gâtul şi până la urmă o să facă trotuarul…”

Thérèsei îi fu ruşine de sentimentul care o stăpânea, îşi scutură capul. Va aprinde focul… Nu pentru că seara de octombrie ar fi fost rece; dar, vorba ceea, focul îţi ţine tovărăşie. Va lua o carte… cum de nu se gândise să-şi facă rost în timpul după-amiezii de un roman poliţist? Nu suporta nicio altă lectură în afara romanelor poliţiste. Când era tânără încerca să se regăsească în cărţi şi sublinia cu creionul unele pasaje. Acum nu mai aştepta nimic de la confruntarea cu personajele născocite: toate dispăreau, se pierdeau în propria ei strălucire.

Astă-seară deschise totuşi cu mâna tremurândă biblioteca cu geamuri – aceeaşi care îi mobilase pe vremuri camera ei de fată, la Argelouse, în timpul nevinovăţiei, şi tot aceeaşi care o asistase în zilele când, proaspăt măritată, starea bărbatului său îi obliga să locuiască în camere separate. Thérèse îşi aminteşte cum, timp de câteva zile, ascunsese pacheţelul cu droguri în dosul volumelor *Istoria Consulatului şi a Imperiului…* Această mobilă veche şi onestă, tăinuitoare de otravă, complicea crimei sale, martora crimei sale… Cum de-a putut, oare, parcurge un drum atât de lung, de la ferma din Argelouse până la etajul al treilea al casei bătrâneşti de pe strada du Bac? Thérèse şovăie o clipă, ia cartea, o pune jos, închide biblioteca, se apropie de oglindă.

Îi cade părul ca la bărbaţi; da, are o frunte cheală de om bătrân: „o frunte de gânditor”, rosteşte ea cu glasul şoptit.

Dar acesta e singurul semn vizibil de bătrâneţe: „Când îmi pun pălăria arăt întocmai ca mai înainte. Încă de la douăzeci de ani mi se spunea că n-am vârstă…”

Cele două cute care-i porneau de la nasul prea mic spre colţul buzelor, păreau să fie doar cu puţin mai accentuate decât pe vremuri. Ce-ar fi să iasă-n oraş… La cinema? Nu, ar costa-o prea scump, nu s-ar putea abţine ca apoi să nu bea un păhărel din cafenea în cafenea… Începea să facă mici datorii. În Landă treburile mergeau din ce în ce mai prost. Era pentru prima oară când moşia nu mai aducea beneficii. Bărbatul său îi scrisese patru pagini referitoare la acest lucru: stâlpii de mină nu mai au căutare; englezii îi refuză. Totuşi răririle trebuie făcute pentru că pinii încep să se resimtă. Aceste răriri care altădată produceau, acum costă scump. Preţurile răşinii n-au fost niciodată atât de scăzute… Încerca să vândă pinii, dar negustorii îi ofereau preţuri derizorii.

Thérèse îşi păstrase totuşi obiceiurile de altădată; nu putea ieşi în oraş fără să arunce banii ca pe un lest, pentru a se înălţa puţin deasupra acestui vid, pentru a realiza, dacă nu plăcerea, cel puţin ameţeala, abrutizarea. De altfel nu mai avea forţa fizică de a rătăci singură pe străzi. Cinematograful nu o ajutase niciodată cu nimic, semiîntunericul din sală provocându-i o plictiseală căreia nu putea să-i reziste. Cea mai neînsemnată fiinţă vie căreia, la cafenea, îi urmărea gesturile şi mişcările o interesa mai mult decât imaginile de pe ecran. Dar ea nu mai avea curajul să se desfete spionându-i pe alţii, pentru că nicăieri nu trecea neobservată. Zadarnic se îmbrăca în culori şterse, zadarnic îşi căuta un loc ferit: în înfăţişarea ei era ceva, nici ea nu ştia ce, care atrăgea atenţia. Sau poate îşi închipuia doar? Oare din pricina chipului neliniştit, a gurii acesteia strânse?

În ţinuta sa, pe care o credea corectă şi chiar sobră, stăruia acea vagă dezordine, acea uşoară extravaganţă, a femeilor care încep să îmbătrânească şi care nu mai au pe nimeni care să le dea sfaturi. În copilărie, Thérèse se distra adesea pe seama mătuşii Clara, pentru că fata

bătrână se putea abţine să nu strice pălăriile care i se cumpărau, modificându-le după gustul ei. Dar iată că acum Thérèse se lăsa pradă aceleiaşi manii şi orice-şi punea pe ea, căpăta, fără voia ei, un aspect bizar. Poate că mai târziu va deveni şi ea una din bătrânele acelea ciudate, cu pălării cu pene, care-şi vorbesc singure pe băncile din parcuri, trăgând după ele bocceluţa cu zdrenţe vechi.

Nu era conştientă de această ciudăţenie; şi totuşi îşi dădea bine seama că pierduse puterea aceea de care singuraticii nu se pot lipsi – puterea insectelor care împrumută culoarea frunzei şi a scoarţei. De la masa ei, la cafenea sau la restaurant, ani de-a rândul, Thérèse cercetase în taină fiinţele care n-o vedeau. Ce făcuse oare cu inelul care te face nevăzut? Iată că acum atrage toate privirile, ca animalul străin de turmă.

Aici, cel puţin, între aceşti patru pereţi, cu această podea lăsată, cu acest tavan, pe care dacă şi-ar fi ridicat braţul l-ar fi putut atinge, era sigură că se află la adăpost. Trebuia numai să-şi găsească forţa să rămână în acest spaţiu mărginit. Or, în seara aceasta, Thérèse simţea că n-are tăria să stea singură. Era atât de convinsă de acest lucru, încât fu gata să se lase cuprinsă de spaimă. Apropiindu-se din nou de cămin, se privi în oglindă şi cu un gest familiar îşi lăsă degetele să-i alunece încet, de-a lungul obrajilor. Nimic nou nu se petrecea în viaţa ei, în acel moment al zilei, decât ceea ce se petrecuse întotdeauna: nimic nou… Nimic. Şi totuşi era sigură că atinsese o limită: ca vagabondul care îşi dă seama că a apucat-o pe un drum care nu duce nicăieri şi care se pierde în întinderea nisipoasă. Fiecare zgomot de afară se izola de forfota umană, căpăta o valoare absolută: acest claxon de automobil, acest râs femeiesc, acest scârţâit de frână.

Thérèse înaintă până la fereastră; o deschise. Ploua. Vitrina farmacistului era încă luminată. Verdele şi roşul unui afiş luceau sub razele unui felinar. Thérèse se aplecă, măsură cu ochii distanţa până la trotuar. Ai fi zis că cercetează vidul. Nici măcar umbra curajului de a se

arunca în el! Dar poate că ameţeala... Invoca ameţeala şi se ferea de ea. Închise iute fereastra, şopti: „Laşă!” Ce lucru cumplit, să vrei să provoci moartea cuiva, când ţie ţi-e frică de ea. Cu o zi mai nainte se împliniseră cincisprezece ani de când, escortată de avocatul său, Thérèse ieşise din tribunalul subprefecturii şi străbătuse piaţa pustie, repetând cu glasul scăzut: „Neurmărire! Neurmărire!” Liberă în sfârşit, crezuse ea... Ca şi cum stătea în puterea oamenilor să decidă dacă o crimă se consideră necomisă, când a avut loc în realitate! În seara aceea nu bănuise că va intra într-o temniţă mai cumplită decât cel mai strâmt mormânt: în temniţa faptei sale şi că niciodată nu va evada din ea.

„Dacă n-aş fi dispreţuit decât viaţa altora, dar viaţa mea...” De la unica încercare de sinucidere, la Argelouse, simţea în ea, mereu treaz, chiar în ceasurile de mare deznădejde, instinctul de conservare. În cele mai nesăbuite clipe din aceşti cincisprezece ani, respectase o anumită igienă; îşi menajase întotdeauna inima bolnavă. Plăcerea aceasta de a se ruina, indiferenţa aceasta faţă de propria distrugere pe care o au fiinţele obişnuite cu droguri, erau lucruri de care ea se ferise întotdeauna, nu din motive nobile, ci din teama de moarte.. N-a fost nevoie ca doctorul să insiste prea mult pentru a o convinge să nu mai fumeze din pricina inimii. În casa ei n-ai fi putut găsi o singură ţigară.

Thérèse simţi că o cuprinde frigul. Îşi frecă de talpa pantofului un chibrit de bucătărie, şi flacăra începu să lingă lemnele de proastă calitate, plătite atât de scump la Paris. Dar pârâitul lemnului, mirosul fumului îi reaminteau acestei fiinţe născute în landă alte momente din zilele nevinovăţiei sale: timpul de dinaintea faptei... Îşi trase fotoliul cât mai aproape de sobă şi, cu ochii închişi, începu să-şi mângâie picioarele cu acelaşi gest pe care-l observase pe vremuri la mătuşa Clara. Mirosul acesta al primelor focuri conţinea în el multe altele: pe cel al ceţii de pe trotuarele triste din oraşul Bordeaux, pe cel din faţa subprefecturi, – cel al înapoierii acasă. Chipuri apăreau

pentru scurt timp pe ecranul minţii sale, apoi se ştergeau: fiinţe care ocupaseră un loc în viaţa ei pe vremea când zarurile nu fuseseră încă aruncate, când jocurile nu erau încă făcute, când lucrurile s-ar fi putut petrece altfel decât se petrecuseră. Acum însă totul era încheiat: imposibil să schimbi cu ceva rezultatul faptelor tale; destinul său se conturase o dată pentru totdeauna. Lucrul acesta însemna să continui să trăieşti când ai certitudinea că nu mai poţi adăuga nimic şi nici suprima nimic din ceea ce este.

Auzi ceasul bătând ora nouă. Trebuia să mai rabde puţin, deoarece era prea devreme ca să înghită pastila care îi asigura câteva ore de somn. Nu pentru că lucrul acesta intra în obiceiurile deznădăjduitei prevăzătoare, dar în seara aceasta nu-şi putea refuza acest remediu. Dimineaţa ai întotdeauna mai mult curaj; ceea ce voia ea să evite cu orice preţ era să nu se trezească la miezul nopţii. Mai presus de toate, o înspăimânta insomnia când, întinsă în întuneric cădea pradă, fără putere de împotrivire, tuturor furiilor imaginaţiei sale, tuturor ispitelor minţii. Ca să scape de spaima de a se şti femeia care devenise, ca să nu ajungă în ghearele acestei gloate mute, unde recunoştea chipul posac cu obrajii căzuţi al lui Bernard, soţul ei, victima ei, precum şi gingaşul chip măsliniu al fiicei sale Marie, care acum avea şaptesprezece ani, în sfârşit, atâtea fiinţe, pe care le urmărise, le hărţuise, cărora le tulburase existenţa şi care o alungaseră; ca să nu se lase sufocată de invazia de fantome, nu avea altă scăpare, în timpul nopţilor fără somn, decât să aleagă una dintre ele, decât să îmblânzească una din fiinţele acelea neînsemnate şi să trăiască în gând o scurtă bucurie fără urmări. Căci doar aceia care nu contaseră decât puţin în viaţa ei, care nu jucaseră decât un rol mărunt în existenţa ei îi mai arătau o oarecare blândeţe: prietenii abia înfiripate, iubiri care nu avuseseră timp să se descompună.

În intervalul insomniilor sale, Thérèse rătăcea cu gândul peste acest câmp de bătălie, întorcea cadavrele cu faţa în sus, căuta un chip încă neatins. Rămăsese vreunul de care

să nu-şi amintească cu amărăciune? Aproape toţi cei care la început o iubiseră n-au avut nevoie de prea mult timp pentru a descoperi în ea forţa aceasta distructivă. Doar fiinţele întâlnite în mod întâmplător o mai ajutau, fiinţele acelea care se aventuraseră până la marginea vieţii sale; de la ele doar mai putea aştepta o mângâiere: necunoscuţi întâlniţi într-o noapte şi niciodată revăzuţi... De cele mai multe ori însă se întâmpla ca Thérèse să-i piardă şi pe aceştia, chiar în imaginaţie; dispăreau; constata brusc că nu mai erau acolo şi că gândurile ei rătăceau aiurea. Nici în minte nu acceptau să-i fie prieteni. O lăsau singură şi atunci apăreau alţii. Ah! pe aceştia cât ar fi vrut să-i alunge! Aduceau cu ei amintirea unei umilinţe, a unei ruşini. În timpul acestor jalnice întâmplări, se ivise mai totdeauna un moment în care ea înţelesese că persoana complice îşi cerea partea... Da, totdeauna se ivise acest moment al vorbei cu subînţeles şi al mâinii întinse: exploatarea îmbrăcase toate formele, de la împrumutul direct până la afacerile importante, din care i se promitea că va avea de câştigat.

În timpul acesta, al tihnei celei mai desăvârşite, când liniştea câmpiei se revărsa asupra Parisului, Thérèse relua la nesfârşit socoteala tuturor banilor pe care îi împrumutase sau care îi fuseseră luaţi în mod necinstit; constrânsă la strictul necesar, se enerva, îşi ieşea din fire, confrunta totalul pierderilor cu cel al datoriilor, pradă cu totul „spaimei de a nu avea”, care îi stăpânise pe toţi bătrânii familiei ei...

Nu, în seara aceasta, Thérèse n-o să se mai lase dominată de astfel de chinuri. Dacă îţi impui poţi să adormi. Trebuia să mai aştepte o oră. Încă o oră! Era însă la capătul puterilor... Se ridică, se apropie de măsuţa pe care era aşezat fonograful, dar se înfiora la gândul vacarmului posibil, de parcă muzica gata să izbucnească ar fi avut puterea să răstoarne pereţii, să o sufoce sub dărâmături. Se înapoie aşadar la fotoliu şi din nou privi flăcările.

Chiar în clipa în care-şi spunea: „Mai are rost să trăiesc?

Şi totuşi nimic n-o să se întâmple, pentru că niciodată nu se întâmplă nimic şi nimic nu mi se poate întâmpla”, chiar în clipa aceea auzi soneria de la intrare. Un zbârnâit scurt, care i se păru foarte puternic. Imediat însă schiţă un zâmbet gândindu-se la emoţia care o stăpânise: cine să fie decât Anna care avusese remuşcări şi care se temuse ca stăpână-sa să nu fie cu adevărat bolnavă... Nu! nici măcar Anna: cu siguranţă portăreasa, care îi făgăduise că va urca să vadă dacă mai târziu bătrâna n-ar avea nevoie de ceva. Da, cu siguranţă portăreasa... (deşi ea nu suna în felul acesta).

II

Thérèse aprinse lustra de la intrare şi ascultă o clipă: în spatele uşii respira cineva.

— Cine e?

O voce tinerească îi răspunse:

— Eu… Marie!

— Marie! Care Marie?

— Eu sunt, mămico!

Thérèse se uita la fata voinică oprită în prag, cu trupul adus sub greutatea valizei pe care o ţinea în mâna dreaptă. Fetiţa pe care o văzuse ultima oară în urmă cu trei ani nu putea fi femeia strălucitoare din faţa ei… Şi totuşi îi recunoştea glasul, râsul, ochii căprui…

— Ce bine îţi stă fardată, draga mea!…

Acesta fu primul cuvânt rostit de Thérèse, cuvântul unei femei către altă femeie.

— Crezi? Cei de acasă nu-s de aceeaşi părere… Ai aprins focul! Ce fericire!

Îşi aruncase peste valiză pardesiul şi şalul tricotat. Un oribil pulover galben îi mula bustul de femeie-copil. Braţele îi erau bronzate, ca şi ceafa prea lată.

— Întâi o ţigară… Cum, mamă? Dumneata nu mai fumezi? Mai am în geantă… Te lămuresc pe urmă… Ce chestie!…

Umbla de colo-colo, iar încăperea scundă se umplea de parfumul ei. Îşi aprinse o ţigară şi se chirci în faţa focului.

— Unde-i taică-tău?

— Unde să fie? La Argelouse: vânează porumbei. Ce-ai vrea să facă la unsprezece octombrie, dacă nu să vâneze porumbei? De când are reumatism a pus să i se construiască în cabană o sufragerie cu parchet pe jos, cu sobă… Acolo îşi petrece timpul… Lumea se poate prăbuşi…

pe el nu-l interesează decât porumbeii.

— Ţi-a dat voie să vii să mă vezi?

— Eu mi-am dat voie.

Thérèse îşi îndreptă şalele. Respiră adânc. Ce fericire! De pe acum ştia ce-o să-i spună fetiţa: că nu se înţelegea cu tatăl ei, că nu-l mai putea suporta, că venise să-i ceară sprijinul, s-o găzduiască. Cum de nu prevăzuse toate acestea? Era fata ei, la urma urmei. „N-are nimic din maică-sa”, repetau cei din neamul Desqueyroux. Ba da, are! pometţii ieşiţi în afară şi glasul, râsul. Totuşi chiar ca, Thérèse, încă de când Marie era în leagăn, respinsese cu un fel de furie ideea că între ele două ar exista cea mai mică asemănare. Şi iată că acum această asemănare îi sărea în ochi. Ce motive ar putea îndemna o fată din ziua de azi să suporte fiinţele în mijlocul cărora, în urmă cu douăzeci de ani, Thérèse se sufoca?

— Spune-mi, draga mea…

— Dă-mi întâi să mănânc ceva… mor de foame.

Nu avusese destui bani pentru vagonul-restaurant. Ultimul ban îl dăduse bacşiş… Se bâlbâia puţin şi nu-şi sfârşea frazele întretăiate cu exclamaţii: „E colosal! E formidabil!” Scotea fumul pe nas, scuipa bucăţele de tutun.

— Mi-e teamă că nu mai e nimic de mâncare în casă… Va trebui să ieşim. De pe acum Thérèse îşi imagina intrarea într-un restaurant împreună cu fetiţa şi simţi că-i vine rău. Se duse totuşi să cerceteze cămara.

Tic-tacul ceasornicului deşteptător al Annei răsuna în bucătărioara curată şi strălucitoare, unde fiecare cratiţă sclipea. Şi, în timp ce Thérèse descoperea şuncă, ouă, unt, biscuiţi, îşi aminti de sticlele de şampanie, care, totdeauna, altădată, erau nelipsite din răcitor. Mai rămăsese una, ultima… Era rezervată pentru… Thérèse hotărî să n-o deschidă; dar Marie o şi ajunse din urmă:

— Şampanie! Ce fericire!

Îi spuse de asemenea că era celebră pentru omletele ei:

— La vânătoarea de porumbei, le prepar întotdeauna numai eu… Ah! dar n-ai untură! Ce cumplit, să găteşti cu

unt! Păcat! O să mâncăm ouă fierte.

În încăperea această mică şi foarte luminată, ea-şi văzu în sfârşit mama, pe care la început abia o privise.

— Biată mamă! Eşti bolnavă?

Thérèse îşi scutură capul: inima îi dădea de furcă… Şi apoi, îmbătrânise.

— La vârsta mea, trei ani înseamnă ceva!

Fetiţa aprinsese gazul la maşina de gătit şi. Stătea cu spatele la maică-sa.

— Taică-tău ştie, nu?

— Nu.

— Dar o să se înfurie…

— Nu-l cunoşti… Da! Asta-i! nu-l cunoşti. Nu se înfurie niciodată decât pe el însuşi, nu-ţi aminteşti? Crezi că îi vede pe ceilalţi? Crezi că mai are ochi şi pentru altcineva?

Fără să se întoarcă, fata spuse brusc, cu o voce gravă:

— Mamă, dac-ai şti cât de bine te înţeleg astăzi!

Thérèse nu-i răspunse nimic. Fetiţa adaugă:

— Ce remuşcări am că te-am judecat aşa de aspru atâţia ani de zile!…

Tulburată poate de linişte mamei sale, ea tăcu şi se prefăcu că supraveghează fierberea ouălor. Continuă:

— Nu e vina mea: copil fiind, cum să-mi fi imaginat ce viaţă duceai matale între tata şi bunica?…

Se întoarse brusc, întrebând cu un aer supărat:

— De ce nu-mi răspunzi? Înţeleg că-mi porţi pică… Mamă, ce palidă eşti!

Thérèse murmură:

— Lasă! Lasă! Vino să -mi ajuţi să punem masa.

O lăsă pe Marie să aranjeze masa în faţa focului, să aşeze farfuriile. Stătea nemişcată în vestibulul întunecos, rezemată de perete. Marie umbla dintr-o încăpere în alta, fredonând, şi Thérèse *o* urmărea din ochi. Toată bucuria i se risipise. Cine era femeia aceasta căreia ea îi spunea Marie? De ce i se adresa cu: tu? De trei ani de zile Bernard Desqueyroux invocase tot felul de motive, ca să împiedice întrevederea lor obişnuită de o săptămână pe an, fără ca Thérèse să i se împotrivească. „Să fiu eu o mamă

denaturată?”

Sincer vorbind, se gândise vreodată la acest copil? Ca orbită de propria-i lumină, tânără mamă, nici măcar nu-l vedea. Dar nu era vorba de o nepăsare monstruoasă... Mai târziu, nu încercase ea cu tot dinadinsul să rămână în umbră? Era în interesul copilului... Da, Thérèse îşi înăbuşise totdeauna în adâncul sufletului glasul acela care o chema pe Marie. Considerându-se ea însăşi nedemnă de a-şi exercita drepturile de mamă, nu voise să revină niciodată asupra hotărârii luate. Să fi vrut, Thérèse, ar fi răsturnat fără mare bătaie de cap toate deciziile şi dispoziţiile lui Bernard Desqueyroux, dar propriul ei verdict era fără apel. Şi iată că, dintr-o dată, se petrecea un lucru pe care nu şi-l imaginase nicicând: astă-seară, fetiţa aducea totul în discuţie... Fetiţa care nu mai era o fetiţă... Chinuită de aceleaşi constrângeri pe care le îndurase şi mama sa, se sufoca în aceeaşi colivie... Şi iată că, acum, fiica se considera solidară cu această mamă evadată; fără să ştie măcar despre ce era vorba îi împărtăşea toate argumentele, şi nu numai că îi găsea scuze, dar o mai şi aproba.

Lucrul acesta nu era prevăzut. Nu, Thérèse nu voise aşa ceva. Totdeauna se liniştise zicându-şi că fiica nu-i semăna întru nimic, că era o Desqueyroux. Acceptase ideea de a fi judecată şi condamnată de această mică Desqueyroux. Şi la urma urmei ce ştia Marie cu adevărat din viaţa mamei sale? Desigur, ei nu intraseră în amănunte; dar era imposibil să n-o fi avertizat îndeajuns, pentru a o lăsa să presimtă toată grozăvia lucrurilor care se înfăptuiseră într-un salon din Argelouse, la puţin timp după naşterea fetiţei. Odată pentru totdeauna, Thérèse acceptase această prăpastie, pe care fapta sa o săpase între ea şi Marie... Şi totuşi iată că Marie se afla acum aici, în picioare, în faţa oglinzii, cu braţul întins, cu o mână proptită în pletele-i negre, ca o tânără fată în camera mamei sale... Minunăţia aceasta era fiica ei! Thérèse rosti cu glasul stins:

— Fiica mea... şi cuvintele abia auzite răsunară până în străfundul fiinţei sale. Se îndepărtă de peretele de care se

sprijinea în vestibul şi strigă cu glas tare:

— Fetiţa mea…

Marie se întoarse, îi zâmbi, fără să remarce nimic ciudat în expresia mamei sale: dezgheţ, neaşteptată primăvară. Emoţiile acestea Thérèse le trăise! Acum însă nu mai era vorba de o simplă tresărire a simţurilor, de o fierbere a sângelui, de un miracol al dorinţei. Privind-o pe Marie, care mânca cu o lăcomie de şcolăriţă trăită la internat, simţea o fericire, care o tulbura până în străfunduri… cu ce să o compare? Cu senzaţia pe care o ai când trenul iese dintr-un tunel nesfârşit, eu aerul umed care-ţi izbeşte faţa, cu mirosul de frunze şi de iarbă… Îşi întoarse privirea, nevoind s-o vadă pe Marie preocupată să destupe sticla de şampanie.

— Ai să vezi! n-o să facă zgomot…

Gestul acesta plin de precauţie, cu. Care reţinea dopul, Thérèse îl mai văzuse şi la alţii, la un altul în special… Trebuia, s-o alunge pe Marie, să profite de această clipă, deoarece era cu neputinţă ca fata să rămână mult timp acolo. Thérèse se învoia pentru această seară, pentru această noapte, îşi acorda această bucurie, apoi o va înapoia tatălui ei. Îşi privea fiica. Iubea o fiinţă care nu era o pradă. Fetiţa vorbea, se pierdea într-un lung rechizitoriu făcut tatălui său, bunicii sale: o întreagă reţea de povestiri încâlcite.

— Mai bine la mânăstire; dar ei spun că mânăstirea a devenit un lucru prea scump. De la dezastrul cu răşina, nu-ţi poţi închipui ce înnebuniţi sunt… Şi frica asta de sărăcie! A fost un singur bal, anul trecut, un biet bal la familia Courzon. Nu m-au lăsat zicând că sunt prea tânără şi că în postul Paştelui nu se dansează! Pur şi simplu nu voiau să cheltuiască bani pentru rochie. Ba da! nu mă contrazice, mamă. Dumneata îi cunoşti mai bine decât mine. Cred e-o auzi pe bunica spunând: „Amabilităţile nu se primesc când n-ai posibilitatea să le întorci ”. Râzi, nu? Recunoaşte că o imit bine.

— E bunica ta, Marie?

— Nu, mamă! Barem dumneata să nu mă dăscăleşti. N-o

judec... O detest în măsura în care depind de ea... Lângă dumneata am să uit, am să-l uit pe tata. Îmi va fi uşor să nu-i mai urăsc când n-o să-i mai văd toată ziua pe urmele mele. Dumneata. Dumneata mă vei înţelege...

— Nu, Marie, nu trebuie să vorbeşti aşa... Nu!

Se întorcea la ea, o prefera celorlalţi... Ce răzbunare! Oare Marie cunoştea dosarul procesului mamei sale? Ce ştia ea în mod precis? Probabil că Bernard îi spusese destule ca s-o înspăimânte... Pe vremuri. În scurtele lor întrevederi, Thérèse observase la fetiţă reacţii temătoare... Şi totuşi astă-seară ea se afla aici...

— Nu, scumpa mea: tatăl tău are lipsurile lui, dar nu e un om zgârcit.

— Nu ştii cât s-a schimbat. Dacă acum cincisprezece ani nu era de suportat, dar astăzi? Nu-ţi poţi închipui... Trebuie să-i auzi, pe bunica şi pe el: „Astăzi nu se mai poate economisi nimic... Tot ce pui deoparte se pierde; iar restul se duce la perceptor. Va trebui să munceşti, draga mea... Vom ajunge şi aici: va trebui să munceşti!” Dacă i-ai vedea ce mutre fac când eu le răspund: „Ei bine! Ce nenorocire! o să muncesc...” Ar vrea să mă vaiet împreună cu ei. Nu înţeleg că eu îmi accept epoca.

„Cuvântul acesta nu-i al unei fetiţe, se gândea Thérèse. Repetă o frază auzită la o prietenă mai mare poate, sau la un băiat...”

— Marie, priveşte-mă în ochi.

Fetiţa lăsă paharul pe masă şi îi zâmbi.

— Din tot ce-mi povesteşti tu nu văd decât motive de agasare, de enervare chiar, dacă vrei... Dar lucrurile acestea nu justifică revolta împotriva alor tăi şi nici, mai ales, venirea ta la mine...

Spusese ultimele cuvinte cu un glas aproape şoptit.

— Cred că la mijloc este altceva... Ceva pe care trebuie să mi-l spui...

Fetiţa nu-şi plecă fruntea. Thérèse abia îşi dădu seama, după o clipire a pleoapelor, după o bruscă îmbujorare că pusese degetul pe rană.

— Marie, tu nu mi-ai spus tot...

— Nu mi-ai dat răgazul... Eşti prea perspicace, mamă. Ghiceşti totul.

— E foarte drăguţ?

— Drăguţ? nu: dimpotrivă. Drăguţ? Iată într-adevăr unul din cuvintele pe care el le detestă... Este cineva, să ştii!

Îşi aprinsese o ţigară, îşi proptise coatele de masă; o femeie, dintr-o dată o femeie în toată puterea cuvântului.

— Draga mea fetiţă, povesteşte-mi totul.

— Credeai că venisem pentru altceva?

— Doar pentru asta, bineînţeles!

— Bineînţeles!

Iarăşi vechea durere binecunoscută. De data aceasta Thérèse crezuse că atinsese acel stadiu fericit când fiinţa iubită nu-ţi mai poate face rău, pentru că nu mai aştepţi nimic de la ea. Dar nu există dragoste total dezinteresată. Oricât de puţin am da, aşteptăm ceva în schimbul dăruirii noastre. Thérèse credea că prevăzuse totul dinainte: se înarmase; îşi adunase toate forţele ca să îndepărteze fata de ea, ca s-o redea tatălui ei; şi iată că, brusc, descoperea că era inutil s-o îndepărteze, pentru că ea nu se apropiase: „Nu pentru mine a venit... Puteam să mor fără s-o revăd dacă n-ar fi avut nevoie de serviciile mele... Şi-a reamintit de existenţa mea în ziua în care a trebuit să se apere împotriva tatălui ei, să-şi apere dragostea...” Thérèse simţi din nou gustul acela amar: până şi în dragostea pentru propria-i fiică dădea peste vechiul duşman, duşmanul ei de totdeauna, pasiunea pe care fiinţa iubită o are pentru un altul. Totdeauna fusese căutată în interesul acestei pasiuni. Totdeauna făcuse servicii altora; totdeauna se slujiseră de ea.

Marie o privea neliniştită: maică-sa se schimbase la faţă. Copila nevinovată nu ştia că masca aceea crudă şi şireată, gura aceea strânsă, ochii aceia reci, toate acestea alcătuiau, pentru majoritatea celor care o cunoscuseră, chipul adevăratei Thérèse. Simţi că se pierde la auzul glasului neaşteptat de blând:

— De ce vrei să mă amesteci în poveştile tale?

— Eşti ultimul nostru sprijin.

— Puteam să mor, Marie! Dacă n-ai fi avut nevoie de mine...

Izbucni într-un râs repede întrerupt. Tânără fată se simţi jignită şi îşi privi mama în faţă:

— Dar mamă, nu eu te-am părăsit!

Thérèse îşi întoarse capul, îşi acoperi ochii cu mâna. Marie se ridică s-o sărute. Dar Thérèse se feri.

— Ei hai, ridică masa.

Când fetiţa se întoarse din bucătărie, maică-sa stătea în picioare, sprijinită de cămin. Îi spuse fără s-o privească:

— N-am părăsit pe nimeni, Marie. Eu sunt, din născare, o părăsită. Tu nu poţi pricepe.

Nu, ea nu pricepea. Dar, tulburată, încercă din nou să-şi sărute mama, care se feri cu blândeţe.

— Te iubesc, mamă, nu crezi? Văd că nu crezi. De ce nu mă laşi să te sărut?

— Ştii tu de ce, Marie!

— Ştiu?

Thérèse îşi scutură capul:

— Să lăsăm lucrurile astea... Te ascult, draga mea. Povesteşte.

Ea nu se lăsă rugată. O atrăgea pe Thérèse pe drumul întortocheat al discuţiilor nefericite pe care le avea cu tatăl şi bunica ei din pricina lui Georges Filhot, pe care fata-l iubea. Iar ei se prefăceau că nu vor să audă vorbindu-se despre o căsătorie pe care o considerau umilitoare. Sărăciţi cum erau, aproape ruinaţi, Thérèse se mira că se mai credeau încă îndreptăţiţi să aibă prioritate.

Îşi amintea prea bine de membrii acestei familii Filhot, care. Timp de un secol, fuseseră dijmaşi chiar pe moşia familiei Desqueyroux şi despre bătrânul Filhot, pe care în copilăria ei îl văzuse tricotând în timp ce-şi păzea oile. Fiul şi nepotul, deveniţi angrosişti, câştigaseră o avere uriaşă în timpul războiului. Dar, zicea Marie, şi-o pierduseră în parte, iar Bernard Desqueyroux, care la un moment dat fusese gata să cedeze, devenise iarăşi neînduplecat, cu atât mai mult cu cât familia Filhot se arăta şi ea cu totul împotriva acestui proiect; Marie era convinsă că din

orgoliu.

— Bagă de seamă că ei sunt foarte bogaţi. Sigur, se resimt după criză. Auguste Filhot (tatăl lui Georges) dăduse o lovitură uriaşă: mai mult de douăzeci de mii de hectare de pădure; urma să achite preţul cumpărării, cum făcea totdeauna, din vânzarea lemnului tăiat, iar pământul îi rămânea pe nimic... Dar l-a prins scăderea preţurilor... Oricum, chiar şi aşa sunt mai bogaţi decât noi... Sigur, există problema asta a familiei! dar el este un tip foarte distins; de altfel este un spirit superior: va urma cursurile Facultăţii de ştiinţe politice.

Thérèse se gândea: „Cuvintele acestea nu i se potrivesc; repetă fraze auzite în anturajul ei. Când eram tânără debitam aceleaşi prostii. În familie, ceilalţi ne impun punctul lor de vedere: noi nu putem decât înota în această apă sălcie; să fim mulţumiţi că nu ne înecăm!”

Şi apoi, ce rost mai aveau toate astea acum! Ştia pentru ce urcase fata în trenul de Paris. Georges Filhot urma să se înscrie la cursurile Facultăţii de ştiinţe politice: Marie avea interesul să nu stea departe de el.

— Oh! aş fi avut puterea să îndur despărţirea.

Bineînţeles, aş fi avut acest curaj... Dar înţelegi, mamă: ar fi trebuit să am încredere. El este un băiat... Nu ştiu dacă sunt mulţi ca el. Mă iubeşte, da, dar numai când suntem împreună. N-o să-ţi spun decât dumitale: uneori afirmă nişte lucruri îngrozitoare. Zice: „Când nu mai eşti lângă mine, s-a sfârşit; mă gândesc la lucrurile care mă interesează şi la fiinţele pe care le văd...” Sunt sigură că mă preferă oricărei alta; dar când lipsesc, nu mai cântăresc greu; aşa este el. Atunci, pricepi ce ar însemna această despărţire?...

— Da, de aceea ai venit? Dar tu nu te-ai gândit... draga mea fetiţă, nu te-ai gândit (Thérèse şovăi o clipă) că te pot compromite?

Marie se îmbujoră şi ripostă cu glasul slab.

— N-ai dreptate, mamă!

— Eram un om uitat. Timpul mă acoperise, mă îngropase... Oamenii nu mai ştiau că avuseseşi o mamă. Şi

dintr-o dată, iată că tu vii şi mă dezgropi. Şi nu-ţi ajunge că mă smulgi din mormânt, te foloseşti de mine, te pui sub protecţia mea, tu şi dragostea ta. Sub protecţia...

Ea îşi rosti numele şi pronumele cu un glas atât de scăzut, încât Marie abia o auzi.

— Gândeşte-te ce ecou trezeşte numele meu în mintea oamenilor...

— Nimic de care trebuie să roşesc, mamă.

Fetiţa îi răspunsese cu tonul cel mai calm.

— Eşti nebună, Marie?

Dar fetiţa se ridică fără să spună nimic, se îndreptă spre maică-sa, o luă în braţe. Thérèse o respingea şi repeta:

— Eşti nebună... tu ştii...

— Da. Ştiu. Şi ce-i cu asta?

— Dacă ştii...

— Ştiu... În sfârşit, am ghicit, dacă preferi.

— Şi totuşi mă săruţi?

— O! mamă, nu te judec. Şi dacă te-aş judeca...

Stăteau în picioare, una în faţa celeilalte. Thérèse schiţă gestul de a-i acoperi gura cu mâna:

— M-ai ierta?

— Să te iert? Dar n-ai făcut nimic...

— Povara care te apasă pentru că eşti fiica mea...

— E un lucru aşa de grav?

— Ştii alt lucru mai grav pe lume?

— Dar, mamă...

Thérèse, uluită, o privea:

— Totuşi, câte ţi-or fi auzit urechile!

— Au presupus desigur că n-aş fi putut îndura calomniile lor: trebuie să-ţi mărturisesc că n-au precizat niciodată nimic...

— Cum? şi lipsa mea, cum au motivat-o?

— N-au precizat niciodată nimic. O dată sau de două ori, tata a vorbit în faţa mea despre nepotrivire de caracter. Şi în fond, dincolo de tot ce s-a putut întâmplă, eu cred că are dreptate şi că totul se reduce la asta. Nepotrivire de caracter... sunt în măsură să ştiu ce înseamnă lucrul acesta!

Thérèse, care îşi plecase capul, şi-l ridică acum şi o studie pe Marie. Era oare posibil ca bănuiala crimei s-o tulbure atât de puţin? O uimea faptul că soacră-sa şi Bernard tăcuseră. Trebuia să se încline în faţa acestei milostiviri neprevăzute. Oh! nu pentru Thérèse adoptaseră ei tăcerea, ci pentru onoarea familiei, pentru menajarea sensibilităţii Mariei. Oricum, indiferent de ce urmăriseră, nu spuseseră niciodată nimic care s-o poată înjosi pe Thérèse în mintea fiicei sale. Dar atunci...

— De ce mă priveşti aşa, mamă?

— Mă gândeam... mă gândeam că ar trebui să-l admir pe tatăl tău, care ar fi putut să mă coboare în ochii tăi.

— Să te coboare în ochii mei? Dar tocmai de aceea te iubesc şi mai mult!

Thérèse se ridicase şi se apropiase de bibliotecă. Întoarsă cu spatele la fiică, lua câte o carte, o aşeza la loc.

— E cu neputinţă să ştii... dacă ai şti...

— Ei bine! Ce! Ai iubit pe altcineva! Ai plecat? Asta e? Nu era greu de ghicit! De ce ţi-aş purta pică?

Aşadar asta credea fetiţa, asta bănuia! Trebuia să-i deschidă ochii. Nu putea merge până la capătul mărturisirii: lucrul acesta era peste puterile Thérèsei. La ce bun, de altfel? Era de-ajuns să-i spună orice ca s-o îndepărteze.

— Vino încoace. Nu, nu: nu pe braţul fotoliului. Nu, nu vreau să mă săruţi. Aşază-te cuminte pe acest scaun scund care e de la Argelouse şi căruia mătuşa Clara îi spunea scăunel. Ascultă: e un lucru foarte frumos, această discreţie cu privire la mine. Într-adevăr, foarte frumos. Ar fi putut să-ţi spună...

— Dar, mamă, faptul că n-ai putut suporta viaţa de acolo te ridică în ochii mei!

— Dar familia Filhot? Ei ce spun despre asta?

Marie păru stingherită. Da, neîndoios, ei făcuseră adesea aluzii la anumite întâmplări pe care tânără fată nu le cunoştea. Insinuaseră că dacă cineva trebuia să facă concesii, atunci aceasta era familia Desqueyroux. Dar felul în care vedeau lucrurile cei de la Saint-Clair şi de la

Argelouse nu o interesa pe Marie.

— Ascultă, apropie-te. Aş dori să fie întuneric când îţi vorbesc. Întoarce-te la Argelouse, fata mea. Repede, repede... nu mă întreba nimic.

Ea adăugă aproape şoptit: „nu sunt demnă...” Şi cum Marie n-o auzea, repetă:

— Nu sunt demnă.

— O mamă este întotdeauna demnă...

— Nu, Marie.

— Ştii ce descopăr eu dintr-o dată? Că dumneata eşti cu mult mai mult omul epocii dumitale, decât îmi închipuiam eu! Scumpă mamă! Dumneata singură te judeci, la fel cum au făcut-o şi cei de la Saint-Clair şi Argelouse. Te condamni în numele aceloraşi principii; ridici un munte din ceea ce pentru o fată de vârsta mea nu conţine nimic condamnabil. Dumneata crezi că dragostea este un lucru rău...

— Nu, nu cred că dragostea *ta* este un lucru rău.

— Dar, mamă, dragostea rămâne întotdeauna dragoste, faptul că erai căsătorită nu...

— Tu nu mai ai sentimente religioase, fetiţa mea?

Marie îşi scutură capul şi cu un ton plin de importanţă:

— Georges m-a ajutat să depăşesc acest stadiu... Lucrul acesta te face să râzi, mamă?

Thérèse se străduia să râdă: toată vulgaritatea unui om rezidă într-un cuvânt, în felul în care îl rosteşte. O durea faptul că Marie spusese: „acest stadiu”. Fetiţa îşi trăsese scăunelul şi genunchii ei se atingeau de ai mamei. Îşi proptise pe ei mâinile împreunate şi o contempla pe Thérèse cu expresia aceea atentă şi pasionată pe care o au tinerele fete când îşi fac destăinuiri, când vorbesc despre dragostea lor.

— Înţelege-mă: nu mă obliga să-ţi spun despre mine mai mult decât îmi este cu putinţă. Nu, dragostea nu este în mod obligatoriu un lucru rău... dar lucrul acesta devine îngrozitor când nu este mascat de o aparenţă de iubire!

Ea rosti aceste câteva cuvinte cu glasul aproape stins.

Marie întrebă:

— Ce-ai spus?

— Nimic, nimic…

Tăcură amândouă. Ce mari păreau ochii Mariei aţintiţi asupra mamei sale. Fata se depărtase puţin, cu mâinile încrucişate, cu bustul drept. Thérèse luase vătraiul şi potrivea focul.

— Nu încerca să înţelegi. Eu nu sunt o persoană ireproşabilă. Imaginează-ţi orice.

Repetând cuvintele: „persoană ireproşabilă”, ea auzi alunecând pe parchet scaunul scund. Marie se retrăsese încă puţin. Thérèse îşi ridică mâinile, şi-şi acoperi ochii. Ea care nu plângea niciodată, ce i se întâmplase în seara aceasta? Nu trebuia ca fetiţa să-şi dea seama că plânge.

Dar lacrimile i se prelingeau printre degete, mai fierbinţi şi mai repezi decât pe vremea copilăriei. Pieptul i se înălţa tot ca atunci, şi din nou scaunul scund se apropiase. Mâini nerăbdătoare prinseseră încheieturile mâinilor Thérèsei, o forţau să-şi descopere faţa.

Marie şterse obrajii mamei sale cu o batistă, apoi o cuprinse în braţe şi îi acoperi cu sărutări fruntea chelită, părul rar; Thérèse însă, dintr-o singură mişcare, se smulse din strânsoare şi, ridicându-se, aproape furioasă, strigă:

— Pleacă… Erai. Gata să pleci; îţi spusesem destule despre mine: şi iată că acum trebuie s-o iau de la capăt din pricina lacrimilor acestora… Cât sunt de proastă!… Nu mă mai întreba nimic, Marie. Crede-mă pe cuvânt.

Ea apăsa pe fiecare silabă:

— Nu sunt o femeie cu care să poţi rămâne. Mă înţelegi?

Marie îşi scutură capul:

— Ei bine! Ce! Ai trăit! Şi apoi? După ce ai plecat din Argelouse, orice ai fi făcut, erai scuzată…

Thérèse nu putea totuşi să-şi continue mărturisirea. Nimeni pe lume n-avea dreptul să-i ceară asta. Dar, cum repeta: „Cu neputinţă să rămâi! Cu neputinţă!” – Marie o întrerupse:

— Ah! înţeleg. Nu eşti liberă? La lucrul acesta nu mă gândisem. Viaţa dumitale este astfel organizată, încât nu mai e loc şi pentru mine. Credeam că e vorba de ceva

consumat…

— Exact, doar nu-ţi închipuiai că o bătrână…

S-o lase să creadă lucrul acesta! Şi totuşi era necesar să-l creadă. Îi va fi silă… Era mai bine să-i spună adevărul? Da, dar ar fi trebuit ca Thérèse să nu-şi vadă fiica ridicându-se, aranjându-şi părul în faţa oglinzii, căutându-şi bascul.

— Nu, nu, Marie! n-am pe nimeni! Am minţit.

Tânără fată respiră adânc, îşi privi mama zâmbind:

— Bănuiam eu…

— Sunt singură. Niciodată n-am fost mai singură.

— De acum înainte vei avea pe cineva lângă tine.

Thérèse urmărea din ochi fata, care îşi arunca din nou bascul pe scaun, se instala iarăşi în faţa ei, îi căuta privirea. De ce fusese atât de laşă? Totul era pe punctul de a se aranja: ar fi însoţit-o până la Palais d'Orsay. Dimineaţa, în zori, i-ar fi telegrafiat lui Bernard Desqueyroux… Iar acum, trebuia să reînceapă această luptă extenuantă.

O implora pe Marie să fie înţelegătoare, să o creadă pe cuvânt: îi pricinuise soţului ei cele mai grave nedreptăţi; şi totuşi el s-a arătat mărinimos, mai mult chiar decât îşi imaginase ea; nu-i spusese nimic prin care s-o coboare în ochii Mariei sau s-o facă odioasă…

— Dacă asta-i ceea ce te opreşte…

Marie şovăi o clipă, se apropie de maică-sa, se aşeză pe braţul unui fotoliu:

— Ascultă, mamă, e mai bine să afli totul… E limpede că nu mi s-a spus nimic… din scrupul religios, cred. Tăcerea lor nu înseamnă însă bunătate, poţi să mă crezi, s-au despăgubit cu ce se clevetea în afară… De fiecare dată când într-o discuţie riscam să-ţi pronunţ numele, oamenii roşeau, îşi întorceau ochii… De altfel acum, nu mă mai expun la astfel de situaţii. Chiar Georges, (vrei într-adevăr să-ţi spun totul?) – dacă există cineva cu care pot vorbi pe faţă, acela este el. Ei bine! N-am izbutit încă să găsesc momentul în care să ne explicăm deschis cu privire la dumneata. Îmi dau scama că-şi închipuie Dumnezeu ştie

ce! Aş vrea să-i deschid ochii. Imposibil. Dacă insist, îşi ia pălăria. Ah! nu, cu siguranţă că ei nu te-au menajat; cât despre dumneata n-ai nevoie să te osteneşti să le mulţumeşti. Cred chiar c-au mers „prea departe” dacă familia Filhot pe care înrudirea cu noi ar trebui s-o flateze, are tupeul să facă nazuri. Ce stare de spirit, nu? Pentru că mama mea n-a consimţit să moară sufocată într-o casă din Argelouse... Mamă, aşa-i că nu-mi porţi pică pentru tot ce ţi-am spus?

Thérèse o respingea, rămânea neînduplecată. În clipa când începu să vorbească, avea aerul unui om care alergase, atât de tare gâfâia. Rosti:

— Ei bine! Vezi? Îţi produc necazuri... Din pricina mea rişti să nu te măriţi... Georges Filhot ştie că te afli la mine?

Marie îşi scutură capul cu un aer încurcat.

— I-ai ascuns că vii aici?

Ea răspunse că avea de gând să-i facă o surpriză.

— Mă gândeam că bucuria de a mă şti la Paris îl va face să treacă peste...

— Peste prezenţa mea? Ei bine! Nu! Nu! Părăseşte-mă imediat. Viitorul tău depinde de lucrul acesta. Nu mă obliga să-ţi spun mai multe.

Ea se aplecase din nou spre foc. De data aceasta Marie păru tulburată. Se îndepărtă câţiva paşi, îşi cercetă mama:

— Dar bine, mamă, în fond ce-a fost? Doar nu eşti o leproasă?

Thérèse murmură:

— Nici nu ştii cât adevăr grăieşti... şi respiră adânc. În sfârşit ţinta fusese atinsă. Marie privea în jurul ei, îşi căuta lucrurile. Te conduc cu taxiul; te instalez la Palais d’Orsay şi mâine dimineaţă voi veni să te sărut înainte de urcarea în tren... Trenul pleacă la ora şapte şi cincizeci sau la opt şi zece... nu-mi amintesc bine. Or să ne spună la hotel.

Thérèse nu-şi reţinea lacrimile. Nu mai avea rost să încerce s-o înşele. Tristeţea ei era învăluită de o stare de uşurare: făcuse ceea ce trebuia să facă; şi în orice caz evitase să abordeze subiectul îngrozitor... Dar dintr-o dată apropiindu-se de maică-sa, cu privire cutezătoare, Marie îi

spuse că nu va pleca înainte de a fi aflat esenţialul faptelor care i se ascundeau de atâţia ani de zile:

— Nu e vorba de mine, nici de dumneata, ci de Georges. Trebuie să ştiu ce ne desparte. Dacă lucrul acesta pe care nu-l cunosc este aşa cum dumneata mă laşi să înţeleg...

Acest ton ameninţător o făcu pe Thérèse să-şi recapete sângele rece. Îi rezistă.

— Ţi-am spus destule. Închipuie-ţi ce vrei. De altfel acum, din moment ce eşti avertizată, îţi va fi mai uşor să tragi oamenii de limbă. E chiar ciudat că la pension niciuna din colegele tale n-a făcut nicio aluzie... N-ai primit niciodată nicio scrisoare anonimă? M-ar mira ca de data aceasta oamenii să fi fost deasupra a ceea ce eşti îndreptăţit să te aştepţi de la ei. Dar observ că te pun pe gânduri...

O scruta pe Marie, care avea faţa încordată, privirea pierdută... Da, în mai multe rânduri fetiţa îşi dăduse seama că apariţia ei întrerupea anumite discuţii, că brusc toată clasa o privea, ca şi cum cuvintele profesoarei ar fi conţinut vreo aluzie pe care ea n-o putea înţelege. Dar ceea ce îi acapara, în clipa de faţă, toată puterea de concentrare era amintirea unui incident survenit anul trecut: ţărăncuţa aceea, Anaïs, care era de-o vârstă cu ea şi pe care i-o dăduseră în chip de cameristă... Păruse la început că se ataşase cu pasiune de Marie. Marie însă nu se purta deloc blând cu fiinţele care o iubeau şi pe care ea nu le iubea. Fata asta negricioasă îi era de altfel antipatică, ba îi producea chiar scârbă, fiind neîngrijită şi mirosind urât. I se adresa adesea cu tot felul de vorbe aspre pe care fata păruse că le suportă destul de bine până în ziua când, ca tot târguşorul de altfel, a aflat că tânărul Filhot „o vizita” pe domnişoara. Mai târziu s-a descoperit că ea era autoarea bârfelor care circulau pe atunci (lăsase să se înţeleagă că într-o noapte Marie îl primise pe băiat în camera ei). A fost dată afară, şi în urma unei explicaţii violente, chiar părinţii fetei au trebuit să părăsească ferma.

Două sau trei luni mai târziu, Marie găsise în cutia de

scrisori un plic cu un fragment de articol decupat dintr-un jurnal parizian. Era vorba de o crimă despre care se discutase câteva zile în şir; Marie nu citea niciun fel de ziar şi habar n-avea de nimic. Cu toate acestea urmărise cu atenţie rândurile pe care o mână necunoscută le decupase special pentru ea. Era un pasaj dintr-un rechizitoriu, după câte-şi dăduse seama; dar comentariul în care ar fi putut afla vreo lămurire lipsea.

Zadarnic a căutat în *La Petite Gironde* şi în *La Liberté du Sud-Ouest* vreo aluzie cu privire la drama aceea. Tăietura pe care o primise apăruse cu siguranţă în urmă cu mai multe săptămâni. Putea cu uşurinţă să spună textul acela pe dinafară, fără să-i scape niciun cuvânt: *„Domnilor juraţi, onorabilul apărător va apela îndată la inimile dumneavoastră de părinţi, va căuta să vă înduioşeze asupra sorţii copiilor acuzatei. Ei bine! în numele dreptăţii şi al societăţii ultragiate, îndrăznesc şi eu să evoc în faţa dumneavoastră fiinţele acestea nevinovate. Ele sunt primele victime ale acestei creaturi denaturate. Din pricina acestei femei, de acum încolo, cât vor trăi, ei vor fi arătaţi cu degetul; şi mereu vor auzi în preajma lor fraza cumplită:* «*Priviţi-i! iată copiii otrăvitoarei*»*."*

Timp de o clipită ochii Mariei îi întâlniră pe ai mamei sale. Cea care îşi plecă ochii fu Marie. În mintea ei nu se stabilise niciodată nici cea mai mică legătură între fapta necunoscută a Thérèsei Desqueyroux şi o afacere criminală... cel puţin în conştiinţa ei clară. Totuşi se ferise să-i arate tatălui ei tăietura din ziarul parizian şi o arsese fără să sufle o vorbă nimănui – din apatie, poate, sau din lene de a gândi, din nepăsare, din frică de complicaţii...

De altfel, în această clipă chiar, îşi spunea că a înnebunit: nimeni din familia lor n-a murit asasinat, nimeni n-a fost niciodată dat în judecată; mama sa a fost întotdeauna liberă, oricât de departe o duceau amintirile.

Thérèse o privea cum suferă. Avea o stare de uscăciune sufletească, de indiferenţă. Nu mai simţea nimic. Îşi aştepta verdictul. Credea că poate nu va mai trebui să vorbească nimic; doar să răspundă la una sau două

întrebări şi cu asta gata.

Cine murise din familie? se întreba Marie. Mătuşa Clara? Nu-şi amintea de această fată bătrână. Întâmplarea aceea însă nu se putea referi la ea: maică-sa o iubise foarte mult, o plângea încă; Cu siguranţă victima trebuia căutată în afara familiei!

Uneori câte o picătură de ploaie se auzea căzând pe balcon, izolată de toate celelalte. Marie urma să-şi interogheze mama... Thérèse îşi spunea că o să-i răspundă prin *da* sau prin *nu.* Aştepta lovitura. Şi dintr-o dată:

— Jură-mi că n-a murit nimeni din pricina dumitale.

— Nimeni, Marie. Îţi jur.

Tânără fată respiră.

— N-ai fost niciodată judecată, mamă?... În sfârşit, vreau să spun, de un tribunal?

— Niciodată.

— E greşeala dumitale: toate reticenţele dumitale. Mă ierţi, nu?

Thérèse îşi înclină capul.

— Dacă n-ai avut niciodată nicio răfuială cu justiţia...

— N-am spus asta, copila mea... deloc! Am spus că n-am fost niciodată dată în judecată...

— Te joci cu cuvintele!

— E totuşi simplu: am avut răfuieli cu justiţia, dar ancheta s-a încheiat repede – am beneficiat de un ordin de neurmărire. Asta-i tot. Acum lasă-mă.

— Dar dacă ai beneficiat de un ordin de neurmărire...

Thérèse se ridică, luă pălăria şi pardesiul fetiţei şi vru s-o împingă spre uşă. Dar tânără fată, sprijinită de bibliotecă, nu se urnea din loc.

— Ai milă de mine, Marie.

— Ai zis că n-ai omorât pe nimeni...

— Pe nimeni.

— Erai, deci, nevinovată?

— Nu.

Thérèse se reaşeză pe scăunel, cu coatele pe genunchi, cu trupul ghemuit.

— O singură întrebare doar: numele victimei; apoi te las.

Jur că am să plec. Un străin?

Thérèse făcu semn că nu.

— Cineva din familie?

Ea înclină capul.

— Mătuşa Clara? Nu?... Tata?

Părea că se joacă de-a portretele, ca pe vremea când era fetiţă. Acuzata nu-şi ridica ochii, nu-şi desfăcea mâinile: niciun muşchi al feţei ei nu se mişca şi totuşi Marie era sigură că a ghicit. Thérèse stătea ca pietrificată, în timp ce tânără fată îşi încheia pardesiul fără să se mai gândească să pună alte întrebări. Nu, ea nu dorea să afle mai multe despre povestea asta; restul nu o privea. N-o interesau tainele vieţii altora, nici chiar ale propriei sale mame. Îi era de-ajuns că înţelesese că nu se va putea căsători cu Georges Filhot. Doar dacă i s-ar oferi... Chiar şi-aşa trebuia ca el să accepte...

— În camera mea e o umbrelă... Aşteaptă o clipă... Mă înţeapă inima; o să treacă. Trebuie să te însoţesc până la hotel.

Marie răspunse că nu era nevoie. Îi cerea doar un avans de bani ca să-şi plătească camera şi biletul. Îi va trimite un mandat de la Saint-Clair.

Evident, nu voia să-i rămână datoare cu nimic mamei sale. Dar trecuse de miezul nopţii; nu putea fi lăsată să plece singură, se gin dea Thérèse, cu toate că hotelul d’Orsay era la doi paşi. Ea repetă:

— Nu poţi umbla singură în ţoiul nopţii.

— Mai bine oriunde decât aici.

— Aşteaptă să mai stea ploaia.

— Aştept să-mi dai bani.

„Aştept să-mi dai bani”. O mică frază ştiută de Thérèse, o mică frază familiară. Auzind-o ar fi izbucnit în râs dacă nu s-ar fi temut că-şi zgândăreşte durerea din umărul stâng şi din braţ. Spuse:

— Ajută-mă să mă ridic.

Vorbise probabil cu un glas prea stins, deoarece Marie părea să n-o fi auzit. Atunci, Thérèse se sprijini de cămin, se îndreptă, înăbuşindu-şi un vaiet, şi intră în camera

alăturată. Marie auzi zgomotul cheii în broască. Nu se gândea la maică-sa, ci la Georges, care se afla la Paris, de câteva zile chiar. Trebuia oare să plece fără să-l vadă? La urma urmei n-avea de ce să-l dezlege de promisiunea făcută, deoarece cu siguranţă el cunoştea toată drama de multă vreme... Nu, nu, nimic nu era pierdut. Cel mai înţelept lucru era să se întoarcă cât mai degrabă la Saint-Clair, iar Georges să nu afle nimic despre această călătorie sinistră. Georges! Georges! În clipa aceea Marie era preocupată numai de el. Nu realiza deloc ceea ce simţea mama ei, care se întorsese şi se ghemuise pe scăunel. În orice caz de acum înainte Marie putea să spună alor săi că pentru fiica Thérèsei Desqueyroux căsătoria cu Georges era de nesperat... În privinţa aceasta cel puţin avea toate cărţile în mână. Pericolul s-ar ivi din partea familiei Filhot... Dar ce! Ei s-ar fi opus cu mai multă dârzenie împotriva căsătoriei dacă, în realitate, n-ar fi dorit-o. Esenţialul era ca Georges să nu se dea bătut. Totul depindea de Georges...

Acum Marie cerceta cealaltă faţetă a problemei: nu o singură dată, ci cu orice prilej, Georges nu pierdea ocazia să-i spună sus şi tare că el n-avea nevoie de nimeni. Când se gândea la lucrul acesta o apuca groaza... De ce să se amăgească? Cât timp erau împreună, sau când respirau în acelaşi loc sub soare Marie simţea un oarecare răgaz. Dar câtă ameninţare în această instalare a lui Georges la Paris! Şi iată că aici nu mai putea fi lângă el... Într-adevăr, pentru ce? Pentru ce să cedeze acestui prim impuls de groază? Nu fusese stabilit o dată pentru totdeauna că-şi va petrece în fiecare an câteva zile la mama sa? Lui Georges lucrul acesta i s-ar fi părut foarte firesc. Ar fi fost de acord ca din pricina lui să-şi prelungească şederea. Da, judecând la rece, fusese o proastă! Ceea ce se petrecuse în urmă cu cincisprezece ani n-avea nicio legătură cu ea. Ca şi cum o fată de vârsta ei ar putea fi solidară cu o bătrână isterică, căreia cu siguranţă că-i plăcea să-şi mai şi exagereze aventura... Dacă procesul i se clasase, înseamnă că nu fusese chiar atât de vinovată pe cât voia ea să pară... Şi mă

rog, vinovată sau nu, pentru ce acest fapt divers uitat ar fi avut ecou în viaţa unei tinere fete? Ea se reaşeză pe fotoliul din faţa scaunului scund şi întinse uşor mâna Thérèsei, care tresări, îşi înălţă copul şi nu-şi crezu ochilor: Marie îi surâdea cu un surâs forţat, desigur, care făcea să-i tremure puţin colţul buzelor, dar în sfârşit dezarmase; spunea:

— Mamă, te rog să mă ierţi.

— Eşti nebună! Tu-mi ceri iertare?

— Mi-am pierdut capul: am cedat primului impuls… M-am prefăcut că simt ceea ce se cuvine să simţi în faţa unei asemenea descoperiri. Dar astea nu sunt adevăratele mele sentimente… Mă crezi?

— Cred că ţi-e milă de mine, vrei să mă consolezi…

— Uite, mamă, vreau să-ţi dau o dovadă… Citise cumva romanul *Pierre şi Jean* de Maupassant? Marie îl împrumutase de la „Panbiblion”. Georges zicea că era „coco”, toţi romancierii epocii acesteia i se păreau superficiali… Şi trebuie să-ţi mărturisesc că *Pierre şi Jean…* Drama se desfăşoară în jurul descoperirii pe care o face un fiu în legătură cu naşterea sa ilegitimă şi cu pasiunea pe care a avut-o mama sa… Ei bine! Marie nu-i putea spune cât de absurd i se păruse faptul că nişte copii îşi atribuie rolul de judecători faţă de cei care i-au născut, le cercetează în amănunţime viaţa sentimentală, se indignează sau disperă pentru lucrurile pe care le descoperă. Da, ştiu că la dumneata este vorba de altceva; dar, în sfârşit, există o asemănare! Eu, dimpotrivă, mă voi simţi mai în larg cu dumneata. Atâta timp cât nu ştiam nimic, era firesc ca dumneata să împărtăşeşti părerea familiei, să te prefaci că eşti de acord cu unele din principiile ei, dar acum e inutil să vrei să mă înşeli…

Thérèse o studia: iată deci unde voia să ajungă fetiţa; credea că, demascată, mama va deveni complicea ei – cine ştie? că-i va îngădui să se întâlnească cu Georges…

— Ascultă, Marie… îşi căuta vorbele… Oare când se va sfârşi discuţia asta extenuantă?… Ascultă, Marie: ai dreptate când afirmi că nu vrei să mă judeci; dar înseamnă

că m-ai şi judecat dacă mă crezi în stare...

— Dar ce-ţi imaginezi? Nu-ţi cer un lucru pe care o mamă nu-l poate face pentru fata ei.

Uitase să simuleze tonul tandreţei. Vorbea sec. Thérèse o întrerupse:

— Acum ştii de ce nu-mi este îngăduit să-i dau tatălui tău pricini de a se plânge.

— Cât de înţelept vorbeşti, mamă! Dacă te-ar auzi oamenii, nu şi-ar crede urechilor.

— Marie...

Furia fetiţei izbucni brusc.

— Dar, în sfârşit, dumneata ai iubit; ştii ce înseamnă lucrul acesta. Eu, care abia încep, mi se pare că nu mai am nimic de învăţat. Îţi repet: sunt sigură de Georges numai când îl văd tot timpul. Dacă se îndepărtează, îl pierd. Acest timp petrecut la Paris va fi o încercare cumplită pentru mine... E dar: renunţ să mă stabilesc la dumneata, dar e normal să vin să stau aici din când în când...

— Mă voi conforma instrucţiunilor tatălui tău.

— Cu ce ton îmi vorbeşti! Frazele astea cuminţi şi burgheze în gura dumitale...

Thérèse îi tăie vorba:

— Termină, te rog! Nu simţi că sunt la capătul puterilor? Ţine, ia cheia. Alege-ţi cearşafuri în dulapul din sufragerie şi fă-ţi patul în camera mică din fund. O să-i telefonez tatălui tău îndată ce se deschide poşta... Nu! Niciun cuvânt.

Întinse cheia, fără s-o privească pe Marie. Când îşi înălţă capul, tânără fată dispăruse. Thérèse auzi în fundul apartamentului zgomotul cheii învârtindu-se în broasca dulapului cu lenjerie, apoi o mişcare de mobile care dură destul de mult timp. Puţin mai târziu, intrând în vestibul, îşi aţinti urechea şi desluşi respiraţia ritmică a fetei. De s-ar putea culca şi ea în sfârşit! Ştia că n-o să adoarmă, dar va fi bine să se întindă, să facă pe moarta. Or, împotriva oricărei aşteptări, cum stinse lumina şi închise ochii adormi. Căzu brusc în somnul cel mai adânc, şi nimic din ce se petrecuse în timpul serii nu-i apăru în vis; nicio vorbă

rostită nu ţâşni din adâncul conştiinţei sale. Natura copleşea cu odihnă acest animal frânt de oboseală. În camera învecinată un tăciune aprins mai arunca reflexe roşii. Zorile iluminară mobila în dezordine, scaunul scund pe care Thérèse suferise, sticla de şampanie uitată pe consolă.

III

O trezi zgomotul aspiratorului. Primul gând îi veni fu: „Prea târziu s-o previn pe Anna...” Intrase desigur la fetiţă. Thérèse se înfăşură într-un halat vechi de molton şi îşi întâmpină servitoarea, care îşi luase mutra din zilele ei rele.

— Ai intrat în cameră?

— Da! Ce dezordine!

— Ai trezit-o?

— Nu mai era nimeni,

Plecase.

Thérèse străbătu sufrageria, deschise uşa: cămăruţa era într-adevăr goală; valiza dispăruse. Poate că Marie prinsese trenul de Bordeaux; dar putea la fel de bine să se fi întâlnit cu băiatul...

— Doamna doreşte să-i aduc cafeaua?

Pe Thérèse o izbi un anume accent familiar şi complice la Anna. O lămuri:

— Fiica mea a venit pe neaşteptate ieri seară, după plecarea ta. Mă miră că a plecat fără să mă sărute. S-o fi temut să nu mă trezească.

— Vizita aceasta a vindecat-o pe doamna? Doamna nu se mai simte bolnavă?

Thérèse se prefăcu a nu înţelege această ironic grosolană şi-i răspunse că încă se simţea oboi sită. Atunci, Anna luă de pe consolă sticla de şampanie, uitată, şi spuse:

— Acum ştiu cum s-a făcut bine doamna! (şi îi aruncă o ocheadă batjocoritoare). Când am fost la spital mi s-a dat şi mie să beau după operaţie. Băutura m-a refăcut imediat.

Thérèse îşi înălţă umerii – prea obosită, prea detaşată de toate, ca să-şi mai dea osteneala s-o lămurească. Îmbrăcându-se îşi spunea: „Ce-mi pasă de ce crede ea?” Şi

totuşi gândul acesta o obseda într-atâta, încât aproape că uitase de Marie. Respectul pe care i-l inspira Annei, acest soi de deferenţă temătoare şi uneori aproape iubitoare, era un lucru la care ţinea. Servitoarea auzise probabil destule clevetiri, dacă încrederea i se topise atât de brusc, la prima bănuială... Anna, fetiţa aceasta... Va trebui aşadar să renunţe şi la acest ultim devotament... O viaţă întreagă să se tot gândească; să alerge mai întâi spre ce era mai urgent: să-i telegrafieze lui Bernard ca *să-şi pună responsabilitatea la adăpost.* Marie avusese dreptate: toate formulele, toate vorbele mari ale clanului îi reveneau pe buze: *să-şi pună responsabilitatea la adăpost.*

Ieşind din clădirea poştei de pe strada Grenelle, Thérèse şovăi o clipă: din nou acasă, din nou zâmbetul dispreţuitor al Annei? Nu, asta era peste puterile ei. Nu dăduse nicio dispoziţie pentru masa de prânz... Cu atât mai rău! Anna o va aştepta. În ziua aceea luminoasă şi rece de sfârşit de toamnă, strada era îmbietoare. Thérèse s-ar odihni pe o terasă de cafenea, ar face o escală într-un cinematograf... Mai erau şi băncile din parcuri unde soarele nu se ascunde şi bisericile, în care, pitită în umbră, înconjurată de câteva siluete prosternate, Thérèse avea sentimentul, că smulge o taină, că-şi lipeşte urechea de o uşă invizibilă. Ceea ce dorea însă mai presus de orice, era să nu se întoarcă în strada du Bac, să nu mai simtă apăsarea pereţilor acelora, tavanelor acelora suprasaturate parcă de suferinţa ei. Ah! şi mai ales să nu mai vadă chipul acesta nou al Annei: neruşinarea aceasta – să nu mai retrăiască scena cumplită din seara trecută: „M-am învinuit; mi-am dezvăluit taina, inutil poate, dacă Marie s-o fi întâlnit cu băiatul acela... Am pierdut pe degeaba dragostea fiicei mele... Nu, adăugă ea pe şoptite (şi un grup de şcolari se întoarse ca s-o urmărească din ochi), lucrurile acestea-mi sunt indiferente în dimineaţa de azi. Nu mă mai fac să sufăr...”

Ciudată insensibilitate faţă de fiica sa; părerea Annei o interesa mai mult: „Ei bine, da; aşa e...” Speranţa de a o recuceri pe Marie nu avusese timp să prindă rădăcini în sufletul ei: în timp ce Anna, respectul, afecţiunea ei erau

apa şi pâinea acestei schimnice... Ele îi erau răpite acum... Nu-i mai rămânea absolut nimic... Zadarnic îşi repeta: „absolut nimic! absolut nimic!” – mergând pe trotuarul acesta al bulevardului Saint-Germain. În ceaţa însorită a dimineţii de octombrie cu miros de asfalt şi de frunze, Thérèse simţea că nu mai suferă, că era eliberată, *operată* de nici ea nu ştia ce – ca şi cum nu s-ar mai fi învârtit în loc, ca şi acum ar fi înaintat dintr-o dată, ca şi cum se îndrepta spre ceva. Nu cumva în. Somnul agitat din timpul nopţii rostise ea cuvintele acelea, executase fără să-şi dea seama gesturile acelea care alungau vraja? Ce făcuse sau ce pronunţase altfel decât în mod obişnuit? În orice caz acum vedea mai limpede; mergea într-o anume direcţie.

Ar fi zis aproape că e fericită, dacă n-ar fi existat această jenă, această senzaţie de sufocare, această prezenţă a morţii în inima ei... Ce frumos era cerul care se pierdea în preajma cartierului Saint-Germain des Près! Cât de mult îi plăcea oboseala aceasta de pe chipurile tinere care râdeau privind-o! Nu vroia să moară! Nu dorea să moară!

Aşezată pe terasa cafenelei „Deux Magots” se străduia să bea un păhărel de anason ca să se ameţească niţel. „Să ucidem aceste remuşcări care ne îngraşă orgoliul, îşi spunea ea. Totul îi prieşte orgoliului. Eram dezamăgită azi-noapte, văzând că Marie nu merge mai departe cu interogatoriul ei. Mărturisirea mea n-a mirat-o atât cât speram... În viaţa mea a existat lucrul acesta: o crimă ratată... Alte lucruri există în fiecare din vieţile care mişună în piaţa aceasta, în cafeneaua aceasta. Dacă oamenii ar izbuti să-şi dea seama că viciile lor, crimele lor, defectele lor n-au niciun fel de importanţă... nici măcar ceea ce ei numesc virtutea lor... Chiar dăruirea de sine valorează mai puţin decât nimic... Mi-e scârbă de această mică satisfacţie pentru că azi-noapte aveam aerul că mă sacrific pentru Marie. La dracu cu această mică satisfacţie... Un dispreţ total şi profund faţă de sine...! Ah! iată drumul spre care trebuia să înainteze ea, în direcţia aceasta!” Thérèse făcu un gest care răsturnă şi sparse paharul din faţă-i. Unul din tinerii aşezaţi la masa vecină

se ridică, adună câteva cioburi şi cu pălăria în mână se îndreptă spre ea oferindu-i-le în mod ceremonios, în timp ce camarazii săi pufneau în râs. Thérèse îl fixă cu ochii săi limpezi, fără o vorbă. El păru descumpănit, îi puse în faţă cioburile de sticlă şi zise cu un ton serios:

— Vă rog să ne iertaţi, doamnă, suntem tineri!

Thérèse îşi înalţă capul şi zâmbi: „Nu ştie că pe mine nu mă mai impresionează nimic”, se gândea ea.

Merse pe strada Rennes, apoi pe strada La Gaiţe, până în bulevardul Mâine, apoi se pierdu într-un cartier sărăcăcios, unde trebui să se oprească o clipă, pentru a-şi trage sufletul. În faţa ei, pe trotuar, era o măcelărie cu carne de cal. O femeie fără vârstă, însărcinată, cu picioarele goale vârâte în pâslari, supraveghea cu un ochi atent măcelarul, care cântărea o bucăţică de carne vineţie. Thérèse va opri primul taxi care va trece: îi va da adresa unui restaurant bun. „Nu există, îşi spunea ea, suferinţă adevărată pentru oamenii care sunt la adăpost.” Ea fusese întotdeauna la adăpost.

— La Cupolă! zise ea, instalându-se în maşină. Se credea ruinată; dar posibilităţile ei de trai ar fi părut fabuloase femeii care ducea acum într-o hârtie galbenă bucăţica de carne vineţie. Nu se cheamă că suferi când îţi poţi rumega suferinţa, scutită de orice constrângeri. Luxul este lipit de noi. Chiar şi durerea noastră este un lux. Să te poţi închide într-o cameră şi să plângi... Banii aceştia care s-au aflat mereu la îndemână în momentul necesar... Aşa visa Thérèse în timp ce i se adresa pivnicerului: Aveţi şampanie naturală? Bine, atunci aduceţi-mi-o... rece.

Se înapoie târziu. În timp ce-şi căuta cheia în poşetă, auzi glasul Annei:

— Cred că vine doamna... Da! este doamna! Domnişoara o aşteaptă pe doamna de la ora şase. A cinat... dar nu prea are poftă de mâncare.

Înaintea oricărui alt sentiment, Thérèse simţi această bucurie: Anna n-o mai bănuia de minciună; acum nu se mai putea îndoi că cea care dormise noaptea în apartament

fusese Marie.

Thérèse intră în salon fără să-şi scoată pălăria nici pardesiul boţit. Marie se ridică; îşi pierduse strălucirea. Tenul îi era obosit, gura parcă umflată. Se făcuse urâtă. Mai întâi îşi anunţă mama că telefonase la. Saint-Clair şi-şi amânase sosirea pentru a doua zi.

— Simţeai nevoia să mă vezi?

— Da, în primul rând pentru biletul de tren: a trebuit să cheltuiesc astăzi o parte din ce mi-ai dat ieri...

Tăcu; aştepta o întrebare, dar Thérèse o privea fără să spună nimic. Atunci fetiţa se hotărî:

— L-am văzut pe Georges; am dejunat împreună...

— Şi?

Nu-i putu răspunde. Lacrimile îi ţâşniră. Îşi scoase din poşetă o batistă deja udă.

— Dar, fată dragă, nu văd ce lucru nou...

— Lucrul nou este că i-am spus că ştiu adevărul cu privire la... la povestea dumitale. Atunci el a putut să-mi vorbească deschis. Părinţii lui sunt din ce în ce mai ostili căsătoriei de când au aflat... Da, nu atât drama în sine, cât felul dumitale de viaţă din ultimii ani... Cu atât mai rău, trebuie să ştii! E vina dumitale! Din pricina dumitale!

Thérèse ar fi putut crede că ziua aceea nu fusese decât un vis, că se trezea dintr-un somn lung şi că se regăsea pe acelaşi scaun scund, în faţa aceluiaşi judecător furios, dezlănţuit. Îi răspunse:

— Dar, Marie, „viaţa” aceasta, presupunând că am dus-o într-adevăr – şi aş vrea să ştiu precis ce anume mi se reproşează: – viaţa aceasta a mea era cunoscută de familia Filhot pe vremea când ei priveau proiectul de căsătorie fără ostilitate, dacă te-am înţeles bine.

Marie se pierdu în explicaţii confuze: atunci bătrânul Filhot crezuse probabil că familia Desqueyroux este destul de bogată ca să poată închide ochii pentru rest. Astăzi însă cele două familii erau pe jumătate ruinate; familia Filhot avea nevoie de bani.

— Se pare că tatăl său îi repetă într-una: „Ia pe cine vrei, dar nu o fată din landă!” Şi fireşte, noi îi oferim prea

multe pretexte... Georges este deasupra tuturor acestor calcule, dar nu are încă o situaţie. Trebuie să-şi termine Dreptul... Şi apoi există atâtea alte lucruri care îl preocupă mai mult decât mine, care îl interesează mai mult decât persoana mea!

Ea plângea cu faţa sprijinită de spătarul capitonat al fotoliului. Thérèse o întrebă ce-avea de gând să facă. Se va reîntoarce la Saint-Clair; îşi va relua viaţa de acolo, care i se părea de nesuportat chiar şi atunci când nutrea speranţa... Dar acum, înseamnă moartea. Cu capul vârât sub braţul îndoit ea mormăi o frază pe care Thérèse n-o auzi bine.

— Îndrăzneşte să repeţi ce-ai spus mai înainte.

Fetiţa o privi aspru şi spuse cu un ton dispreţuitor:

— Am zis: cu mine cel puţin n-o să dai greş!

— Şi tu, Marie, şi tu eşti la fel: nimereşti ţinta de fiecare dată.

Umbla de colo până colo frecându-şi podul palmelor. Îşi reamintea intrarea voioasă a Mariei cu douăzeci şi patru de ore mai devreme, în chiar încăperea aceea, şi tot ce înflorise brusc în sufletul ei; „ca să ajungă în halul în care este acum”, îşi spunea ea, aruncând o privire în direcţia căpşorului fetei, urâţit de insomnie, de deznădejde de ură. Ura aceasta, da, o meritase. Ar însemna să fie o ipocrită dacă ar da vina pe destin. Chiar dacă pe vremuri n-ar fi făcut niciun gest ireparabil, şi chiar dacă ar fi rămas toată viaţa doamna Bernard Desqueyroux, ţintuită din decembrie până în iulie în dosul ferestrei din salonaşul care dădea spre piaţa mare a târguşorului Saint-Clair, iar în restul anului în salonul casei din Argelouse, fata ei tot n-ar fi însemnat mai mult pentru ea; Thérèse nu era o mamă – era o femeie, în mod inexplicabil văduvită de instinctul acela care îngăduie altor mame să transmită propria lor viaţă fiinţelor pe care le-au născut. Da, chiar dacă existenţa ei s-ar fi scurs egală şi fără zguduiri, Thérèse era sigură că, într-o seară, s-ar fi simţit la fel de mirată ca în ajun, văzând că-i intră pe uşă o femeie, care era fiica sa. Putea să fi trăit ani de zile sub acelaşi acoperământ, şi tot aşa de brusc ar

fi descoperit-o pe Marie, pe această străină, această necunoscută, cu gusturile ei, cu antipatiile ei – tot ceea ce s-ar fi format încetul cu încetul şi fără ştirea ei, tot ceea ce pe ea, pe Thérèse, n-o interesa, tot ceea ce era străin de ea. „Lucrul acesta n-ar fi schimbat nimic.” Şi totuşi, în faţa duşmancei, care nu se afla acolo, în seara aceea, decât pentru a-i cere socoteală, ea se recunoştea vinovată şi nu-şi acorda nicio circumstanţă atenuantă. Crima ei, aceea care le-a precedat pe toate celelalte, a fost că s-a împreunat cu un bărbat, că a procreat, că s-a supus legii comune, când ea era născută în afara legii.

Nu! Lucrurile nu se prezentau chiar aşa! Dacă era văduvită de instinctul matern, de ce această bucurie când Marie îi trecuse pragul ieri seară? O revanşă… împotriva familiei? S-ar putea. Dar atunci, de ce acest sentiment de groază în faţa suferinţei fetei? De ce această dorinţă de îndreptare a lucrurilor? Şi-ar fi dat viaţa!… Dar ar fi prea simplu, de n-ar trebui decât să-ţi dai viaţa… Nimeni nu are nevoie de viaţa noastră; nu cumperi nimic cu sângele tău. Sau poate că trebuia să se omoare mai de mult… dar apoi! umbra Thérèsei s-ar fi întins totuşi asupra bietului destin al Mariei. Cine pretinde această cumplită comuniune? „Moartă, nu te-aş otrăvi mai puţin… Ce să-ţi dau? bani?…”

Thérèse îşi întrerupse brusc plimbarea de colo până colo, şi-şi fixă ochii asupra tinerel fete:

— Am o idee, Marie.

Fetiţa nici măcar nu-şi ridică fruntea. Cu coatele pe genunchi, se legăna de la dreapta la stânga.

— Ascultă-mă, mi-a venit o idee.

Vorbea repede, nu trebuia să-şi piardă vremea cu gândurile, ci să meargă înainte, să taie punţile în urma ei. Începu:

— Fetiţa mea, dacă te-am înţeles bine… în fond, îi era neplăcut să i-o spună, dar totul se reducea, ca aproape întotdeauna în viaţă, vai! – la o chestiune de interes. Pe de o parte băiatul ţinea la Marie, dar împrejurările actuale nu-i îngăduiau să acţioneze împotriva voinţei tatălui său. – Am nimerit, nu? (Marie îşi înclină capul; acum ea o

urmărea cu atenţia încordată.) – Iar pe de altă parte, bătrânul Filhot, având nevoie de capital, voia să-şi însoare fiul cu cineva din afara landei. Marie făcu semn că într-adevăr aşa trebuia pusă problema. Dacă aş renunţa în favoarea ta la tot ce-mi revine din partea familiei Larroque...

Da, sigur, era vorba de terenurile din landă: aproape trei mii de hectare defrişate în parte de tatăl său – fapt care explica de ce pentru moment veniturile lor erau aşa de reduse; – oricum însă proprietate de viitor, cu semănături de cincisprezece ani în plină creştere şi care, cu toată criza, reprezentau încă multe milioane. Dacă familia Filhot avea nevoie urgentă de bani, nimic nu i-ar împiedica să ipotecheze terenurile acestea...

Thérèse nu-i putea da cifre exacte; le aştepta de pe o zi pe alta, deoarece, neavând bani lichizi, îl însărcinase pe notar, fără ştirea soţului ei, să i le furnizeze. În orice caz existau şanse ca familia

Filhot să-şi poată procura astfel capitalul de care avea nevoie. Or nu era nicio dovadă că, în actuala lor stare financiară, Georges Filhot şi-ar putea găsi în altă parte „petic pentru sac”, cum spunea bunica ta!

Thérèse rostise ultima frază cu un ton aproape vesel, într-atât această ofertă de a renunţa la tot ce-i aparţinea în mod concret îi pricinuia uşurarea pe care o resimţea dinainte. Dar Marie dădea din umeri: era imposibil; maică-sa nu se putea sărăci astfel; trebuia să păstreze şi pentru ea ceva din care să trăiască; cedase unui prim impuls, dar îi erau de-ajuns zece minute de gândire ca să-şi schimbe părerea.

Thérèse se împotrivi spunându-i că problema aceasta o preocupa de foarte mult timp, că pentru ea ar fi o fericire nesperată să repare într-o mică măsură răul pe care-l pricinuise fetei; că s-ar mulţumi cu o rentă foarte mică – doar atât cât i-ar trebui ca să se retragă într-un modest azil de bătrâni (inventă această soluţie pe loc, total hotărâtă de altfel să moară mai degrabă de frig într-o magherniţă, decât să locuiască într-una din aceste case!).

Mai adăugă că de mulţi ani se obişnuise cu lipsurile, că inima ei va „ceda” mai devreme ori mai târziu (doctorul nu-i ascunsese acest adevăr) şi că nu mai dorea decât un colţişor unde să moară.

— Marie, cam cu jumătate de gură, îi jură că n-ar accepta niciodată aşa ceva; că de altfel ar trebui ca lucrul acesta să-l vrea şi tatăl său şi, în sfârşit, ca familiei Filhot să-i surâdă aranjamentul. Dar Thérèse avea răspuns pentru toate: fusese căsătorită sub regimul dotai; bărbatul ei n-avea ce căuta într-o hotărâre care, la început, îl va mira poate, dar pe care n-avea niciun motiv s-o dezaprobe... Cât despre familia Filhot...

— Spune-mi, vrei să-l văd pe Georges al tău! să-i explic ce punem la cale?

— Ah! nu! mai ales te rog să nu apari... Să nu te arăţi... Iartă-mă dacă te rănesc, dar cred...

Thérèse îşi scutură capul: nu, nu o rănea, ea nu mai simţea nimic. Dar, într-adevăr, întrucât băiatul îşi făcuse despre ea o imagine cu siguranţă extravagantă, poate că nu strica s-o vadă aşa cum era.

— Cred că numai eu aş putea să-l conving. Planul meu are dublul avantaj că rezolvă amândouă obiecţiile ridicate de bătrânul Filhot: îi furnizează capitalul necesar şi îl descotoroseşte (ea şovăi o clipă) de Thérèse Desqueyroux. Înţelegi? Mă fac nevăzută, dispar; nimeni nu va băga de seamă moartea mea.

— Nu, protestă Marie, nu despre asta e vorba! Ceea ce mi-ar place grozav, mărturisesc, ar fi ca, în cazul în care te-ai vedea cu Georges, să-mi poţi spune ce crezi despre sentimentele lui... Oh, cu siguranţă! el va sta în defensivă, nu se va preda... Dar dumneata ai experienţă... Înţelegi ce vreau să spun?... Dar ce ai, mamă, eşti bolnavă?

Thérèse îşi deschise ochii, zâmbi slab.

— N-am nimic... Am umblat toată ziua... Nu te nelinişti. Trebuie să mănânc puţin. Anna o să mă servească. Şi tu, ai nevoie de odihnă. Gândeşte-te la ce ţi-am spus.

. . . .

— Ce drăguţă eşti, Anna, că mă ajuţi să mă dezbrac...

Mi-ai încălzit patul?... Ce bine e să stai întinsă! Îndreaptă-mi puţin perna... Aşa. Acum apleacă abajurul. Supa s-a răcit?

Anna îi întinse ceaşca.

— Doamna o găseşte bună?... Domnişoara s-a şi culcat.

— Mai ales să nu faci zgomot în bucătărie. E abia ora zece. Ieşi în oraş, astă-seară?

Anna îşi scutură capul: astă-seară va lucra la trusoul ei.

— Atunci, ai vrea... oh! doar un sfert, de oră!... să-ţi aduci lucrul aici? N-o să vorbim. Dar aş fi mulţumită să te simt lângă mine. M-aş odihni mai bine.

— Dacă doamnei îi face plăcere...

Lampa arunca pe tavan aureola de pe vremea bolilor din copilărie: atunci, ca şi în seara aceasta, urmărea la lumina lămpii mâinile umile şi uzate tivind pânza groasă... Era un secret pe care Thérèse îl ştia: sub stratul dens al faptelor noastre, sufletul nostru de copil rămâne neschimbat; timpul nu reuşeşte să modifice sufletul. La patruzeci şi cinci de ani, Thérèse devenise din nou fetiţa pe care prezenţa slujnicei o scăpa de griji şi o linişte în pragul nopţii.

— Spune-mi, Anna, azi-dimineaţă ce-ai crezut?

Servitoarea tresări:

— Azi-dimineaţă?

— Da, când ai văzut patul dezvelit, dezordinea, sticla de şampanie?

— Vai, doamnă, nimic.

— Ţi s-au vorbit foarte multe lucruri urâte despre mine? Hai, mărturiseşte! Portăreasa... măcelarul...

— Vai! în privinţa măcelarului, nu, doamnă! Şi apoi ştiu bine că nu e adevărat. Îmi spun: dacă e cineva care să vorbească, acela sunt eu, nu-i aşa?

Thérèse nu-i răspunse. Se ferea să respire, simţea că-i vin lacrimile în ochi. Nu trebuia ca Anna să observe. Dar cum să plângă fără să se înăbuşe – fără sughiţurile acelea, gâfâiturile acelea (tot copilul din noi plânge – cum numai el ştie să plângă – fie că avem zece sau cincizeci de ani...).

— Ah! doamnă! doamnă!

— Nu-i nimic, Anna…

— Domnişoara v-o fi necăjit!

— Gata, vezi? Acum am să dorm. Mai rămâi un pic.

Ea îşi închise ochii, apoi, după o clipă, îi spuse servitoarei că poate pleca. După ce-şi strânse lucrul, Anna se ridică şi zise:

— Îi doresc noapte bună doamnei.

Thérèse o chemă din nou.

— Vrei să mă săruţi?

— Vai! Vreau, sigur că da…

Anna îşi şterse gura cu dosul palmei.

IV

— Dar bineînţeles, fetiţa mea, nu sunt aşa de proastă! El n-o să creadă nicio clipă că vin să-l bat la cap; nici măcar n-am să aduc vorba... vreau doar să afle hotărârile mele în cazul în care te-ai mărita... Bănuiesc că întrevederea va dura câteva minute...

— În orice caz, dacă ţi se iveşte prilejul, fă-l să vorbească, încearcă să afli...

Marie îşi privea cu uimire mama, care, în picioare, în faţa ferestrei de deasupra căminului, îşi cobora peste ochi o voaletă scurtă. Îşi dăduse doar cu niţel ruj pe buze şi pe obraji; dar dintr-o dată devenise altă femeie – de parcă tentativa pe care avea s-o întreprindă i-ar fi redat instinctul social. Îşi regăsise un rol, şi toate gesturile uitate îi reveneau în minte, ca unei actriţe care urma să reintre în scenă. Chiar şi Marie îşi recăpătase frumuseţea; pe chipul ei, pe care somnul îl împrospătase, ochii străluceau de speranţă.

— S-ar putea să nu fie acasă... Ba da! dejunează întotdeauna la hotel, pentru că stă în pensiune... Dacă nu s-a întors încă, aşteaptă-l.

— Bineînţeles, copila mea, nu te nelinişti.

Acelaşi soare din ajun, aceeaşi ceaţă. Thérèse se hotărî să meargă pe jos până la hotelul lui Georges Filhot de pe bulevardul Montparnasse, aproape de gară. Nu se gândea dinainte la ce-o să-i spună. Acum se putea uita la oamenii aceştia muncind într-un şanţ săpat în mijlocul străzii; la adolescentul acesta care trăgea un cărucior prea greu, şi chiar la această femeie sprijinită de zid şi care nu întindea mâna. Thérèse se hotărâse să renunţe la avere: trăia de pe acum bucuria sărăciei. În clipa de faţă simţea chiar o plăcere. Nu-şi putea imagina cum ar trăi când n-ar mai

avea decât atât cât să nu moară de foame. În privinţa aceasta n-o tulbura nicio teamă. „Ai să vezi atunci...”, îşi repeta ea fără să reuşească să se înspăimânte. Poate că nu credea că într-o zi va trebui să-şi ţină promisiunea. Căsătoria aceasta se va face oare? De altfel chiar dacă familia ar fi de acord cu renunţarea ei la avere, Bernard Desqueyroux îi va da întotdeauna mai mult decât strictul necesar. Va trăi oricum mai modest. Încerca să-şi reprezinte cutare sau cutare privaţiune, fără să-şi altereze satisfacţia pe care i-o procura dinainte sacrificiul făcut.

Thérèse înaintă pe strada Vaugirard până în dreptul bulevardului Montparnasse, apoi se angajă pe trotuarul din stânga, în direcţia gării. Cerceta cu atenţie faţadele vechi şi murdare, inscripţiile: „Hôtel de Nantes”, „Hôtel de chemin de fer de l’Ouest”, deoarece Marie nu ştiuse să-i indice numărul.

În spatele uşii cu geamuri, câţiva bărbaţi în picioare înconjurau biroul la care stătea administratoarea. Thérèse şovăi înainte de a intra, făcu câţiva paşi în direcţia scării. Un băiat cu mânecile suflecate şi cumplit de murdar, îşi lăsă pe o treaptă cutia plină cu perii de lustruit şi îşi întoarse faţa gălbejită spre Thérèse:

— Domnul Filhot? etajul patru, camera 83!

Şi deoarece Thérèse îl rugă să-l anunţe pe domnul Filhot că o doamnă dorea să-i vorbească:

— Cred că e în cameră, urcaţi.

Ea insistă, îi puse un ban în mână. El o privi cu un surâs oribil.

— Atunci, nu-i spun niciun nume? Îi spun: „o doamnă”.

Urca în urma lui, foarte încet, pe scara abruptă din ce în ce mai întunecoasă. Mirosurile de mâncare de la parter erau înlocuite de la etaj la etaj cu duhorile de la apa de toaletă şi de la canal. Cineva strigă:

— Dar bineînţeles, să urce!

Un trup se pleca peste rampă. Ea mai auzi: „Câte fasoane!” Cu siguranţă, vlăjganul care o întâmpină în picioare, pe palierul de la etajul al patrulea, aştepta altă femeie... Faţa lui se împietri brusc:

— Da, doamnă, eu sunt Georges Filhot.

Uşa deschisă a camerei lumina palierul, dar el stătea contra luminii. Ea văzu numai că era înalt, puţin adus de spate, cu o frunte îngustă, cu părul negru răvăşit, fără haină. Purta un pulover. Gulerul cămăşii albastre era descheiat. Thérèse îl linişti zicându-i că voia să-i spună doar două cuvinte. Era vorba de o informaţie. Ea intră cu un aer hotărât în cameră şi, întorcându-se spre tânărul, care lăsase într-adins uşa deschisă, îşi spuse numele.

După atâta amar de ani cunoştea expresia care răsărea pe chipurile oamenilor de la Saint-Clair şi de la Argelouse la simpla pronunţare a numelui său; o curiozitate lacomă. Exact ceea ce apăruse şi pe această faţă puţin prea lungă şi osoasă, aplecată spre ea. Observă de asemenea şi o nelinişte, neîncredere, pe care se strădui s-o risipească de la început:

— Liniştiţi-vă, n-am să mă amestec într-o chestiune care nu mă priveşte. De altfel, cum am venit am şi plecat, adăugă ea repede. Dar în cazul în care într-o zi veţi vrea să luaţi o hotărâre, Marie şi cu dumneavoastră, sunt datoare să vă spun...

Vorbea rar, cu o dezinvoltură regăsită. Deşi frazele îi erau clare, simţea că nu captase atenţia tânărului şi, pe măsură ce-i vorbea, îl cerceta, căuta să desprindă ce era ciudat în fiinţa lui. Îşi dădu seama că era puţin saşiu, defect care acorda înfăţişării sale destul de comună oarecare farmec, ca şi uitătura tulbure de om băut. În timp ce Thérèse îi spunea, fără falsă modestie, dar şi fără să aibă aerul că-i dă o lecţie: „Îmi permiteţi să mă aşez?” el îi ceru scuze în mod stângaci şi împinse spre ea un fotoliu, după ce îl eliberă de un pardesiu, o cămaşă murdară şi nişte discuri de fonograf, cu care era încărcat; îşi trecu apoi de mai multe ori mâna peste obraji şi peste bărbie, scuzându-se că era nebărbierit. Închise fereastra:

— E zgomot şi nu se aude, zise el.

— E îngrozitor, nu? să locuieşti în apropierea gării...

— Ah! nu mă tem de zgomote.

Aşezat pe pat, în faţa Thérèsei, o asculta cu atenţie.

— Înţelegeţi, desigur, că nu e vorba de o somaţie şi nici de altceva asemănător... Bărbatul meu de altfel nu mi-a comunicat încă intenţiile sale cu privire la Marie, iar eu trăiesc prea departe de fiica mea pentru a-mi da părerea...

Thérèse era conştientă de un anume timbru al vocii pe care nu-l avea întotdeauna şi pe care nu-l regăsea când voia: acest sunet puţin înăbuşit, uşor răguşit în notele grave. Se asculta zicând:

— Donaţia pe care am de gând s-o fac Mariei ar avea drept consecinţă imediată dispariţia mea definitivă.

Ea sublinie cu o mişcare a mâinii această frază spusă cu tonul cel mai simplu. Nu urmărea niciun efect, şi nici nu se erija în victimă. Georges Filhot îi răspunse „că pentru el chestiunile de ordin material n-aveau nicio importanţă”. Adăugă cu obrăznicie şi timiditate totodată:

— Noi nu mai suntem ca părinţii noştri a căror existenţă se învârtea în jurul a tot felul de probleme legate de dote, de moştenire, de testamente. Criza a aruncat totul în aer: chestiunile acestea nu ne mai interesează.

— Sunt convinsă. Dar domnul, tatăl dumneavoastră, are dreptul să afle intenţiile mele. Dacă credeţi că este necesar, vă rog să i le repetaţi. Thérèse se ridică; Georges Filhot păru că şovăie:

— Marie este la dumneavoastră?

O privea pe Thérèse cu un aer nesigur. După închiderea ferestrei, camera mirosea a haine vechi, a tutun, a săpun. Şi cum soarele dispăruse, încăperea păru dintr-o dată murdară. Thérèse ştia că sosise clipa să încerce ceva în favoarea Mariei.

— Astă-seară pleacă. Vreţi să-i comunicaţi ceva?

— Ştiţi, doamnă, aş vrea să înţelegeţi...

Fără să piardă o secundă, Thérèse se reaşezase şi îl privea cu expresia aceea pe care învăţase să şi-o ia, expresie în care se citea, pe lângă detaşarea totală faţă de propriul interes, o atenţie pasionată faţă de mărturisirile care i se făceau. El îi spunea că avea douăzeci şi doi de ani, că însurătoarea îl înfricoşa. Dacă ar fi trebuit să se însoare n-ar fi ales nicio altă fată în afara Mariei.

— Ah! îl întrerupse Thérèse, îmi permiteţi să-i repet fraza aceasta. Lucrul acesta nu vă angajează cu nimic.

El o asigură că în ceea ce-l priveşte nu era vorba de o simplă renunţare. Se gândea, într-adevăr, cu tandreţe la Marie. Ea făcea parte din amintirile lui din copilărie, din adolescenţă. N-ar fi putut suporta vacanţele de la Saint-Clair fără ea.

— Iubesc şi detest landa… Dar dumneavoastră?

— Ah, eu!

Amintindu-şi cine era această femeie şi ecoul pe care trebuia să-l fi trezit în sufletul ei pronunţarea numelui de Saint-Clair, el roşi. Dar iată că nu izbutea s-o identifice, pe Thérèse Desqueyroux cu fiinţa din faţa lui, care-l privea cu un ochi gânditor în spatele voaletei scurte.

— Nu zic că nu mă voi însura, reluă el după o pauză. Dar acum… imposibil! mai întâi există facultatea, examenele care nu se mai sfârşesc…

— Oh, asta n-ar fi nimic, îl întrerupse Thérèse. Dimpotrivă, căsătoria alungă distracţiile, micile petreceri. Înţeleg că la vârsta dumneavoastră şovăiţi.

— Nu-i aşa, doamnă? N-am decât douăzeci şi doi de ani.

Ea continua să-i privească faţa prelungă şi osoasă, ale cărei trăsături, deşi precizate, păreau neterminate şi ai cărei ochi căprui puţin saşii nu se fixau pe nimic; doar buzele se evidenţiau printr-un contur larg şi precis.

— Ar fi mai nimerit să spuneţi: am douăzeci şi doi de ani împliniţi.

El întrebă cu un aer neliniştit:

— Credeţi că nu mai sunt foarte tânăr?

— Oh! ştiţi! o dată ce te-ai îmbarcat e ca şi cum ai ajuns… Nu credeţi?

Da, lucrul acesta îl simţea şi el cu destulă pregnanţă.

— Închipuiţi-vă că în ziua în care am împlinit douăzeci de ani – n-o să mă credeţi! – ei bine! am plâns…

— Aţi avut dreptate să plângeţi, îi răspunse Thérèse cu simplitate.

El o asculta: ea spunea că tinereţea nu este începutul a nimic, dimpotrivă, o agonie…

— Dar, adăugă ea, apropiindu-şi de ochi un disc pentru a-i descifra titlul, întrucât văd că vă place muzica... numai muzica a ştiut să redea lucrul acesta: Schumann, de pildă...

— E poate chiar ceea ce caut şi eu în muzică, într-adevăr. Credeţi că sunt mulţi tineri care simt această nelinişte?

Şi cum Thérèse răspundea că el trebuia să ştie mai bine decât ea:

— Aveam un prieten, adăugă el dintr-o dată, care s-a omorât în iulie trecut. Nu s-a putut descoperi nicio cauză, niciuna din acele cauze pe care obişnuim să le atribuim unei sinucideri. Îl cunoşteam bine: nu era la mijloc nicio femeie, niciun viciu...

— Droguri?

— Nu, nici vorbă de droguri. Dar poate că (mă gândeam la asta în timp ce vă ascultam,) un sentiment care seamănă cu ce spuneaţi dumneavoastră... Voia să grăbească sfârşitul a ceva, voia să termine o dată pentru totdeauna. Ideea aceasta nu mi-a venit până acum...

Thérèse se ridică:

— Marie mă aşteaptă acasă, iar eu vă ţin aici...

Vorbea cu alt glas, cu un ton afectat:

— Atunci rămâne stabilit că ceea ce vă înspăimântă pentru moment este gândul căsătoriei. Îmi îngăduiţi să-i spun? Pot să adaug că sentimentele dumneavoastră cu privire la ea nu s-au schimbat?

El nu-i răspunse la întrebare.

— E ciudat, spuse el. Uitasem cine sunteţi. Nu-mi închipuiam că... Marie nu m-a avertizat... Ea nu ştie să descrie oamenii.

O clipă se aşternu liniştea. Ca să o rupă, el întrebă dacă putea să-şi ia rămas bun de la Marie înainte de plecarea ei. Va lua desigur trenul de la ora zece?

— N-ai vrea să vii să cinezi cu noi? Întrebă Thérèse brusc şi fără să reflecteze. Iar apoi o puteţi conduce la gară...

El nu păru surprins şi acceptă cu elan chiar.

Stabiliră ca el să vină încă de la ora şase. În clipa aceea servitorul împinse uşa care rămăsese întredeschisă:

— A venit doamna Garcin... I-am spus că aveţi pe cineva. Aşteaptă jos.

Georges Filhot se întoarse spre Thérèse, şi cu un aer satisfăcut:

— Ştiţi, doamna Octave Garcin... Familia Garcin de Laburthe... Nu sunteţi niţel rudă? S-au stabilit în Paris.

— Am cunoscut-o într-adevăr pe soacra ei, răspunse Thérèse. Dar n-o lăsaţi să vă aştepte prea mult... E obişnuită, poate?

El protestă cu un aer prostesc.

— Oh! nu, doamnă! mai ales să nu vă închipuiţi...

În vestibul, dintr-o singură ocheadă, Thérèse măsură cu privirea o tânără femeie voinică. Se făcuse aproape ora unu. Mergea absorbită de bucuria cu care urma s-o copleşească pe Marie. Cât de neliniştită o fi fetiţa! Nu trebuie să-i dea speranţe prea mari... Totuşi, în clipa când Thérèse o zări pândind-o pe palier, nu se putu abţine să nu-i strige:

— Ghici cine ia masa cu noi deseară?

Marie zâmbea fără să îndrăznească să-i rostească numele.

— Va veni încă de la ora şase. Te va însoţi la gară.

Marie o trăsese pe maică-sa în salon şi, fără să-i dea răgaz să-şi scoată pălăria, o strângea în braţe.

— Cât de bună eşti! iar eu cât de rea!

Thérèse se desprinse brusc:

— Nu, nu: nu sunt bună.

Mergea înaintea fetei către sufragerie.

— Să-mi povesteşti totul în amănunţime: ce l-ai spus şi ce ţi-a răspuns. Şi după aceea impresia dumitale...

— Fii calmă. Fii calmă!

Thérèsei îi pierise brusc bucuria de a fi pe plac. Nu trebuia să-i dea Mariei prea mari speranţe, îşi repeta ea; nu trebuia ş-o expună la o crudă dezamăgire.

— Da, vine să cineze deseară... e un lucru stabilit... Dar înainte de orice, nu vrea să se angajeze... Să fie dar o dată

pentru totdeauna. A insistat mult asupra acestei chestiuni.

— Ah!

Marie, cu ochii fixaţi asupra mamei sale, continua să toarne apă deşi paharul se revărsa.

— Uzi faţa de masă, scumpa mea... Şi mai ales nu-ţi vârî singură tot felul de idei în cap. El şi-a precizat dar gândurile: ceea ce-l înspăimântă este ideea căsătoriei. În faţa căsătoriei dă înapoi. La douăzeci şi doi de ani e foarte firesc! Însă sentimentul pe care-l are pentru tine este în afara oricărei discuţii.

O clipă tăcură amândouă. Marie ştergea apa revărsată. Îşi împinse farfuria.

— Nu, nu pot înghiţi nimic. Va să zică ţi-a spus că sentimentul lui pentru mine... A folosii într-adevăr cuvântul „sentiment”?

Thérèse credea că da. În orice caz, nu vorbise de „dragoste”. Ea ştia ce înseamnă la Marie tremurul acesta al colţului buzelor şi adăugă foarte repede că „sentiment” înseamnă dragoste. Marie insista: mai spusese şi altceva în timpul acestei lungi vizite?

— Ştiu şi eu? că erai inclusă în amintirile lui din vacanţele mari, că făceai parte din viaţa lui...

— Şi pe urmă?

Cu coatele pe masă, cu bărbia sprijinită pe degetele mâinii împreunate, nu-şi pierdea mama din ochi.

— Nu mai ştiu, copila mea.

— Dar aţi stat, împreună aproape o jumătate de oră.

— Cred că am vorbit despre muzică.

Faţa Mariei căpătă o expresie de suferinţă. Murmură:

— E nebun după muzică.

— Şi tu, care o deteşti... ca toţi din neamul Desqueyroux... Nenorocul tău.

Tânără fată o contrazise zicând că în ziua de azi e cu totul inutil să ştii să cânţi la pian.

— Cum zice şi Georges, oricât de bine aş cânta, interpretarea mea tot n-ar egala înregistrările pe care le are el.

Thérèse lăsă să se înţeleagă că totuşi era regretabil.

— De ce? insistă Marie, de îndată ce poate să-şi ofere orice muzică vrea?

— Sigur, scumpa mea... Deşi, pentru un muzician, e minunat să aibă o femeie capabilă să descifreze... Dar nu e vorba de asta. Mai gravă este, dacă vrei să-ţi spun părerea mea, consecinţa acestei nepotriviri... ceea ce desparte o femeie care detestă muzica de un bărbat căruia îi este cu neputinţă să se lipsească de ea.

Thérèse vorbea cu glasul stins, cu un aer de nelinişte şi de tristeţe. Marie spuse cu ardoare:

— Voi ajunge să iubesc tot ceea ce iubeşte şi el. În privinţa asta sunt liniştită. Nu crezi că este posibil? E de ajuns să mi-o ceară.

Thérèse îşi scutură capul:

— Linişteşte-te, n-o să ţi-o ceară... La urma urmei, dacă vreodată veţi ajunge să trăiţi împreună, poate că, dimpotrivă, va fi fericit să aibă această posibilitate de evadare... Da, foarte aproape de el, în universul acesta în care tu n-ai să-l poţi urma. Uneori bărbatul, alteori femeia au nevoie de muzică pentru a se elibera unul de celălalt. Şi e foarte bine aşa. De altfel chiar dacă amândoi sunt muzicieni, se întâmplă ca aceeaşi vrajă să-i separe. Muzica nu-i uneşte decât pe cei ce se iubesc cu aceeaşi dragoste, cei ce iubesc în acelaşi fel, în acelaşi timp.

— Dar noi ne iubim, mamă. Chiar el ţi-a vorbit despre dragostea lui, mă rog, de „sentimentul” lui... Thérèse se ridicase şi trecuse repede în salon urmată de Marie care insista:

— De altfel mi-a repetat de atâtea ori că în viaţa lui nu exist decât eu, că eram singura femeie... De ce zâmbeşti?

Thérèse îşi strângea buzele: „N-o să-i spun despre Garcin aceea”, îşi repeta ea. Îi răspunse că nu zâmbea, dimpotrivă, se strâmba: o cuprinsese brusc nevralgia ei facială... Se va duce să se întindă, o să tragă storurile. Marie va trebui să se îngrijească de cină: să nu uite şampania. Să comande gheaţă. Cunoştea desigur gusturile lui Georges!

— Lucrul ăsta îţi va da de furcă, scumpa mea.

Întinsă în patul său, Thérèse auzea zgomotul vaselor care se, spălau. După-amiaza era cenuşie; mobila lucea slab. Viaţa îşi urma cursul de fiecare zi, cu maşini, camioane, frâne care scrâşneau. Strigătele ascuţite ale copiilor dintr-o curte de recreaţie erau dovada că omenirea continua să se reproducă. Omul care repara împletiturile de scaune suna din micuţa lui goarnă. „Nu trebuie ca Marie it să spere prea mult... dar nici nu trebuie să-i distrug fericirea. Sunt oare tentată să-i distrug fericirea? Ar fi mai rău decât ce-am făcut pe vremuri. Atunci aveam circumstanţe atenuante. Înmormântată de vie, ridicam o piatră care mă sufoca. Dar acum? Cum o arăta acest străfund al fiinţei mele, spre care mă întorc mereu? Şi totuşi, ce femeie cumsecade sunt! (Râdea singură; un râs gutural.) Destăinuirea mea de alaltăieri seară, ca s-o oblig pe Marie să se întoarcă la tatăl său... Mă înălţăm deasupra mea însămi, mă bucuram de această autodepăşire, deşi suferinţa era reală... Dar ieri, mai ales, când m-am hotărât să renunţ la avere, am simţit o bucurie profundă. Pluteam la mii de leghe deasupra firii mele adevărate. Mă caţăr, mă caţăr, mă caţăr... şi apoi brusc alunec şi mă regăsesc în această stare, plină de rea-voinţă şi rece ca gheaţa: exact aşa cum sunt când nu încerc niciun efort – starea pe care o am când devin eu însămi.”

Îşi potrivi perna: „Nu... nu sunt chiar aşa de îngrozitoare. Pretind ca alţii să fie clarvăzători. Ceea ce mă enervează la Marie este puterea ei de a se autoiluziona. Totdeauna am avut mania aceasta de a dezlega oamenii la ochi; nu mă potoleam decât atunci când toţi din jurul meu vedeau limpede. Simt nevoia să-i am alături în deznădejde. Nu pricep cum poţi să nu fii deznădăjduit. Oare din răutate voiam să-i strig Mariei: «Vezi bine că nu te iubeşte, că nu te va iubi niciodată, în orice caz nu cu pasiunea aceasta care te stăpâneşte pe tine?» Aş fi vrut să o forţez să măsoare distanţa dintre o cumătră din Argelouse şi un băiat plin de curiozitate şi de nelinişte. Ce îndrăzneală, să vrei să acaparezi un bărbat şi tot destinul lui! îi voi spune. Îi voi spune că şi dacă îl va lua vreodată de bărbat, viaţa

acestui om se va desfăşura pe alt plan, unde ea nu va avea acces; doar dacă nu-l va înfrânge, atunci el îi va cădea la picioare, dar mort... Nu, reluă ea cu glasul stins, nu-i voi spune nimic.”

După-amiaza îşi urma cursul. Automobilele îşi răspundeau la răscrucile străzilor. Se auzea clopoţelul tramvaielor de pe bulevardul Saint-Germain; într-un interval de linişte o pasăre ciripea, apoi se oprea. Va sta închisă în cameră, abia se va mişca, de parcă cel mai simplu gest ar fi putut-o răni pe Marie. O să-şi reţină vorbele, n-o să spună decât cuvinte obişnuite! Când Marie se înapoie şi bătu la uşa mamei sale, Thérèse îi strigă că se simţea mai bine, că putea veni la masă, dar că va rămâne în pat până în clipa respectivă.

Puţin după orele şase, auzi soneria de la intrare, apoi o voce bărbătească întretăiată de râsul liniştit al Mariei. Uneori vorbeau amândoi în acelaşi timp, coborând brusc tonul. „Cred că discută despre mine...”, se gândea Thérèse. Apoi se aşternea o tăcere totală; ai fi zis că salonul era pustiu. Ah! între ei se stabilea o înţelegere: trupurilor le e milă de inimile despărţite, sar peste prăpastie; se întâlnesc deasupra prăpastiei ca să o mascheze, ca să o acopere. El îşi sprijinise probabil capul de umărul Mariei, şi toate problemele erau rezolvate, şi toate întrebările puse puteau într-adevăr rămâne în suspensie.

Mişcară un fotoliu în mod expres, pronunţară cu glas tare o frază oarecare, tuşiră. Un miros mâncare venea dinspre bucătărie. Thérèse aprinse lumina şi, ridicându-se, îşi dădu cu cremă pe faţă. Băiatul acesta n-o văzuse decât cu pălăria pe cap. Ştia că dacă îşi aranja părul într-un anume fel fruntea i se micşora. În timp ce fierul de coafat se încălzea, îşi îmbrăcă o rochie de mătase neagră cu o eşarfă eşarfă albastră, care îi ascundea gâtul. Nu voia ca el să-i vadă adevăratul chip, nu voia ca el să-i vadă adevăratul chip, nu voia el s-o cunoască aşa cum era. Înfăţişarea îi va fi la fel de mincinoasă ca şi vorbele. Va deschide gura cât mai puţin posibil, va rămâne ştearsă.

Poate că nu va fi uşor: există fiinţe cu care trebuie să discuţi, vrând-nevrând. Azi-dimineaţă conversaţia lor ar fi putut continua la nesfârşit. Astă-seară însă Marie va fi de faţă. De altfel, cum vor sfârşi masa, copiii o vor lăsa singură. Trenul pleca la orele zece. Pauza se va sfârşi. Toate lucrurile acestea o preocupaseră într-adevăr timp de două zile: destăinuirea făcută fiicei sale, renunţarea la avere, demersul pe lângă băiat. Jucase un rol frumos, se complăcuse în această situaţie. Deseară se va reîntoarce la adevărul ei, va reintra în neantul ei.

V

Cum ajunse în dreptul lor îşi dădu seama că întrerupsese o discuţie referitoare la ea. Trebui să umple tăcerea. La masă, amintirile legate de Argelouse şi de Saint-Clair îi fură de un mare ajutor, Thérèse rostea nume de persoane cărora Georges Filhot le cunoştea fiii. Nu vorbeau niciodată despre aceeaşi generaţie:

— E drept că ar putea să aibă un fiu de vârsta dumitale... Nu, Deguilhem despre care spun eu trebuie să fie unchiul celui pe care-l cunoşti dumneata...

— Ceea ce te întristează la Argelouse, zicea Georges Filhot, este faptul că arborii de acolo nu trăiesc mai mult decât oamenii: generaţiile de pini dispar la fel de repede ca şi o viaţă de om. Peisajul se schimbă mereu. N-aţi mai recunoaşte târguşorul Argelouse de pe vremea copilăriei dumneavoastră. Cei mai bătrâni arbori din comună au fost tăiaţi. Porţiunile pe care altădată le acopereau cu totul au devenit acum uriaşe deschideri spre orizont.

— Pe vremea mea, răspunse Thérèse, moşierii aveau orgoliul pinilor lor şi preferau să-i lase să putrezească decât să-i taie... Eu însă n-o să mă mai întorc acolo niciodată, adăugă ea.

Tăcuţi, Marie şi Georges o priveau cum bea.

— Dacă m-aş întoarce, reluă ea, aş recunoaşte oricum nisipul, aliosul[2] landelor, pârâiaşele iuţi şi reci ca gheaţa, mirosul răşinii şi al mlaştinilor, tropăitul oilor când păstorul le strigă.

---

[2] Gresie formată din grăunţe de nisip aglutinate.

— S-ar zice că v-a plăcut Argelouse.

— Dacă mi-a plăcut? nu, însă mi-a adus atâta suferinţă, încât mi-l amintesc totdeauna.

Georges nu ştiu ce să-i răspundă. Pe măsură ce se apropia ceasul plecării, Marie nu-şi mai dezlipea ochii de pe el, îl contempla cu încordare – îi sorbea parcă, voind să-şi preîntâmpine setea. El întrebă dacă avea voie să fumeze.

— Vă duceţi la ţară în săptămâna dintre Crăciun şi Anul Nou? întrebă Thérèse. Nu mai sunt nici trei luni şi o să vă revedeţi iară, 4

— Trei luni! repetă Marie.

Fata îşi înclină capul spre masă iar pletele îi dezveliră o ureche nu prea drăguţă. Învârtea şi răsînvârtea un inel din mâna dreaptă şi se uita la Georges zâmbind. Thérèse îşi spunea că el „n-avea un aer foarte curat”. Lacul dat peste păr nu-i lipise perfect şuviţele rebele care se zbârleau şi îl făceau să semene cu un pui de corb. Uneori Thérèse îi surprindea privirea crucişă fixată asupra ei, repede întoarsă. Mânca cu încetineală, deşi cele două femei îşi goliseră de mult farfuriile. Nu refuza nimic, întârzia la brânză, la fructe, ca şi cum nu s-ar fi servit şi dulciuri, îşi golea paharul de şampanie abia umplut.

— Scumpa mea, a sosit ora, zise Thérèse. Domnul Filhot îţi va duce valiza.

În momentul plecării, Marie îşi îmbrăţişa mama. Thérèse se desprinse cu o mişcare cam prea grăbită.

— Fiţi cuminţi, zise ea.

Şi iarăşi rămase singură. Stăruia în ea un fel de nelinişte, o stare tulbure care îi plăcea. Luă o carte, dar nu putu să citească. „N-am stricat nimic, n-am distrus nimic, îşi zicea ea. În general am ajutat-o pe Marie; iar dacă se căsătoresc...” Se gândi la renunţarea ei la avere cu un sentiment neplăcut de data asta, şi chiar cu un început de spaimă. Frumuseţea gestului făcut nu-i mai aducea nicio satisfacţie de amor propriu. Acum, vedea limpede ce întorsătură ar lua viaţa ei în urma unui astfel de sacrificiu. Încerca să se liniştească: „N-or să accepte... sau poate îmi

vor acorda o rentă suficientă pentru a-mi duce existenţa, şi lucrul acesta mi-ar conveni mai mult decât nesiguranţa în care trăiesc acum… În fond, istoria asta ar putea deveni o afacere rentabilă…”

Râse: „Un gest generos nu-i niciodată zadarnic”. Cu toate că se fardase extrem de puţin rămase uimită văzându-şi în oglindă faţa îmbujorată. Băuse puţină şampanie; din pricina aceasta, desigur. Când deznădejdea care te apasă îşi slăbeşte strânsoarea, la mijloc se află aproape totdeauna o cauză neînsemnată de ordin fizic: o noapte cu un somn bun, un pahar de vin… Ea se preface că ne lasă, dar nu se îndepărtează decât câţiva paşi; ştim că va reveni; dar în sfârşit n-o mai simţim; lumea e bună; poate că mai avem de trăit ani îndelungaţi? Înainte de moarte, nicio singurătate nu e definitivă. Nu ştim pe cine vom întâlni deseară, mâine: ne încrucişăm cu atâţia oameni! În orice clipă poate apărea o scânteie, se poate stabili un contact. Iată cum în seara aceasta, Thérèse se lăsa purtată de un val de fericire; nu-şi mai simţea inima. „Poate că n-am să mor, se gândea ea, poate că voi trăi.”

Deschise fereastra, se aplecă spre strada slab luminată şi încă zgomotoasă. Storurile de fier ale magazinelor coborau zdrăngănind. Caroseriile negre ale automobilelor alunecau pe şosea, lătrând scurt la intersecţii. Frânele unui autobuz acoperiră toate zgomotele afară de unul pe care ea îl ghici mai degrabă decât îl auzi, al uşii de pe palier; apoi vocea Annei şi a unui bărbat îşi răspunseră în vestibul. Thérèse închise fereastra şi îl văzu pe Georges Filhot, cu capul descoperit. Rămăsese cu pardesiul pe el. În clipa aceea ea îşi simţi inima. Fălcile ei încleştate şi fruntea încruntată din pricina durerii îl făcură pe tânăr să creadă că era furioasă că-l revede,

— Aţi uitat ceva?

El îngăimă că voia doar să-i aducă veşti despre Marie: totul se petrecuse cu bine; îi găsise un loc. Thérèse se aşezase cu bustul plecat înainte, ca să-şi potolească durerea, nemişcată, ca insectele acelea care, fiind atacate, se prefac moarte, îl rugă, abia respirând, să se aşeze pe

celălalt fotoliu. Atunci el înţelese că poate nu era supărată, că suferea.

— O simplă indispoziţie... Acum mi-e chiar mai bine. Vă rog să aşteptaţi câteva secunde...

Nu mai auziră decât bătăile pendulei, un aparat de telegrafie fără fir într-un apartament din vecinătate. El se străduia să-şi fixeze ochii în altă parte decât asupra acelui chip mort, dar mereu şi-i readucea peste fruntea ei înaltă aproape fără riduri. Nu putea să nu-i privească genele aplecate, cearcănele din jurul ochilor şi gura închisă ale cărei buze păreau să fie strânse într-un mare efort. Şi dintr-o dată îşi dădu seama că şi ea îl studia printre gene. Se făcu roşu la faţă şi-şi întoarse puţin capul. Ea îşi îndreptă trupul.

— Mi-e mai bine. Vorbiţi-mi despre Marie. A plecat mulţumită?

Aşa credea.

— Ce v-a spus?

El nu îndrăznea să-i răspundă: „Am vorbit pai ales despre dumneavoastră...” Totuşi, nu profitase el de ocazie pentru a obţine de la fată lămuriri în legătură cu problema care-l preocupa? Aşa cum îi repetase şi Mariei, faptul că mama ei ar fi simţit la un moment dat nevoia să devină liberă cu orice preţ, nu însemna nimic... Ceea ce i se părea de necrezut era versiunea celor de la Saint-Clair. Cum să-şi închipuie că femeia pe care în clipa aceea o vedea întorcându-şi spre el chipul îndurerat fusese în stare zile de-a rândul să picure otravă, să întreţină o agonie nesfârşită. Nici Marie nu credea că lucrul acesta ar fi fost cu putinţă. La drept vorbind, atenuând responsabilitatea mamei apăra interesele dragostei ei: pentru ea numai asta conta. Şi totuşi nu ştiuse ce să-i răspundă lui Georges, pe care-l mira faptul că nu-şi împinsese mai departe interogatoriul: „Mama ta a acceptat să-i pui întrebări, iar tu n-ai profitat! Sigur că era un lucru neplăcut, nimic însă nu e mai rău ca îndoiala. În locul tău, n-aş mai trăi...” Ea îi răspunsese că el o cunoştea acum pe Thérèse Desqueyroux şi că îşi putea continua şi singur ancheta. El protestase:

„Oh, pe mine povestea asta nu mă interesează decât din pricina ta”. Ea înregistrase această frază cu o bucurie adâncă şi probabil că în clipa de faţă, în tren, o repeta la nesfârşit. Nu ştia că băiatul minţise: taina Thérèsei îl pasiona fără ca Marie să fie amestecată cu ceva. Nu la Marie se gândise el în timp ce urca scara, în timp ce suna la uşă. Dar când Thérèse insistă: „Nu vreţi să-mi spuneţi despre ce-aţi vorbit?” el ocoli răspunsul. „Ce poţi vorbi cu o fată?” repeta, pe un ton dispreţuitor. Thérèse surâse. „Esenţialul, zise ea, este că micuţa Marie a plecat mulţumită”. El îşi exprimă temerea de a-i fi dat prea multă speranţă: îi era atât de frică să n-o dezamăgească într-o zi... O privi pe Thérèse şi văzu că ea nu se arăta iritată.

— Marie nu se gândeşte la ceva imediat... Ceea ce contează este să câştigi timp. Orice ai decide, vei avea tot răgazul s-o pregăteşti. La vară vă veţi vedea zilnic, fără constrângeri. Îşi va încerca norocul.

El se bucură văzând că Thérèse vorbea pe un ton atât de detaşat: într-adevăr, nu era o mamă ca celelalte. Înţelegea totul.

— Şi de fapt sunt sigură, adăugă ea, că şansele Mariei nu sunt mici.

El zâmbi neştiind ce să-i răspundă, şi-şi înălţă puţin umărul.

— La Saint-Clair, vara, insistă Thérèse, cum vă amăgiţi zilele? Pe vremea mea...

— Tineretul de azi are o resursă: moara... Ne scăldăm în fiecare zi, şi la ieşirea din apă avem soarele!

Ea exclamă:

— Cum? Chiar la Saint-Clair?

El crezu că era neliniştită şi scandalizată. Protestă:

— Suntem foarte cuminţi, ştiţi!

Ea era gata să-l întrerupă: „Şi ce mă priveşte pe mine chestia asta?” dar îşi reaminti că era vorba de fiica ei. El o privea cu un zâmbet uşor prostesc, întârzia cu un accent politicos în descrierea scăldătorilor, care evocau destul de vag viaţa la malul mării... Apa rece şi calmă a ecluzei ascundea mai puţin trupurile cufundate în ea; iar când se

întindeau pe iarba uscată sau pe taluz, umbra frunzelor le vărga trupurile, dându-le un aer mai însufleţit decât pe plajele lipsite de arbori.

— Eu şi Marie ne înţelegem de minune. Putem sta ore întregi unul lângă altul fără să vorbim. Uneori ne aruncăm în apă dar nu poţi înota mult, apa este prea rece şi înţesată de ierburi. Atunci ne întoarcem şi ne întindem. Greierii şi lăcustele din jurul nostru tac, apoi îşi reiau concertul foarte aproape de urechea noastră, ca şi cum am fi morţi. Ochii se obişnuiesc să nu mai vadă decât fiinţele care trăiesc pe culmile pinilor: veveriţe, gaiţe...

— Într-adevăr, Marie mai are încă ceafa şi braţele bronzate...

— Niciodată nu-i atât de frumoasă ca la sfârşitul vacanţei...

— În fond, o iubiţi.

El răspunse: „Nu ştiu...” Părea înduioşat şi zâmbea în gol. Se ridică, îşi aprinse o ţigară şi în timp ce Thérèse spunea: „Ar trebui...” întrerupându-se apoi, el se rezemă de bibliotecă:

— Ce? Ce ar trebui?

— Ca viaţa alături de fiinţa pe care ne-am ales-o sau care ne-a ales, să fie o lungă siestă la soare, un repaus fără sfârşit, un calm animalic. Da... să ai această certitudine că lângă tine există o fiinţă pe care s-o găseşti când vrei, înţelegătoare, supusă, copleşită şi care să nu dorească să fie în altă parte decât în măsura în care vrei şi tu. Ar trebui ca în jurul tău să plutească o asemenea toropeală încât gândurile să amorţească, pentru a face imposibilă, chiar în minte, orice trădare...

— Este adevărat că îndată ce se lasă răcoarea ne şi gândim la altceva; vrem să plecăm. Marie mă întreabă brusc: „La ce te gândeşti?”

— Iar dumneata îi răspunzi: „La nimic, scumpa mea”. Pentru că ar fi prea complicat să o introduci în lumea în care dumneata ai pătruns şi în care o femeie n-are acces...

— Aşa îmi spune şi Mondoux.

Thérèse întrebă: „Cine-i Mondoux?” Dar ea ştia dinainte

cine era Mondoux: individul prodigios pe care-l cunosc totdeauna băieţii de vârsta aceasta, prietenul care a citit tot, care poate să descifreze orice partitură, care are o filosofie a lui; miracolul pe care ei sunt nerăbdători să ţi-l prezinte, şi pe care femeile îl detestă înainte de a-l cunoaşte. „O să vedeţi, nu se dezvăluie îndată, dar dacă e în toane bune...” Aproape totdeauna e vorba de un personaj care se remarcă prin coşurile de pe faţă şi prin mărul lui Adam, un băiat ros de timiditate, de orgoliu şi de gelozie. Influenţa unui Mondoux este întotdeauna de temut... „Dar de ce să mă neliniştesc? se gândeşte Thérèse. Marie n-are de ce să se teamă de Mondoux.”

— Va trebui să vi-l prezint, v-ar interesa. Dar poate sunt indiscret? S-a şi făcut ora unsprezece...

— Ah! eu şi somnul...

Totuşi se ridică fără să mai adauge nimic pentru a-l reţine. El întrebă dacă putea s-o revadă. Marie îl asigurase că n-ar fi indiscret. Pândea o consimţire. Thérèse, fără să-i răspundă, zâmbi:

— Biata Marie!

— De ce: „biata Marie”?

— Pentru că în vacanţa de Anul Nou n-or să fie scăldări, nici sieste la moară...

— Ne vedem totuşi. Ea nu vine niciodată la părinţii mei şi nici eu la ai ei; dar călăreşte foarte bine, ştiaţi? Ne plimbăm pe orice vreme. Aproape întotdeauna ne întâlnim la Silhet, la ferma părăsită...

— Era părăsită şi pe vremea tinereţii mele...

Thérèse revăzu în gând peretele cu desenul acela obscen făcut cu cărbune iar în colţul încăperii grămada de ierburi pe care, uneori noaptea dormea un păstor.

— Ne legăm caii în ţarcul oilor... Aprindem un foc mare...

Rămaseră o clipă fără să-şi spună nimic. Thérèse reluă:

— Poate că acum bărbatul meu va accepta cu mai puţine rezerve vizita dumitale. Ar fi mai comod. Şi apoi, aţi putea asculta muzică...

El o privi râzând:

— Ah! înseamnă că n-o cunoaşteţi bine pe Marie! Ea detestă muzica!

Thérèse îşi înălţă umerii, surâse de parcă şi-ar fi spus: „Unde-mi era capul?”

— De altfel, zise ea, lucrul acesta are o atât de mică importanţă astăzi când există fonograful!

El schiţă o strâmbătură, ca şi cum şi-ar fi impus să n-o contrazică. Şi dintr-o dată Thérèse simţi o mare bucurie de care-i fu ruşine.

— O să-i scrieţi? întrebă ea cu o bruscă ardoare.

Şi cum el făgăduia că o va face în curând:

— Nu, chiar acum! insistă Thérèse. Gândeşte-te ce vor însemna pentru ea aceste prime zile.

— Am oroare să scriu, mărturisi el, afară de, bineînţeles, lui Mondoux. Mă credeţi că am extras maxime din corespondenţa cu el? Caietul este împărţit în trei compartimente: politică, filosofie, religie. O să vi-l împrumut; o să vedeţi, e formidabil… Râdeţi? Vă bateţi joc de mine?

Ea îşi scutură capul gândindu-se: „Ce vârstă stupidă! Cât de virulentă este prostia la douăzeci de ani!”

În acest timp Georges promitea că o să-i scrie ariei, şi cerea permisiunea să revină.

— De ce? întrebă Thérèse.

Iar fiindcă băiatul îşi pierdea firea, ea adăugă repede:

— Ca să-mi vorbiţi despre Marie? Oricând vreţi… Dar nu stau niciodată acasă.

El îi mulţumi cu un aer trist şi preocupat, şi o anunţă „pentru orice eventualitate ” că se întâlnea cu Mondoux la cafeneaua „Deux Magots”, aproape zilnic, la orele douăsprezece. Ea îl conduse până în vestibul. Mâna tânărului întârzie pe clanţă. Se întoarse:

— Tare aş vrea să ştiu… începu el cu un glas şovăielnic. Nu, îşi reluă el fraza, mai târziu…

Mâna lui atinse de două ori. Clanţa înainte de a închide uşa. Thérèse îi ascultă paşii descrescând pe scară, se înapoie în salon, unde, într-o pâclă de fum, domnea o

dezordine vie. Fotoliile capitonate, scăunelul îşi schimbaseră locul. Toate epavele acestea din Argelouse recăpătaseră viaţă.

Thérèse bănuia ce voia băiatul să afle, dar el nu va afla niciodată decât numai ce va voi ea să afle. În mod miraculos se simţea stăpână pe toate actele ei din trecut: „Depinde de cum vezi lucrurile”, se gândea ea. Apropiindu-se de oglindă îşi cercetă chipul necunoscut – nu chipul adevărat al Thérèsei, ci pe acela pe care-l reflectaseră ochii acestui copil. Putea, cu un singur gest, să-şi dea părul spre spate şi să-şi dezvăluie fruntea, tâmplele; da, ar fi putut cu amândouă mâinile să şteargă într-o secundă această imagine mincinoasă despre ea însăşi... Şi totuşi îşi dădu pe buze cu ruj, apoi se pudră. Ca şi cum i-ar fi răspuns unui adversar invizibil, rosti cu glas tare: „Dar îi va scrie! Mi-a făgăduit că-i va scrie. Marie va fi mulţumită...”

Nu putea să nu-şi dea seama că se minte: se complăcea totuşi în gândul acesta care o relaxa, îi fu sete şi intră la bucătărie.

— N-ai urcat încă, fetiţo?

În încăperea curată, unde cratiţele de alamă care nu erau folosite niciodată străluceau, Anna stătea aşezată, cu coatele pe masă, cu capul între cei doi pumni: pletele-i unsuroase, tunse urât şi prea lungi, acopereau pe jumătate un chip umflat de lacrimi. Ce se întâmplase? Era părăsită? bolnavă? sau însărcinată? Iată clipa pe care altădată Thérèse o dorise atât de mult: suferinţa ar fi putut face o spărtură în zidul care o separa de Anna, prin care să pătrundă în acest biet destin... Astă-seară însă îşi întoarse ochii, luă un pahar, îl goli dintr-o sorbitură şi ieşi din bucătărie fără cel mai mic semn de afecţiune.

În timp ce traversa sufrageria, trebui să se oprească: dintr-o dată, inima, de care uitase... Cu paşi înceţi, sprijinindu-se de scaune, de perete, pătrunse în salon, se aşeză cu bustul aplecat înainte. Uitase de gheara cumplită încleştată pe umărul stâng, de durerea care, iradiind de acolo, îi invada pieptul. În liniştea nopţii îşi asculta

gâfâitul. Ochii îi rătăceau pe pereţii propriei închisori, în care, în seara aceea, pătrunsese viaţa persistând încă în dezordinea mobilelor, în mierosul de tutun. Viaţa se reîntorsese. Thérèse nu voia să moară. Doctorul o asigurase că dacă va fi ponderată, dacă se va feri de imprudenţe... Îşi repeta cuvintele specialistului la ultima consultaţie; radiografia nu i se păruse foarte clară; nu se putea trage o concluzie precisă. Era grav, neîndoios, dar, în sfârşit, adăugase el „cu inima nu se ştie niciodată”.

La urma urmei, nu ducea ea viaţa cea mai bine organizată ca să reziste loviturii? Începând de astăzi, însă, nicio imprudenţă. Durerea se mai potolise. Thérèse nu se va întinde în pat. Va rămâne toată noaptea aşezată în fotoliu. La ora aceea Marie era în tren. Trecuse probabil de Orleans. Se credea iubită, poate... Ei bine! cu atât mai bine, dacă credea. Thérèse va face totul ca această iluzie să devină realitate. De ce s-o plângă pe Marie? Avea şaptesprezece ani, plesnea de sănătate. Şaptesprezece ani? Viaţa îi stătea în faţă, la nesfârşit... „Iar eu, de pe acum la porţile abatorului!”

Ceasurile băteau ora unu. Durerea amorţise, dar rămânea prezentă. Gheara nu făcuse decât să-şi slăbească strânsoarea. Thérèse nu se mai gândea la Marie, nici la Georges, nici la nimeni; stătea ghemuită, atentă la dezordinea profundă care se petrecea în chiar adâncul fiinţei sale, de parcă fixitatea privirii interioare ar fi fost suficientă pentru a domestici organul dezaxat, pentru a-i potoli bătăile nebuneşti, pentru a frâna această cursă dezordonată, pentru a o opri la marginea prăpastiei.

VI

Într-o dimineaţă, la opt zile după vizita lui Georges, spre orele unsprezece, Thérèse înainta cu paşi măsuraţi cercetând tăbliţele cu apartamente de închiriat. Oricât de line erau treptele scării casei sale bătrâneşti, îi solicitau totuşi un efort periculos. Specialistul care o revăzuse fusese de părere că nu trebuia să se mai lipsească de ascensor, afară de cazul în care ar descoperi un parter în care să locuiască. Dar ce mult progresase, dacă o puteau preocupa asemenea gânduri! Cu o săptămână mai înainte ideea mutării nici măcar nu i-ar fi trecut prin minte.

Tăcerea lui Georges n-o tulbura. Dacă cineva i-ar fi spus că seară de seară el îi scria o lungă scrisoare, pe care; dimineaţa, la sculare, o rupea, Thérèse ar fi răspuns cu siguranţă: „Ştiam!”

În faţa cafenelei „Deux-Magots” îşi cumpără un ziar. Când se întoarse, văzu un chip care îi zâmbea, o mână agitată în semn de chemare. Nu trebuia să-i bată inima, nu trebuia să se emoţioneze într-atât, la cea mai neînsemnată întâlnire, mai ales că era o întâlnire prevăzută: căci ea ştia bine de ce, în loc să coboare spre Sena, o luase la dreapta, spre cartierul Saint-Germain-des-Près. Înainta printre mese. Georges, în picioare, cu aerul său uşor speriat îi prezentă un alt băiat, pe care ea nu-l zărise: „Era Mondoux... René Mondoux”. Ea constată mai întâi că nu era vorba de personajul ridicol pe care şi-l imaginase: umeri fragili, fund rotofei, ci de un chip de copil cu ochii de o limpezime aproape tăioasă şi căruia merita să-i ierţi costumul de-a gata, botinele grosolane închise cu şireturi şi ale căror cheotori îşi arătau culoarea de alamă. De altfel, cu orice preţ, trebuia să-i intre în graţii.

Din servieta ticsită de cărţi, el scoase o revistă al cărei

titlu o lămuri pe Thérèse: îl categorisi brusc printre cei pe care ea îi denumea „suflete nobile”. Era convinsă că se pricepe la această specie de indivizi, pe care i se întâmplase să-i atragă adesea prin aerul ei de naufragiată. Dar Mondoux nu-i răspundea la avansuri decât prin fraze evazive, printr-un ton de student necioplit, care se fereşte să discute cu femeile. Thérèse, cu o totală stângăcie, tatona, îşi pierdea naturaleţea; şi în timp ce Georges se agita cuprins de exaltarea aceea temătoare care se trezeşte în noi la întâlnirea a două fiinţe admirate în mod egal, dar despre a căror apropiere nu ştim dacă va fi fericită, ea îi arunca frazele-tip cu care altădată strălucise, dar pe care Mondoux le lăsa să recadă cu neruşinare.

Convinsă că are de-a face cu un băiat religios, abordă problema răului şi a predestinării, discuţie în care femeia cea mai neştiutoare, dacă este abilă, poate pune în încurcătură până şi pe cei aleşi. Se întrerupse pentru a-l întreba: „Sper să nu vă jignesc”, dar un cuvânt al lui Georges o făcu să înţeleagă că o luase pe un drum greşit şi că convingerile lui Mondoux erau cu totul altele decât credea ea. Repede bătu în retragere, împrumută un ton supus şi în mod instinctiv încercă să-l îmbuneze prin mijloace mai sigure: o anume privire concentrată şi gravă, o anume intonaţie. Cum el nu părea să fie deloc mişcat de toate acestea, ea îşi împinse până.la ridicol bietele-i tentative şi brusc îşi dădu seama că Georges o studia. Atunci furtuna de bucurie care de trei zile i se adunase în suflet, izbucni.

O, minune! el suferea. Masca geloziei era un lucru binecunoscut de Thérèse: ar fi recunoscut-o dintr-o singură privire. Oare de câţi ani nu mai avusese ace, astă mică dovadă de iubire: gura crispată, ochii plini de nelinişte şi de reproş? Trebuia să meargă pe urmele timpului scurs, până la primele luni ale sosirii ei la Paris. O uluia faptul că bucuria aceasta îi era acordată încă o dată! Descoperirea îi produsese un şoc sufletesc; bucuria aceasta o izbise drept în inimă. Chipul livid îi rămăsese întors spre Mondoux, fie pentru că voia să mărească şi mai mult durerea lui

Georges, fie pentru că spera să-şi regăsească suflul, să-şi domine durerea, care începea să iradieze în partea stângă. Thérèse avea aerul unui om care ascultă. Pândea într-adevăr sunetul unui pas pe care-l auzea venind din străfundul fiinţei sale: moartea, lucrul acesta, care la modul absolut nu există, se manifesta şi mai viu în bietul ei trup, crescând şi întremându-se din fericirea nesperată care tocmai izbucnise, de parcă, după atâţia ani, dragostea nu-i era redată acestei femei decât pentru a-i grăbi descompunerea cărnii. Nu, inima ei obosită nu va putea suporta o astfel de beţie; se va sparge sub presiunea acestei bucurii monstruoase. Se întoarse spre Georges.

— Vrei să opreşti un taxi? nu mă simt bine.

Nu, să nu mă însoţeşti.

— Aş putea veni astă-seară?

— Nu, astă-seară nu, mâine.

— Voi veni să văd cum vă simţiţi... Ea îi interzise; nu voia s-o vadă în această degradare a suferinţei fizice... Prezenţa lui de altfel n-ar fi făcut decât să-i agraveze durerea. Trebuia ca Thérèse să aibă timp să-şi revină; surpriza o doborâse. Mâine seară va fi pregătită; îşi va domina cu străşnicie inima. În taxi îşi repeta: „Nu vreau să mor...” Faptul că băiatul devenise gelos, era o dovadă certă de iubire? Iar dacă într-adevăr o iubea, cum să nu-i fie teamă să nu fi căzut victima uneia din halucinaţiile acelea produse de imaginaţia pasionată a tinerilor? Nu va suferi prea mult din pricina unei femei consumate, pe jumătate moartă. De altfel, în clipa aceea, încercând să-şi revină, Thérèse ştia cu ce preţ ar plăti cea mai mică bătaie accelerată a inimii sale...

Rămase un moment pironită pe palier, căutându-şi cheia. Ar fi putut veni astă-seară. O să vină mâine; dar oare, mâine, ea va mai fi în viaţă? O forţă străină îi aducea mereu în faţa ochilor chipul lui. Mâine seară el îşi va agăţa pardesiul de acest cuier... Pe măsuţa din hol se afla o scrisoare. Thérèse recunoscu scrisul Mariei. Trecuseră două ore, şi nu se gândise o singură clipă la Marie.

Privea cu ochi duşmănoşi scrisul acela prostesc. Forma

alungită a plicului era de asemenea prostească, ca şi culoarea hârtiei de nuanţa ametistului, ca şi cerneala roşie: da, nu exista nimic în toate acestea care să nu poarte amprenta prostiei. Thérèsei îi fu ruşine de ceea ce simţea în timp ce Anna îi scotea pălăria, pantofii, pentru a o feri de orice efort. Nu va mânca, va sta nemişcată pe scăunel până la consumarea spaimei. Cu bustul aplecat, rămase singură, ţinând plicul în amândouă mâinile. Fericirea Mariei... Marie, fiica sa... Dar ce se înţelege oare prin legăturile de sânge? Ele erau ca două femei care nu se cunoşteau. Fiecare îşi încerca norocul. Marie avea şaptesprezece ani, era frumoasă. Ei se scăldau împreună la moară; se întindeau unul lângă celălalt pe iarba pârlită, în bâzâitul lăcustelor. Iar ea, Thérèse, de pe acum pe jumătate distrusă... Dar ce, Mariei îi fusese milă de maică-sa în seara când îi smulsese destăinuirea? Şi poate că lucrul cel mai grav îl constituia lipsa ei de curiozitate: nu-i ceruse niciun amănunt, nu voise să ştie de nicio împrejurare... Georges va fi mai stăruitor: Thérèse ştia foarte bine ce urmărea întrebarea aceea a lui, întreruptă în clipa plecării, când murmurase: „Tare aş vrea să aflu...” Voia să revină pentru a afla... Dumnezeule, vizita lui se va transforma oare într-un interogatoriu? Thérèse avea să fie judecată pentru a treia oară?

Crezuse că suferise toată noaptea aceea când fiica ei îi smulgea frânturi de mărturisire: avusese iluzia că se sacrifică, pentru ca Marie să se întoarcă la tatăl său. În realitate o astfel de dragoste pentru fiica ei n-o stăpânise niciodată: „Am renunţat la ceea ce nu aveam; m-am sacrificat pentru ceva ce nu mi-a aparţinut niciodată...” Dar, dacă mâine seară Georges o va supune unui nou interogatoriu... De data aceasta ei bine! va minţi!... La drept vorbind nu va minţi: va fi alta decât cea adevărată, va fi o Thérèse necunoscută, care, cu cincisprezece ani mai devreme, timp de săptămâni de-a rândul, urmând un plan ticălos, îşi reînnoia puterea zi de zi... Asasinatul de la o zi la alta... Ce legătură era între nebuna din anii de demult, care în mod intenţionat uita să numere picăturile de

arsenic în paharul bărbatului său, şi Thérèse din astă-seară? Ce asemănare? Cumplită durere de a fi clarvăzătoare! Infirmitate de a nu te putea înşela pe tine însuţi! De unde îi venea convingerea, certitudinea că în toate aceste zile nu va duce până la capăt nimic altceva, decât otrăvirea fericirii Mariei? Iar de data aceasta cum să se dezvinovăţească? Ce îi făcuse fetiţa, afară de faptul că-şi căutase lângă ea un refugiu şi că i se ghemuise la piept?

Ciripitul păsărilor din iedera grădinilor, strigătele din recreaţia de la ora patru, tropotul cailor de la „Bon-Marché”, claxoanele şi frânele automobilelor, urzeala zgomotelor familiare – a muri însemna a nu mai auzi toată această larmă; iar a trăi însemna a rămâne pironită în fotoliu, ascultând acest vacarm monoton. Să te sacrifici dintr-o dată, dintr-o dată să te răscumperi, să te autoînvinovăţeşti, *să striveşti omida...* Thérèse desfăcu plicul cu gândul de a da ascultare tuturor sugestiilor acestei scrisori. Dacă plicul conţinea un ordin, era hotărâtă să i se supună, oricare ar fi fost el.

„Tata şi bunica m-au primit mai bine decât mă aşteptam; s-au înţeles să nu mă dojenească referitor la fuga mea, ca să nu mă scoată din fire. Le-am vorbit îndată despre dumneata şi despre hotărârile pe care ai de gând să le iei în cazul în care m-aş mărita. Chiar dacă ei n-au lăsat să se vadă nimic, am avut impresia că faptul acesta a avut cel mai bun efect. Tata mi-a spus *«Evident că prin asta s-ar aranja multe...»* iar bunica care nu pierde ocazia să-mi devină nesuferită: *«Cu o astfel de dotă, ar fi în orice caz păcat să te măriţi cu nepotul unui arendaş».*

N-am răspuns nimic. Aveam un motiv serios să fiu răbdătoare: tocmai primisem prin poştă o scrisoare de la Georges, pe care n-o aşteptam aşa curând, căci el are oroare de scris. Am înţeles prea bine de altfel cui îi datoram această scrisoare... Dragă mamă, şi acum ajung la esenţial, dar nu ştiu cum să-mi exprim tot ce-aş vrea să-ţi spun... Sunt o proastă, şi chiar mă întreb cum poţi avea o fiică atât de tâmpită. E adevărat că sunt o Desqueyroux! Ei bine! iată: aş vrea să-ţi cer iertare, fără ca asta să aibă

aerul oficial, fals. M-am gândit mult la tot ce s-a întâmplat de curând între noi, şi acum ştiu că eşti bună – de o bunătate pe care n-am mai întâlnit-o niciodată până acum. Ceea ce s-a petrecut pe vremuri, ne-am înţeles atât eu cât şi Georges să credem că a fost interpretat greşit. Există acolo o problemă, ale cărei elemente Georges mă asigură că numai dumneata le posezi (acestea sunt chiar cuvintele pe care le foloseşte el în scrisoare). Cum aş putea să mă îndoiesc de dumneata, văzând purtarea dumitale faţă de mine, eu care ţi-am arătat atât de puţină înţelegere şi milă? Acum ştiu, mulţumită dumitale, ce înseamnă să faci binele pentru rău.

Dar înainte de orice, te admir. Te-aş admira chiar dacă Georges nu te-ar admira. E sigur că i-ai făcut o impresie extraordinară: iar el se pricepe când e vorba de inteligenţă! Fericirea mea depinde de dumneata: lucrul acesta este atât de evident încât ai putea crede că îţi scriu toate acestea din interes. Şi totuşi sunt sinceră, dacă ai şti! După ce am stat cu dumneata, totul, aici, lucruri, oameni, mi se par şi mai fără sens. Îmi imaginez ce viaţă aş duce între dumneata şi Georges!

Dacă familia îţi scrie cu privire la hotărârile pe care ai decis să le iei în favoarea mea, spune-le răspicat că de depind de căsătoria pe care o voi face. Bunica mai ales ar fi în stare să uneltească o căsătorie după placul ei: ea acceptă familia Filhot, pe care o dispreţuieşte, numai din pricina situaţiei noastre de inferioritate; dar mărirea aceasta a dotei mele îi va trezi iarăşi ambiţiile. Să fie deci înţeles că dumneata consimţi la acest sacrificiu numai pentru a mă putea mărita cu băiatul care-mi place...”

Thérèse o revedea pe Marie aşa cum îi apăruse pe palier, cu corpul îndoit de greutatea unei valize. Fata ei, copilul ei îi scria această scrisoare plină de tandreţe; visa la o viaţă comună între ei trei; nu era vorba de o iluzie: fericirea aceasta era posibilă, fericirea aceasta, şi nu alta, trebuia cucerită, singura care îi era la îndemână. Ce sumbră nebunie o cuprinsese din nou în zilele acestea din urmă! Totdeauna a fost convinsă că atât viciile cât şi

crimele izvorăsc din această forţă dezordonată din noi, care ne împinge să ne imaginăm imposibilul, să ne creăm o himeră, pe care trebuie apoi s-o îmbrăţişăm cu orice preţ. Dar ea va intra „în adevărul vieţii”. Expresia aceasta îi aparţinea lui Bernard Desqueyroux. La începutul traiului lor în comun, el îi spunea adesea: „Nu eşti în adevărul vieţii[3].” Va găsi puterea să sacrifice celălalt lucru... care celălalt lucru? Povestea asta n-avea nicio consistenţă. Enervarea aceasta a lui Georges, când ea se prefăcuse că-l admiră pe Mondoux, fusese interpretată de ea într-un mod absurd. Dar, îl iubea? Nici măcar nu-şi pusese întrebarea. „În realitate, iubeam sentimentul pe care-l nutrea pentru mine...”

Aşa se gândea Thérèse, în sfârşit calmă, în după-amiaza întunecoasă, imobilizată pe scăunel şi nemaisimţindu-şi inima. Şi-l imagina pe Georges Filhot exact aşa cum îi apăruse la început: prost bărbierit, cu privirea saşie, cu puloverul de un gust îndoielnic; se familiarizase cu imaginea acestui băiat, într-adevăr comun. Să rişte o bătaie a inimii ei bolnave pentru fiinţa aceasta, la fel ca altele mii? Geamul acela care măreşte imaginile, geamul acela care deformează şi care de atâtea ori se interpusese între ea şi lume, dispărea brusc; îl vedea pe Georges aşa cum era în realitate (şi nu cum îl vedea Marie, Mondoux sau doamna Garcin): un vlăjgan, foarte ţărănos, destul de prost îmbrăcat şi cu privirea saşie. Simţea o ruşine cumplită la gândul că acordase atâta importanţă unei fiinţe atât. De oarecare. Fu gata să-i trimită un pneumatic[4], ca să-l împiedice să vină; dar trebuia să vină pentru Marie.

Încă de la ora cinci, Anna trăsese obloanele şi aprinsese focul. Totuşi Thérèse se bucura că a doua zi seara nu va fi singură. Certitudinea că cineva urma să vină a doua zi îi alunga toate grijile care o năpădiseră în lungile ceasuri de gândire calmă. Febra îi dispăruse, la fel şi spaima aceea. S-a terminat cu emoţia şi cu delirul provocat de prima

---

[3]

[4] O înştiinţare urgentă, expediată printr-un sistem cu tuburi eu aer comprimat.

ființă ieșită în cale-i; poate că va scăpa de izolare, poate că nu va muri singură, ci în brațele Mariei.

Astfel se scurseră cele două zile, în pacea regăsită, iar inima ei nu-și mai acceleră bătăile, în clipa când, la ora anunțată, o auzi pe Anna deschizând ușa.

VII

Încă de la prima privire pe care i-o aruncă lui Georges, simţi un val de bucurie pentru că el era într-adevăr băiatul oarecare pe care şi-l imaginase mai nainte, cu aerul lui stângaci, cu pardesiul pe care uita mereu să-l lase în vestibul şi cu această manie de a-şi sufla nasul şi de a-şi şterge fruntea, pe de o parte pentru a-şi păstra calmul, şi, pe de alta, pentru a demonstra cât de mult îl costă efortul de a fi punctual.

Thérèse nu lăsase aprinsă decât o lampă pe măsuţa din spatele ei; Georges mai mult ghicea decât vedea chipul pe care ar fi vrut să-l cerceteze în voie ore în şir. Cu prea mare nerăbdare, cu oarecare afectare, Thérèse îi şi vorbi despre Marie, mulţumindu-i că se grăbise să-i scrie.

— Pentru că dumneavoastră mi-aţi cerut-o.

Ea se prefăcu a nu înţelege şi îi întinse scrisoarea Mariei. El o luă, îşi aruncă ochii peste rânduri cu un aer distrat, apoi şi-i înălţă spre Thérèse, care exclamă:

— Cât este de fină! Câtă sensibilitate! Acum îţi pot mărturisi: n-o credeam foarte deşteaptă. Judecăm şi ne condamnăm copiii pe baza unor considerente naive sau stângace, pe baza cuvintelor pe care le repetă şi care, cel mai adesea, nu sunt ale lor. Dar Marie este foarte, foarte deşteaptă, insistă ea, accentuând cuvântul *foarte.*

Şi pe măsură ce vorbea avea certitudinea că fiecare cuvânt al ei îl montează şi mai tare pe băiat împotriva Mariei. De câte ori, de-a lungul vieţii sale, nu se străduise să se prefacă nepăsătoare, pentru a-l face pe omul iubit să creadă că nu se gândeşte la el. Dar pe atunci şiretenia nu-i servea la nimic: dragostea se trăda în chiar efortul făcut pentru a o ascunde. Iar azi, iată că Thérèse semăna cu un jucător care la fiecare pot îşi înzecea miza. Se întrerupse

deci în mijlocul unei fraze (căci buna ei credinţă era neştirbită):

— Am multă simpatie pentru prietenul dumitale Mondoux.

Spusese fraza aceasta, la întâmplare, ca să schimbe vorba. Şi iată că din nou, fără să fi vrut, lovise la ţintă.

— Da, am simţit că v-a plăcut. Dar, adăugă Georges cu un aer iritat, simpatia nu e reciprocă: el nu v-a înţeles.

— N-avea ce să înţeleagă... A văzut mai întâi cine sunt – sau mai bine zis cine nu sunt!

— Prin asta îi sunteţi superioară: dumneavoastră aţi văzut îndată câte parale face, pe când lui i-a scăpat ceea ce este unic în dumneavoastră,

— Ceea ce în mine este unic...

Ea se întrerupse, şi brusc îşi dădu seama că în felul acesta îi oferea lui Georges prilejul aşteptat de a o interoga cu privire la faptele petrecute la Argelouse, în urmă cu cincisprezece ani, în casa întunecoasă împrejmuită cu pini. Îngrozită, încercă să spună ceva dar nu-i veni nimic; se simţea totodată lucidă şi paralizată. Aplecată spre foc ca să nu-l privească pe Georges, auzea venind întrebarea inevitabilă. Din nou va trebui să îndure î*ntrebarea.* Ce să facă? Să-i spună de ajuns pentru a-l îndepărta de ea dar, în acelaşi timp, să nu-i furnizeze niciun pretext pentru a o părăsi pe Marie...

— Da, spuse, el, dumneavoastră sunteţi unică; nu semănaţi cu nimeni. Şi de aceea vă cred în stare...

De data aceasta ea îşi ridică ochii spre el şi, fără un efort aparent, întrebă:

— În stare de orice?

Georges Filhot se făcu foarte roşu:

— Nu m-aţi înţeles: vă cred în stare de orice pe planul măreţiei... De exemplu, dumneavoastră aţi fi femeia care nu înţelege să se apere împotriva unei acuzaţii cumplite, pe care n-ar fi meritat-o...

Ea se ridică, făcu câţiva paşi în încăpere, apoi rămase în picioare rezemată de perete, în spatele fotoliului lui Georges care nu îndrăznea să-şi întoarcă privirea. Îi

răspunse scurt că era liber să creadă tot ce-i place. El întrebă cu glas tremurător:

— Aşadar vă este egal ce gândesc eu despre dumneavoastră?

— Nimic nu mă interesează mai mult, ştii bine.

Cu o speranţă plină de nelinişte, el se ridică şi îngenunche pe fotoliu, cu faţa ridicată spre Thérèse.

— Mai întâi, adăugă ea, din pricina Mariei.

El oftă: „m-ar fi mirat!” şi rosti printre dinţi cuvinte pe care Thérèse nu le auzi, dar ghici ce puteau să însemne: „Mult îmi pasă mie de Marie” desigur în termeni mai grosolani. Atunci ea îl privi, ea îndrăzni să-l privească. Tot ceea ce iubise mai presus de orice în lumea asta, tot ceea ce îi fusese dat cu atâta zgârcenie în câteva întâlniri din tinereţe şi de care se crezuse lipsită pentru totdeauna, această stare de nelinişte, singura care ar fi putut-o calma, această durere a cărei pricină era ea – toate acestea îi erau redate dintr-o dată în ochii uşor rătăciţi fixaţi asupra alor săi. Simţi cum vine spre ea un cuvânt cumplit pe care inima ei bolnavă nu l-ar fi putut suporta. Vru să se ferească de el şi, forţându-se să zâmbească, zise:

— Nu sunt interesantă. Te înşeli…

Dar ea nu-şi sfârşise fraza când auzi un glas străin:

— Nimeni pe lume nu mă interesează mai mult ca dumneavoastră.

Ea se apleca puţin ca pentru a evita a doua lovitură: murmură:

— Nu înţeleg de ce… de ce te-aş interesa?

Şi în sfârşit, primi drept în inimă cuvântul aşteptat, cu toate că abia îl auzi:

— Pentru că vă iubesc.

Da, drept în inimă, în aşa fel încât spaima fizică o cuprinse brusc pe de-a-ntregul; o strâmbătură îi contractă trăsăturile feţei, în care Georges crezu că citeşte expresia unei furii.

Totuşi Thérèse nu mai avea nici măcar puterea să-şi întindă mâinile către faţa lui înspăimântată. N-avea glas să se împotrivească cuvintelor de umilinţă prostească pe care

le îngâna băiatul:

— Vă bateţi joc de mine... Ştiu că vă înspăimânt.

Ea încercă un gest de tăgăduire şi ridicându-şi puţin mâna dreaptă şi-o lăsă să cadă în părul lui rebel, i-l dădu spre spate, ca şi cum ar fi vrut să dezvăluie fruntea fiului ei, înainte de a-l săruta, seara. El îşi închise ochii, tot în genunchi, pe fotoliu, cu coatele sprijinite de spătar. Inima Thérèsei bătea mai liniştit; respira adânc. El zise iarăşi:

— Vă produc milă.

Ea nu răspunse, pentru că era fără glas; şi această tăcere involuntară îi fu mai de ajutor decât orice împotrivire.

— Fie-vă milă de mine, repeta băiatul.

Singurul lucru pe care--l putu face, fu să-i atragă capul spre umărul ei, cu un gest pe care el îl crezu, în sfârşit, milos. Deoarece nu mai suferea, deşi poziţia în care stătea era incomodă, ea rămase nemişcată, respirând în părul lui negru un biet miros de briantină. Dar nu trecu mult şi trebui să-şi desprindă braţul care o durea. Iată... se sfârşise.

Îi spuse lui Georges să se aşeze pe scăunel, folosind un ton autoritar. Ea însăşi se aşeză pe fotoliu, dar fără să se lase pe spate ci într-o ţinută supravegheată. Spuse:

— Eşti un copil.

— Ştiu foarte bine că n-o să mă luaţi niciodată în serios. Aveam de ales între dispreţul dumneavoastră şi ura dumneavoastră. Nu ştiu dacă n-aş fi preferat... Văzând zâmbetul înduioşat al Thérèsei, băiatul credea că îl dispreţuia. Ea însă se gândea la cele câteva clipe din viaţa ei când fusese pe punctul de a auzi acest „te iubesc”; dar dacă aproape că văzuse cum se formau cuvintele pe vârful buzelor, totdeauna, în ultima clipă, printr-o tristă abilitate, adversarul şi le reţinuse. Şi chiar ea, de câte ori nu-şi strânsese buzele, ca să-şi stăvilească mărturisirea care i-ar fi asigurat înfrângerea. Căci tot jocul consta într-o biată viclenie în spaima că celălalt se va linişti şi va deveni indiferent. Băiatul acesta înalt îşi lăsase inima să vorbească, cum se spune. „Dar o să mă vadă, se gândea

Thérèse. O să mă vadă îndată aşa cum sunt…” Ea se ridică şi aruncă o ocheadă femeii care îi apăru în oglinda de deasupra căminului. O uşoară roşeaţă, care nu era deloc a fardului îi colora obrajii; ochii îi străluceau; frumoasa ei frunte n-avea un rid. Cele două cute care porneau de la aripile nasului spre colţul buzelor, în loc s-o îmbătrânească îi dădeau o măreţie impecabilă. Se vedea, în clipa aceea, transfigurată de pasiunea al cărei obiect era. Chipul care îi apărea din fundul oglinzii era imaginea sa ideală, răsfrântă în umila privire a acestui copil nebun.

Simţi o mare uşurare şi îşi savură triumful cu im calm plin de satisfacţie. Thérèse se va preda, se va da pe faţă, va bolborosi cuvintele acelea de uluire şi de recunoştinţă care apar pe buzele fiinţelor iubite când nu mai sunt tinere. Era pe punctul de a deschide chiar ea ochii băiatului, risipindu-i vraja, dezvăluindu-i brusc femeia bătrână, pierdută, şi de pe acum demnă de milă… Dar sprijinindu-şi de marmura căminului mâinile fierbinţi, ca să le răcorească, atinse hârtiile răsfirate: scrisoarea Mariei, pe care Georges, după ce o parcursese distrat, o lăsase acolo fără să-i termine lectura.

Thérèse îşi închise ochii, scrâşni din dinţi, plecându-şi capul peste filele acoperite de trăsături prosteşti. Marie? De ce nu-şi lăsa mama în pace, lata aceasta? Fiecare cu viaţa lui. Nu fusese chiar ea, Marie, cea care i-l prezentase? Credea că Thérèse este inofensivă, fără să-i treacă prin gând că pericolul ar putea veni chiar de la ea. Stupidă tinereţe care se crede iubită! Dar dragostea caută în oameni, dincolo de patima cărnii, un secret al pasiunii, al ştiinţei şi al şireteniei, pe care nu-l au decât cei cu experienţă. Acum Marie veghează, poate, în salonul din Argelouse, pe care pinii îl învăluie cu murmurul lor nesfârşit. Veghează cuprinsă de o linişte adâncă, pentru că de acum înainte i-a încredinţat Thérèsei dragostea şi viaţa ei. Stă în aceeaşi cameră în care locuise şi Thérèse pe vremuri, camera de deasupra celei în care gemea Bernard; iar, prin tavan, ea-i pândea gemetele… Ah! iată că nu mai are nevoie să fie la faţa locului pentru a asasina oamenii. Îi

omoară de la distanţă.

Cu mâinile tremurânde, Thérèse luă una câte una foiţele de hârtie, le aşeză în ordine şi le vârî în plic. Îşi ridică braţele, îşi apăsă ochii cu podul palmelor, se întoarse brusc spre băiatul chircit pe scaunul scund, pe care ea însăşi suferise atâta, şi îi spuse cu glasul stins, cu dinţii strânşi:

— Pleacă.

El se ridică, îi aruncă o privire de câine bătut îşi mişca buzele; desigur, îi cerea probabil iertare. Ea îl împinse spre vestibul, îi oferi pardesiul, deschise uşa. El plecă de-a-ndăratelea, cu ochii fixaţi asupra ei. Scara era întunecoasă şi neaerisită. Becul automat nu funcţiona. Ea îi spuse:

— Ţine-te bine de balustradă...

El coborî din patru în patru treptele şi nu ajunse bine la mezanin că îşi şi auzi numele:

— Georges?

Ea îl striga. O ajunse pe palier. Înaintă spre uşă:

— Nu, zise ea, nu intra. Voiam doar să-ţi spun... Totul e adevărat! adăugă ea într-un efort (vorbea repede şi în şoaptă). Da, orice ţi s-ar fi putut povesti cu privire la mine, fii sigur că sunt o fiinţă care nu poate fi calomniată. Nu vrei să-mi răspunzi? Fă-mi un semn ca să ştiu că ai înţeles.

Dar el stătea împietrit, rezemat de balustradă. Ochii li se obişnuiseră cu întunericul, cu toate că nu-şi puteau deosebi nici trăsăturile, nici expresia feţei. Fiecare vedea doar forma unui trup, auzea o gâfâială; ea recunoscu mirosul acela de briantină ieftină şi simţi căldura trupului tânăr fremătând de viaţă.

— Asta voiam să-ţi spun, şopti ea. Acum, ştii?

Uşa dinspre stradă se deschisese şi se închisese cu putere. Cineva spuse un nume portăresei. O scurtă licărire apăru la poalele scării. Locatarul îşi aprinsese câteva beţe de chibrituri şi urca bombănind. Thérèse şi Georges intrară repede în vestibul. Salonul rămăsese luminat. Clipiră din ochi şi nu îndrăzniră să se privească.

— Ai înţeles? întrebă ea.

El dădu din cap:

— Nu vă cred. Vă învinuiţi ca să scăpaţi de mine. Din pricina Mariei. Ei bine! reluă el cu o furie neaşteptată, şiretenia dumneavoastră n-o să vă ajute la nimic. N-o să mă însor cu ea. Mă auziţi? N-o să mă însor niciodată cu ea... Ah! v-am stricat poanta!

Thérèse, rezemată de bibliotecă, îşi închidea ochii pe jumătate, îşi întorcea capul, pradă unei bucurii cumplite pe care încerca să şi-o înăbuşe. N-o să se însoare cu Marie. Orice s-ar întâmplă fetiţa nu-l va avea, Georges nu va fi al ei niciodată. Thérèse era atât de conştientă de această bucurie încât o cuprinse groaza. Dori să cadă moartă, în clipa aceea chiar, şi spaima care îi strângea inima să fie ultima înainte de agonie dar nimic pe lume n-o putea împiedica să resimtă această minunată fericire de a se şti preferată.

Când fu sigură că-i poate opune băiatului un chip sever, o privire fără expresie, îşi întoarse încet faţa spre el, care stătea în picioare, în mijlocul încăperii, cu braţele bălăbănindu-se, cu capul plecat, cu privirea pe sub sprâncene, cu un aer viclean de câine rău.

— Regret, zise ea sec. Sper că ai să revii asupra acestei hotărâri. În ceea ce mă priveşte nu pot face absolut nimic. În privinţa aceasta cel puţin sunt sigură că sunt nevinovată. Cred că nu mai avem ce să ne spunem.

Ea deschise uşa şi se dădu la o parte ca să-l lase să treacă. Dar el stătea nemişcat, nu o slăbea din ochi. Până la urmă, zise:

— Trebuie să ştiţi... Trebuie să vă avertizez; Nu voi putea trăi fără dumneavoastră.

— Vorbe!

Thérèse afecta un ton uşuratic. Se prefăcea că nu dădea nicio importanţă acestui: „nu voi putea trăi fără dumneavoastră”. În realitate însă ea înţelesese; trecuse prin atâtea, ani de zile, ca să-şi dea seama că nu se înşală, desprinzând în primul rând un anume accent, care era al deznădejdei fără vindecare. Era sigură că trebuia să ia cuvintele lui în serios. Acest gen de băiat îi era cunoscut. Atunci ea se apropie încet şi, aşa cum mai făcuse o dată, la

începutul serii, îi trase capul spre umărul ei. Georges şi-l sprijini cu toată greutatea de antebraţul Thérèsei şi, pentru a-l contempla, ea îşi îndoi gâtul, ca o mamă care-şi priveşte pruncul. El nu surâdea, cu ochii larg deschişi, puţin rătăciţi. Ea se mira descoperind pe obrazul lui tânăr atâtea semne de uzură. Nu erau numai cicatricele lăsate de zbenguielile şcolarului neastâmpărat: aproape toată faţa lui era brăzdată de zgârieturi uşoare, iar pe frunte existau cute, de pe acum adâncite. Dar când el îşi închise ochii, pleoapele netede şi pure erau într-adevăr acelea ale unui copil.

Ea se smulse repede din contemplare, îl obligă pe Georges să se aşeze pe un fotoliu, îşi apropie scaunul scund şi, făcând-un efort, rosti cuvinte pline de judecată. Era, zicea ea, o femeie bătrână, care n-avea ce să-i ofere. Cea mal mare probă de afecţiune pe care i-ar fi putut-o da, era să-l îndepărteze de o tristă epavă, de o fiinţă sfârşită.

Pe măsură ce vorbea, Thérèse îşi dădea în mod intenţionat la o parte părul care-i acoperea fruntea prea înaltă; îşi dezvelea urechile; şi după acest gest făcut cu neglijenţă, dar care o costase un efort eroic, se mira că nu vedea îndată efectul scontat; atât de greu ne vine să pricepem că adesea dragostea nu ţine seama de aparenţe, că această şuviţă albă pe care dorim să i-o ascundem, în loc să-i displacă ar înduioşa-o, dacă ar vedea-o; dar iubirea n-o vede. Nu, Thérèse pe care Georges o sorbea din ochi nu era o femeie pe jumătate sfârşită, ci o fiinţă invizibilă, care se manifesta printr-o privire, prin glasul acesta puţin răguşit şi ale cărei cuvinte, oricât de simple, aveau pentru el o valoare, o importanţă nemăsurată. Zadarnic îi arăta Thérèse fruntea ei chealǎ, el avea avantajul de a o contempla în afara timpului, descărnată. Pasiunea, chiar vinovată, ne dezvăluie întotdeauna taina unui suflet, şi nici cea mai josnică viaţă nu poate altera măreţia sufletească de care e capabilă fiinţa care iubeşte.

La fel şi Thérèse, pe măsură ce-şi distrugea într-un imens efort propriile-i arme de apărare, se mira că nu vede descrescând pasiunea din ochii aţintiţi asupra alor ei. Oare

el era conştient de efortul pe care-l făcea această femeie pentru fiecare cuvânt rostit? Ceea ce ar fi vrut ea să-i ascundă cu orice preţ, era prăpastia pe care vârsta lor o săpa între ei, certitudinea că, dincolo de orice, această dragoste era condamnată pieirii, o pieire foarte apropiată, şi cu toate acestea tocmai asupra acestui lucru se străduia să-şi concentreze propriile gânduri şi să atragă atenţia lui Georges.

— Dumneata ai douăzeci de ani... repeta ea, iar eu am peste patruzeci (ezita totuşi să rostească cifra exactă). Ce nădăjduieşti de la mine? Ţi-ar fi de ajuns o noapte ca să risipeşti fantoma pe care ţi-ai creat-o...

El îi răspunse că nu mai avea douăzeci de ani:

— Am douăzeci şi doi... De altfel, aţi uitat ce mi-aţi spus în ziua în care aţi intrat în camera mea? Pentru că dumneavoastră aţi venit... V-am căutat eu? Mi-aţi spus... El închise ochii pentru a-şi rememora termenii exacţi de care se folosise Thérèse. Amintiţi-vă! Când eu mă lăudam prosteşte că n-am decât douăzeci şi doi de ani, dumneavoastră mi-aţi răspuns: „Ar fi mai bine să spui că ai douăzeci şi doi de ani împliniţi”. Şi aţi adăugat cuvântul acela cumplit – cumplit pentru mine, căci îmi evoca limpede o suferinţă confuză din adolescenţă: „O dată ce te-ai îmbarcat, e ca şi cum. Ai ajuns...”

— Ce memorie bună ai.

Thérèse râdea. Şi totuşi, ce n-ar fi dat ca aceste cuvinte să nu fi fost rostite. Georges însă îşi scutură capul:

— N-am memorie decât pentru ceea ce aud de la dumneavoastră. Şi culmea, eu care înainte mă plictiseam cumplit, din clipa în care v-am cunoscut îmi petrec vremea repetându-mi cuvintele spuse de dumneavoastră, cele mai neînsemnate... Pot să mă gândesc la nesfârşit asupra unei fraze de-a dumneavoastră. Faţă de clipa în care mi se pare cu totul nouă -şi cea în care n-o mai înţeleg se pot scurge ore, zile... Dar există o frază care mi se pare din ce în ce mai clară. Da, „a fi îmbarcat înseamnă a fi ajuns”. Dar atunci, de ce să comparaţi vârsta dumneavoastră cu a mea? Ce diferenţă este între noi, care ne-am îmbarcat

împreună? Tinereţea mea... această apă care mi se scurge printre degete, acest nisip pe care nu-l pot reţine... Este o forţă aparentă, o falsă prospeţime, de care se agaţă cele câteva fiinţe care pretind că mă iubesc. „Dar despre mine, despre ceea ce se va întâmplă cu mine peste câţiva ani, puţin le pasă lor!” Chiar Mondoux... În fond, el mă consideră un prost. Îmi spune: „Dacă în tine este ceva interesant, acesta e animalul”.

Thérèse îşi lăsă o mână pe genunchiul băiatului. Se gândea la ce trebuia să-i răspundă, ca şi cum ar fi existat cuvinte antiotravă, care să-l vindece de acelea pe care el le memorase. Îi spunea la întâmplare că tinereţea într-adevăr nu însemna nimic, că ceea ce era important de descoperit era raţiunea de a trăi. Orice om îşi are raţiunea sa, de la cea mai înaltă la cea mai de jos. Nu-i observa el pe colegii lui, fiecare agitându-se pentru Dumnezeu, pentru rege, pentru clasa, muncitoare, pentru una, pentru alta... sau pur şi simplu dedaţi jocurilor; câţi băieţi şi fete din ziua de azi îşi frământă capul studiind modul în care se dezvoltă trupurile lor?...

Thérèse vorbea cu un ton convins, şi Georges îşi ridica umerii, dădea din cap:

— Nu, ceea ce ar trebui... aţi spus-o chiar dumneavoastră într-o seară. (Iar fiindcă Thérèse oftă: – Ce-am mai spus?) Vă amintiţi? În seara zilei când v-am cunoscut... după ce-am condus-o pe Marie la gară, am îndrăznit să revin aici. Eraţi fermecătoare... Mi-aţi spus... (şi el îi repetă aproape cuvânt cu cuvânt:) „Ar trebui ca viaţa alături de fiinţa iubită să fie o lungă siestă la soare, un repaus fără sfârşit, un calm animalic... această certitudine că lângă tine există o fiinţă pe care s-o găseşti când vrei, înţelegătoare, supusă, şi care să nu dorească să fie în altă parte decât în măsura în care vrei şi tu. Ar trebui ca în jurul tău să plutească o asemenea toropeală încât gândurile să amorţească, pentru a face imposibilă, chiar în minte, orice trădare...”

— Erau vorbe în vânt, bietul meu băiat, vorbe ca acelea pe care le spui ca să umpli tăcerea. Vezi bine că nu

corespund nici unui lucru real. Dragostea nu înseamnă totul în viaţă, pentru bărbaţi…

Ea abordă mai întâi această temă. Ar fi putut vorbi până în zori; frazele pline de bun-simţ, pe care le spunea din datorie şi cu mare efort, nu se întipăreau în mintea lui Georges. Fără îndoială el nu le auzea, reţinându-le doar pe acelea care-i hrăneau disperarea; ea nu-i procura decât motive de disperare. Şi de aceea, poate, fără să-şi dea seama, Thérèse îşi îndrepta peroraţia în direcţia pe care o cerea el. Pe măsură ce enumera motivele pentru care un băiat de douăzeci de ani trebuia să iubească viaţa, ea îşi regăsea încetul cu încetul tonul ironiei: atunci el îşi încordă urechea, îşi înălţă spre ea un chip lacom şi trist; dinţii-i străluceau printre buzele întredeschise. „Da, desigur, politica...” zicea Thérèse. Dar el nu trebuia să intre în categoria aceea de oameni pe care problemele propriului suflet îi acaparează cu totul. Cel mai adesea, fiinţele acestea încearcă un sentiment de ruşine: se prefac că se interesează de lucrurile care-i pasionează pe cei din jur; îşi ascund ca pe o ruşinoasă plagă a firii lor această spaimă nejustificată, această dragoste deznădăjduită pentru o singură persoană – deznădăjduită, pentru că pentru ei orice posesiune este iluzorie; ceea ce posedăm a şi dispărut: în fiecare clipă se iveşte din nou întrebarea dacă mai eşti iubit, dacă puterea dragostei n-a slăbit…

Thérèse părea că vorbeşte doar pentru sine. Spunea:

— Nu recitim niciodată scrisorile vechi, nu-i aşa? Preferăm să le rupem fără să le recitim, deoarece de sunt dovada a ceea ce nu mai există, în momentele cele mai fericite, fiinţa care pretinde că ne iubeşte acceptă să se lipsească de noi… o preocupă afacerile ei, familia ei… ne face o favoare. În momentele cele mai frumoase, nu primim decât această picătură de apă pe care Bogatul din fundul prăpastiei i-o cere lui Lazăr. Da, şi nici chiar atât! Căci fiinţa iubită este aproape mai totdeauna Săracul acela glorificat, dar despuiat de toate, care nu are ce să ne dea nouă celor care, din pricina lui, ardem în flăcări… Dar nu, Georges, aiurez. Vorbele mele n-au niciun sens, sau n-au

sens decât pentru mine. Nu mă privi cu aerul acesta de nebun.

Ridicându-se, ea se aşeză în spatele scaunului scund pe care stătea el şi îi acoperi faţa cu amândouă mâinile. El le prinse într-ale sale. Ea se gândi la mâinile ei bătrâne, veştede, presărate cu pete uşoare pe care el le privea în acea clipă chiar. Dar dacă el le văzu, cu siguranţă le iubi, ca tot ce-i aparţinea Thérèsei; de altfel, în momentul acela îşi şi apăsa buzele pe podul palmei şi pe încheieturile mâinii ei. Ea nu se apăra, se gândea la cuvintele pe care nu ştiuse să şi le reţină şi pe care el le va prefira la nesfârşit în inima lui. Zise cu glas slab:

— Te otrăvesc.

Nu pronunţă bine cuvântul că-şi şi simţi obrajii arzând. El stătea nemişcat, apăsându-şi mereu buzele pe mâinile pătate ale Thérèsei. Dar după un foarte slab fior ea înţelese că fraza ei avusese ecou. „S-ar putea ca în direcţia aceasta să ajung la vreun rezultat”, se gândea ea; trebuia să acţioneze repede pentru ca cel puţin el să fie salvat. Marie era pierdută, ea o pierduse; dar Georges mai putea fi salvat. Fără să mai gândească, repetă:

— Te otrăvesc şi pe dumneata.

— Da, zise el cu ironie. Da, Thérèse (îi spunea pentru prima oară pe nume, cu o tandreţe şovăitoare) am înţeles. De ce insişti?

Şi îşi apăsa cu mai multă ardoare buzele pe mâinile ei, pe care le strângea într-ale sale. O auziră pe Anna pregătind camera pentru culcare. Apoi uşa bucătăriei fu închisă. Ştiură că rămâneau singuri în apartament. Casa dormea; strada îşi potolea larma. O flacără tremurătoare se reflecta în biblioteca adusă de la Argelouse. Pe marmura căminului se distingea plicul violet, pe care Marie scrisese cu cerneală roşie: *Doamnei Desqueyroux, strada du Bac*; iar Thérèse nu-l părăsea din ochi; ca o înotătoare care, pentru a-şi relua suflul, se lasă pe valuri cu faţa spre cer, – aşa plutea ea imobilă, simţind pe mâini gura lui Georges, dar fără să facă nicio mişcare, nici cel mai mic semn de participare.

— Nu mă crezi? repetă ea cu vocea scăzută şi iritată.

Îşi desprinse fără bruscheţe braţele pe care băiatul se forţa să le reţină şi se dădu puţin înapoi. Stăteau în picioare, se măsurau cu privirea. Cât de mult o exaspera pe Thérèse zâmbetul acesta neîncrezător şi plin de nelinişte! Cum el îi spunea:

— De fapt, dumneavoastră mă urâţi...

— Te urăsc pentru că nu vrei să mă crezi. Eşti la fel ca proştii din Argelouse: priveşti cu aceiaşi ochi această crimă; ţi se pare de neînchipuit că am putut face o faptă atât de cumplită; nu înţelegi că fapta aceea este un fleac pe lângă tot ce fac acum sub ochii dumitale, din clipa în care am pătruns în viaţa dumitale. Ah! eşti cu adevărat fiul ţăranilor acestora care se consideră nevinovaţi, atâta timp cât n-au omorât pe nimeni! Ei bine, da! am turnat picături de arsenic timp de o iarnă întreagă în ceaşca bărbatului care era temnicerul meu în fundul unei închisori mai aspră decât orice închisoare de piatră... Ei, şi apoi? Pe când victimele mele de astăzi sunt Marie şi dumneata, care crezi că mă iubeşti...

Ea îşi întorsese capul în timp ce vorbea dar, îndreptându-şi ochii asupra lui, spuse cu un aer mai calm:

— Vreau să spun: dumneata, care timp de câteva zile ai crezut că mă iubeşti... Acum, s-a sfârşit?

Şi deoarece el îşi înălţă umerii:

— Ce? reluă ea enervată. Ce îndrăzneşti să spui? Că n-am făcut lucrul acesta? L-am făcut totuşi; dar asta nu înseamnă nimic pe lângă alte crime mai laşe, mai ascunse, fără niciun risc... Şi chiar acum, n-ai observat spre ce tindeau toate cuvintele mele, din clipa în care ne-am cunoscut? Dai din cap? Nu ştii ce vreau să spun?

El stătea rezemat de perete şi o privea pe Thérèse.

— Georges, de ce mă priveşti aşa? Nu, nu sunt un monstru... Chiar şi dumneata... Dacă te-ai gândi bine... şi chiar fără un mare efort... Ah! bineînţeles, dumneata n-ai mărit doza nici unui leac pentru a te debarasa de cineva... Dar există atâtea alte mijloace de a omorî fiinţele! (Şi cu un glas aproape scăzut:) Spune, câte fiinţe ai îndepărtat

din viaţa dumitale? Buzele băiatului se mişcară, fără să rostească o vorbă. Thérèse se apropie, iar el nu putea da înapoi: Nu mă gândesc la ceva în legătură doar cu femeile... dar există întâmplări mult mai secrete, aşa cum sunt în viaţa fiecărui om... uneori chiar în copilărie...

— De unde ştiţi? întrebă el.

Ea râse mulţumită. Era satisfăcută. Continuă cu un glas blând:

— Ei, hai, povesteşte-mi...

Dar el făcu un semn de refuz.

— Mi-e imposibil.

— Poţi să-mi spui totul, mie.

— Ah! Nu pentru că mi-e ruşine de dumneavoastră... Doar fiindcă e prea greu; este un lucru care nu se poate spune... Niciodată nu mi-a trecut prin cap să-l povestesc cuiva, pentru că mi s-ar fi râs în nas; e mai puţin decât un fleac.

Thérèse, fără să-l slăbească din ochi, insistă:

— Încearcă totuşi. E păcat să te opreşti în drum. Şi apoi, eu sunt lângă dumneata, te voi ajuta... Haide!

Stăteau în picioare faţă în faţă; Georges tot rezemat de perete,

— Eram la liceu, într-a treia, aveam paisprezece ani, începu el cu jumătate glas. În clasa mea era un băiat dintr-un orăşel destul de îndepărtat, un intern care nu ieşea în oraş niciodată, unul din şcolarii aceia zbârliţi, neglijenţi, cu toate că avea cum se zice „o mutră drăguţă”. Se ataşase mult de mine. Eu eram un copil foarte sensibil, fapt care făcea să am o reputaţie de băiat bun, dar cu un fond de uscăciune. N-am făcut nimic pentru a-l îndepărta şi-l lăsam să ocupe un mare loc în viaţa mea de şcolar, nu din prietenie, ci din indiferenţă: un coleg ca oricare altul, puţin prea „crampon”, iată ce însenina el pentru mine. Până la urma a obţinut de la părinţii lui şi de la superior permisiunea de a-l scoate în oraş la familia mea, în zilele libere (noi am avut totdeauna o locuinţă provizorie la Bordeaux, iar părinţii mei locuiau acolo aproape tot timpul când eram la şcoală). N-aş fi crezut niciodată că un băiat

atât de în afara vieţii, cum era colegul meu, ar fi putut duce cu bine aceste tratative. Reuşise desigur pentru că era un băiat bun, foarte pur şi foarte pios, şi pentru că profesorii noştri contau pe influenţa binefăcătoare pe care putea s-o aibă asupra mea, încă de atunci foarte suspectat de a fi un element rău. Deşi acceptasem lucrul acesta dinainte, în adâncul sufletului am simţit o decepţie în dimineaţa când l-am văzut alergând spre mine cu faţa radioasă, anunţându-mi victoria. M-am prefăcut că-i împărtăşesc bucuria, dar începând din ziua aceea a avut mult de suferit din pricina firii mele, toanelor mele. Nu-i iertam faptul că-şi arogase drepturi faţă de „viaţa mea de familie”, care în ochii mei era sfântă. Şi apoi mi se părea exagerat, ridicol, plictisitor; îl făceam să simtă lucrul acesta. Cred că n-a fost niciodată mai nenorocit ca în joile şi duminicile acelea când, după cină, îl duceam înapoi la liceu cu automobilul, parcurgând străzile trişte, sufocante şi prăfuite...

Georges se întrerupse, îşi trecu mâna peste ochi, o privi pe Thérèse:

— Vedeţi? Este mai puţin decât un fleac.

— Nu mi se pare; continuă.

— Oh! reluă el grăbit, o să vedeţi că e mai nimic: o să fiţi deziluzionată. După. Vacanţa de Paşti, mi-a spus că urma să intre chiar din luna octombrie într-un liceu din apropierea Londrei. Şi-a dat seama că vestea nu trezea în mine nicio emoţie. „Poate că n-o să ne mai vedem niciodată”, mi-a zis. Şi, n-am curajul să vă repet ce î-am răspuns... Cred că asta-i totul, adăugă Georges după o lungă tăcere.

— Nu, zise Thérèse, nu e totul.

Georges reluă liniştit:

— Până la distribuirea premiilor am fost eu atât mai iritat şi mai aspru cu cât îl simţeam mai trist. În ziua aceea trebuia să ne spunem adio, iar la sfârşitul serbării el a vrut ca mama sa să vină să-i mulţumească mamei mele. De ce fel de sentimente mă lăsam mânat? Nu doream ca întrevederea să aibă loc: era o poveste sfârşită, nu trebuia

să mai vorbim despre ea. Mă văd şi acum trăgând-o pe mama şi grăbind pasul. Mulţimea se risipise prin parc; noi călcam în picioare iarba distrusă, orchestra cânta sub arbori; era o dimineaţă de iulie zăpuşitoare. Auzeam în urma mea o voce gâfâindă: „Georges! Georges!” Deoarece mergea lângă mama sa, n-a putut să mă ajungă, sau n-a îndrăznit (căci ştia bine că eu îi văzusem). Era sigur că auzisem strigătul lui: „Georges! Georges!”

— Îl mai auzi şi acum, zise Thérèse.

Fără să-i răspundă el o privi cu un chip îndurerat. Ea întrebă:

— Şi apoi, ţi-a scris?

El înclină capul.

— Şi i-ai răspuns?

— Nu, spuse Georges cu glasul stins. Tăcură.

Thérèse întrebă:

— Ce s-a întâmplat cu el? (Şi deoarece tânărul îşi pleca fruntea:) A murit?

— Da, răspunse el grăbit, în Maroc. Se înrolase... Inutil să vă spun că asta n-are nicio legătură, vă daţi seama! Am ştiut după aceea că la înapoierea din Anglia dusese o viaţă cumplită... Nu ştiu de ce v-am povestit toate astea.

El stătea nemişcat, cu privirea fixă. Cu siguranţă nu auzea roţile automobilelor alergând prin noaptea ploioasă de Paris, ci vocea aceea de copil, în fundul parcului, sub arborii care-l chemau de ani de zile.

În clipa aceea Thérèse păru să se trezească, de parcă neliniştea pe care o provocase o cuprinsese şi pe ea:

— Nu, nu, bietul meu copil, lucrul acesta nu înseamnă nimic, e mai puţin decât un fleac. (Şi cum el îşi înălţa capul:) Chiar dumneata, Georges, spuneai: „nu e nimic...”

El gemu:

— Ce mult rău mi-aţi făcut!

Ea întinse braţele, vru să-l atragă spre ea, dar el se desprinse cu violenţă, şi Thérèse înţelese că-l pierduse.

Se reaşezase pe scăunelul scund şi, cu un gest automat, îşi dădea spre spate părul de pe fruntea ei prea înaltă,

dezvăluindu-şi urechile mari şi palide, dar de data aceasta nu o făcea în mod special şi poate tocmai de aceea Georges o văzu în sfârşit: un chip cumplit, şi aceste mâini bătrâne care, cu cincisprezece ani mai devreme, încercaseră să provoace moartea – mâini a căror îmbrăţişare el o simţise chiar astă-seară... Într-adevăr, nu-şi credea ochilor; trecea peste aparenţe încercând să regăsească fiinţa necunoscută care-l vrăjise. Era ea, mereu ea, şi totuşi nu mai era ea, femeia care se apăra cu atâta ardoare şi pe care el o asculta cu un aer prostesc. Nu, ea nu voise să-i facă rău. Ea nu voise niciodată să distrugă. Zicea că se zbătuse, că s-ar zbate până la ultima suflare; că ori de câte ori trebuise, că ori de câte ori va trebui, va urca din nou panta pentru a recădea iarăşi, ca şi cum n-avea nimic altceva de făcut în lume: să se smulgă din prăpastie şi să alunece din nou în ea, pentru a o lua iarăşi de la capăt, la nesfârşit; ani în şir nu pricepuse că acesta era ritmul destinului ei. Dar acum iată că a ieşit din beznă. Acum vedea dar.

Cu degetele împreunate împrejurul genunchilor, Thérèse nu-şi înălţa capul. Îl auzea pe Georges spunând:

— Aş vrea să fac ceva pentru dumneavoastră.

Era poate, gândea ea, o formulă de politeţe, înainte de a pleca. El repetă totuşi cu un aer pasionat:

— Aş vrea să pot face ceva pentru dumneavoastră.

Era convins că ea îi va răspunde: „Nu poţi face nimic pentru mine”. Atunci el va fugi din odaie, se va scutura de acest coşmar şi totul va fi iarăşi ca înainte de a fi cunoscut-o pe Thérèse: cămăruţa lui în care va fi prea târziu să-şi pună un disc, din pricina vecinilor... Oare la ce se gândea când nu se gândea la ea?...

Brusc, astă-seară, ea nu mai era fiinţa care-l vrăjise chiar din prima zi... Semăna cu femeia descrisă de oamenii din Argelouse, iar el tocmai îi scăpase din mreje. Îşi reamintea o frază de-a ei, ca tot ce-i spusese de altfel: că judecăţile cele mai felurite asupra aceleiaşi fiinţe sunt juste, că totul depinde de felul cum priveşti lucrurile, că niciun mod de a vedea nu e mai revelator decât altul... Să

fie fiinţa aceasta adevărata Thérèse – capul acesta sinistru, care îi apărea brusc ca o fişă de antropometrie?

El repetă pentru a treia oară:

— Îmi pare rău că nu pot face nimic pentru dumneavoastră…

Într-adevăr, el nu se gândea decât s-o ia la goană, să se trezească în odaia lui, unde s-ar dezbrăca fără să aprindă lumina: când storurile erau ridicate, firma iluminată de la intrarea hotelului îi era de ajuns. Şi-ar trage cearşaful peste faţă… Nu, nu era a Thérèsei, nu putea fi a ei vocea umilă şi temătoare care se auzi brusc:

— Ei bine! Da, ai putea face ceva pentru mine… E foarte simplu: dumneata poţi orice… Dar n-ai să vrei.

El se împotrivi cu o patimă care nu era prefăcută. Stătea în picioare, iar Thérèse, tot pe scaunul scund, îşi dezvelea în mod automat fruntea de la care Georges îşi întorcea ochii. „Nu, nu voia să-i spună nimic. La ce bun să-i spună!” El făcu un mare efort, se aşeză în genunchi la picioarele ei, trezindu-se astfel faţă în faţă. Acum o vedea, foarte de-aproape şi-i cerceta ca prin lupă carnea măcinată de timp. Privirea îi rămăsese la fel de frumoasă. Dar de jur împrejurul ochilor care îl făcuseră să viseze atâta, descoperea o lume distrusă, pe care n-o remarcase la început, malurile arse ale unei mări moarte.

— Dacă doreşti atât… Da, e vorba de Marie, reluă ea cu şovăială. Linişteşte-te, nu-ţi cer nimic; doar să aştepţi, să nu distrugi nimic, să laşi timpul să lucreze. Mă cunoşti îndeajuns. Nu sunt o mamă care vrea să-şi „căpătuiască” fiica şi niciuna care acceptă să se umilească pentru ca fata ei să fie fericită; căci cine garantează că va fi vreodată fericită? Pentru mine te rog, pentru mine te implor… Nu, nu pentru Marie, pentru mine.

Ea insistă cu ardoare: numai el putea învinge această forţă distrugătoare care o domina, această pornire care acţiona împotriva voinţei ei, această forţă cumplită care izvora din ea. El se uita la ochii ei plini de lacrimi, asculta glasul acela înăbuşit şi îngâna:

— Da, vă înţeleg… Vă făgăduiesc…

Dacă pe lume exista vreo fiinţă pe care în clipa aceea dorea să n-o mai vadă niciodată, aceasta era fiica Thérèsei. Fiica Thérèsei! Singurul lucru pe care voia să-l alunge... El repetă totuşi:

— Nu vă neliniştiţi în privinţa Mariei... Ar fi putut rezista unei astfel de implorări?

— Lucrul acesta nu te angajează cu nimic... Dar sunt convinsă că dacă ai avea răbdare... Important pentru dumneata (te cunosc, bietul meu copil!) este nu să iubeşti, ci să fii iubit; dumitale îţi trebuie o femeie care să te ia în grija ei, da, o femeie care să te ocrotească, în timp ce dumneata de foarte multe ori o să fii nebun după alta... Vezi, nu e vorba nici chiar de a fi credincios... Crezi că Marie n-o să accepte dinainte toate loviturile pe care i le vei da? Nu asta o interesează pe ea, ci doar să intri în viaţa ei, să rămâi al ei pentru totdeauna.

Ea îi vorbea prea de aproape: el îi simţea răsuflarea. Deoarece îi prinsese mâinile, el schiţă un gest de acceptare – în picioare, cu capul plecat, grăbit să plece, pare-se, în timp ce Thérèse îl reţinea acum în prag, pentru a-i mulţumi şi a primi noi asigurări. Ea îi mai spuse (şi vorbele acestea părură un ordin şi o implorare totodată):

— Vei uita această stupidă poveste din liceu.

El întrebă:

— Credeţi? şi surâse cu expresia lui vicleană; apoi îşi apăsă mâna pe clanţă. Dar ea îl chemă iarăşi:

— Alege-ţi o carte din biblioteca mea, una care să-ţi placă şi păstreaz-o.

— Ah! cărţile!

El dădu din umeri şi zâmbi iarăşi. În clipa aceea Thérèse, sfârşită, nu mai simţea nimic care să semene cu dragostea sau cu tandreţea. Durerea iradiind din partea stângă îi alunga orice remuşcare; va plăti scump această seară, după atâtea altele! „Sărmană nebună ce sunt!” Şi totuşi, ce fericire că astfel de întâmplări rămân fără martori şi că n-are cine povesti despre de! Dar, în sfârşit, îşi îndeplinise misiunea... Barem, şi-o îndeplinise cu adevărat? Prinse încă o dată mâinile băiatului, îl privi în

ochi:

— Vei rămâne în viaţa Mariei? Vei rămâne? Ai făgăduit, nu-i aşa? insista ea cu ardoare.

El deschisese deja uşa, şi numai când ajunse pe palier se întoarse să-i răspundă:

— Cât timp voi trăi!

În sfârşit liniştită, Thérèse închise uşa, se înapoie în salon, rămase o clipă locului, apoi brusc deschise fereastra şi, împingând obloanele, se aplecă spre noaptea umedă. Dar obloanele de la etajele inferioare ascundeau trotuarul. Nu-l văzu pe Georges Filhot; auzi doar îndepărtându-se un pas care era poate al lui.

VIII

Trebuia să alunge gândul că s-ar putea culca. Stătea în capul oaselor, susţinută de perne, cu ochii mari deschişi în întuneric, supraveghindu-şi respiraţia. Tăcerea nopţii era deplină. Cel mai slab suspin de spaimă sau de bucurie ar fi fost auzit, credea ea, ar fi fost de-ajuns să tulbure liniştea universului. Thérèse îşi relua suflul ca o balerină în timpul pauzei, rezemată de decor. Drama era întreruptă; nu va reîncepe fără ea.

Nu-ţi venea să crezi că această linişte nocturna era alcătuită din mii de îmbrăţişări şi de agonii. Thérèse îşi închipuia că se odihneşte, în timp ce ea era doar scoasă din joc. Dar jocul continua în altă parte, fără ştirea ei. Cel căruia îi auzise pasul pierzându-se în strada pustie stătea poate şi el în patul său. Sau poate s-o fi dus altundeva. Nu-şi punea întrebarea, cu toate că, totuşi, nu se gândea decât la el.

Oare cum era îmbrăcat astă-seară? Nu ştia să se îmbrace. Încerca să-şi reamintească culoarea cravatei, care nu-i strângea gâtul prea scurt. Îi revenea în minte privirea aceea a lui, în timp ce ea îi susţinea capul şi când, pentru a-l vedea, îşi îndoise gâtul ca o mamă care-i surâdea pruncului. Iar el nu-i răspundea la zâmbet, ci o privea cu o fixitate de pasăre nocturnă. Atunci ea îi remarcase foarte bine ochiul stâng puţin „dat peste cap”, cum zic cei din Argelouse. Ce-i reamintise oare barba lui, care, începând să-i crească, îi înnegrise puţin partea de jos a feţei? Ah! da... cadavrul acela, într-o poză dintr-un *Illustration* vechi, reprezentând un tânăr anarhist spaniol ucis de carabinieri... Se gândi că Georges putea fi acum lângă ea, ferit de primejdie, ferit de crimă. Ea era prea bolnavă; boala i-ar fi scutit de bietele gesturi rituale. Ar fi

dormit lipit de ea într-un somn de copil. Mamele îşi iau adesea cu de în pat copiii tulburaţi de vise. Iar ea, apărată de boala care o rodea, cu prevestirea morţii în piept, s-ar fi bucurat în tihnă de această prezenţă umană, fără martori; şi nici fiinţa pe care ar fi contemplat-o n-ar fi fost de faţă; căci somnul este o absenţă. Ultima veghe, ultima bucurie – ciudată bucurie pe măsura ei, de neînţeles pentru oricare altul... Ah! de ce se grăbise să-l arunce în bezna nopţii? Împrejurările care ar fi făcut ca această fericire să fie o clipă posibilă, nu se vor mai ivi poate niciodată... niciodată!

Spaima fizică se potolea; respira mai în voie şi aluneca încetul cu încetul într-un univers populat eu lucruri şi oameni de altădată: dar Georges Filhot nu se afla printre ei. Cina împreună cu bărbatul ei în apartamentul din l'Ile Saint-Louis, unde locuise mulţi ani şi unde el nu venise niciodată; Marie stătea între ei, de pe acum fată mare; Thérèse ar fi vrut să părăsească masa fără ştirea lui Bernard şi a Mariei; dar Anna, în timp ce îi dădea să bea, îi făcea semn să nu se mişte; şi totuşi trebuia să facă nici ea nu mai ştia ce lucru urgent, trebuia să iasă...

Thérèse se trezi sărind în sus; crezu că era dimineaţă, dar cum aprinse lumina, îşi dădu seama că dormea de mai puţin de o oră şi făcu din nou întuneric. Insomnia nu o înspăimânta: era o fericire să se poată gândi la Georges. Aici, cel puţin, în acest compartiment secret al fanteziei şi al născocirilor ei liniştite, nu făcea rău nimănui, nu otrăvea pe nimeni. „Dar el nu-mi aparţine, îşi spuse ea, îi aparţine Mariei."

Atunci se strădui să nu-i mai despartă în gând; invoca cuplul. Şi se zbătea împotriva ruşinii obscure.

Cu o bucurie amară, cu plăcerea aceea de a apăsa pe locul dureros, îşi oprea ochii asupra imaginii lor îngemănate: nu, noaptea nu va fi prea lungă pentru a putea evoca în minte existenţa simplă şi plăcută a doi soţi care au copii, pe care doliul îi copleşeşte, care se îndreaptă spre moarte; iar primul stins din viaţă îi croieşte drum celui care-i supravieţuieşte, pentru a nu-l înspăimânta de somnul veşnic. Thérèse avusese întotdeauna acest dar de

a-şi reprezenta cu exactitate viaţa pe care nu o va avea niciodată; credea că sublimul unui destin obişnuit nu poate fi cunoscut de cei care îl trăiesc şi că pâinea de fiecare zi nu mai are gust pentru aceştia; numai sufletele care, ca şi ea, vor fi pe totdeauna frustrate de acest ideal, se hrănesc cu absenţa-i de neîngăduit.

„Nu doar o oră, nu doar o zi, ci seară de seară, să-ţi sprijini capul pe un umăr, se gândea Thérèse, nu în întâlniri fugare, ci noapte de noapte şi până la marginea morţii, să poţi adormi cuprinsă de braţe credincioase – oare bucuria aceasta n-o au majoritatea oamenilor? Marie va cunoaşte această fericire, şi Georges, de asemenea, o va cunoaşte. Eu le voi fi dat un lucru de care n-am avut parte. I-aş fi copleşit chiar cu ceea ce nu mi-a fost dat mie să am. Ce importanţă mai are dacă or să stea la Paris sau la Argelouse? Îi voi spune lucrul acesta lui Georges... i-l voi spune... Însă el n-o iubeşte pe Marie, reluă ea cu glasul stins. Se resemnează... De ce se resemnează? Nu din dragoste, nici măcar din milă faţă de mine... pentru a-şi respecta cuvântul dat, poate? Mulţi oameni sunt aşa: cred că trebuie să-şi respecte cuvântul dat.”

Stând în capul oaselor, cu ochii larg deschişi, Thérèse tremura la gândul că făcuse încă o dată tot ce trebuise pentru ca Georges şi Marie să fie cât mai nefericiţi cu putinţă. Instinctul său nu da greş când era vorba să-i distrugă pe ceilalţi! încerca să se apere: „Dar nu, în privinţa Mariei, sunt foarte liniştită; va obţine lucrul acesta fără de care existenţa ei n-ar avea rost: prezenţa lui Georges... chiar de-ar fi s-o chinuiască – toate femeile părăsite îşi amintesc cu plăcere de chinurile pe care le-au îndurat. Pentru de absenţa este unicul rău; absenţa fără întoarcere este unicul rău ireparabil.” Dar Georges? Georges, angajat de ea pe un drum de care avea oroare...

Ochii Thérèsei se obişnuiră cu întunericul. Verdea conturul dulapului, fotoliul şi palida licărire de pe hainele dezbrăcate, care se strecura printre storuri şi care nu era a zorilor. Nicio maşină nu se auzea trecând prin apropiere. Ei bine! da... Marie îi va fi necesară lui Georges, Thérèse

era convinsă de asta, pentru că ea îl cunoştea: l-ar fi cunoscut oare mai bine dacă l-ar fi purtat în pântec, dacă l-ar fi născut şi hrănit, sau chiar dacă l-ar fi văzut trezindu-se la viaţa conştientă? Băieţii aceştia, a căror grijă pentru propria lor persoană este ca o boală, care nu se pot gândi o clipă la nimic altceva decât la el înşişi... Era de-ajuns să-l crezi pe Georges atingându-şi tot timpul nasul, bulele, obrajii... Fiinţele acestea, a căror privire este îndreptată mereu spre interior şi care se văd îmbătrânind şi murind clină de clipă...

Nu, pentru el nu era posibilă nicio altă scăpare afară de dragostea unei Marii: o nefericite poate, dar cea mai mică. La drept vorbind, el nu s-a zbuciumat. A acceptat imediat. Prea repede, după placul Thérèsei; câtă mângâiere i-ar fi adus rezistenţa lui! Dar nu, el a făgăduit, fără efort vizibil, să-i rămână credincios Mariei: cu o supunere de necrezut. Pe pragul uşii chiar şi-a reînnoit făgăduiala. Ce formulă folosise, oare? Thérèse încearcă să şi-o reamintească, şi pentru moment nu izbuteşte. Are însă convingerea că vorbele acelea or să-i reapară în minte, căci o izbiseră: „A spus, ah! da! a spus (şi e chiar mai simplu, mai puţin solemn decât crezusem) a spus: «*Cât timp voi trăi*» *”.*

Nimic ciudat, în fond, în aceste cuvinte. Oare de ce o impresionaseră într-atât, încât le regăsea imprimate în străfundul fiinţei sale? Şi din nou i se părea că-i aude glasul; vorbele acestea fuseseră rostite cu un anume accent: *„Cât timp voi trăi...”* Sigur, când n-o să mai trăiască... Era destul de absurd că plecase rostind astfel de vorbe. Le rostise, desigur, fără altă intenţie decât aceea de a da o mai mare pondere făgăduinţei sale. Asta l însemna că numai moartea putea să-l dezlege de cuvântul dat.

„Nu, gemu Thérèse. Nu! Nu!” Ea spunea nu gândului acestuia care-i venise, pe care voia să-l alunge; fricii acesteia absurde, dar care izvora din trupul ei, spaimei acesteia surde încă, dar care i va creşte, era convinsă, o va năpădi, o va învălui cu totul. Nu, această scurtă frază nu conţinea nicio ameninţare; aceste simple patru cuvinte nu însemnau nimic altceva; nu trebuia căutat nimic dincolo de

sensul lor imediat: *„cât timp voi trăi”.* Ei, bine, da, cât timp va trăi el, Marie nu va fi părăsită. Cât timp el va fi în viaţă, Thérèse putea fi liniştită în privinţa Mariei… Ah! nu cumva toată noaptea o să se gândească mereu la acest *„cât timp voi trăi”,* întorcându-l pe o faţă şi pe alta, până la nebunie?

Thérèse încerca să se liniştească: „În cel mai rău caz, dacă el a vrut ca aceste cuvinte să ascundă o ameninţare, e de-ajuns să-i scriu mâine dimineaţă că nu trebuie să se creadă angajat… Sau mai degrabă, nu: mă voi duce la el.”

Se ridică şi, tremurând, deschise fereastra, împinse obloanele. Ploua. Zorile iluminau acoperişurile. Un pas răsuna pe strada pustie, la fel ca al lui Georges, ieri seară… De ce nu alergase după el? Era prea devreme ca să se îmbrace şi să se ducă până la hotelul lui. Ar considera-o nebună. Imposibil să se prezinte înainte de ora opt. Două ore de aşteptare. Se înfăşură într-un capot, intră în salonul care, în clipa când aprinse plafoniera, îi apăru la fel cum îl lăsase Georges. Thérèse privi fotoliul unde el se aşezase în genunchi, închise ochii; crezu că regăseşte, amestecat cu mirosul de tutun, bietul lui parfum de briantină. Nu, n-o să deschidă fereastra, nici n-o să împingă obloanele, ca să-l poate respira cât mai îndelung cu putinţă. Îi era teamă să strice această dezordine, care dovedea că Georges era viu. Focul de care el îşi apropiase picioarele, mocnea încă. Trăia, Thérèsei i s-ar fi putut întâmplă ca oricărei alte femei. Ar fi putut să se regăsească la aceeaşi oră, în acelaşi loc chiar, după ce s-ar fi sculat cu grijă să nu-l trezească; i-ar fi putut asculta respiraţia prin uşa întredeschisă. Dar ea voise să-l piardă; îl pierduse pentru totdeauna. Când îl va revedea, curând, la hotel, nu va mai putea reînvia miracolul, pentru el ea nu va mai fi niciodată femeia despre care crezuse, timp de câteva zile, că-i era necesară, ca să nu moară. O cunoştea acum, o cunoştea pe adevărata Thérèse… Iar ea îşi imagina dinainte cu ce ochi o s-o privească în clipa în care va intra în camera lui de hotel… Ah! măcar de-ar fi o privire vie! Numai asta o interesa: să fie în viaţă! Dar ce crezuse oare? Ce îndrăznise să creadă? Era o nebunie! Nu, Thérèse n-o să se mai lase

cuprinsă de astfel de gânduri.

Deschise larg fereastra, se aşeză în fotoliul pe care, mai înainte cu câteva ore, Georges îngenunchease, şi învelindu-se cu o pătură îşi sprijini picioarele goale pe scăunelul scund. Acum acest: *„cât timp voi trăi”* i se părea fără sens şi se mira că putuse descoperi în el cea mai mică ameninţare. O boare de vânt umed făcu să zboare de pe masă puţin scrum de ţigară.

Deschise ochii, trezită de Anna care n-o întrebă nimic.

— Nu puteam dormi întinsă, spuse Thérèse cu un aer timid.

Servitoarea o privi cu o faţă inexpresivă. Nu putea fi decât fetiţa asta! Se şi făcuse ora nouă. Poate că Georges ieşise în oraş; dar era mai bine să nu-l întâlnească. Va bate la uşa lui fără să primească niciun răspuns, apoi o va întredeschidă exact atât cât să zărească patul desfăcut. Sau poate îi va lăsa pe masă o scrisoare, prin care-i va reaminti că nu trebuia să se creadă angajat, că era liber. Scrise scrisoarea, apoi se îmbrăcă în grabă, zdrobită, dar dominându-şi istovirea. Va avea destul timp să moară de oboseală când va şti că Georges trăieşte. Îi spuse şoferului să oprească la hotelul „Chemin de fer de l'Ouest”. Curând se va linişti. Se străduia totuşi să-şi imagineze răul, pentru a fi sigură că răul nu se va întâmplă. Îşi imagina hotelul cuprins de panică. „Îl căutaţi pe domnul Filhot? Dar nu ştiţi că astă-noapte?... Vecinii au perceput un zgomot înăbuşit...” N-au înţeles despre ce era vorba. Auzea dar vorbele administratorului: „Da, familia a fost anunţată... Vreţi să-l vedeţi? E neschimbat.” Sau poate că i se va spune: „A ieşit de la ora şapte, ne-a spus bună ziua ca în fiecare dimineaţă. Nu bănuiam că o să ne fie adus...” Thérèse îşi scutură capul, oftă... De acum înainte putea fi liniştită, lucrurile pe care şi le imaginase cu atâta claritate, nu existau, căci ea nu avusese niciodată darul profeţiei, iar destinul este întotdeauna neprevăzut.

Hotelul i se păru liniştit. Fereastra lui Georges era închisă, obloanele date la o parte. Pe culoar nu era nimeni, nici pe scară. Urcă repede; va plăti scump graba aceasta.

Cineva se auzea fredonând în spatele uşii... Nu, în camera vecină. Are totuşi impresia că-i aude respiraţia; bate, ascultă, bate din nou. Camera este goală; patul nu fusese desfăcut; în aer pluteşte un miros de odaie neaerisită din ajun, mirosul pe care-l au toate camerele din hotelurile de categoria acestuia: aşternuturi vechi, învelitoare vechi. Thérèse închise uşa. De ce să-şi piardă firea? A ieşit dis-de-dimineaţă; îngrijitoarea i-a şi făcut camera; era de-ajuns să se asigure de lucrul acesta întrebând la ghişeu. Şi, chiar dacă va afla că nu s-a întors de ieri seară, de ce să i se pară ciudată această escapadă?

Aşezată pe pat, cu bustul plecat înainte urmărea desenul unui fals linoleum: aici a trăit, a suferit; în locul acesta păşeau în fiecare dimineaţă tălpile lui goale. Pe măsuţa de noapte, cursuri de drept şapirografiate. Deasupra patului, portretul unei fete cu obrajii bucălaţi, decupat dintr-un jurnal de cinema. Aceeaşi, în costum de baie. Locul pe care-l ocupă actriţele de film în viaţa tuturor acestor băieţi... Cele care li se oferă în poze numai... Thérèse se ridică în picioare: văzu de asemenea, fixat de perete, un disc de fonograf, ca o ţintă neagră. Cărţi ieftine, pe etajeră. (Cu ce ton dispreţuitor îi strigase ieri seară: „Ah, cărţile!”) Şi brusc, pe masă, destul de la vedere, un dreptunghi de hârtie albă. Thérèse îl luă în mâinile-i tremurânde, îl apropie de ochi: un scris îngrijit, foarte citeţ, pe care, totuşi, abia îl descifra: „Te-am aşteptat zadarnic, azi-dimineaţă, la «Deux Magots». La hotel mi s-a spus că nu te-ai întors de ieri, fir-ai să fii... Îndată ce vii, caută-mă la «Capoulade», voi fi acolo până la ora două.” Acum înţelegea: biletul era al lui Mondoux... N-avea rost să se mai ducă să întrebe la ghişeu: Georges îşi petrecuse într-adevăr noaptea în oraş. Dar Mondoux nu părea deloc surprins. Respiră. Da, Mondoux găsea totul foarte firesc. Georges urma să apară dintr-o clipă în alta. Îl va aştepta... „De parcă ar fi lucrul cel mai simplu!...” oftă ea.

Autobuzele şi taxiurile de dimineaţă se îndreptau spre gară. Thérèse se apropie de fereastră. Nu mai ploua. Muncitorii dispăreau până la mijloc într-un şanţ în care se

zărea, dezgropat, tubul negru al canalului. Mecanismul vieţii se pusese în mişcare, dirijat de un gardian public. Zadarnic ai încerca să-l opreşti, nu te poţi omorî decât pe tine! Dar îi poţi împinge pe alţii la sinucidere… Dacă Georges s-a omorât, vor trebui să mă aresteze, să mă bage la închisoare… Sunt nebună! Închise fereastra, se întoarse şi se aşeză pe pat atentă la zgomotele paşilor, la strigăte, la sonerii. Totuşi, dacă este el? O uşă se închidea cu zgomot la etajul de jos, o melodie era întreruptă dincolo de perete; şi aceste sunete ciudate pe care le scoteau ţevile, aceste note continui, care, te duc cu gândul la cine ştie ce orchestră ascunsă… De data aceasta nu se mai înşală: cineva urcă treptele cu paşi repezi, se opreşte în faţa camerei, ea îl aude cum respiră, cum îşi recapătă suflul. Nu, nu e el; la început nu-l recunoaşte pe Mondoux.

Şi el auzise respiraţia cuiva în cameră; crezuse că Georges se înapoiase în sfârşit. Când colo, dădea peste femeia aceasta. Tocmai se întorcea de la ea. Nu era decât femeia aceasta! Iar ea îşi spunea: „Nu e decât Mondoux!” Fără stimă unul pentru celălalt, îşi aruncau priviri furioase. Mondoux întrebă cu glasul uscat:

— Când l-aţi întâlnit pentru ultima oară?

Ea îi răspunse că Georges plecase de la ea în ajun, cu puţin înainte de miezul nopţii. Mondoux exclamă uşor, şi-şi îndreptă ochii în altă parte. Thérèse nu-l văzuse decât aşezat pe scaunul unei terase de cafenea. În picioare părea imens, avea un cap fin şi delicat, ochi plini de candoare; dar îşi ţinea gâtul vârât între umeri, avea un trup scheletic.

— Despre ce-aţi vorbit? Cum v-aţi despărţit? Încă un judecător, după atâţia alţii!

Thérèse nu-i putea spune că e în necunoştinţă de cauză. Nu cumva puseseră ochii pe ea? Îi răspunse cu un aer blajin că discutaseră despre fiica ei într-o deplină sinceritate şi că se despărţiseră în termenii cei mai buni.

Nu voise să mintă. Nu era vina ei dacă adevărul rămâne inexprimabil. Nu poţi să relatezi în două cuvinte povestea a două fiinţe care s-au înfruntat, în fond, ce se petrecuse între ei? Thérèse nu era în stare să-i explice. Chiar

torturată de un judecător de instrucţie, ar rămâne tot mută. Dar el, Mondoux, de ce era neliniştit? Nu îndrăznea să-l întrebe, dar nu putea să nu observe că era ros de o nelinişte cumplită. Lucrul de care se temuse căpăta dintr-o dată o realitate îngrozitoare. Îngăimă:

— Ce motive aveţi să fiţi speriat? Faptul că nu s-a întors azi-noapte vi se pare ciudat?

El o întrerupse aproape brutal: „Pentru ce juca teatrul acesta? Ştia prea bine de ce-i era lui teamă...”

— Nu, într-adevăr! Îl cunosc prea puţin, iar dumneavoastră de mult timp, desigur... Dumneavoastră trebuie să-mi spuneţi...

El făcu un semn de tăgăduire, cuprins cu siguranţă de aceeaşi neputinţă care o împiedicase şi pe Thérèse să-i relateze ultimele ore petrecute împreună cu Georges, în seara din ajun. În picioare, în încăperea mică, faţă în faţă, prietenul lor absent îi despărţea de parcă fiecare s-ar fi aflat pe malul opus al unei mări. Şi nu aveau nimic comun în afara neliniştii.

— M-am gândit să mă duc la comisariatul de poliţie; dar mi-ar fi râs în nas. Un băiat dispărut abia de ieri seară! Mi s-ar fi spus să aştept, să nu-mi pierd firea. Admiţând lucrul cel mai grav, în jurnalele de azi-dimineaţă tot n-ar fi apărut nimic. O să vedem la prânz.

Thérèse murmură:

— Sunteţi nebun!

El îşi înălţă umerii. Ea se aşeză pe pat. Depunea armele în faţa acestei forţe care nu era poate oarbă, a acestei puteri fără nume, în care ea nu credea (însă nici adineauri, când se gândise la lucrul cel mai rău, nu se crezuse îndreptăţită să invoce destinul, şi totuşi se comportase ca şi cum ar fi crezut în el)... Astfel, în clipa aceea o rugăminte disperată urca din sufletul ei către neantul care o zdrobea, se prefăcea a crede că un copil încă viu, dar pe punctul de a-şi da duhul, putea fi, prin voinţa unei femei, redat vieţii. Să fi tras singură de o funie aducând la mal un trup mare şi greu, şi tot n-ar fi gâfâit ca acum! Avea momente când judeca sănătos: „Ce nebunie!”, dar în

acelaşi timp, ca pentru a fi iertată de lipsa ei de credinţă se încorda toată şi, apărându-se cu violenţă, nici ea nu ştia împotriva cui, cerea mânioasă un drept care i se cuvenea.

Mondoux deschisese fereastra, îşi proptise coatele de pervaz. Thérèse îl întrebă la ce oră îşi va începe cercetările. El n-o auzi din pricina zgomotului străzii, iar ea rămase în continuare pe pat, la capătul puterilor acum, ruşinată că acceptase să se roage… Ca şi cum ar fi crezut vreodată că rugăciunile ar putea aduce cea mai mică schimbare faţă de ce se înfăptuise! Nu, nu mai era nimic de făcut, decât să aştepte; iar dacă nenorocirea se şi întâmplase… ei bine, va trebui să se obişnuiască cu acest gând şi să şi-l stăpânească – acest gând cu care i-ar fi destul de greu să trăiască: „Băiatul n-ar fi murit dacă nu m-ar fi cunoscut”. Un gând de nesuportat; şi totuşi se va obişnui cu el, aşa cum făcuse întotdeauna. De pe acum îşi pregătea apărarea, îşi reîncepea eterna pledoarie: ea era prima victimă a faptelor sale, cea mai nevinovată, poate.

Dar nevinovăţia ei nu mai interesa pe nimeni; singurul lucru care interesa era acesta: un băiat zăcea undeva, cu tâmpla ciuruită. Câtă grabă ca întâmplarea să fie aflată, părinţii anunţaţi!… Dumnezeule! şi Marie! Totul nu se va încheia cu moartea aceasta. Marie! Totul începea cu moartea aceasta. Mondoux, aplecat peste pervaz, n-o auzea gemând: „Marie!” Thérèse era hotărâtă să nu încerce niciun gest în favoarea fetiţei, să o ignore, pentru că nu putea decât s-o rănească mortal, orice ar fi făcut. Să nu se mai ocupe de Marie; cum va izbucni scandalul, Thérèse îşi va acoperi ochii şi urechile, aşa cum făcea în copilărie când furtuna o trezea în miezul nopţii; va sta nemişcată, nu va răspunde la nicio insultă, lăsând să se consume, fără o vorbă, drama existentă deja în germene în trupul lui Georges Filhot, întins undeva, cine ştie unde. Dar oare justiţia oamenilor nu-i va cere, în cele din urmă, socoteala? De poliţie nu scapi de două ori în aceeaşi viaţă…

Auzi vocea lui Mondoux. Acesta vorbea cu cineva din stradă. Thérèse se ridică, dar nu îndrăzni să se apropie de

geam. Mondoux se întoarse şi, cu tonul cel mai natural, îi spuse:

— El e.

Ea repetă:

— El e? absentă, cu mâinile îngheţate. De pe acum recunoştea pasul care urca treptele – pasul copilului reînviat – din ce în ce mai slab, de parcă viaţa care-i fusese redată ar fi ieşit din ea brusc. Nu trebuia să leşine; el era viu. Repeta într-una:

— El e?

Mondoux ieşise din cameră. Georges urma să apară în deschizătura neagră a uşii. Nu va fi înfăşurat în bandaje, sângele nu-i va curge de-a lungul obrazului. Apăru în sfârşit, cu privirea tulbure, cu faţa înnegrită de barbă, cu pantofii plini de noroi. Ea n-avu vreme să-i surprindă privirea. Cum dădu cu ochii de Thérèse el se şi întoarse pe palier, trăgând uşa în urmă-i. Auzi mai întâi un şuşotit apoi, ca un tunet, glasul lui Georges:

— Nu! Nu! Să mă lase în pace! Un glas rău, un glas de om bolnav. Mondoux se întoarce. O informează că Georges s-a dus să facă o baie. Nu-i plăcea să fie văzut în starea aceasta: „După un marş de noapte, cum făcea adesea...” Thérèse îşi aranjează pălăria în faţa oglinzii şi, cu mâna pe clanţă, repetă:

— Trăieşte!

Se simţea slăbită, şi totuşi calmă, liniştită, cuprinsă de un sentiment de fericire.

— V-aţi pierdut firea... Cât despre mine, eram puţin îngrijorat, bineînţeles... Dar de aici şi până a-l crede mort...

Thérèse surâse:

— Îi veţi spune că venisem numai să-i las o scrisoare: iat-o acolo pe masă. Se mai întoarse o dată; şi cu un aer rătăcit: în legătură cu fiica mea... Sunteţi bun s-o citiţi? Apelez la dumneavoastră ca să ştiu dacă e cazul să ia cunoştinţă de ea... Judecaţi mai bine...

De acum înainte îşi va controla cele mai mici gesturi. Între timp Mondoux parcurgea scrisoarea:

— I-o voi da îndată, zise el cu un ton sec. Da, Georges

trebuie să se simtă liber; are această tendinţă, de a se crede obligat, de a-şi lua răspunderi peste puterile lui.

Şi deoarece Mondoux adăuga de asemenea că, după astfel de crize prietenul său avea nevoie de linişte, Thérèse îl întrerupse:

— Nu mi-aţi spus că are crize...

El se fâstâci şi îi răspunse pe un ton tot de licean, că n-avea ce lămuriri să-i dea. Zadarnic se strădui Thérèse să-şi regăsească vocea aceea puţin răguşită de a cărei putere era conştientă; zadarnic îşi închidea ochii: Mondoux rămânea insensibil, ba chiar deveni furios în clipa în care ea se plânse (cu blândeţe) că nu fusese avertizată.

— Cu ce drept aţi intrat în viaţa lui?

Furia, pe care şi-o reţinuse timp de o oră, izbucnea în sfârşit. Thérèse şovăi o clipă şi, cu jumătate glas:

— Era vorba de fiica mea... – de parcă trebuia să-i dea socoteală acestui necunoscut.

— Puţin vă pasă de fiica dumneavoastră...

Ea îl privi cu mirare, făcu un gest de oboseală. De furiosul ăsta nu mai putea ea! încerca să nu-i audă glasul răutăcios:

— Mi-am dat pe loc seama de jocul dumneavoastră. Nu există ceva mai rău decât să profiţi de o fire neliniştită, de o imaginaţie bolnăvicioasă. Şi culmea, aţi crezut, poate, că vă iubea!

Ea ar fi trebuit să-şi ridice umerii şi să plece. Dar deşi crezuse că n-o mai interesa nimic, râsul acesta îi era de nesuportat şi batjocura aceasta... Nu izbuti să-şi înăbuşe un strigăt:

— Dac-aş fi vrut!

— Neîndoios, dac-aţi fi vrut!

De ce rămânea, de ce se încăpăţâna? Thérèse nu-şi recunoştea propriul glas. Glasul acela tânguitor era al ei? I se părea că altă femeie îngâna:

— Chiar el mi-a jurat că mă iubeşte.

— Le-a mai jurat şi altora... Oh! Vă cred! i-aţi împuiat capul, cum se spune, vă credea un fel de geniu... Dar vedeţi, n-a durat mult...

Acelaşi glas, glasul acela străin, glasul acela al unei nătânge care nu era Thérèse, se împotrivi:

— Cât timp am dorit... Thérèse, în mod penibil, repeta: Dacă aş fi vrut...

Dacă ar fi vrut, dacă şi-ar fi deschis braţele, dacă...

— Adică ce? V-aţi abţinut fiindcă eraţi o virtuoasă?

Ea îi aruncă o privire indignată şi îl întrebă cu glas tremurător:

— Ce v-am făcut?

— Vreţi să spuneţi că n-aţi vrut să ne certăm, nu?

— Eu?

— Da, aţi încercat să-l faceţi gelos. N-aţi avut când să-i povestiţi că v-am făcut curte. Nu ne văzusem decât o dată şi el n-ar fi crezut. Dar n-aţi fi pierdut prilejul, câteva zile după aceea... E un truc vechi, dar verificat. Toate femeile îl practică. Până una, alta, v-aţi prefăcut că mă plăceţi... Când ne-aţi părăsit, în ziua aceea, la cafeneaua „Deux Magots”, ce scenă mi-a făcut!

— Nu eşti tare la logică, îl întrerupse Thérèse cuprinsă de furie. Mai înainte, doar cu puţin, spuneai că nu m-a iubit...

De data aceasta cea care vorbea era într-adevăr Thérèse, gata la toate răutăţile pe care imprudentul acesta i le zgândărise: ba el, zicea ea, el crăpa de gelozie. Gelozia nu e întotdeauna comică, a lui însă era.

— De ce comică?

Ea îi răspunse printr-un râs uşor, dar a cărui insultă el o simţi. Şi brusc, amplificându-şi glasul, îşi ţinti căpşorul spre el:

— Oricât de extravagant ar fi prietenul dumneavoastră, nu e într-atât încât să vă creadă în stare să plăceţi cuiva... Dacă aş fi avut intenţia să-l fac gelos, mi-aş fi dat o mai mare osteneală ca lucrul acesta să se observe...

Era convinsă că descoperise punctul unde trebuia să-şi lovească duşmanul; îl simţea suferind cuprinsă de o adâncă satisfacţie. Şi cu cât erau mai veninoase vorbele care-i veneau pe buze, fără efort, într-un flux continuu, cu atât glasul îi devenea mai suav. Descărcarea o făcea

blândă. Certitudinea că avea ultimul cuvânt, că dădea lovitura de graţie, îi readucea pacea. Dintr-o dată se liniştea; nu-şi mai simţea inima. Băiatul care mai înainte fusese atât de grosolan, se îngălbenea...

— Când credeţi că umiliţi o femeie, vă simţiţi uşurat, nu-i aşa? Aveţi dreptate, e singura plăcere care vă este îngăduită. Dar e o falsă plăcere, pentru că dumneavoastră n-o să izbutiţi niciodată să ne răniţi cu adevărat. Numai cei pe care-i iubim au această putere. Doar ei, băieţii iubiţi, sunt de temut. E chiar ciudat cum poate fi cineva atât de grosolan cu o femeie, cum aţi fost dumneavoastră cu mine, şi totuşi atât de inofensiv...

— Vorbele astea nu mă ating! îngăimă Mondoux.

El repeta: „Vorbele astea nu mă ating...” Dar deschizând uşa, o împingea pe Thérèse spre scară şi-şi întorcea faţa crispată, de nerecunoscut. Thérèse îşi cufundă o clipă privirea în ochii lui încă plini de copilărie... De ce îi dispăruse furia? Simţea în ea un uriaş reflux de ură; mareea se retrăgea. Cum de îndrăznise?

— Nu, spunea ea, nu! vă rog să nu luaţi în seamă vorbele mele...

El o împingea afară, dar ea se agăţa de cadrul uşii.

— Nu trebuie să mă credeţi, reluă ea încet.

— Mult îmi pasă mie de ce-mi spui dumneata!

Georges urma să se întoarcă dintr-o clipă în alta; nu voia s-o regăsească în camera lui.

— Mi-a spus dar: „Mai ales să plece, să n-o mai revăd!”

Thérèse se rezemă de uşă, şi Mondoux nu putu suporta privirea acestui chip pietrificat. Ea desprinsese încet braţul care o reţinea. Când ajunse pe palier căpşorul i se înălţă iarăşi:

— Voiam să vă rănesc. Am inventat la întâmplare...

El îi răspunse cu glasul scăzut:

— Nu, nu, nu la întâmplare...

Înspăimântată ea îl întrebă:

— Ce-o să faceţi ca să vă răzbunaţi? Un raport la poliţie?

Mirat, el o urmări coborând, aşteptă să dispară; apoi întorcându-se în cameră, se aşeză la masa prietenului său

şi-şi propti coatele de tăblie, cuprinzându-şi faţa cu pumnii.

IX

La el se gândea Thérèse, în stradă, în timp ce înainta de-a lungul caselor. Georges Filhot, deocamdată, n-o mai preocupa; nici Marie. Doar Mondoux, ultima ei victimă, o interesa. Nu pentru că i-ar fi putut face un mare rău; dar această lovitură dată cu o mână sigură o ajuta să-şi măsoare puterea, să ia cunoştinţă de misiunea pe care o avea. Nu e de mirare că oamenii îşi întorc capul după ea: un animal care miroase urât se trădează de la prima vedere. Thérèse simţea asupra ei priviri insistente. Îşi alungi pasul, nerăbdătoare să-şi regăsească vizuina, să se tupileze. Va trebui să trăiască izolată de acum înainte. Ca să fie sigură că nu face rău, ca să evite astfel represaliile, căci toţi cei cărora le făcuse rău se vor întâlni până la urmă. Era destul de vulnerabilă... Da, neîndoios, beneficiase de un ordin de neurmărire: dar astfel de antecedente dădeau greutate tuturor calomniilor... Care calomnii? Nu puteau s-o calomnieze: nu făcuse ea mai multe crime decât cele care i se imputau? Nimeni însă n-o acuza. Nimeni. Ce-şi închipuia oare?

Thérèse simţi o uşoară ameţeală, se rezemă de poarta unei case, închise ochii timp de câteva secunde, se gândi că era nemâncată. La dracu! Îi era foame; îşi aduse aminte că nu luase dejunul. Nu, nu devenea nebună, dar trebuia să aibă grijă să mănânce la ore regulate. Intră într-o patiserie, bău un ceai. Totul reintra în normal, totul redevenea simplu: Georges Filhot trăia; n-o să se mai gândească la Marie; de acum înainte îşi va petrece viaţa între fotoliu şi masă, va ieşi în oraş o dată cu căderea nopţii. Niciodată în stradă în plină zi! Nu se va mai expune niciodată privirilor acestora pe care le simţea arzându-i ceafa.

În sfârşit, ajunsese acasă. De nu s-ar întâlni cu portăreasa pe scară! Ba da, iat-o, stă în faţa cabinei şi discută cu Anna. Oare de ce tac amândouă în clipa când o zăresc pe Thérèse? De ce o privesc cu această insistenţă penibilă? Portăreasa deschide gura: vorbeşte:

— V-a căutat cineva, azi-dimineaţă. Da, un vlăjgan. M-a întrebat…

— Ce-a întrebat?

— Ştiu şi eu? Dacă aţi ieşit ieri seară, dacă aţi primit vizita cuiva…

— Şi ce i-aţi răspuns?

— Că nu ştiu nimic; că meseria mea nu e să spionez…

Thérèse nu îndrăzni s-o întrebe: „Cine credeţi că era?” Nu o rugă să-i descrie vizitatorul necunoscut: bătrâna femeie ar fi răspuns, desigur: „Un bărbat tânăr, o matahală…” şi poate că Thérèse l-ar fi recunoscut pe Mondoux, care fusese într-adevăr în strada du Bac, chiar în clipa când ea cobora din maşină în faţa hotelului „Chemin de fer de l’Ouest”.

Thérèse urcă scările cuprinsă de o nelinişte adâncă, uitând de inimă. Închise uşa cu zăvorul şi, fără să-şi scoată pălăria, se prăbuşi într-un fotoliu. O durea pieptul, dar nu-i mai era teamă că moare singură: numai să fie ferită de oameni… Anna urcase probabil pe scara de serviciu; va trebui să se descotorosească de Anna. Thérèse o crezuse certată cu portăreasa: se împăcaseră, desigur, fără ştirea ei. Dar dacă o dădea afară însemna că-şi făcea din ea o duşmancă de moarte… Cum să găsească cel mai bun mijloc ca fata să plece din proprie iniţiativă? „Dacă există persoane care au interese ca ea să rămână la mine, nimic n-o va determina să plece; se va încăpăţâna să rămână pe loc.”

Thérèse se târî până în camera ei, cuprinsă iarăşi de un val de spaimă. „Dar e absurd, se gândea ea, n-am de ce să mă tem. Lucrul de care sunt vinovată nu intră în prevederile legii. Dar dacă vor, pot să mă distrugă, au această posibilitate. E un fleac să compromiţi o femeie care a mai avut o dată încurcături cu justiţia.”

Zadarnic îşi repeta: „Dar nu există nici un motiv!” Simţea de jur-împrejurul gâtului un nod ca un laţ. Niciun raţionament nu-i putea alunga această certitudine. Liniştea apartamentului i se părea suspectă. Într-adevăr, de foarte multă vreme n-o mai auzise pe Anna cântându-şi cântecele ei alsaciene. Anna stătea mereu la pândă cu siguranţă nu i-a scăpat nimic din ce se petrecuse în salon cu Marie, cu Georges. Şi unuia şi celuilalt Thérèse le mărturisise că eră vinovată. Duşmanii Thérèsei se puteau într-adevăr bizui pe sprijinul fetei! Nu, acum nu mai cântă, nu mai aranjează vesela; pândeşte mărturisirile pe care le-ar putea face stăpâna.

Thérèse se duse la fereastră, dădu perdeaua la o parte, văzu un bărbat, în picioare, pe trotuar, cu capul înălţat. Se prefăcea că aşteaptă autobuzul, stătea foarte aproape de staţie, dar nu slăbea din ochi apartamentul Thérèsei. „Nu! Ştii prea bine că omul aşteaptă autobuzul...” Thérèse pronunţase cu glas tare această dezminţire, ca să-şi dovedească că era în toate minţile. Credea că din camera ei nu se putea auzi respiraţia cuiva în spatele uşii de la intrare; şi totuşi era sigură de gâfâitul acela... Ca să se liniştească, se duse să deschidă uşa şi aproape că se izbi de portăreasă „care uitase să-i înmâneze doamnei corespondenţa...” Thérèse văzu de foarte aproape chipul lat şi pământiu, pe care străluceau doi ochi de purcea, nu: de şobolan! Ce privire lacomă!

— De ce mă priveşti aşa?

— Pentru că doamna nu arată bine.

— Mă simt ca întotdeauna.

— Dar, doamnă, cum vă spuneam...

— Individul care a fost ieri v-a întrebat dacă sunt bolnavă? Nu? De altfel clevetirile acestea nu mă interesează... închizând uşa cu bruscheţe, împinse zăvorul. Portăreasa, uimită, bombăni: „Ei drăcie!” dar în loc să coboare, descuie apartamentul din faţă, care nu era locuit, şi, prin scara de serviciu, o întâlni pe Anna în bucătărie.

Thérèse, pe scaunul scund, aplecată în faţă, ca atunci când o durea inima, nu se mişca, atentă la cel mai mic

zgomot, nemaitrăind decât prin urechi, ca o vulpe care aude câinii. Anna vorbea singură... Nu, cineva îi răspundea. În bucătărie se discuta pe şoptite. Cineva complota cu Anna, în bucătărie.

Thérèse se târî până în sufragerie, îşi lipi urechea de broască, recunoscu glasul portăresei. Femeia nu avusese timp să coboare pe scara principală şi să urce apoi pe scara de serviciu. Va trebui să se gândească la acest mister şi să-l cerceteze cu mintea odihnită. Deocamdată, să încerce să nu piardă o vorbă. Portăreasa o sfătuieşte s-o supravegheze pe Thérèse. Ba chiar, după părerea ei, ar trebui să anunţe familia. Într-adevăr, Anna îi răspunde că le cunoaşte adresa... „De unde o cunoştea? se întrebă Thérèse. De la Marie, cu siguranţă... Corespondează fără ştirea mea...” Anna aude un zgomot, deschide uşa, se dă înapoi în faţa chipului alb al stăpânei sale.

— Venisem să te întreb dacă mai e până la masă... (iar portăresei): Aţi urcat din nou, doamnă?

Bătrâna îngână că venise să-i spună un bună ziua Annei şi dispăru îndată pe scara de serviciu. Acum Anna se agită în jurul maşinii de gătit, simte cum o fixează această privire de temut, nu îndrăzneşte să se întoarcă.

Thérèse se înapoiază şi se reaşează pe scaunul scund. Pipăise cu degetele ochiurile plasei din jurul gâtului. Niciodată n-o să mai respire în voie. Mai întâi, să nu iasă din casă! Aici este supravegheată; mai mult, însă, ce i-ar putea face? Domiciliul este inviolabil. Doar dacă n-or să depună o plângere... Cu siguranţă, n-au de ce să se lege. Mărturiile pe care Anna le-a surprins, nu puteau alcătui o acuzaţie directă împotriva Thérèsei. Dac-ar ieşi în oraş, ar cădea în curse întinse. Toţi ştiu că este vinovată, că merită puşcăria; singurul lucru de care au ei nevoie acum este găsirea unui motiv legal... Poliţia are destule mijloace împotriva celor pe care s-a hotărât să-i piardă. Aici Thérèse este supravegheată, dar ei n-or să întreprindă nimic, pentru că sunt convinşi că până la urmă tot va ieşi în oraş. Anna vine şi spune:

— Doamna este servită.

N-are glasul ei obişnuit şi n-o pierde din ochi pe Thérèse.

— Doamna nu mănâncă?

Ce mutră contrariată face văzând că Thérèse nu mănâncă!

— Doamna trebuie să se silească.

Instinctiv, voinţa Thérèsei o învinge pe cea a adversarei: dacă insistă să mănânce, înseamnă că important pentru ea este să refuze orice hrană.

Când veni cu cafeaua, Anna îşi văzu stăpâna aşezată în faţa uşii pe care n-o pierdea din ochi, iar mai târziu, când slujnica reveni să ia tava, cafetiera era plină; Thérèse nu-şi schimbase poziţia. Asta nu înseamnă că nu era stăpânită de dorinţa de a risca o ieşire, de a-şi uimi duşmanii cu îndrăzneala ei; aceştia ar rămâne surprinşi şi n-ar avea curajul să-i facă nimic; ea le-ar spiona mişcările… În jurul orei patru, refuzând să bea ceaiul pe care i-l turna Anna, servitoarei îi trecu prin cap să-l guste în faţa ei, şi plescăindu-şi limba, spuse:

— E colosal!… ca atunci când sora ei mai mică nu voia să soarbă supa.

Îndată, Thérèse îi luă ceaşca din mâini şi bău cu sete. Şi în tot acest timp o privea pe Anna cu o expresie cumplită,

— Pe doamna o doare inima?

— Nu, Anna… sau mai degrabă, da… Dar nu din pricina asta mi-e rău.

Îi apucă încheieturile mâinii, i le strânse:

— N-o să le spui nimic? Da? Prefă-te că eşti de partea lor… dar nu le spune nimic.

— Nu pricep ce vrea să spună doamna.

— Nu-i nevoie să încerci să mă înşeli, ei mă au la mână…

— Mă duc să vă încălzesc patul; apoi o să dormiţi.

— De ce vrei să dorm? întrebă Thérèse cu tonul brusc ridicat. Nu te baza pe somnul meu: n-am să adorm.

— Nimeni nu vă vrea răul, biata mea doamnă!

— Stai jos, Anna… cu atât mai rău, am. Să-ţi spun totul. Apropie-ţi fotoliul. Ei te-au atras în jocul lor, dar fără să-ţi explice nimic. Eu sunt o persoană care trebuie să dispară;

nu e uşor să faci pe cineva să dispară în mod legal… Chiar când e vorba de o criminală. Mă priveşti de parcă n-ai înţelege, şi totuşi este cumplit de simplu, dacă ai şti! Pentru crima care merita închisoarea, am beneficiat de un ordin de neurmărire… Celelalte acte ale mele nu pot fi judecate de lege; nu sunt, propriu-zis, crime de drept comun… Dar ţinând seama de ce-am făcut odată, cu toată neurmărirea, ar găsi ei un motiv…

Anna, îngrozită, îi strângea mâinile stăpânei, îi căuta privirea:

— Trebuie să dormiţi, biată doamnă. Deliraţi…

— Nu, nu sunt nebună. Dar or să încerce să te convingă că sunt. Pentru că ei au prevăzut şi lucrul acesta: să mă închidă. N-ai văzut, nu ştii nimic, Anna, sunt în toate minţile. Cum să te conving că totul e adevărat? E de necrezut, ştiu, şi totuşi acesta e adevărul. Eu nu mai pot fi ascultată, nimeni nu mă mai poate crede. Toată viaţa am vorbit despre suferinţă şi abia astăzi ştiu ce înseamnă lucrul acesta: a suferi… De ce mă dezbraci?

Ea se lăsă totuşi dezbrăcată, fără să se zbată. Anna o împingea uşor spre pat:

— Sticla nu e prea caldă?

— Nu, sunt sigură…

Thérèse încercă o scurtă senzaţie de destindere strângând în continuare mâna lată şi umedă.

— Ţi-aminteşti, Anna? Uneori îţi aduceai lucrul; stăteai lângă mine până ce adormeam. Ce timpuri minunate! Cât eram de fericită! Nu ştiam că eram fericită! Acum, s-a sfârşit. Nu, nu te duce să-ţi iei lucrul, nu mă lăsa singură, nu-ţi desface mâna.

Tăcu, păru că aţipeşte; Anna începu să-şi desprindă degetele, dar imediat se auzi un glas plângător:

— Nu dorm, ştii! Am o idee, Anna!… Dacă m-aş duce la comisariat? Unde este comisariatul cel mai apropiat? Ce idee! să spun totul de la început, să povestesc totul cu de-amănuntul, să le tai iarba de sub picioare. Dar de unde să încep?

N-or să aibă răbdare să mă asculte, n-or să mă creadă!

Calomnia este totdeauna simplă, totdeauna uşor de crezut... Pe când adevărul... E un univers, adevărul! N-or să aibă răbdare, n-or să mă creadă... Dar dacă mă arestează, voi fi liniştită, în sfârşit. Gata! n-am să mai trăiesc în această stare de veşnică încordare... Dă-mi lucrurile, trebuie să mă îmbrac.

Anna o ţinea în braţe şi îi spunea ceva la întâmplare: se va duce mâine dimineaţă; la ora aceasta comisariatele erau înţesate. Din moment ce era decisă, era mai bine să-şi petreacă o ultimă noapte...

— Ai dreptate. Pot să adorm acum... Nu mai vreau nimic.

Îndată ce se ridica, crezând-o aţipită, Anna era din nou chemată, mai înainte chiar de a pune mâna pe clanţă... Atunci se întorcea şi se aşeza supusă pe scaunul ei. Trebuia să plece la ora nouă fără un sfert. Şoferul de la etajul al doilea o aştepta la ora nouă. Era pentru prima oară când acceptase să-l primească în camera ei. El îi promisese că n-o să meargă mai departe decât de obicei. Anna închidea ochii, respira adânc. De ce era neliniştită? Nimic n-ar împiedica-o să stea, la ora nouă, la pândă, în spatele uşii întredeschise... Până la urmă bătrâna va adormi; şi apoi, chiar dacă n-o să adoarmă... Mai degrabă ar trece peste trupul ei... Aşteptarea îi era de-ajuns ca s-o preocupe; avea la ce să se gândească; nu se plictisea la lumina slabă a veiozei. Căci noaptea coborâse de mult, noaptea aceasta de fericire! Bătrâna părea liniştită, accepta să bea o ceaşcă de supă: „Da, repeta ea, cred că am să adorm...” Dar la ora opt, la opt şi jumătate, o strigă iarăşi, cu glasul îngrozit, pe Anna care pleca, iar din acel moment rămase cu ochii larg deschişi.

La ora nouă Anna spuse:

— De data asta...

Thérèse nu se împotrivi, dar începu să plângă. Aceste hohote de plâns ca de fetiţă avură mai multă putere asupra servitoarei decât orice rugăminte. Rămânea, cu toate că bătuse ora nouă şi se gândea că în clipa aceea bărbatul o striga, desigur, îşi lipea urechea de uşa camerei de la etajul şapte, încerca s-o deschidă. Respiraţia Thérèsei

devenea regulată. Uneori pronunţa nume confuze, se văita, striga: „Nu! Nu!” se întorcea pe partea stângă unde nu era veioza.

Anna desluşi o uşoară apăsare a soneriei la uşa care dădea spre scara de serviciu. Era el, cu siguranţă! şi, ridicându-se fără ca Thérèse să scoată vreun oftat, traversă vestibulul în vârful picioarelor. Ajunsă în bucătărie, nu se auzi strigată, deschise zăvorul, văzu flăcăul voinic care ocupa toată intrarea, îl trase înăuntru.

— Nu, spuse ea cu glasul scăzut. Nu aprinde. Ea îi dădea în şoaptă lămuriri: dar fără să-i răspundă el îi închise gura. Auziră zgomotul unui scaun răsturnat în sufragerie. Când uşa de la bucătărie se deschise, ochii lor obişnuiţi cu întunericul zăriră o siluetă slabă şi împietrită. Thérèse recunoscu un glas de bărbat:

— Eşti sigură că nu-i înarmată?

Vru să strige: „Nu mă omorâţi...” dar nu izbuti să scoată niciun sunet şi alunecă pe podea...

Când îşi redeschise ochii era instalată în patul ci, sprijinită de perne. Nu-i puse Annei nicio întrebare şi nici nu făcu vreo aluzie la bărbatul pe care-l zărise şi care o ajutase probabil s-o transporte până în camera sa. Anna înţelese că în ochii stăpânei ea era acum de partea cealaltă a baricadei, amestecată cu cei mai răi duşmani ai săi; abia reuşi să-i smulgă câteva scurte răspunsuri: „Da, mă simt mai bine... Cred că o să adorm... Poţi să rămâi pe şezlong...”

Bolnava se strădui, într-un dureros efort, să rămână trează, spionând cele mai mici zgomote. Mâine se va trezi o dată cu zorile, se va duce drept la comisariat. Îi va fi de-ajuns această noapte ca să-şi pună ordine în declaraţie. Dar ei n-or s-o creadă... O asemenea neputinţă era de nesuportat. Trăise întotdeauna singură, fără să aibă habar de ce înseamnă singurătatea. Vorbim despre singurătate, dar nu ştim cum arată. Nicio şansă ca vorbele ei să ajungă până la comisar: le-ar vedea căzând ca păsările moarte, înainte de a-şi fi atins ţinta. N-avea altă scăpare, decât să

rămână în vizuină. Duşmanul n-ar putea pătrunde până aici decât pe scara de serviciu. În direcţia aceasta trebuia să-şi îndrepte ea atenţia.

Thérèse era convinsă că este punctul negru al ţintei, în miezul unui complot uriaş şi secret... De unde să ştie ea că la ora aceea, în lumea întreagă, nici măcar un singur gând nu-i era adresat şi că nicio fiinţă omenească nu era preocupată de Thérèse Desqueyroux.

Nimic cu privire la ea... Nimic: afară de o scrisoare care fusese scrisă la ora cinci, pusă apoi la cutia poştală din strada Rennes, şi care călătorea acum spre Bordeaux. O scrisoare adresată fiicei sale: *„Domnişoarei Marie Desqueyroux, Saint-Clair, Gironde”* adresa era scrisă cu o mână sigură. Ca de obicei Georges Filhot barase litera *t* de la Saint-Clair şi sublimase cuvântul *Gironde.* Pusese plicul la cutie cuprins de un sentiment de fericire şi de eliberare. Fiecare frază fusese revăzută şi corectată de Mondoux. Acum nu mai avea de făcut nimic altceva decât să-şi înfunde urechile pentru a nu auzi strigătul Mariei. În astfel de situaţii nimic nu este mai rău decât mila.

Cum spunea Mondoux, cei mai cumpliţi călăi sunt cei care au inimă bună şi sub pretext de înduioşare dau douăsprezece lovituri de secure, când una singură e de-ajuns. În privinţa aceasta, ultima frază, aparţinându-i în întregime lui Mondoux, i se părea perfectă: „Te rog să nu-mi răspunzi. În orice caz eu m-am hotărât, spre binele tău, ca nimeni să nu mă facă să rup tăcerea: nicio implorare de a ta, nicio ameninţare. Şi te mai rog nu mă învinui de asprime: când întreţineam o speranţă pe care mi-era imposibil s-o realizez eram un netrebnic, şi pentru lucrul acesta îţi cer iertare. Uită-mă. O dată cu scrisoarea îţi trimit aceste rânduri ale mamei tale, din care vei vedea că ea nu mă consideră angajat faţă de tine.”

X

A doua zi, în jurul orei unu, scrisoarea ajunsese la Saint-Clair şi-i fusese înmânată Mariei. Tânără fată stătea singură la masa din sufragerie cu umerii acoperiţi de un şal. Abia-şi aruncă ochii peste scrisul drag, şi crezu că leşină de bucurie. Nu mai era nevoie să ascundă scrisoarea; Bernard Desqueyroux plecase la bătrâna lui mamă, la Argelouse, unde se tăia porcul.

Marie mânca privind plicul pe care urma să-l deschidă îndată în camera ei, după ce o să închidă uşa cu cheia. Ziua de noiembrie strălucea sub un soare cald; târguşorul era plin de larmă; fabricile de cherestea zumzăiau în vântul de est, care mirosea a răşină şi a scoarţă jupuită. Trenuleţul căilor ferate economice se auzea hurducându-se pe şinele înguste: semn de vreme frumoasă. Viaţa era plină de fericire.

Marie învârti cheia în broască şi, convinsă că este singură, îşi lipi buzele de plicul pe care Georges îl atinsese; îl deschise, zări scrisul mamei sale, şi, pe loc, lucrul acesta 1 se păru o prevestire cumplită. Citi frazele ei mai întâi, apoi, dintr-un suflu, parcurse scrisoarea lui Georges – atât de repede, încât, după ce termină lectura mai auzi încă, în după-amiaza caldă, hurducătura vagoanelor vechi pierzându-se spre adâncul pădurii de pini... „O dată cu scrisoarea îţi trimit şi aceste rânduri ale mamei tale, din care vei vedea că ea nu mă consideră angajat faţă de tine...”

Nicio clipă Marie nu se gândi la motivele care l-ar fi putut determina pe Georges să provoace ruptura. Se lăsă minată de instinctul ei de copil, care consta în a simplifica, în a căuta mai întâi vinovatul, în a-şi îndrepta. Ura împotriva unei singure fiinţe, care să nu fie -cea pe care o

iubea. „M-a trădat. Iar eu m-am spovedit acestei nemernice! Proastă ce sunt...” Tot felul de bănuieli îi apărură brusc: câte nu i-o fi spus lui Georges! Şi oare de ce? Din gelozie, din răzbunare? Dar n-o cunoştea pe Marie! Dacă tânără fată mai era încă acolo, în picioare, toată numai viaţă, cu obrajii înflăcăraţi, dacă lovitura n-o doborâse, lucrul acesta se datora faptului că nu credea în nenorocirea ei; va face ce era necesar; poţi oricând să recâştigi un băiat; ea ştia cum să-l recâştige pe al ei. Nu-era pentru prima şi nici pentru ultima oară... Autobuzul de Bordeaux pleca peste cinci minute. La ora cinci avea legătura cu trenul pentru Paris; la miezul nopţii va sosi în gara d’Orsay. De la gară îi va telegrafia tatălui ei. Era de neiertat să nu acţioneze; dar abia daca îi rămânea timp să-şi ia cu ea trusa de călătorie.

Servitorii n-o văzură plecând. În autobuz, mai nimeni. Nu, nu era deznădăjduită. Ura îi stăvilea năvala patimii. Înainte chiar de a-şi imagina cum va fi întrevederea cu Georges şi de a se gândi la ce-ar trebui să-i spună, îşi imagina intrarea ei în strada du Bac, seara la mama ei criminală, surprinsă în primul somn. Nu putea trage în miezul nopţii la hotelul „Chemin de fer de l’Ouest”. Acolo se gândea să se ducă în zori ca să-l trezească pe Georges. Ah! toate lucrurile acestea erau un fleac... Voia să se convingă de puterea ei. Noaptea va fi lungă, dar maică-sa o va ajuta să-şi omoare timpul. Îndrepta spre Thérèse aceeaşi furie cumplită care-i venea de la ea şi care, la Marie, niciun spirit critic, n-o făcea să ezite. Va trebui, oricum, se gândea ea, să-şi păstreze sângele rece, să-i smulgă mărturisirile necesare, poate chiar s-o determine să-i trimită lui Georges o scrisoare în care să retracteze totul. În sfârşit, o să vadă...

Astfel, în timp ce zăcea în pat încă din ajun, cu ochii deschişi, prefăcându-se că e calmă, ca să se descotorosească de Anna, de a cărei prezenţă acum îi era teamă şi care o înspăimânta – Thérèse simţea cum din adâncul landei sale năvălea spre ea această furtună. Oricât

de neîncrezătoare devenise biata de ea, era destul de târziu pentru ca în ziua aceea, credea ea, să mai aibă loc vreo ofensivă sau vreun atac brusc. Anna se întâlnise probabil, în camera de la etajul şapte, cu bărbatul necunoscut de ieri seară... Apartamentul era pustiu, uşile toate închise cu zăvorul. Beneficiind de acest soi de armistiţiu, pe care i-l asigura noaptea, Thérèse uita pentru o clipă de persecutorii săi; sărea peste frontul nevăzut al armatei duşmane, îşi regăsea umilele suferinţe de altădată, îşi reamintea ultima lovitură primită înaintea descoperirii cumplitului complot... Fraza aceea a lui Georges, repetată de Mondoux, îi revenea mereu: „mai ales să plece! Să n-o mai văd!” El rostise cuvintele acestea cu aceiaşi glas cu care pronunţase, câteva ore mai devreme, vorbe atât de iubitoare... Ah! fie oricum blagoslovit pentru aceste câteva zile de speranţă, pentru aceste scurte clipe de fericire şi de certitudine! Thérèse mai regăseşte şi acum stropul acesta de apă, schiţează gestul apropierii podului palmelor de buze. În fond, n-au făcut nimic rău; când se gândeşte la el nu-i reproşează nimic, dar visează că-şi sprijină de umărul tânăr bietul ei cap rătăcit... Ah! duşmanului nu i-a trebuit mult ca să profite de aceste câteva secunde de neatenţie. Soneria zbârnâie cu un zgomot nemaipomenit. Ea crede că a visat, îşi prinde capul între mâini. Din nou soneria izbucneşte insistent, de data asta cu furie.

Thérèse se ridică, aprinde lustra de la intrare; se sprijină de perete (nu se hrănise decât cu ceai şi cu. Biscuiţi).

— Cine e?

— Eu... Marie.

Marie! Deci ea îi va da prima lovitură. Thérèse nu se poate dezlipi de perete. Se apropie totuşi cu greu de uşă şi îşi rememorează hotărârea: să se lase doborâtă în tăcere, să nu facă nici cel mai mic gest de apărare.

— Intră, Marie, intră, copila mea;

Thérèse stătea în picioare sub lustră. Marie se oprise cu gura întredeschisă în faţa acestei stafii.

— Vino în salon., draga mea. Nu pot sta mult timp în

picioare.

Marie îşi revenise şi îşi repeta: „Ce teatru joacă!” în cele câteva zile o văzuse de atâtea ori schimbându-şi înfăţişarea! Asta făcea parte din vicleşugurile ei. Era de-ajuns să-i dea la o parte părul rar de pe frunte.

— Soseşti la o oră destul de târzie?

— Cu trenul de la miezul nopţii.

Credea că mama ei o să-i pună vreo întrebare. Dar Thérèse o privea fără să-i mai spună nimic, aştepta lovitura. Fixitatea ochilor ei era de neîndurat. Încă un truc: felul acesta de a privi oamenii.

— Ştii pentru ce am venit?

Thérèse înclină capul.

— După cum vezi, am reflexe rapide. Din fericire... Dar de ce mi-ai făcut asta?

Thérèse oftă:

— Am făcut atâtea lucruri! La ce te referi?

— Nu ghiceşti? Nu? Scrisoarea pe care-ai trimis-o lui Georges alaltăieri! Ei? Eşti uluită, nu? Nu te gândeai că voi avea atât de repede dovada trădării dumitale

— Nu mă miră nimic; ştiu că ei au mijloace puternice. Am făcut lucruri şi mai complicate. O să mai vezi şi altele.

Thérèse vorbeşte pe un ton potolit, are un aer detaşat, care o impresionează pe Marie, cu toate că fetiţa se străduieşte să-şi zgândăre furia: „Oricum, îşi spunea ea, ce artistă!”

— Ce misiune ţi-au încredinţat, fetiţa mea? Da, în sfârşit... ce sarcină ai? În ceea ce mă priveşte, prefer să joci cu cărţile pe masă. N-am să rezist, voi intra în jocul vostru numai ca lucrurile să meargă repede. Voi răspunde la tot ce vor voi ei să le răspund. Voi semna toate declaraţiile pe care mi le vor cere. Degeaba aş umbla cu şiretlicuri...

Marie, furioasă, o întrerupse:

— M-ai luat întotdeauna drept o proastă. Dar mă crezi mai proastă decât sunt. Spune-mi te rog de ce ai scris scrisoarea aceea?

— Crede-mă, fata mea, e mai bine să răspund la

comisariatul de poliţie, sau în faţa judecătorului de instrucţie.

— Îţi baţi joc de mine! Dumneata...

Dar Marie se întrerupse la mijlocul unui cuvânt. Nu! lucrul acesta n-avea cum să facă parte din teatru, tremurai acesta îngrozitor care o zgâlţâia pe mama ei din cap până în picioare, sau această unică lacrimă prelungindu-se de-a lungul nasului, pe care nu şi-o ştergea, sau privirea aceasta înspăimântată şi această şiră a spinării îndoită ca un animal învins.

— Tu n-ai înţelege; tu n-ai crede lucrurile pe care le ştiu eu; pe care le ştiu numai eu. Eşti o unealtă, asculţi de forţe pe care nu le cunoşti. Voiau că Georges să se omoare, pentru a arunca sinuciderea asta pe spinarea mea. Eu singură am împiedicat omorul. Eram însărcinată să-l comit; trebuia să moară pentru că mă cunoscuse, dar eu le-am răsturnat planul. Înţelegi? le-am răsturnat planul. Lucrul acesta va trebui în orice caz să-l spun în clipa încheierii socotelilor... Da, o să plătesc, n-o să mă apăr... Cât despre el, departe de a-l asasina, aşa cum mi se ceruse, n-or să vrea să creadă că l-am salvat. La urma urmei, de ce strig în pustiu? Pentru cine strig din adâncul acestui mormânt? Eşti aici, şi eşti la mii de leghe.

Ea scoase un geamăt şi-şi întoarse faţa spre perete. Ce însemna, oare, această durere? Marie nu-şi mai simţea propria-i rană. Ar fi vrut să încerce un gest, parcă s-o învăluie cu pături pe mama sa în flăcări... „Eu am împiedicat această sinucidere!” zisese ea. Totuşi dacă era adevărat? De câte ori nu se plecase Marie către acest abis de tristeţe de unde Georges reurca atât de rar până la ea!

În liniştea apartamentului o auzea pe maică-sa plângând, lipită de perete, cu capul înfundat în braţul îndoit; nu ca oamenii mari: îşi trăgea nasul ca o fetiţă pedepsită; şi tot ca pe un copil, susţinând-o, o aşeză Marie pe pat, îi spunea:

— Nimeni nu-ţi vrea răul. Mamă; am venit de la Saint-Clair ca să te apăr. Nimeni nu-ţi poate face nimic, cât timp voi fi eu aici.

— Tu nu ştii ce ştiu eu. Ieri a venit un bărbat, a întrebat dacă sunt înarmată, s-a ascuns azi-noapte în camera Annei. Un tip de la poliţie; nu sunt grăbiţi, până la urmă vor pune mâna pe mine, şi ştiu că pentru mine nu există altă scăpare.

— În noaptea asta nu ţi se va întâmplă nimic; veghez eu. Culcă-te… Vezi: îţi pun mâna pe frunte.

— Te-au pus să-mi câştigi încrederea? Ştiu totul. No. Mă poţi duce… Dar oricum, e bine că eşti aici…

Cât de puţin semăna noaptea aceasta cu cea pe care o aşteptase tânără fată! Abia îşi ridica mâna amorţită, că un geamăt al mamei sale o obliga să o repună iarăşi pe frunte. Îi era frig. Iat-o din nou în Parisul acesta, cu monotonele sale zgomote de maşini care alergau în noaptea de toamnă, cu gâfâielile unei locomotive îndreptându-se spre hale. Iar Georges dormea într-una din casele acestea, nepăsător, inaccesibil. Ea nu însemnase niciodată nimic pentru el, cu toate că se prefăcuse că-l crede. El şi nimeni altul, vlăjganul acesta care se uita cruciş. El şi nimeni altul. Nu-i reproşa nimic, oferindu-i-se fără speranţă. „Chiar dacă mă părăseşti, nu mă poţi împiedica să nu fiu a ta…” Plângea, şi lacrimile ei nu erau de mânie, nici de deznădejde. Întinsă, îmbrăcată, lângă mama sa, o auzea respirând, pronunţând vorbe încâlcite… Dar cum Marie avea optsprezece ani, adormi.

Thérèse simţea lângă ea trupul fetei nu fără o adâncă bucurie. Deşi o credea pe Marie înţeleasă cu duşmanii (dar unealtă, mai degrabă, decât complice) se lăsă şi ea cuprinsă de somn. Un zgomot de glasuri o trezi. Se făcuse ziuă. Marie nu mai era întinsă lângă ea. O auzea şuşotind în salon cu Anna. Ah! cealaltă pusese repede. Gheara pe ea! Thérèse trăgea cu urechea.

— Nu putem chema doctorul, zicea Anna. Ar crede că este de la poliţie şi că a primit ordin s-o bage la închisoare. Ameninţă că se aruncă pe fereastră, dacă acesta îi intră în cameră. Deoarece văd că are încredere în dumneavoastră, n-o părăsiţi, domnişoară, amânaţi cursa aceasta…

— Pentru nimic în lume n-o s-o amân. Poate că nu voi sta

mult… S-ar putea să mă întorc spre prânz. Nu! Degeaba insişti.

Nu era doar mama ei pe lume.

Oare pe cine voia fata să vadă? De cine era aşteptată? se întreba Thérèse, trăgând mereu cu urechea. De cineva de care-i era teamă, cu siguranţă, care o domina… Dar ea nu va şti să se prefacă. „Când te vei întoarce, o să văd eu ce hram porţi!” Auzi zgomotul uşii o dată cu paşii grăbiţi ai Mariei pe scară. Când Anna intră, Thérèse se prefăcu adormită.

Marie merse atât de repede până în bulevardul Montparnasse, încât, în ciuda ceţei reci, se pomeni leoarcă de sudoare. Intră sub arcada unei porţi şi-şi dădu iute cu pudră pe faţă. La biroul hotelului nu era nimeni. Un băiat spăla treptele de la intrare. Marie se hotărî să urce direct în camera lui Georges şi să-l surprindă dormind, dar băiatul îi strică planul.

— Ei! Ce-i cu dumneavoastră, micuţă doamnă.

Marie, continuând să urce scara îi spuse că era aşteptată.

— Şi mă rog, de cine sunteţi aşteptată? De domnul Filhot ziceţi? Şi-a bătut joc de dumneavoastră, domnul Filhot!

Marie, aplecată peste balustradă, vedea, înălţaţi spre ea, ochii lui hazlii, cu pleoapele roşii.

— Da… pentru că şi-a achitat camera ieri la amiază şi a plecat fără să-şi lase adresa. A zis să i se trimită poşta la domnul Mondoux.

Ar fi fost mai zgârcit cu informaţiile dacă expresia Mariei nu l-ar fi amuzat. Dar merita să vezi ce mutră o să facă, puicuţa!

— Da, a venit o doamnă şi l-a luat cu maşina ca să-l ducă în căsuţa ei de la marginea Parisului, doamna Garcin… Venea des pe aici. Pe ea n-o speria aşteptarea… n-o ştiţi? O doamnă frumoasă, tânără şi generoasă!

Marie auzise de numele doamnei Garcin. Ştia de existenţa ei în viaţa lui Georges şi, când glumea cu el, îi spunea: „La Paris, ţi-o făgăduiesc pe doamna Garcin!” Era

stabilit că Georges n-o iubea. Dar iată! După ce îi scrisese Mariei scrisoarea de despărţire, plecase totuşi la femeia aceasta. Servitorul nu mai găsea aşa de caraghioasă înfăţişarea frumoasei fete, care părea că se topeşte sub ochii lui; faţa i se micşora; se agăţase de balustradă; o să facă o poznă!

El urcă câteva trepte şi o luă de braţ fără ca ea să se împotrivească. Privea drept înainte. Dacă n-ar fi avut atâtea hangarale pe cap, s-ar fi putut distra puţin. Şi la urma urmei, nu-i trebuia mult…

— Dacă vreţi să vă odihniţi oleacă, la al şaselea există o cămăruţă splendidă. Şi o privi foarte de aproape. Marie nu pricepu ce voia; îl îndepărtă încet, ieşi în stradă, chemă un taxi.

— Drăguţ din partea dumneavoastră că v-aţi întors aşa curând! spuse Anna deschizându-i uşa.

Vestibulul era prea întunecat pentru a se observa faţa răvăşită a tinerei fete. Marie îşi aruncă bascul şi pardesiul pe scaunul scund şi intră la mama ei, care se prefăcea că doarme. Dar, printre gene, o spiona pe Marie. Pe cine văzuse oare? Cu ce misiune o însărcinaseră pe biata copilă de arăta atât de chinuită? Thérèse nu se mai putu preface multă vreme adormită, întrucât tot trupul începuse să-i tremure. Zadarnic îşi strângea fălcile.

— Ţi-e frig, mamă?

Marie, aşezată pe marginea patului, o cuprinsese în braţe, încerca să-i zâmbească.

— Nu mi-e frig, mi-e teamă.

Şi deoarece fetiţa o întreba: „Ţi-e teamă de mine?” Thérèse îi răspunse că ar fi trebuit să-i fie teamă şi de ea, la fel ca de ceilalţi:

— Dar lucrul acesta mă depăşeşte; nu pot crede că-mi vrei răul… Ce ai, scumpa mea, plângi?

Brusc, Marie izbucni în hohote de plâns şi, astfel fără voia ei, îşi ajuta mama, o îndepărta de propria-i spaimă. Iar acum bolnava îi venea în ajutor fetei:

— Ei, hai, plângi… repeta ea; şi o legăna pe Marie lipită de umărul ei, cu un gest matern, pe care poate că nu l-a

avut niciodată pe vremurile când fata era mică.

— Oare ce-am făcut noi de suferim atâta, mamă?

— Tu, nimic… Dar eu…

— A plecat fără să-şi lase adresa… eu alta… S-a sfârşit!

Ea se lăsă mângâiată pe păr, îşi ştergea ochii de pernă.

— Nu, copila mea, nu!

— De ce spui nu?

— Va reveni. Nu l-ai pierdut.

Şi ca şi cum ar fi citit în sufletul Mariei, răspunse cu glasul de fiecare zi gândurilor pe care fata şi le făcea:

— Nu, nu sunt nebună.. Nicicând n-am fost mai puţin nebună. În ziua fericirii tale îţi vei aminti de ceea ce-ţi spun eu acum, îţi vei aminti de dimineaţa aceasta posomorită.

Ce repede se reface speranţa într-o inimă tânără! Era absurd, şi totuşi Marie nu mai plângea şi se strângea lângă maică-sa. Rămaseră aşa un timp îndelungat.

Marie se oferi să-i pregătească chiar ea cafeaua şi să-i prăjească pâinea. După ce mâncară, Thérèse acceptă să-şi facă o baie. Nu auzi soneria de la scara de serviciu şi nu ştiu că tocmai atunci o telegramă sosise pe numele Mariei. Tatăl său îi poruncea să se înapoieze în aceeaşi seară chiar: „Îţi pretind să te întorci cu primul tren”. Era cu siguranţă enervat la culme. Tânără fată o întâlni pe Thérèse în salon, care o privea descurajată şi tremurândă. Zicea că se crezuse salvată, că de acum înainte nu mai avea curajul să se lase în grija Annei. Anna era amanta unui poliţai. Erau plătite scump, ea şi portăreasa. Din clipa sosirii Mariei, amândouă se prefăceau. Le era teamă de Marie. Cât timp Marie va sta acolo, nu se putea întâmplă nimic. Fetiţa le strica socotelile. Ei încercaseră să se folosească de ea, dar n-aveau curajul să se demaşte.. Iar acum fata voia s-o părăsească!

Gemea; Marie fu nevoită s-o împiedice să îngenuncheze. Era în ea o deznădejde, care uneori semăna cu capriciile unui copil: nu voia ca Marie să plece. N-o va lăsa să plece. Iar acum Marie o asigura că se va reîntoarce, că trebuia să ajungă la Saint-Clair ca să le explice care este situaţia.

— Dar ei o cunosc mai bine decât tine, biată copilă! Nu, n-ai să pleci.

— Trebuie, mamă.

— Ei bine, strigă ea brusc (şi-i aruncă o frază pe care trebuie s-o fi repetat adesea în copilărie şi care îi revenise pe buze după; ani şi ani), ei bine! dacă-i aşa, te voi urma peste tot,

— Vorbeşti fără să te gândeşti!

Dar Thérèse se învârtea prin casă repetând mereu cu un glas copilăros: „Te voi urma peste tot!”

— De ce nu până la Saint-Clair? Acolo mă voi simţi mai în siguranţă decât aici, pentru că te voi avea pe tine. Iar acolo sunt doamna Bernard Desqueyroux. Jandarmii de lei Saint-Clair n-or să aibă curajul să intre în casa familiei Desqueyroux. Pentru oamenii din familia noastră nu există poliţie. Lucrul acesta s-a văzut bine acum cincisprezece ani... Şi apoi, adăugă ea, coborând glasul, cu un aer excitat şi misterios, dacă plec, toate combinaţiile Annei se vor risipi... şi ce-ar putea zice tatăl tău? N-o să mă arunce în stradă, îţi starea în care mă aflu.

Această ultimă frază fu rostită cu glasul ei normal ca şi cum brusc, timp de câteva clipe, Thérèse se privise din afară eu un ochi lucid.

Marie repeta:

— Nu te gândeşti deloc? şi prinzând cu amândouă mâinile faţa mamei sale, o scutură uşor, de parcă voia s-o trezească dintr-un vis. Să te întorci în casa aceea după atâţia ani, mamă, şi să te închizi acolo de bună voie, dumneata care erai pe punctul de a muri sufocată... şi care ai devenit liberă... cu ce preţ! adăugă ea în şoaptă.

— Cu ce preţ? repetă Thérèse, cu ochii rătăciţi... (şi fără să râdă): Nu-l mai urăsc pe tatăl tău, ştii? Nu mă va mai enerva. Şi apoi, casa este atât de mare! Sunt atâtea camere nelocuite! Voi sta într-una din ele, pierdută, uitată. De altfel, când îmi vor pierde urma, aş putea pleca iarăşi: nu mai e o temniţă acum.

Proiectul nu i se mai părea atât de nesăbuit Mariei. Dacă la început nu îndrăznea să se gândească la primirea pe

care i-o rezerva tatăl său după această ultimă escapadă, acum îşi dădea seama că nu mai trebuia să născocească alte motive, şi ştia şi cum să se apere: o scrisoare o anunţase de boala mamei sale, plecase cu primul tren şi, pentru că era chemată la Saint-Clair şi n-o putea lăsa fără ajutor, o aducea cu ea. Cea care trebuia să decidă era familia…

— Vrei să vii cu mine, mamă?

— Chiar astă-seară? Pe furiş, bineînţeles! Mâine dimineaţă, Anna va bate la uşă: nimeni!

Thérèse râdea, apoi devenea brusc serioasă şi o întreba pe Marie cu privirea rugătoare: nu-i venea să creadă că lucrul acesta era cu putinţă şi începu să se liniştească abia în clipa în care o auzi pe fată telefonând la Saint-Clair:

— Nu aşa de tare, o implora ea, ne aude Anna.

Marie avu nevoie de multă abilitate pentru a o avertiza pe servitoare, fără ca Thérèse să observe. Când ultima valiză fu închisă, bolnava începu din nou să se agite: i-era teamă să nu fie prinsă când va ieşi din casă.

În tren, în faţa mamei sale adormite, Marie se putu iarăşi gândi la Georges. Li va scrie mâine. Important era să arunce o punte pentru ca totul să nu se sfârşească între ei. Era atât de schimbată, de la o zi la alta… Dacă l-ar fi revăzut, l-ar fi putut recuceri. Dacă ar fi fost la hotel în dimineaţa aceea, dacă s-ar fi trezit în braţele ei… Plângea în compartimentul întunecos, fără să mai aibă nevoie să se ferească, dar simţi dintr-o dată mâna mamei atingându-i obrazul. Vocea neliniştită a Thérèsei se auzi:

— Ţi-am spus doar ca se va întoarce! Ea chiar, adăugă ea, cu râsul ei de altădată, or să fie zile când ai să te saturi de eh Va fi un bărbat ca oricare altul, un bărbat voinic, obişnuit.

XI

Timpul care ucide orice dragoste, distruge mai încet ura: dar până la urmă o dă gata şi pe ea. Pe peronul gării de la Saint-Clair, Thérèse uita să-i răspundă acestui bărbat chel. Era Bernard, soţul ei, pe care nu l-ar fi recunoscut, poate, dacă l-ar fi întâlnit pe una din străzile Parisului. Era mai puţin corpolent ca pe vremuri. Un pulover maro i se mula pe stomacul şi burta sa de băutor de aperitive. Tot n-a învăţat cum să-şi înnoade cravata de vânătoare. El se uita plictisit şi timid la această nebună, de care va trebui într-adevăr să se îngrijească. Nu vedea cum ar putea face altfel. Pacostea e pacoste. Şi cum spunea mama lui: „Zică cine ce-o vrea împotriva divorţului, este, oricum, cumplit ca după atâţia ani de despărţire să te pomeneşti cu femeia asta plocon”. Dar mă rog, lucrurile acestea sunt o chestiune de principiu… De altfel legea e lege.

— Fii atent, tată, strigă Marie, ţine-o de braţ până la maşină.

La volan, Bernard era bucuros că nu trebuise să vorbească nimic. Gândul unei discuţii sau pur şi simplu al formulării unor fraze îl îngrozea din ce în ce mai mult. Lene sau neputinţă, la el devenise o obsesie. Nu şovăia să prelungească cu cincizeci de kilometri un drum cu automobilul pentru a nu se înapoia decât după plecarea musafirilor. Teama de a nu se întâlni cu preotul sau cu învăţătorul îi ghida ieşirile în târg. Era mulţumit că Thérèse se afla acolo, fără ca el să fie obligat să deschidă gura.

Bolnava fusese lăsată să aştepte în salonaş: camera ei nu era gata. Din încăperea învecinată se auzea zumzetul unei discuţii purtate în şoaptă, dar nu simţea nicio

nelinişte; era atât de obosită, încât spaima îi dispăruse. Nu-i mai rămânea nimic altceva decât să se supună hotărârii lor; va face ce i se va porunci, şi această poruncă nu putea fi alta decât de a se culca şi de a închide ochii; nu trebuia decât să urmeze orbeşte o voinţă, destul de puternică dacă o readusese, după cincisprezece ani, în salonaşul acesta unde se zămislise crima ei. Culoarea zidurilor şi a perdelelor fusese schimbată, mobilele erau acoperite cu altă stofă. Dar în piaţa întunecoasă, platanii uriaşi aruncau aceeaşi umbră. Oriunde privea, Thérèse dădea cu ochii de aceleaşi cumplite obiecte de totdeauna, martori muţi ai urii sale.

O urcaseră până în această încăpere, situată în aripa de vest, care fusese totdeauna o cameră liberă şi în care ea nu locuise niciodată. Nimic nu putea să-i reamintească de zilele de altădată, afară, poate, de o anumită după-amiază... Îşi aminteşte: familia locuia la Argelouse; Thérèse avea motivele ei să nu se ştie că venise la Saint-Clair în ziua aceea; are impresia că se vede şi acum ascunsă în fundul camerei întunecoase, în timp ce o femeie de serviciu aranja rufăria în odaia alăturată.

În seara sosirii avu, în braţele Mariei, o primă criză de sufocare, potolită printr-o injecţie, şi o alta mai puternică în timpul nopţii, când fu gata să moară. Din clipa aceea dispăru orice complicaţie, atât pentru ea cât şi pentru familia Desqueyroux. Thérèse era convinsă că nu mai avea de ce se teme: între ea, care zăcea extenuată şi haita pe care şi-o închipuia a-i fi pe urme, se interpunea moartea. Cât despre familia Desqueyroux, principalul obstacol fusese doborât de starea disperată în care se afla Thérèse: soacră-sa, refugiată la Argelouse, şi care îl avertizase pe Bernard că n-o să mai pună piciorul în casa de la Saint-Clair „cât timp va dura şederea monstrului acolo”, nu mai reapăruse, dar acceptase să-şi depună armele: „Să lăsăm să treacă, îi scrisese ea lui Bernard, să lăsăm să treacă justiţia divină”. Mai zicea de asemenea: „Micuţa noastră Marie este admirabilă”.

Tânără fată îşi luase asupra ei sarcina îngrijirii Thérèsei:

apelau la servitori cât mai puţin posibil, ca să evite clevetirile. „Ne-a făcut şi aşa destul rău...” Bolnava se lăsă îngrijită cu o încredere care dură până în ajunul Crăciunului, dar care slăbi în preajma acelor zile. Marie nu mai era aceeaşi: terminase cu înverşunarea aceasta de a lucra cu andrelele; se învârtea prin cameră, îşi lipea fruntea de geamuri, nu-i mai acorda mamei decât o atenţie cu totul fizică. „A primit dispoziţii, se gândea Thérèse. Se apără de vreo influenţă. Suntem hăituite. Totuşi văd că nu iese deloc... Dar ei au atâtea mijloace de a-ţi înmâna un mesaj cifrat... Este presată din exterior. În orice caz, orice-or face, ea n-o să mă otrăvească... Dar, fiindu-mi fiică, îşi închipuie poate...” Acesta era înţelesul vorbelor pe care le mormăia de una singură.

Într-o dimineaţă ceţoasă, când ploaia biciuia geamurile, Thérèse fu convinsă că este trădată în momentul în care Marie, pe umeri cu o pelerină albastră de ploaie, veni să o anunţe că iese şi să o întrebe dacă are nevoie de ceva. O, veşnică întoarcere! Aceeaşi întrebare pe care altădată solitara i-o punea Annei în serile când slujnica apărea îmbrăcată cu taiorul, cocoţată pe pantofii din imitaţie de şopârlă: „Ieşi, fetiţo? nu ţi-e teamă de ploaie?...” ea i-o spunea acum Mariei, cu aceeaşi convingere că nimic pe lume n-o va împiedica pe tânără fată să alerge acolo unde era aşteptată. Şi într-adevăr în pofida cuvintelor ei anodine (fata avea nevoie de mişcare... la Paris lumea iese pe orice vreme, de ce nu şi la ţară, mai ales aici unde nisipul absoarbe repede ploaia?) privirea feroce a Mariei însemna: „Mai curând trec peste trupul dumitale...”

O dată cu vacanţa de Crăciun, la Saint-Clair, cu două seri mai înainte, apăruse şi Georges Filhot. Bucătăreasa familiei Filhot îi spusese măcelarului. Marie nu putuse rezista impulsului de a-i scrie: „De ce să nu ne spunem adio? Mâine în jurul orei zece, voi fi la Silhet, la ferma părăsită...”

„N-o să vină.” Îşi spunea într-una că el n-o să vină. Marie se întoarse şi, din uşă, îi trimise un sărut mamei sale care,

din adâncul pernelor, o urmărea din ochi, dar cu ce privire încărcată de spaimă! Dar te obişnuieşti repede cu suferinţa celor pe care îi îngrijeşti.

Străbătând piaţa, Marie îşi repeta cumplita hotărâre luată de Georges: „M-am decis ca nimic să nu mă mai facă să rup tăcerea: nicio implorare, nicio ameninţare”. Chiar dacă el accepta să vină la întâlnire, cine garanta că lucrul acesta era un semn de fericire pentru Marie? Şi totuşi ea era plină de speranţă: de această speranţă pe care mama ei i-o insuflase zilnic. De mai multe ori, Thérèse făcuse aluzie la nepoţii ei pe care n-o să-i cunoască. În ajun chiar, îi spusese: „Te înveţi cu meseria de soră de caritate. Te înveţi cu răbdarea. Va trebui să fii foarte răbdătoare cu el.”

Nu erau acestea vorbe de om nebun? Şi totuşi Marie îşi repeta mereu cuvintele mamei sale, în dimineaţa aceasta când, părăsind dramul desfundat de căruţe care ducea spre Argelouse, se angaja pe cărăruia de nisip, abia zvântată de ploaie. Stejarii nu-şi scuturaseră frunzele; era plăcut; în landă iarna este o prelungire nesfârşită a toamnei. Ploaia ţesea în jurul fetei un univers de vată. Care mirosea a lemn putred şi a ferigi uscate. Când intră în desişul de pini, Marie observă mai întâi că ţarcul de oi era deschis, ţarcul în care altădată ei îşi adăposteau caii. Pe coşul casei ieşea fum; cineva ardea aşchii şi „ace de brad”. Poate păstorul. Prefera să fie păstorul...

Intră: fumul îi înţepa ochii. Georges stătea aşezat pe o grămadă de crengi, cu picioarele întinse spre flacără, şi se ridică brusc. Ea observă că slăbise şi că, aşa cum i se întâmplă în zilele de mare oboseală, privea mai saşiu ca de obicei. Îşi pusese ochelarii pe care altădată îi interzisese să-i poarte în prezenţa ei; i se părea mai urât eu ochelari. Nici măcar nu se ostenise să se bărbierească. Bărbatul acela înalt, pătimaş şi cu trupul slab, era el! Iar ea, plină de viaţă, cu faţa udă de ploaie, cu obrajii împurpuraţi, cu ochii arzând... Pe sub fusta taiorului i se zăreau cizmele lăcuite, înalte până la pulpa piciorului. Ea îi mulţumi că a venit. El îi spuse să se apropie de foc şi se dădu la o parte

ca să-i facă loc.

Inscripţiile, iniţialele şi desenele făcute cu cărbunele pe pereţi erau la fel de clare ca şi anul trecut. Ce simplu ar fi fost dacă ea ar fi vrut! N-ar fi trebuit decât să-l ia de mână... Dar înţelegând în primul rând scopul venirii lui, ea se ridică:

— Nu-mi mai este frig, zise ea... Nu, stai jos. Scrisoarea aceea a ta nu încheia nimic între noi. Nu voiam să te părăsesc fără să-ţi spun un adio. Pe urmă îţi jur că te voi lăsa în pace...

El o asigură că nu dorea să-l lase în pace; dar această împotrivire nu-i procura Mariei nicio bucurie. Recunoştea chipul lui din astfel de clipe, accentul ţărănesc care îi revenea, respiraţia aceasta puţin întretăiată, buza de jos groasă şi prea roşie; şi îl privea cu răceală, fără să simtă nimic din emoţia lui, ba chiar cu un sentiment de repulsie. Totuşi el n-o iubea, ea era aceea pe care pasiunea o sufoca şi care voia să moară.

El înţelese că „dăduse greş”, şi nu insistă. (Nu insista niciodată.) îi fu chiar necaz că venise şi începu să fluiere privind locul.

— Am câteva discuri noi, zise el, colosale... Într-adevăr, muzica şi tu...

Şi fără să se mai sinchisească de Marie, îşi fredona singur un concert „la! la! li! la!”. Ea se gândea la maică-sa, acolo în camera dinspre vest, cu geamurile pe care şiroia ploaia, cu privirea ei îngrozită. Întrebă la întâmplare, ca să-i întrerupă fluieratul:

— Ce mai face prietenul tău, Mondoux?

— Ah! e colosal! nu-ţi vine să crezi... dar aşa este. Tu nu-l cunoşti. Ar trebui să-l cunoşti! Închipuieşte-ţi, a descoperit brusc femeile! zice că e un lucru minunat şi că are tot ce-şi doreşte: Bietul Mondoux! Chestia asta i-a devenit o idee fixă... Dacă l-ai cunoaşte... Dar ce-i cu tine, Marie, plângi? Credeam că ai devenit mai înţeleaptă...

Ea îngână, scăldată în lacrimi (nu minţea):

— Nu plâng din pricina ta.

— Deci nu mai sunt eu acela care-ţi pricinuieşte

necazuri? Ar fi trebuit să ghicesc.

El râse forţat.

— M-am legat mult de ea, zise Marie, ştergându-şi lacrimile, da, eu care n-o puteam suferi… Uneori îşi pierde minţile. Şi totuşi, ce ciudat, lucrul acesta n-o coboară cu nimic. Dar n-o s-o ducă mult; câteva luni poate… O criză ar putea-o doborî în orice clipă.

Georges întrebă:

— Despre cine vorbeşti?

Marie îl privi uluită. Nu-i venea să-l creadă că putea fi la Saint-Clair de douăzeci şi patru de ore fără să fi aflat de prezenţa şi de boala Thérèsei Desqueyroux. Presupuse că cei din familia Filhot se feriseră să-i pronunţe numele în faţa lui.

— A trebuit s-o aduc pe mama aici, zise ea. Era mai mult decât o neurastenie… De atunci a avut două crize. Este pierdută, adăugă ea plângând în hohote.

Maică-sa nu era mai pierdută în ziua aceea decât în zilele precedente când Marie avea ochii uscaţi, mânca cu poftă, citea ziarul, îşi închipuia cum ar arăta viaţa ei după moartea Thérèsei. Îşi şterse ochii. Nu trebuia să-l plictisească pe Georges, care, din politeţe desigur, nu mai fluiera.

— Te rog să mă ierţi… Îi spuse el. Se apropiase de foc şi-şi întindea mâinile desfăcute spre flacără. O întrebă fără să-şi întoarcă privirea: crezi că m-ar recunoaşte?

— Oh! sigur că da! Îşi face gânduri ciudate, îşi închipuie că e căutată de poliţie, altfel e normală; şi în cazul în care nu te socoteşte printre duşmanii ei…

— E de necrezut, spuse el abia şoptit… O femeie atât de inteligentă! Dar lucrul acesta nu mai are nicio importanţă, din moment ce zici că este pierdută. Eşti sigură că este pierdută? întrebă el cu un ton îndurerat.

Fiindcă Marie îl privea, el îşi întoarse faţa spre foc.

— Medicul nu crede că va supravieţui unei noi crize.

— Thérèse! strigă el, cu glasul înăbuşit.

Marie nu-i vedea chipul; observă doar că el îşi trecu de mai multe ori dosul palmei peste ochi. Îl întrebă:

— Vă legaserăţi chiar într-atât? Nu ştiam.

— Am văzut-o poate de două sau de trei ori. Dar era de ajuns s-o întâlneşti o singură dată... El tăcu; apoi Marie îl auzi murmurând: Fără ea lumea...

Apa cădea picătură cu picătură din acoperiş şi se aduna între dalele dezlipite. Tălăzuirea pinilor înconjura ferma părăsită cu un vaier nesfârşit. Marie îşi simţea capul rece, mintea concentrată. Nu-l văzuse niciodată pe băiatul acesta suferind pentru altceva afară de el. Nu-i cunoştea această expresie plină de ardoare. Cu ea părea un om mort; avea chipul mort. Lumea spunea adesea despre el: „pare un mort...” Şi iată că, pentru prima oară, căpăta viaţă în faţa ei, trăia.

Totuşi Marie nu se oprea cu gândul la ideea unei trădări din partea mamei sale. Avea şaptesprezece ani: cum să-şi închipuie că acest tânăr ar fi simţit o chemare a inimii pentru femeia aceea bătrână şi nebună? căci, la drept vorbind. Thérèse fusese totdeauna o smintită... Şi dintr-o dată, fata spuse cu un glas sec:

— De altfel, ea a fost întotdeauna nebună. Totdeauna am ştiut-o aşa; este o dezechilibrată, periculoasă; noi suntem în măsură s-o ştim. La urma urmei, ceea ce te-a interesat la ea a fost lucrul acesta, nu-i aşa?

El răspunse cu un aer plictisit:

— Nu mă înţelegi... Niciodată nu m-ai înţeles. Dacă ţi-aş spune că sunt un om care nu se poate gândi decât la el...

— Ah! da! îl întrerupse ea râzând, te înţeleg! În privinţa asta ai dreptate!

— Nu, insistă el, dispreţuitor, nu mă înţelegi. Tu nu ştii ce înseamnă să fii un om care în fiecare clipă se îndoieşte de identitatea lui... Pare o prostie, idei de nebun... şi totuşi nu e vina mea dacă simt această destrămare clipă de clipă... Ei bine! prima dată când am întâlnit-o pe Thérèse, am înţeles...

— Thérèse! îi spui Thérèse!

Şi Marie începu din nou să râdă.

— Am înţeles, cum să-ţi spun? că ea m-ar împinge spre adâncuri, spre direcţia neliniştii mele. Da, chiar de la

primele ei cuvinte... Vedea în mine cu o luciditate minunată; mă definea; căpătăm contur, mă rog, în propriii mei ochi: în prezenţa ci simţeam că exist. Şi, chiar despărţiţi, mi-era de ajuns să mă gândesc la ea... Dar acum... El pronunţă în şoaptă: Thérèse moartă! şi-şi reacoperi faţa cu mâinile. Marie avea un sentiment confuz de enervare, de gelozie, ca atunci când Georges punea un disc pe care ea îl găsea plicticos la culme, în timp ce ar fi preferat să discute cu el sau să-l sărute. Dar la starea aceasta se adăuga şi o durere imensă şi confuză de care încă nu-şi dădea seama.

— Oricum, zise ea sec, nu trebuie uitat... Dumnezeu ştie că eu am iertat-o! dar, mă rog, nu-i mai puţin adevărat că a comis...

Şi deoarece Georges ridica din umeri, protestând cu un glas iritat:

— Ah! nu! doar n-o să-mi vorbeşti iarăşi de povestea aceea de demult!

— Dar, ia spune-mi, strigă ea furioasă, nu erai chiar tu foarte interesat de povestea asta? Adu-ţi aminte cât de indignat ai fost când n-am putut-o convinge pe mama să-mi explice motivele faptei sale... Îţi aminteşti, nu?

— E adevărat... nu-mi dădeam prea bine seama de ce mă interesa într-atâta istoria aceea cu otrăvirea. Voiam să ştiu, pentru că (ezită înaintea unui cuvânt, aruncă o privire rapidă asupra fetei) pentru că voiam să fiu cu inima curată. N-o puteam bănui pe fiinţa aceasta extraordinară în stare de o astfel de grozăvie. Cel puţin aşa credeam eu pe atunci că simt... Dar acum mi-e aşa de greu să-mi dau seama ce încerc cu exactitate. Nimic din ceea ce se poate exprima în cuvinte nu este autentic în fiinţa mea. Abia la urmă mi-am dat seama de scopul pe care-l urmăream. Da, susţineam cu tărie că mama ta este nevinovată, mă prefăceam că nu cred că ar fi putut înfăptui crima aceea, dar în realitate voiam să obţin răspunsul de care aveam nevoie şi pe care ea s-a grăbit să mi-l dea, zdrobindu-mă. Zicea că această crimă era la fel ca multe altele pe care le comitea în fiecare zi, pe care noi toţi le comitem... Da, Marie, chiar şi

tu. În ochii lumii nu contează decât infracţiunile de drept comun, atentatele materiale... Ah! nu i-a trebuit mult să mă determine să smulg din străfundul vieţii mele o mică faptă oribilă, un minuscul scorpion ales dintre o mie alţii.

— Ce scorpion?

— Dacă ţi-aş povesti aceasta întâmplare din liceu, ai zice: „Doar atât? Dar nu-i nimic!” La ce bun să încerc să te fac să-nţelegi lucruri pe care eu le ştiu, pe care şi mama ta le ştie...

— E clar! îngăimă Marie: sunt o proastă. Cunosc intonaţia cu care zici: „Ce proastă!” Nu, nu te strădui să te împotriveşti...

Ah! nu era nevoie ca ea să-l roage. El nu mai insistă; era de aceeaşi părere cu e, a: era o proastă, străină de universul în care el suferea şi în care ea nu-l va putea urma niciodată. În schimb poseda celălalt lucru, pe care maică-sa nu-l avea; îşi spunea că e oricum minunat să ai şaptesprezece ani, să te poţi ghemui lângă omul iubit... Se aşeză pe grămada de ierburi şi cu mâna îi mângâia fruntea lui Georges, tâmplele, obrajii nebărbieriţi. Sigur, el o credea o fetişcană plină de dorinţi. Se înşela, nu asta vroia ea, dar ce altceva avea de făcut? Ar fi dat totul în schimbul demnităţii de a-l întâlni acolo unde mama ei pătrunsese fără efort... Şi apoi, un bărbat, nu înseamnă că l-ai şi înţeles în clipa când i te laşi în braţe? Poate că mama ei... Îşi scutură capul cu scârbă. Nebuna asta?... Nebuna?... La Paris, când o cunoscuse Georges, nu era încă nebună... Biata Marie! unde-i umbla mintea? Îşi ascunse faţa între umărul şi gâtul băiatului, cu braţele strânse în jurul lui şi rămase aşa mai mult timp. Ce alinare! el părea s-o primească-n sfârşit; ea îi simţea respiraţia.

— Ce crezi, întrebă el, o să vrea să mă vadă?

Tânără fată se îndepărtă cu bruscheţe. Se ridică fără ca Georges să încerce s-o reţină, se îndreptă spre uşa deschisă, băvx îndelung din fluviul calm de ploaie şi fum. Se întoarse în sfârşit:

— Chiar acum, dacă vrei, îi răspunse ea cu glas potolit.

— Nu, nu, nu acum.

— În orice după-amiază... Voi fi întotdeauna acolo ca să te introduc.

— Poate că e mai bine să nu plecăm împreună, zise Georges după o tăcere. Ia-o tu înainte, pentru că eşti pe jos.

Trebuia s-o privească în faţă ca să-i vorbească. Oare ce-i citi pe chip de se înspăimântă? Îi spuse repede:

— Te iubea, ştii? Tot timpul nu se gândea decât la tine. O obseda grija fericirii tale. Ba chiar trebuie să-ţi spun că niciodată nu m-a luat în seamă decât din pricina ta. Pot să ţi-o jur. Dar lucrul acesta îl ştiai, nu? adăugă el. Mă crezi, Marie?

— Ce mi se pare ciudat, zise ea râzând, este faptul că simţi nevoia să mă linişteşti. Nu găseşti că e amuzant?

Îi făcu semn cu mâna; el privi zidul gros al ploii închizându-se în urma ei şi se întoarse, aşezându-se pe vine lângă grămada de ierburi.

XII

Marie se duse să-şi agaţe în odaia de toaletă pelerina şiroindă. Thérèse o urmărea din ochi şi, după semne imperceptibile, îşi dădu seama că cea care intrase în cameră îi era duşmancă: o duşmancă de moarte. Casa părea amorţită în liniştea ploioasă. Nu se auzea sunetul nici unui clopoţel. Bernard Desqueyroux se dusese la mama lui, la Argelouse. Thérèse întrebă:

— Nu te-ai udat prea tare, draga mea? dar nu primi niciun răspuns. Nu te-ai întâlnit cu nimeni?

— Cu nimeni interesant... Trebuie să-ţi iei doctoria.

Zgomotul farfuriei pe marmura comodei, flaconul destupat, linguriţa mestecând într-o ceaşcă, tot acest clinchet urca din adâncul anilor până la femeia înnebunită de spaimă. La fel îl auzea şi mai demult în toropeala siestei, când se grăbea să toarne ultima picătură de otravă, pentru ca pacea să domnească iarăşi, pentru ca moartea mută să-şi poată îndeplini misiunea, fără să tulbure pacea camerei şi a universului.

Acum cea care înainta spre ea, cu ceaşca în mână, învârtind linguriţa în lichid era Marie. Se apropia de pat; iat-o în umbră aplecându-şi spre băutura de leac un chip cu trăsături neclare. Nu semăna deloc cu mama ei, dar silueta care se răsfrângea în geamul ferestrei aducea cu fantoma mamei sale. Fiinţa care se apropia de Thérèse era chiar Thérèse.

— Nu, Marie... Nu.

Respinse ceaşca cu un gest de spaimă, înălţând spre tânără fată o privire imploratoare. Marie pricepu brusc; putea, aşa cum făcea deseori, să bea câteva sorbituri: era de-ajuns să facă gestul acesta pentru ca bolnava să se liniştească. Poate că la asta se şi gândeşte? De ce n-ar

încerca? I se adresează cu un ton aspru:

— Trebuie să bei.

Şi deoarece pe Thérèse o scutura tremurul acela pe care nu-l mai avusese de la sosirea la Saint-Clair, Marie o întreabă cu o prefăcută nevinovăţie:

— Nu cumva ţi-e frică de mine?

Iată că atinsese culmea! Thérèse se opreşte şi respiră. N-ar putea merge mai departe. Atinsese nu limita durerii umane, ci pe a sa proprie, limita sa. Acum îşi plăteşte datoria; ultimul obol care îi este cerut şi pe care n-o să-l refuze. Nu mai tremură, şi, privind-o pe Marie, îi ia ceaşca din mână, o goleşte dintr-o sorbitură, cu ochii pironiţi tot timpul asupra chipului nedesluşit. Marie îi ia înapoi ceaşca, la fel cum şi ea i-o lua din mâinile lui Bernard, acum cincisprezece ani, ducându-se s-o clătească în odaia de toaletă, aşa cum făcea şi ea.

Thérèse îşi răsuceşte capul pe pernă. Nu-i mai rămâne decât să aştepte clipa în care să-i poată spune cuiva: „Iată-ţi creatura istovită de această luptă nesfârşită împotriva ei însăşi, aşa cum ai voit tu să fie”. Îşi întorsese puţin capul şi fixa crucifixul de ghips agăţat pe perete. Cu multă sârguinţă îşi pusese piciorul stâng peste piciorul drept; braţele i se îndepărtaseră încet, îşi deschisese palmele.

Pentru că Thérèse atinsese culmea, trăia acum momentul coborârii celuilalt versant; ştia că ceaşca nu conţinea nicio otravă şi că Marie nu voia s-o omoare. „Înseamnă că eram nebună când credeam aşa ceva? Dar toate celelalte? Coşmarul acesta nesfârşit?” Ceaţa se risipea, iar ochii ei descopereau lumea reală.

— Marie!

Tânără fată se ridică din fotoliul în care căzuse frântă de oboseală.

— Cu cine te-ai întâlnit azi-dimineaţă? Nu, nu te întoarce spre fereastră: stai aşa ca să-ţi văd faţa…

— Vrei să ştii cu cine m-am întâlnit? Cu un bărbat care mi-a dat întâlnire, care mă aştepta într-un loc pustiu…

— De ce vrei să mă sperii, fetiţo?

— Nu vreau să te sperii. Cel cu care am vorbit adineauri,

la Silhet, nu e un duşman de-al dumitale. Dimpotrivă... şi va veni curând în odaia asta.

— Nimeni pe lume nu mă iubeşte.

— Ba da! Cineva care mă aştepta la ferma părăsită... Vezi? Nu-i nevoie să-ţi spun numele lui. Ai ghicit.

— L-ai văzut? Te aştepta? Ei bine, priveşte-mă în ochi. Am cu aerul cuiva căruia-i pare rău, Marie? Ai uitat toate demersurile mele? Şi nu ţi-am prezis eu...

Tânără fată îşi scutură capul, ostilă.

— Nu ştii tu care e dorinţa mea cea mai arzătoare?

Poate c-o ştia... Dar îşi amintea de Georges, aşa cum îl văzuse mai înainte, în bucătărioara de la Silhet, de lacrimile lui.

— Dumneata, poate... dar el! ceea ce însemni dumneata pentru el...

— Prostuţo! zise Thérèse. O femeie în vârstă care-ţi ascultă destăinuirile, care se preface că le înţelege, are întotdeauna un fel de prestigiu. O admiri, o iubeşti sincer, te întristezi când o vezi murind. Tinerii n-au pe nimeni cărora să le vorbească. E atât de rar, la douăzeci de ani, să fii ascultat şi înţeles totodată... Dar, scumpa mea, istoria asta este de altă natură... n-are nicio legătură cu dragostea. Mi-e ruşine să rostesc cuvântul: te-apucă râsul auzindu-l rostit de gura mea.

— Dacă ai fi văzut ce abătut era...

— Ei, sigur! Ţine la mine în felul lui; îi voi lipsi timp de câteva zile... Şi-apoi, ai să vezi! mai târziu o să te saturi de toate poveştile lui. Vei zice: „Dacă biata maică-mea ar trăi, m-ar mai elibera un pic...”

În timp ce-i spunea toate astea ea râdea cu un râs natural, care o întinerea. Chipul însă îi era înfiorător, cu gingiile descoperite. „Aşa e, lucrurile acestea sunt de altă natură”, îşi spunea Marie. Atunci de ce se nelinişte a? De altfel Georges ajunsese înaintea ei la Silhet, o aştepta cu o dorinţă afectuoasă, pe care ea o decepţionase. Iar ea ştia din experienţă că nepotrivirile de acest fel îl făceau ostil, indiferent. Şi apoi, câtă dreptate avea mama ei când îi spunea: „La şaptesprezece ani, nu poţi pretinde să înţelegi

totul de la un bărbat... Supremaţia ta asupra lui se va întinde an de an... O să vezi!”

Ploaia încetase. În piaţă platanii îşi scuturau stropii.

— Ar trebui să te duci să profiţi de soare ne aleea din sud.

— Dar tu, mamă?

— Eu o să închid ochii. Nu-ţi face griji pentru mine... acum vei putea să mă laşi singură: nu mai mi-e teamă.

Marie o sărută:

— Aşadar te-ai vindecat? Thérèse îi zâmbi plecându-şi capul, îi ascultă paşii descrescând. În sfârşit! se va putea hrăni cu descoperirea pe care o făcuse: Georges suferea, plânsese la gândul că este pe moarte. Nu! bucuria aceasta trebuia alungată – bucuria aceasta monstruoasă! Inimile acestea care ne hăituiesc şi la porţile morţii, de parcă ni s-ar cuveni un rest de pasiune, şi care ne apasă cu toată greutatea lor, când suntem pe jumătate sfârşiţi... El va veni. Marie se va afla în cameră. Thérèse va trebui să se pregătească pentru această confruntare, astfel încât nimic din durerea şi nici din dragostea ei să nu iasă la iveală.

XIII

În prima seară când veni s-o vadă, pe masă ardea o singură lampă. Thérèse îi făcu semn că nu putea vorbi. El privea, odihnindu-se pe cearşaf, braţele ei scheletice; presărate cu pete cafenii. Nu desluşi decât puţin câte puţin ceea ce-i mai rămăsese din chip: conturul nasului, osatura frunţii şi fălcile. Dar câtă viaţă se răsfrângea în privirea a cărei fixitate de neîndurat trebui din nou s-o îndure! Cum stătea în picioare lângă pat, ea îi luă mâna, iar Marie, puţin mai la o parte, îi observa.

— Marie, apropie-te!

Fetiţa făcu câţiva paşi. Thérèse o apucă de încheietură şi se sili să le împreuneze mâinile într-a sa. Marie făcu un gest de împotrivire, dar Georges o reţinu cu putere până când ea cedă. Nu îndrăzneau să se separe pentru că degetele Thérèsei erau încleştate pe mâinile lor unite.

Ea şi le slăbi încetul cu încetul. Ei crezură că adormise şi ieşiră tiptil pe uşă, Atunci Thérèse îşi redeschise ochii. Se sufoca. Ce mult îi trebuia Mariei până să se întoarcă! Îl condusese probabil la intrarea principală. Cu picioarele cufundate în noroi şi în frunzele putrezite îşi dădeau poate sărutul de logodnă… Cumplita durere care îi strângea pieptul se potoli în clipa în care Marie reapăru în sfârşit, aşezându-se în fundul camerei, cât mai departe de pat.

Thérèse nu desluşea nimic pe fala ei întoarsă în sus şi nu ştia la ce se gândea tânără fată: „Toată viaţa mea, nu voi face nici măcar jumătate din drumul pe care femeia aceasta bătrână l-a parcurs în câteva zile… Din pricina ei mă culege el, mă adună de pe jos. Pentru ea. În amintirea ei…”

Thérèse era departe de gândul că fiica ei putea să-i poarte o astfel de ranchiună. Dacă ar fi ştiut, ar fi durut-o?

ar fi bucurat-o? Nici ea n-ar fi ştiut ce răspuns nădăjduia la întrebarea pe care i-o puse brusc:

— Eşti fericită, Marie?

Fetiţa îşi îndepărtă mâna care-i acoperea ochii:

— Credeam că dormi...

Glasul imploră iarăşi:

— Jură-mi că eşti fericită.

Marie se apropie de masă spunând:

— E timpul să-ţi iei doctoria...

Şi din nou Thérèse îşi încordă auzul la zgomotul destupării flaconului, la clinchetul linguriţei în ceaşcă.

Către miezul nopţii, bolnava avu o criză. Revenind din sincopă, văzu mai întâi faţa concentrată a Mariei.

— Cât trebuie să fi suferit, mamă!

— Nu! n-am simţit nimic, doar injecţia, când mi-ai vârât acul...

Cum? horcăiturile acelea, faţa aceea vânătă nu era dovada nici unei suferinţe? Sau poate că într-adevăr putem străbate un iad de dureri fără să ne reamintim nimic din ce-a fost?

Doctorul, supărat că fusese trezit, sosi cu ochii umflaţi, cu părul zburlit în jurul craniului. Îşi încheiase pardesiul peste cămaşa de noapte. După ce o examină pe Thérèse, o urmă pe Marie în coridor. Glasuri distincte acopereau şuşotelile:

— Da, da... Trebuie să-i chemi. Argelouse nu e aşa departe... Mâine dimineaţă, la prima oră, dar nu mai târziu.

Venise sfârşitul? Totuşi Thérèse nu se simţea rău. I se părea de necrezut că ar putea muri. Când se trezi, Bernard Desqueyroux, mai având încă pe el haina din piele de căprioară, şi Marie, în picioare, o priveau. Ea le zâmbi, îi asigură că se simţea mai bine. Bernard ieşi cu pantofii lui care scârţâiau, în timp ce tânăra fată, după ce îi făcu câteva mărunte servicii bolnavei, o instală într-un fotoliu, îl ajunse, apoi, pe tatăl ei, pe palier; de data aceasta Thérèse nu izbuti să le desluşească vorbele, deşi recunoscuse glasul piţigăiat al soacrei sale. Toată familia stătea în

aşteptarea evenimentului: viaţa era întreruptă… „Dar era o neînţelegere, se gândea Thérèse, ea n-o să moară încă.”

Bernard reintră; îşi dezbrăcă haina de căprioară.

— O înlocuiesc pe Marie… Trebuie ca aceşti copii să se poată vedea…

Ea înţelese atunci că logodna era acceptată. Bernard se aşeză la oarecare distanţă şi-şi scoase un ziar din buzunar. Va rămâne acolo toată ziua? Ieşi la vremea aperitivului, se înapoie în timpul după-amiezii şi rămase până în clipa în care Marie închise obloanele. În zilele următoare făcu la fel. Nu vorbea: ziarul pârâia puţin între degetele lui; apoi brusc întorcea pagina sau o îndoia într-un foşnet care o exaspera pe Thérèse.

Ultima dată când îşi făcea apariţia în cameră era în momentul venirii doctorului, care sosea totdeauna destul de târziu, la sfârşitul vizitelor din oraş. Doctorul mirosea a pipă; barba lui udă de ploaie nu-i producea silă Thérèsei. După o rapidă examinare, acesta spunea: „Dar nu merge deloc rău!” Trebuiau să înţeleagă că mai era până la moarte… Oare ce motive îl determinase pe Georges Filhot să rămână la Saint-Clair? „Pentru pregătirea examenelor de la Drept nu-i necesar să urmezi cursurile”, îi spunea Marie. De altfel poate se va decide să rămână lângă tatăl său care avea nevoie de el: Parisul nu-l mai atrăgea… Într-o zi fetiţa adăugă:

— Aminteşte-ţi că sincopa aceea ai avu l-o după ce l-ai văzul pe el. Va veni când îţi va fi mai bine. Doctorul interzice orice vizită în afara familiei… Ce zici?

Iar Thérèse, fără să deschidă ochii:

— Dar, fetiţo dragă, nu doresc să-l văd…

Acest Bernard pe care îl uitase se instala din nou în viaţa ei. Din nou această prezenţă, acest bărbat mai puţin voinic ca altădată, mai neglijent, cu capul adus, cu ceafa dezvelită, tăcut şi cu această privire injectată de băutor de aperitive care avusese probabil o uşoară congestie.

Ah! acum nu se mai întreba cum de fusese în stare să comită o astfel de faptă… Acum, când acelaşi bărbat stătea

aşezat în faţa ei, apăsând-o cu toată greutatea lui, nimic nu i se părea mai simplu decât dorinţa de a-l îndepărta, de a scăpa de el pentru totdeauna… Dăduse greş, iar el se afla din nou lângă ea… De data aceasta ea era aceea care murea şi el cel care o privea murind, aşteptându-i sfârşitul cu aceeaşi nerăbdare pe care o avuse şi ea acum cincisprezece ani.

Mototolea ziarul, îşi clătea gâtlejul, îşi vâra cu înverşunare. Degetul mic în fundul urechii, iar când se întorcea de la cafeneaua Lacoste, unde îşi avea rezervată o masă, era nevoit să-şi ducă adesea mâna la gură şi să se scuze, Thérèse se prefăcea că voia să doarmă. Atunci el trecea în camera învecinată, dar lăsa uşa întredeschisă, şi oricum îl auzea respirând… „Nu, nu, îşi zicea ea, nu doresc să dispară…” Dedesubtul aluviunilor cu care viaţa, retrăgându-se, o acoperise, această dorinţă era mereu prezentă, juvenilă, eternă.

Thérèse nu se decidea să moară. Într-un cuvânt, îi mergea mai bine, mânca cu poftă şi terminase cu spaimele. Desigur, *inima ar putea ceda* dintr-o clipă în alta: „Te-am înţeles, doctore, spunea soacră-sa, dar deocamdată *nu cedează*…” Marie nu mai putea veghea. În zilele frumoase Bernard se ducea la vânătoare: trebuia găsit cineva.

Într-o dimineaţă, Marie îşi întrebă mama dacă se mai temea şi acum de Anna. Iar cum Thérèse ridică din umeri zicând:

— Ştii bine că eram nebună… Biata, micuţa Anna!

— Soseşte astă-seară… Îţi aduce rufăria… Da, pentru două luni numai: e logodită cu un şofer care conduce maşina patronilor lui. Dar până în două luni…

— Până în două luni?

Marie se făcu roşie şi zise:

— Te vei vindeca, mamă.

Prezenţa Annei îi schimbase viaţa. Marie şi tatăl său nu se mai arătau decât câteva secunde dimineaţa şi seara. Thérèse redevenise iar copilul pe care prezenţa slujnicei. Îl linişteşte. Cât timp Anna era acolo, gata cu spaimele! Ea părea să facă chiar şi cele mai respingătoare treburi cu

plăcere. Nu se plictisea: „Trebuie să-mi pun trusoul la punct, gândiţi-vă!” Slăbise, şi pretindea că nu e nerăbdătoare să-şi revadă logodnicul. Totuşi va trebui să plece curând. Şoferul urma să revină... Îşi căuta un serviciu... Nu ţinea să fie la Paris... Thérèse îi asculta sporovăiala lipsită de pretenţii şi se gândea: „Până atunci am să mor”. Nu vedea cum ar mai putea trăi fără Anna.

Brusc, din străfundurile casei izbucniră acorduri muzicale: un pian, o vioară, un violoncel umplură după-amiaza întunecoasă.

— Fonograful... zise Anna. S-au întors...

Pe vreme frumoasă, dimineaţa, când logodnicii ieşeau călare, în curtea pavată se auzeau tropăituri. Iar înapoierea le era anunţată de departe, când cele opt copite răsunau pe drumul îngheţat. Dar în zilele ceţoase şi ploioase, doar fonograful mai trăda prezenţa lui Georges. Uneori Thérèse îşi imagina că muzica aşternea între băiat şi Marie unde de nepătruns. Numai ea, Thérèse, ar fi putut înainta pe această mare pentru a se apropia de copilul pierdut... Trebuia totuşi să fie lăsat să intre în cameră încă o dată... Voia să-i spună ceva, ceva foarte urgent... Nu e vorba de dragoste... Cine ştie, totuşi, dacă nu cumva la ea se gândea când punea discurile cu *Trio à l’Archiduc,* despre care-şi aminteşte că i-a vorbit într-o seară?

— Nu! strigă Thérèse. Nu!

— Cui îi strigaţi: nu? Visaţi, biata mea doamnă?

Servitoarea se apropie, Thérèse îi apucă mâna voinică şi o reţinu până o simţi devenind umedă.

— Spune-mi, Anna, cât mai este până la înapoierea logodnicului tău?

— Cincisprezece zile, doamnă.

— Cincisprezece zile! dar nu te gândeşti? Voi fi sănătoasă în cincisprezece zile?

— Îndeajuns de sănătoasă ca să vă lipsiţi de mine.

Spre seară, când Bernard intră în cameră, Thérèse zise:

— Aş vrea să-ţi fac o ultimă rugăminte... Nu, linişteşte-te; nu face mutra asta; n-o să te coste prea scump.

El îşi luă un aer îngrijorat.

— Ştii că răşina... merge din ce în ce mai rău: ai văzut preţurile de astăzi?

— E un ultim capriciu... Da, pentru cât voi mai fi aici, aş vrea să angajezi un şofer... pe logodnicul Annei...

— Un şofer? Ai căpiat! L-am concediat pe al meu acum optsprezece luni. Un şofer! când răşina...

— Da, pentru ca Anna să poată rămâne cu mine. Nu va dura mult...

— Parcă poţi să ştii, cu bolile astea de inimă! L-ai derutat şi pe doctor... Un şofer! iar noi ce-o să facem toată ziua? Ei drăcie! Asta ne mai trebuie! Un şofer! Ţi-ai şi găsit momentul!

Taciturnul acesta devenise brusc guraliv; indignarea îl făcea vorbăreţ. Thérèse nu avea forţa să discute. Nu se putea face nimic! ea era pe moarte, iar el îi refuza singurul lucru la care mai ţinea pe lumea asta, prezenţa Annei... pentru câteva bancnote. Ea, care de bună voie renunţase la toată averea... zise pe nerăsuflate:

— De vreme ce las tot ce am...

— Oh! acum...

El se întrerupse prea târziu... Thérèse ştia ce voise să-i spună: acum, când oricum ei o moşteneau... Ea îl străpunse cu o privire pe care el ar fi putut-o recunoaşte, după cincisprezece ani...

— Vorbiţi, copii... Nu vă mai aud.

— Dar vorbim, bunico.

— Credeam că doarme, zise Marie cu glasul slab. Şi-şi odihni capul pe pieptul lui Georges.

— Ai aerul unui mort, dragul meu, aşa cum stai cu ochii închişi... Ştii că mama insistă să vii s-o vezi încă o dată? Ah! am găsit mijlocul de a te trezi. A făgăduit că de data aceasta n-o să mai facă o sincopă... Se pare că vrea să-ţi încredinţeze lucruri importante...

— Mă voi duce mâine, dacă-mi dă voie doctorul...

— Oh! ea are toate învoirile... Mă întreb ce-o vrea să-ţi spună?... Ai să-mi reproduci...

El nu-i răspunse. Orologiul de la primărie suna cu bătăi

lungi. Din salonaş, bătrâna strigă:

— Ora unsprezece! Georges, te dau afară.

El nu ştia că în fiecare seară, plecând, o trezea pe Thérèse şi că ea îi urmărea până departe zgomotul paşilor prin târgul adormit, la auzul cărora toţi câinii lătrau dintr-o dată. În aceste ultime trei zile căzuse o slabă ninsoare, dar se topise repede în contact cu pământul. Strălucea însă slab pe acoperişuri. Mâine o va revedea pe Thérèse. Thérèse nu va pleca din această lume înainte ca Georges să-i încredinţeze ceea ce îl frământa de atâtea zile: „Îi voi spune...” îşi înălţă privirea spre stelele nopţii de iarnă. Ce-o să-i spună? Că va putea adormi fără nicio grijă în privinţa lui; că ea nu-i făcuse niciun rău, că nu făcuse nimănuia niciun rău; că aceasta era menirea ei, să pătrundă adânc în inimile pe jumătate moarte, pentru a le tulbura; că izbutea să foreze până în străfundul unei fiinţe, şi atunci aceasta era sigură că va rodi... Ah! ce importanţă avea pentru el Marie sau oricare altă femeie, Saint-Clair sau Paris, şantierele sau fabricile de cherestea ale tatălui său, Facultatea de drept? De la izvorul acesta pe care Thérèse l-a ajutat să ţâşnească în el trebuia să pornească el... Da, de la această durere, de la acest elan mereu întrerupt către o pasiune nesfârşită... Niciodată nu va mai fi mulţumit de el însuşi, niciodată satisfăcut... Va învăţa să cunoască limitele dincolo de care se întinde această pasiune nesfârşită... Oribilele noastre fapte mărunte şi obscure zămislite în singurătate şi într-o pace deplină ne caracterizează mai bine decât marile crime...

Aşa visa Georges în noaptea aceasta când pasul lui răsuna între zidurile caselor din târgul pustiu.

. . . .

— Te aştept pe palier, zise acru Marie. Să nu stai mai mult de cinci minute: ordin de la doctor! După cinci minute, intru.

Georges simţi că ura glasul femeii acesteia alături de care va trebui să trăiască şi să moară. Împinse uşa. Thérèse stătea în faţa unui foc cu flăcări înalte. Lui i se păru la început că se îngrăşase; avea obrajii plini (numai

dacă nu era o uşoară umflare). Ochii păreau mai mici. Lângă ea, pe măsuţa cu picior, se aflau un clopoţel, fiole, o ceaşcă pe jumătate goală. Nu se închiseseră încă obloanele şi geamurile erau negre.

Thérèse îi aruncă doar o privire furişă pe care repede şi-o îndepărtă... El îi sărutase mâna, zâmbea. Dar ea părea preocupată de ceva şi-şi muşca buzele de parcă nu-şi găsea cuvintele, iar el tăcea gândindu-se că ea trebuia să vorbească prima.

— Iată... dar mai întâi, făgăduieşte-mi... E vorba... N-aş fi îndrăznit niciodată... Îşi înălţă spre Georges o privire neliniştită: Totul depinde de dumneata. Tatăl dumitale are camioane, nu-i aşa?

El crezu că debitează.

— De ce camioane?

— Pentru că el a mai condus camioane mari... Da, logodnicul Annei... Dacă tatăl dumitale l-ar putea angaja... Are referinţe foarte bune. Şi atunci, atunci n-aş pierde-o pe fetiţă... Nu îndrăznesc să sper, ar fi prea frumos!

Ea căuta cu ardoare să ghicească expresia lui Georges. El nu părea mulţumit. De ce avea faţa crispată?

— Dacă cererea mea te necăjeşte...

El se împotrivi:

— Nu, deloc! O să vorbească despre lucrul acesta cu tatăl său. Nu credea că deocamdată ar exista vreun loc liber. Dar până atunci ar găsi ei ce să-i dea de lucru băiatului acestuia... Ea scoase un oftat de fericire şi-l privi pe Georges. El avea capul plecat, un aer viclean de câine rău, ca în noaptea aceea în strada du Bac... O voce îndepărtată, înăbuşită de distanţă, îi repeta Thérèsei: „Este el, pentru ultima oară! Este el, băiatul mult iubit...” Georges! Ce rău îi mai făcuse iarăşi, de o privea cu ochii aceştia suferinzi? El văzu neliniştea Thérèsei. Sosise momentul să-i spună ce hotărâse şi ceea ce, de altfel, ea n-o să mai înţeleagă. Începu:

— Nu, nu mi-aţi făcut rău...

Dar iată că uitase celelalte cuvinte.

Atunci, la întâmplare, îi puse această întrebare:

— O să dormiţi acum?

Marie deschise uşa şi-i spuse că cele cinci minute trecuseră. Rezemată de pervazul uşii, îi văzu pe Georges, în picioare, uşor aplecat spre fotoliul Thérèsei, care nu se vedea. El părea să n-o fi auzit pe Marie şi îşi repetă întrebarea:

— O să dormiţi? Da?

Bolnava dădu din cap: nu mai putea dormi pentru că se sufoca. Timpul pare lung în beznă.

— Citiţi vreo carte?

Nu, nu mai putea citi.

— Nu fac nimic. Ascult cum se scurg orele. Aştept sfârşitul vieţii...

— Vreţi să spuneţi sfârşitul nopţii?

Dintr-o dată ea îi apucă mâinile. Doar câteva secunde izbuti să susţină focul acestei priviri tandre şi disperate.

— Da, copilul meu: sfârşitul vieţii, sfârşitul nopţii.

SĂRUTUL DAT LEPROSULUI

ROMAN

Lui Louis Artus.
admiratorul şi prietenul său.
F. M.

I

Întins în patul său, Jean Péloueyre deschise ochii. Împrejurul casei ţârâiau greierii. Lumina se strecura printre storuri ca un fluid de metal. Jean Péloueyre îşi simţi gura amară; se ridică. Era atât de mic, încât oglinda scundă dintre ferestre îl, răsfrânse chipul demn de milă, obrajii scofâlciţi, nasul lung cu vârful roşu ascuţit şi parcă subţiat – ca zaharicalele acelea lunguieţe care se împuţinează pe măsură ce copiii răbdători le sug. Părul tuns scurt înainta într-un unghi ascuţit spre fruntea, de pe acum zbârcită: o strâmbătură îi dezveli gingiile cu dinţii stricaţi. Cu toate că niciodată nu se urâse într-atât, el îşi adresă cuvinte pline de milă: „Ieşi, plimbă-te, biet Jean Péloueyre!" şi îşi mângâie cu mâna o falcă prost bărbierită. Dar cum să iasă fără să-şi trezească tatăl? Domnul Jérôme Péloueyre poruncise ca între orele unu şi patru să domnească o linişte desăvârşită: acest timp consacrat odihnei sale îl ajuta să nu piară din pricina insomniilor nocturne. În timpul siestei casa amorţea: nicio uşă n-avea voie să se închidă sau să se deschidă, nicio vorbă, niciun strănut nu trebuia să tulbure tăcerea aceasta copleşitoare întru menţinerea căreia, după zece ani de rugăminţi şi de văicăreli, el îl dresase pe Jean, pe servitori, ba chiar şi pe trecătorii obişnuiţi acum să vorbească în şoaptă pe sub fereastra casei. Cabrioletele trebuiau să facă un ocol ca să nu treacă prin faţa porţii sale. Cu toată această complicitate care-i ocrotea somnul, abia trezit, domnul Jérôme dădea vina pe un zgomot de farfurii, un lătrat sau o tuse. Era oare convins că liniştea absolută i-ar fi asigurat un repaus nesfârşit, legat de moarte, precum fluviul de ocean? Mereu supărat că s-a trezit, şi tremurând de frig chiar şi pe caniculă, îşi lua o carte şi se aşeza în faţa

focului din bucătărie; capul lui chel reflecta flacăra; Cadette îşi vedea de treabă, atentă la sosurile ei, neocupându-se de stăpân mai mult decât de şuncile atârnate de grindă. El, dimpotrivă, o studia pe bătrâna ţărancă, admirând faptul că, deşi născută sub domnia lui Louis Philippe, din revoluţiile, războaiele şi atâtea alte evenimente istorice nu reţinuse nimic, singura ei preocupare fiind doar porcul pe care-l hrănea şi a cărui tăiere, la fiecare Crăciun, îi umezea ochii urduroşi cu lacrimi meschine.

În ciuda siestei părinteşti, arşiţa de afară îi îmbia pe Jean Péloueyre; mai întâi ea îi asigura singurătatea: Jean se putea strecura de-a lungul dârei subţiri de umbră a caselor, fără ca din pragurile în care coseau fetele să mai izbucnească hohote de râs. Fuga sa ruşinoasă stârnea bătaia de joc a femeilor; dar de dormeau încă până aproape de orele două după-amiază, înăduşite şi scâncind uşor din pricina muştelor. Deschise, deci, fără s-c facă să scârţâie, uşa unsă, şi străbătu vestibulul în care dulapurile din perete îşi revărsau izul lor de dulceţuri şi mucegai, iar bucătăria duhorile de untură. Espadrilele lui erau, parcă, un adaos la linişte. Luă de sub un cap de mistreţ puşca veche, calibru 24, cunoscută de toate coţofenele din canton: Jean Péloueyre era un duşman declarat al coţofenelor. Mai multe generaţii îşi lăsaseră bastoanele de trestie într-un suport agăţat în perete: bastonul-puşcă al unchiului Ousilanne, fratele bunicului, bastonul-undiţă şi bastonul cu sabie al bunicului Lapeignine şi multe alte bastoane ale căror vârfuri cu ţinte de metal aminteau de vacanţele petrecute la Bagnéres-de-Bigorre. Un bâtlan împăiat împodobea o policioară.

Jean ieşi. Ca apa unei piscine, căldura se deschise şi se închise în urma lui. O clipă se gândi să o ia spre locul unde, înainte de a străbate târguşorul, pârâul îşi aduna sub o pădurice de anini boarea rece, mirosul izvoarelor. În ajun însă ţânţarii de aici nu-i dăduseră pace, iar el dorea să schimbe o vorbă cu o fiinţă vie. Atunci se îndreptă spre locuinţa doctorului Pieuchon, al cărui fiu, Robert, student

la medicină, sosise în vacanţă chiar în dimineaţa aceea.

Nimic nu vieţuia, nimic nu părea să trăiască, doar, printre obloanele pe jumătate închise, soarele reflecta câteodată ochelarii ridicaţi pe fruntea vreunei bătrâne. Jean Péloueyre înainta între două ziduri ce nu lăsau să se vadă nicio grădină. Porţiunea aceasta de drum îi era dragă, pentru că niciun ochi nu-l putea descoperi aici şi pentru că putea să mediteze în voie. A medita însemna pentru el a-şi încrunta fruntea gesticulând, râzând, declamând versuri – o întreagă pantomimă, de care-şi bătea joc tot târgul. Aici, arborii îngăduitori îi ocroteau colocviile solitare. Ah, şi totuşi cât i-ar fi schimbat cu învălmăşeala străzilor unui mare oraş, unde puteai vorbi de unul singur, fără ca trecătorii să-şi întoarcă privirile! Cel puţin aşa îi spunea Daniel Trasis în scrisorile pe care i le trimitea. La Paris, acest prieten, în pofida voinţei familiei, se „lansase în literatură”. Jean şi-l închipuia ghemuindu-şi trupul, plonjând apoi în îmbulzeala pariziană, afundându-se în ea ca un scafandru; desigur el înotă acum cu sufletul la gură… către ţeluri precise: avere, glorie, dragoste – toate fructele oprite gurii tale, Jean Péloueyre!

Cu paşi tăcuţi, intră pe poarta doctorului. Slujnica îi spuse că stăpânii luau masa în oraş. Jean se hotărî să-l aştepte pe tânărul Pieuchon, a cărui cameră dădea spre vestibul. Această încăpere îi semăna într-atât, încât, văzând-o, nu mai doreai să cunoşti gazda: pe pereţi o poliţă cu pipe, afişe de baluri studenţeşti; pe masă, un cap de mort jicnit cu o pipă scurtă; cărţi cumpărate pentru vacanţă: *Afrodita, Orgia latină, Grădina supliciilor, Jurnalul unei cameriste, Pagini alese* de Nietzsche îi atraseră atenţia lui Jean: le frunzări. Un iz de îmbrăcăminte purtată de un student pe timp de vară venea dinspre cufărul deschis. Atunci Jean Péloueyre citi aceste rânduri: *„Ce este bun? Tot ceea ce exaltă la om sentimentul puterii, voinţa de putere, puterea chiar. Ce este rău? Tot ce îşi are rădăcina în slăbiciune. Cei slabi şi cei rataţi să piară! Ba*

chiar să fie ajutaţi să dispară! Ce e mai vătămător decât oricare alt viciu? Mila pe care o simte omul de acţiune faţă de declasaţi şi de cei slabi: creştinismul.”

Jean Péloueyre puse cartea la loc; cuvintele pătrundeau în el, aşa cum arşiţa unei după-amiezi intră într-o încăpere în care ai deschis obloanele. Din instinct, se duse într-adevăr la fereastră, lăsă camera prietenului său pradă văpăii cereşti, apoi reciti fraza cumplită. Închise ochii, îi redeschise, se privi în oglindă: Ah! tristă figură de locuitor al landei, pipernicit şi viclean, de „omuleţ al landei”, cum i se spunea la colegiu, trist trup în care adolescenţa nu ştiuse să săvârşească obişnuitul miracol, jalnic vânat pentru puţul sacru al Spartei! Se revăzu la vârsta de cinci ani la pension: în ciuda înaltei poziţii sociale a familiei Péloueyre, locul întâi, notele bune erau acordate băieţilor cu păr buclat şi frumoşi. Îşi aminti de lucrarea aceea orală, când, citind mai bine decât oricare altul, fusese totuşi notat ultimul. Uneori Jean Péloueyre se întreba dacă mama sa, care murise de tuberculoză şi pe care el n-o cunoscuse, îl iubise. Tatăl său îl îndrăgea ca pe o dureroasă răsfrângere a lui însuşi, ca pe umbra sa firavă în acest univers, pe care el îl străbătea în papuci, sau stând întins în fundul unui alcov mirosind a valeriană şi a eter. Sora mai mare a domnului Jérôme, mătuşa lui Jean, l-ar fi urât cu siguranţă pe acest băiat, dar veneraţia pe care i-o purta fiului său Fernand Cazenave, bărbatul de vază, preşedintele Consiliului general, în a cărui casă locuia, în oraşul B… – adoraţia aceasta o absorbea într-atât, încât ceilalţi treceau neobservaţi; nu-i vedea; uneori totuşi, printr-un surâs, sau printr-un cuvânt, ea îl scotea din neant pe Jean Péloueyre, pentru că, în calculele ei, acest fiu zămislit dintr-un tată bolnăvicios, această biată creatură, sortită celibatului şi unei morţi premature, putea canaliza averea familiei Péloueyre în folosul lui Fernand Cazenave. Jean măsură dintr-o singură privire deşertul vieţii sale. Cei trei ani de colegiu îi petrecuse în prietenii tăinuite cu străşnicie; nici acest prieten Daniel Trasis, nici acest abate, profesor de retorică, nu înţeleseseră privirile lui de

câine rătăcit.

Jean Péloueyre deschise volumul lui Nietzsche la o altă pagină; citi pe nerăsuflate aforismul 260, cu titlul *Dincolo de bine şi de rău,* din care se puteau desprinde două morale: una pentru stăpâni şi alta pentru sclavi. Îşi privea chipul pârlit de razele soarelui fără ca prin aceasta să pară mai puţin palid, repeta cuvintele lui Nietzsche, se pătrundea de sensul lor, le auzea vuind în el ca un vânt puternic de octombrie. O clipă crezu că îşi vede la picioare, ca pe un arbore dezrădăcinat, Credinţa sa. Nu cumva Credinţa sa zăcea acolo sub arşiţa zilei? Nu, nu, arborele o mai strângea încă prin mii de rădăcini. După trecerea furtunii, Jean Péloueyre îşi regăsi în suflet umbra iubită, misterul ocrotit de frunzişul stufos şi din nou neclintit. Dar el descoperi brusc că religia era pentru el mai ales un refugiu. Ea îi oferea acestui orfan slut o noapte consolatoare. Cineva, pe altar, ţinea locul prietenilor pe care nu-i avusese, iar Sfânta Fecioară era învestită cu evlavia, pe care el ar fi acordat-o mamei sale adevărate. Toate gândurile ascunse care-l sufocau se revărsau în confesional sau în mutele sale rugăciuni din asfinţit, când naosul întunecat al bisericii adună toată răcoarea din univers. Atunci vasul de sticlă al inimii sale se spărgea la picioare invizibile. Oare, dacă ar fi avut buclele lui Daniel Trasis, acest chip pe care, încă de când era copil, femeile n-au încetat să-l îndrăgească, Jean Péloueyre s-ar mai fi amestecat cu turma fetelor bătrâne şi a servitoarelor? Semăna cu sclavii aceştia descrişi de Nietzsche; descoperea în el trăsăturile omului umil; purta pe chip o osândă inevitabilă; toată fiinţa lui era construită pentru neizbândă – ca tatăl său, de altfel, ca tatăl său, credincios şi el, dar cu noţiuni teologice mai solide decât ale lui Jean şi, până nu de mult încă, un cititor asiduu al Sfântului Augustin şi al Sfântului Toma d’Aquino. Jean, mai puţin preocupat de doctrină şi practicând o religie de exaltare, admira faptul că învăţătura tatălui său fusese în primul rând raţională. Cu toate acestea îşi reamintea fraza pe

care tatăl său i-o repeta adesea: „Fără credinţă, ce-aş fi devenit oare?” Şi totuşi credinţa aceasta nu-l stăpânea într-atât, încât să rişte un gutural ascultând slujba de la biserică. La marile sărbători, domnul Jérôme era instalat în sacristia supraîncălzită, de unde urmărea, înfofolit, ceremonia religioasă.

Jean Péloueyre ieşi. Iată-l din nou mergând şi gesticulând, proteguit de zidurile oarbe şi de îngăduinţa mută a arborilor; uneori se prefăcea că-şi pierde credinţa: pluta care îl susţinuse la suprafaţa vieţii se scufunda brusc. Nimic! Nimic! Savura această absenţă:. Reminiscenţe şcolăreşti îi năvăleau pe buze: *„.. Nenorocirea vii-e mai mare decât nădejdea... Da, te slăvesc, o, Cerule, pentru neclintirea ta...”* Puţin mai târziu le demonstra arborilor, grămezilor de pietre, zidurilor că printre creştini există şi stăpâni şi că sfinţii, marile Ordine, întreaga Biserică universală constituie o minunată pildă de voinţă şi de putere.

Frământat de atâtea gânduri, Jean nu-şi reveni la realitate decât în clipa în care îşi auzi zgomotul paşilor în vestibul – zgomot care la primul etaj stârni un geamăt; un glas plângăreţ şi somnoros o striga pe Cadette; atunci tipicii servitoarei se târşiră în bucătărie; câinele lătră; obloanele fură date în lături: trezirea domnului Jérôme dezmorţea casa. Era ora ochilor săi umflaţi, a gurii sale amare, când teoria sa despre lume atingea punctul cel mai întunecos.

Jean Péloueyre se refugie în „salonul de musafiri”, la fel de răcoros ca o pivniţă. Fâşii din tapetul mucegăit lăsau să se vadă silitra zidurilor. Nicio pendulă nu împărţea aici timpul pentru nicio ureche omenească. El se cufundă într-un fotoliu capitonat, privi în adâncul sufletului locul unde credinţa sa suferea şi se umplea de nelinişte. O muscă bâzâia, se aşeza. Atunci se auzi un cocoş cântând – apoi un scurt ciripit de păsărele – apoi din nou un cocoş... ceasul bătu jumătatea de oră – un cocoş... mai mulţi cocoşi... Dormi până la ora atât de plăcută când, de obicei, luând-o

pe străzi lăturalnice, ajungea în dreptul celei mai scunde uşi a bisericii şi se strecura în întunecimea îmbălsămată. Să nu se mai ducă, aşadar la întâlnirea aceea – singura care i-ar fi putut fi vreodată acordată acestei molii numită Jean Péloueyre? Nu se duse, dar coborî în grădină, unde soarele în asfinţit îl făcu să spună: „căldura se înmoaie”. Fluturi albi zburau. Nepotul Cadettei uda lăptucile – un vlăjgan frumos, cu picioarele goale în saboţi, îndrăgitul fetelor, şi pe care Jean Péloueyre îl ocolea, fiindu-i jenă că-i este stăpân. Oare nu el, pipernicitul, ar fi trebuit să-l servească pe acest triumfător şi tânăr zeu al grădinilor de zarzavat? N-avea curajul să-i zâmbească nici măcar de la distanţă; faţă de ţărani timiditatea lui era atât de puternică încât îl paraliza. De mai multe ori încercase să-l ajute pe preot la munca de ocrotire a săracilor, la cercul de studii, dar totdeauna stânjenit de ruşine, dezorientat, ţinta batjocurii, se retrăsese în noaptea lui.

În acest timp domnul Jérôme se plimba pe aleea mărginită de peri tăiaţi în formă de fuior, de heliotropi, de rezeda, de muşcate, al căror parfum nu se mai simţea din pricina unei uriaşe coroane de tei înflorit, care îmbălsăma cu mireasma sa pământul şi cerul. Domnul Jérôme îşi târşea picioarele. Manşetele pantalonilor îi erau prinse între gleznă şi pantof. Pălăria sa de pai fără formă era garnisită cu moar. Pe umeri avea o pelerină veche tricotată, uitată de sora sa. Jean recunoscu în mâinile părinteşti un volum de Montaigne. Desigur, *Eseurile,* ca o religie a sa, îi furnizau subterfugii pentru a-şi aureola cu numele de înţelepciune renunţarea la orice izbândă. Da, da, îşi repeta Jean Péloueyre, acest biet om numea când stoicism, când resemnare creştinească nemărginitul eşec al vieţii sale. Ah! Cât de lucid se simţea Jean! Iubindu-şi şi deplângându-şi tatăl, ca în clipa de faţă, el îl dispreţuia! Bolnavul se tângui: junghiuri în ceafă, o stare de sufocare, senzaţie de vomă… Un arendaş, Duberne d’Hourtinat, care forţase poarta, îi cerea o nouă încăpere în care să instaleze şifonierul fetei sale măritate! Unde să zacă în linişte? Unde

să poată muri în pace? Şi culmea, ziua care urmă era o joi, zi de târg în piaţa satului şi totodată ziua invaziei: sora sa, Félicité Cazenave, împreună cu nepotul său, vor pune stăpânire pe casă; o dată eu zorii acestei zile nefaste, animalele adunate în piaţă îl vor trezi pe bolnav; duduind în faţa porţii, automobilul familiei Cazenave va anunţa prezenţa pacostei săptămânale. Mătuşa Félicité va da buzna în bucătărie, va da peste cap regimul fratelui său, în numele regimului fiului său... O dată cu seara, cei doi o vor lăsa pe Cadette plângând iar pe stăpânul ei abia respirând.

Slugarnic şi laş în faţa inamicului, domnul Jérôme nutrea în taină să se răzbune. De atâtea ori bombănise că „o să-i arate el” familiei Cazenave, încât în ziua aceasta Jean Péloueyre nu dădu nicio atenţie vorbelor pe care i le strecură tatăl său: „O să le jucăm o festă, Jean, numai să vrei tu să intri în joc... Dar o să vrei?” Jean, cu gândul la mii de leghe depărtare de familia Cazenave, zâmbi. În acest timp, tatăl îl privi cu luare aminte şi îi spuse:

— Ar trebui să te porţi mai îngrijit la vârsta ta; cât de neglijent eşti, dragul meu!

Deşi până acum domnul Jérôme nu-i dovedise niciodată că s-ar preocupa de ţinuta sa, Jean Péloueyre nu-l întrebă nimic; nu presimţea nimic din ce se pregătea cu privire la schimbarea sorţii sale; luase volumul lui Montaigne din mâinile părinteşti şi citea această frază: „În ceea ce mă priveşte, sunt pentru viaţa umilă, obscură şi tăcută...!” Ah! Da, viaţa lor era aşa cum şi-o doreau: umilă, obscură şi tăcută! Cei doi Péloueyre priveau cum o boare de vânt vălurea apa din cisternă, agitată de mormolocii adunaţi în jurul unei cârtiţe moarte. Domnului Jérôme i se păru că-l pătrunde umezeala serii; se îndreptă spre casă. În fundul grădinii, neavând ce face, Jean îşi vârî capul prin deschizătura unei porţi tainice dând într-o ulicioară. Cum îl văzu, nepotul Cadettei, care ţinea strâns la pieptu-i o fetişcană, o lăsă din mâini cum laşi să-ţi cadă un fruct.

II

În noaptea aceea Jean Péloueyre nu închise ochii. Ferestrele camerei sale erau deschise spre noaptea lăptoasă – noapte mai zgomotoasă decât ziua, din pricina orăcăitului din bălţi. Dar mai ales cocoşii nu-şi încetaseră cântecul decât o dată cu zorii, obosiţi de a fi salutat obscura şi înşelătoarea lumină a stelelor. Cei din târg îi vestesc pe cei din ferme care, din aproape în aproape, răspund: „E-un strigăt repetat de mii de santinele...” Jean veghea, legănându-se în muzica acestui vers murmurat printre dinţi, la nesfârşit. Ferestrele fragmentau azurul mistuit de aştri. Jean se ridica în picioarele goale, privea constelaţiile, le spunea pe nume, preocupat tot timpul de problema ivită în ajun: aderase oare la o metafizică, sau la un sistem de consolări ingenioase? Neîndoios, printre marile spirite, existau credincioşi. Dar oare Chateaubriand a şovăit vreodată să-şi rişte nemurirea pentru o mângâiere? Barbey d’Aurevilly[5] de câte ori nu l-a trădat pe Fiul Omului pentru un sărut? N-au triumfat ei în aceeaşi măsură în care şi-au trădat dumnezeul?

O dată cu zorile, sfâşietoarele guiţări ale purceluşilor îl treziră pe Jean. Ca în fiecare joi el se feri să împingă obloanele, pentru a nu fi văzut de lumea din piaţă. Pe trotuar, proptită de fereastră, doamna Bourideys, nevasta băcanului, o opri pe Noémi d’Artiailh, întrebând-o dacă mâncase de dimineaţă. Jean Péloueyre îi arunca priviri lacome acestei Noémi, care avea şaptesprezece ani. Capul ei, împodobit cu un păr castaniu şi buclat ca al unui înger spaniol, nu era făcut pentru un trup atât de bondoc, dar lui Jean îi plăcea contrastul dintre trupul tânăr, vânjos şi

[5] Scriitor francez (1808−1889).

butucănos şi chipul serafic, care le îndemna pe femei să afirme că Noémi d’Artiailh era frumoasă ca o cadră. Madonă a lui Raphael, chiar dacă era bondoacă, ea trezea în Jean cele mai frumoase şi cele mai urâte sentimente, îl îndemna la gânduri sublime, ca şi la desfătări josnice. De pe acum gâtul, umerii ei gingaşi luceau de sudoare. Genele abia schiţate accentuau şi mai mult puritatea pleoapelor lungi şi încercănate: un chip încă scăldat în aburul copilăriei, buze virginale de copil – şi, dintr-o dată, aceste mâini vânjoase de băiat, aceste pulpe strânse în şireturi pe care, deasupra călcâiului, trebuia totuşi să le numeşti glezne! Jean Péloueyre se uita pe furiş la acest înger; nepotul Cadettei, da, el putea s-o privească în faţă: băieţilor frumoşi, chiar şi celor din popor, le era îngăduit să se uite la toate fetele. Pe când el abia dacă îndrăznea să adulmece la liturghia de duminică, pe când ea traversa biserica atingându-i scaunul, aerul vălurit de rochia de percal, mirosul de săpun şi de rufărie curată. Jean Péloueyre oftă, îşi trase pe el cămaşa din ajun, aceeaşi pe care o purtase şi cu o zi mai înainte.. Trupul său nu merita nicio îngrijire; pentru spălat se folosea de o cană de apă, pe care o pitea într-un lighean minuscul, ca să n-o spargă când lăsa în jos capacul comodei. Sub teiul din grădină nu-şi spuse rugăciunea, dar citi ziarul în aşa fel, încât nepotul Cadettei să nu-i vadă chipul. Fluiera, nemernicul! Cu o garoafă roşie la ureche, era împodobit şi ferchezuit ca un cocoşel. Pantalonii violeţi îi erau strânşi la mijloc cu o curea. Jean Péloueyre îl ura în mod josnic, şi urându-l îi provoca scârbă. Gândul că, o dată cu timpul, băiatul acesta va deveni un ţărănoi hidos, în vreme ce alt băiat, tot aşa de bine, va uda lăptucile, aşa cum alţi fluturi albi vor zbura la fel ca cei din această dimineaţă – nu-l consola. „O, sufletul meu, îşi zise Jean Péloueyre, sufletul meu, în dimineaţa aceasta de vară, mai urât chiar decât propriu-mi chip!”

Din casă îi parveni glasul piţigăiat al preotului. Oare ce uneltea la această oră, care nu era a vizitei sale de fiecare zi? Şi mai ales astăzi, cum de avea curajul să rişte o

întâlnire cu Fernand Cazenave, pe care-l apuca furia ori de câte ori zărea o faţă bisericească? Ascuns după un tei Jean Péloueyre îl văzu pe Fernand trecând în pas de marş, aşa cum făcea întotdeauna cu cinci minute înainte de ora mesei. Mama sa îl urma gâfâind. Trupul ei voluminos, bine înfipt pe picioare, pieptul rotund, capul de bătrână Junonă ataşat de sâni – toată această solidă maşină, dezechilibrată, uzată, asculta de ordinele fiului iubit, ca un mecanism, pe care simpla apăsare a unui buton îl punea în mişcare. Consilierul binevoi să se oprească ca s-o aştepte; îşi şterse cu batista fruntea şiroind de sudoare şi fâşia de piele dinăuntrul pălăriei. Zeu încruntat, transpira în haina de alpaca. Sub lentila ochelarilor, ochii săi metalici nu reflectau nimic omenesc. Mama sa îi croia drum călcând peste oameni ca peste crengi. Se zice că într-o zi ar fi spus: „Dacă Fernand se-nsoară, nora mea va muri”. Nicio noră nu şi-a riscat viaţa, şi care fată tânără ar fi consimţit să-l ţesale şi să-l hrănească pe acest slujbaş, obişnuit, la peste cincizeci de ani, să fie tratat ca un copil? Clopotul, anunţând slujba de la biserică, răsună în dogoarea dimineţii. Jean Péloueyre îl auzi pe consilier tunând: „Clopote scârboase”.

Nu se strecură la masă decât în clipa în care, cu şerveţelele legate de gât, mătuşa sa şi Fernand tronau pe scaunele înalte. Domnul Jérôme, în întârziere, se aşeză cu fundul său rotofei şi sfios, dar cu privirea ageră, şi îndrăzni să afirme că întârziase din pricina preotului. Cu capul între umeri, familia Péloueyre aştepta furtuna care nu izbucni decât la friptura de berbec. Servindu-se primul, Fernand, Cazenave, cu furculiţa în aer, cerceta chipul mamei. Félicité mirosi bucata, o întoarse, apoi lăsă să-i scape următoarea sentinţă:

— Prea friptă!

Atunci cei doi îşi împinseră simultan farfuriile. Cadette apăru cu ochii ei de găină fugărită, îşi apără pulpa de berbec într-un jargon văicăreţ, inutil vacarm, întrucât până la urmă consilierul tot se năpusti asupra cărnii prea fripte,

pentru a-şi potoli foamea de lup. Cu burta plină, el se scuză că nu trecuse mai întâi să-l salute pe unchiul Péloueyre, dar zărise în vestibul o pălărie bisericească: familia Péloueyre ştia că preoţii îi produceau o repulsie fizica. Neridicându-şi ochii, cu glasul său tărăgănat, domnul Jérôme spuse:

— Părintele a venit să-mi vorbească în legătură cu tine, Jean. Închipuie-ţi că vrea să te însoare!

Fernand rânji şi spuse că asta era o treabă neserioasă.

— De ce? Jean merge spre douăzeci şi trei de ani.

Atunci Fernand Cazenave izbucni: pentru ce se amesteca popa ăsta? Cu ce drept îşi vâra nasul în treburile familiei? Pierzându-şi orice măsură, el cuteză să întrebe în şoaptă dacă Jean era barem „bun de însurătoare”. Făcându-i cu ochiul, mamă-sa îl puse la punct pe mojic:

— Ar fi o mare fericire dacă Jean s-ar însura, zise ea. Casa asta are nevoie de o gospodină. Ah! neîndoios, fetele tinere au capricii ciudate şi regimul lui Jérôme va fi niţel dat peste cap.

Potolit, Fernand o aproba. Sigur, Jean îşi putea întemeia o familie. Dar nu cumva se nenorocea? Scumpul de el, avea încă de pe acum obiceiurile sale, maniile sale, ca un adevărat burlac. Mătuşa Félicité insinuă că fratele ei ar face bine, dacă va fi cazul, să nu locuiască împreună cu tânărul menaj. Evident, despărţirea îi va fi grea. Şi ea îi reaminti de falsele plecări la liceu ale lui Jean, când, deşi avea locul reţinut, lenjeria preparată, trăsura în faţa porţii, tatăl său îl reţinea în ultimul moment.

Neliniştit, dar convins că toată istoria asta în legătură cu căsătoria era o invenţie răutăcioasă a domnului Jérôme, Jean, izolat în sine, îşi aminti într-adevăr de serile acelea din ziua de două octombrie când, în faţa porţii, aştepta sub ploaie trăsura veche ce urma să-l conducă, străbătând oraşul Bazadais, spre pioasa clădire unde copiii landei, aplecaţi peste lexicoane, visează vânători de porumbei. Pe cufărul său, care mai înainte fusese al unui frate de-al bunicului, mai erau încă lipite fâşii de hârtie înflorată. Domnul Jérôme plângea cu sughiţuri, simula un atac, atât

de mult se temea de spaima din clipa despărţirii! Cu siguranţă că, încă de pe atunci, bietul om cerea să i se respecte liniştea, dar o linişte tulburată de această mică existenţă suferindă a lui Jean în preajma sa. Jean Péloueyre a studiat aşadar cu preotul până la vârsta de cincisprezece ani, neducându-se la liceu decât pentru bacalaureat... De unde această bruscă fantezie de a-l căsători? Jean îşi reaminti cuvintele ciudate rostite de tatăl său în ajun, în grădină... dar de ce se nelinişte? Îşi repeta că un Jean Péloueyre nu era „bun de însurătoare”. Cei doi Cazenave erau scrântiţi dacă luau în tragic această farsă. Acum ei insistau să afle numele tinerei alese; ora siestei îi îngădui domnului Jérôme să ocolească toate întrebările. În pofida căldurii, cuplul rătăci prin grădină, în timp ce, neliniştit, retras în coridor, Jean le pândea convorbirea.

La zgomotul pornirii maşinii, care le anunţa plecarea, bolnavul se trezi şi, îndată ce recunoscu târşitul papucilor tatălui său, Jean intră în miasma de medicamente care îi îmbâcsea camera. În aerul irespirabil al acestei oficine, află el de intenţia, cu totul serioasă, de a i se oferi o femeie, o femeie care se numea Noémi d’Artiailh. Oglinda răsfrânse trupul lui Jean, trup mai uscat decât ierburile landei incendiate. El îngână: „N-o să mă vrea”, şi se cutremură la auzul acestor cuvinte nemaipomenite: „A fost iscodită şi n-a arătat nici o repulsie...” Cei din familia d’Artiailh îşi făuresc un vis frumos, nu pot crede într-o asemenea fericire. Dar Jean îşi scutură capul şi cu braţele ridicate se apăra parcă de o vrajă. O fată tânără în braţele sale, de bună voie? Noémi de la slujba de duminică, Noémi căreia niciodată n-a îndrăznit să-i privească în faţă ochii semănând cu. Nişte flori negre? Aerul vălurit de trupul ei misterios, când traversa tinda bisericii, Jean Péloueyre îl simţea arzându-i carnea ca pe singurul sărut pe care-l cunoscuse vreodată. Acum tatăl său îşi dădea pe faţă intenţiile, care erau ale preotului: trebuia ca neamul Péloueyre să aibă urmaşi, pentru ca nimic din ce era al lor să nu intre pe mâinile mătuşii Félicité sau ale lui Fernand Cazenave. Domnul Jérôme. Adaugă:

— Tu ştii, când preotul vrea ceva, vrea cu adevărat.

Jean surâde, se strâmbă; colţul buzei sale tremură, apoi zise:

— O să-i fac scârbă.

Tatălui nuli trece prin cap să-l contrazică; cum n-a fost niciodată iubit, nu-şi imaginează că fiul ar putea cunoaşte această fericire. Din amabilitate însă îi reaminteşte virtuţile lui Noémi, pe care preotul o alesese dintre toate şi care este exemplul de virtute al parohiei. Face parte din categoria celor care nu caută în căsătorie plăcerea trupească; femeie a datoriei, supusă lui Dumnezeu şi soţului său, va fi asemenea mamelor care se mai întâlnesc încă şi cărora nimic, în ciuda multiplelor naşteri, nu le ştirbeşte candoarea neştiinţei. Domnul Jérôme tuşeşte, se înduioşează puţin.

— Ştiindu-te însurat şi ferit de rapacitatea familiei Cazenave, aş muri liniştit… Preotul voia să treacă direct la fapte: Jean ar putea s-o vadă pe Noémi chiar a doua zi; fata ar putea să-l aştepte după dejun la casa parohială, unde doamna d’Artiailh va găsi un pretext pentru a-i lăsa împreună. Domnul Jérôme vorbea repede, enervat din pricina discuţiei inevitabile, a refuzului lui Jean, pe care trebuia să-l domine, şi degetele îi tremurau. Jean, uluit, nu-şi găsea cuvintele. Să simtă o astfel de groază, ce ruşine! Nu sosise, oare, în sfârşit, clipa când să se desprindă de turma sclavilor şi să se comporte ca un stăpân? Această singură clipă îi era dată ca să-şi rupă lanţurile şi să devină bărbat. Cum era presat să răspundă, el schiţă un gest vag de consimţire. Mai târziu, gândindu-se la această clipă când i s-a înnodat destinul, el a recunoscut faţă de sine că ceea ce l-a decis au fost zece pagini de Nietzsche greşit înţelese. Plecă din cameră, lăsându-l pe domnul Jérôme uluit de o victorie atât de uşoară şi nerăbdător să o anunţe la parohie.

În timp ce cobora scara Jean Péloueyre se şi obişnui cu miracolul; se simţea în mod tainic mai puţin cast. Virgin, i se revelase că virginitatea sa nu va fi, poate, eternă. Întors spre sine, îndrăzni să evoce un chip şi să-i fixeze cu

îndrăzneală ochii adânci; ah! era de-ajuns ca să leşine! Jean Péloueyre fu cuprins de dorinţa de a-şi face o baie. Aşa cum se întâmplă cu multe din băile din regiunea Gironde, cea a familiei Péloueyre era plină cu cartofi şi Cadette trebui s-o golească.

După cină, Jean Péloueyre străbătu târgul. Se supraveghea să nu facă niciun gest şi să nu vorbească de unul singur. Drept, ceremonios, saluta fiecare grup din faţa porţilor, amuţit brusc la apropierea lui, ca broaştele într-o mlaştină; dar niciun râs nu izbucni. În sfârşit, ultimele case lăsate în urmă, pe drumul încă scăldat de lumina slabă a serii, între două şiruri de armate negre de pini care suflau asupra lui o respiraţie de etuvă, şi ale căror mii de vaze umplute cu răşină îmbălsămau ca nişte cădelniţi catedrala pădurii – el putu să râdă, să-şi scuture umerii, să-şi pocnească degetele, să strige: „Sunt un stăpân, un stăpân, un stăpân!” şi să repete, scandând, acest distih: *„Prin ce resort ascuns, / prin ce înlănţuire / mi-aduse cerul astăzi / această izbăvire?”.*

III

Jean Péloueyre se teme ca discuţia să nu lâncezească; frica de linişte îi împinge pe preot şi pe doamna d’Artiailh să abordeze toate subiectele, să le risipească cu nesăbuinţă; curând n-or să mai aibă ce-şi spune. Ca o floare de magnolia revărsată peste vază, rochia lui Noémi se învoaltă peste scaun. Acest vorbitor sărăcăcios, în care Dumnezeu e pretutindeni, pe toţi pereţii şi pe şemineu, se impregnează cu parfumul ei de fată tânără, în ziua sălbatică de iulie – ca florile cu miros îmbătător pe care e bine să nu le ţii în cameră în timpul nopţii. Jean nu-şi întoarce capul, doar ochii; o cercetează pe Noémi, coborâtă de pe piedestalul ei şi care, văzută de atât de aproape, îi apare ca sub o lupă. Caută lacom imperfecţiunile, „fisurile” acestui viu şi fermecător metal: la aripile nasului – puncte negre, la baza gâtului pielea era probabil arsă de o prea învechită tinctură de iod. Un cuvânt de-al preotului îi provoacă un râs scurt, dar îndeajuns pentru ca din şiragul alb al dinţilor, Jean Péloueyre să observe un canin cu smalţul fără luciu – îndoielnic. Examinarea aceasta împiedica ochii mari şi adânci să se ridice asupra lui; poate că el o privea pe Noémi ca să nu-l privească ea pe el. Slavă Domnului! preotul ştie să vorbească de unul singur şi să predice fără şir. Cu toată rotunjimea trupului scund, nimic din fiinţa sa nu respiră jovialitate. În pofida corpolenţei, austeritatea interioară transpare. Mai puţin înţeles de fermieri, este iubit de târg, unde, îndrumaţi de el mulţi credincioşi ating un nivel înalt şi evoluat în viaţa spirituală. Aşa cum se întâmplă adesea, omul acesta blând îi stăpâneşte pe toţi. Nu e decât suavitate şi căinţă, dar voinţa sa maleabilă nu se frânge niciodată. El convinge fetele cele mai frumoase

să nu se ducă la balul de duminică şi ţine piept cu blândeţe tentativelor amoroase ale flăcăilor; nimeni nu ştie că datorită lui încasatoarea de la poştă a fost oprită în pragul adulterului. Tot el a hotărât, aşadar, că nu era bine ca Jean Péloueyre să rămână holtei, şi ceea ce-l interesează în primul rând pe acest pastor este să facă totul ca locuinţa familiei Péloueyre să nu ajungă într-o zi casa familiei Cazenave; să facă totul ca lupul să nu se strecoare la stână.

Niciodată nu observase Jean cât de puternic respiră femeile; umflându-se, pieptul lui Noémi aproape că-i atingea bărbia. Fără să mai încerce să se prefacă, preotul se ridică zicând că aceşti scumpi copii voiau, poate, să-şi facă vreo confidenţă şi a invită pe doamna d'Artiailh să-i admire viitoarele renglote din grădină.

În încăperea întunecoasă ca pentru o experienţă de entomologie n-a mai rămas acum decât bărbatul acesta mic şi negricios, speriat în faţa femele: fermecătoare. Jean Péloueyre nu se mai mişcă. Nu-şi mai ridică ochii: zadarnic ar mai. Face-o; iată-l căzut în plasa privirilor oprite asupra lui. Fecioara măsoară din ochi larva aceasta care-i este sortită. Făt-frumosul cu chipuri mereu schimbătoare, tovarăşul de vis al tuturor fetelor tinere – flăcăul acela, care, în timpul insomniilor, le oferă pieptul puternic şi braţele ca o cingătoare – se pierde în lumina crepusculară a acestei parohii, se topeşte până nu mai rămâne decât, în ungherul cel mai întunecos al vorbitorului, greierele acesta leşinat. Ea îşi priveşte destinul ştiindu-l inevitabil: tânărul Péloueyre nu se refuză. Dacă părinţii lui Noémi erau neliniştiţi ca nu cumva tânărul să se răzgândească, nici prin gând nu le trecea că fiica lor s-ar putea împotrivi; nici ea nu se mai gândeşte la lucrul acesta. Trecuse un sfert de oră de când tot ceea ce trebuia să-i ofere viaţa se afla aici, rozându-şi unghiile, frământându-se pe un scaun. El se ridică – acum pare şi mai mic decât pe scaun – şi vorbeşte, bolboroseşte o frază, pe care ea n-o aude şi pe care el o repetă:

— Ştiu că nu sunt demn…

Ea se împotriveşte:

— Vai! domnule…

El se lasă pradă unei nesăbuite crize de umilinţă, recunoaşte că nu poate fi îndrăgit şi nu-i cere decât îngăduinţa de a o iubi. Cuvintele îi vin, frazele se organizează. A aşteptat până la vârsta de douăzeci şi trei de ani, ca să-şi analizeze inima în faţa unei femei. Gesticulează de parcă sieşi şi-ar descrie minunatul suflet, şi într-adevăr e ca şi singur.

Noémi privea uşa şi nu se mira; auzise întotdeauna spunându-se despre Jean Péloueyre: „E o figură, e puţin ţicnit”. El vorbea şi uşa rămânea închisă; totul era mort în această casă parohială, cu excepţia acestui omuleţ şi a gesturilor lui. Pe Noémi o cuprinde neliniştea; dorinţa de a plânge o sufocă. Jean tăcu în sfârşit şi. Ea se înfricoşă ca atunci când te afli într-o odaie în care ştii că a intrat un liliac care se ascunde. Când preotul şi doamna d’Artiailh reveniră, fata se aruncă de gâtul mamei fără să-şi închipuie că această stare de exaltare putea fi luată drept o consimţire. Dar preotul îşi şi freca obrazul de al lui Jean. Doamnele plecară singure ca să nu aţâţe curiozitatea vecinelor. Printre obloanele închise, Jean Péloueyre văzu oare – lângă doamna d’Artiailh, slabă şi fragilă şi care se ţinea de o parte, mai în urmă, aşa cum fac câinii – rochia aceasta a lui Noémi puţin şifonată, care n-o să se mai învoalte, ceafa aceasta încovoiată, floare mai puţin vie, floare de pe acum tăiată?

Acest băiat sălbatic, obişnuit să se tupileze departe de lume şi a cărui singură preocupare era să nu fie zărit, rămase mult timp năuc şi uimit din pricina larmei care-l înconjura. Destinul îl smulgea din întuneric; ca o formulă magică, cuvintele lui Nietzsche răsturnaseră pereţii celulei sale; cu gâtul înfundat în umeri şi cu ochii clipind, ai fi zis că e o pasăre nocturnă căreia i s-a dat drumul să zboare ziua. Oamenii din preajmă se schimbaseră şi ei: domnul Jérôme îşi neglija regimul alimentar, îşi reducea din timpul siestei ţinându-se pe urmele preotului până la sacristie; cei doi Cazenave nu mai apărură joia, şi nu-şi manifestară

existenţa decât prin miile de zvonuri infame cu privire la firea lui Jean Péloueyre şi la unele particularităţi care îl făceau, spuneau ei, inapt actului căsătoriei.

În adâncul umilinţei sale, Jean Péloueyre era încântat de faptul că familia d'Artiailh putea fi, din pricina lui, invidiată. Toţi spuneau că Noémi îşi merita pe deplin fericirea. Această foarte veche familie ajunsese la sapă de lemn. Harnicul domn d'Artiailh pierduse mare parte din avere în diverse afaceri, şi nu-i era ruşine că deţinea un post la primărie; faptul că în ziua de Paşti familia d'Artiailh a trebuit să-şi concedieze slujnica nu mai era un secret. Jean Péloueyre se privea în oglindă şi nu se mai găsea atât de hidos. Preotul umbla peste tot repetând că tânărul Péloueyre, dacă nu era prea arătos, rămânea unul dintre spiritele cele mai alese. Respectuoasa tăcere din fiecare seară a lui Noémi, când, aşezat pe o canapea din salon, Jean Péloueyre se asculta vorbind, îl înclina pe băiat să creadă că, aşa cum îi spusese şi preotul, o fată serioasă apreciază la un logodnic mai ales calităţile lui spirituale. Îşi deschidea sufletul în faţa ei, ca altădată în monoloagele sale; se strâmba, gesticula, recita versuri fără s-o prevină – şi fata aceasta frumoasă, ghemuită într-un colţ al canapelei i se părea la fel de înţelegătoare faţă de discursurile sale ca, altădată, arborii de pe aleea pustie. El merse până acolo cu confidenţele încât îi vorbi şi despre acest Nietzsche, care îi va obliga, poate, să-şi revizuiască criteriile de bază ale vieţii sale morale; Noémi îşi ştergea mâinile transpirate cu o batistuţă cu buline şi fixa uşa în dosul căreia părinţii ei îşi vorbeau în şoaptă fără ca, slavă Domnului, ea să le înţeleagă spusele: clevetirile care circulau cu privire la viitorul ginere îl întristau pe bătrânul d'Artiailh, care, minţit şi furat toată viaţa, era sigur că această aparentă revenire la bunăstare ascundea un dezastru. Dar, după doamna d'Artiailh toate aceste calomnii nu aveau alt temei decât reaua-credinţă a familiei Cazenave şi rezerva pe care, fie din pricina religiei, fie din timiditate, Jean Péloueyre o avea faţă de femei, în liniştea clarului de lună orologiul bătea orele unsprezece; doamna

d’Artiailh deschidea uşa, fără să tuşească sau să bată în prealabil, şi era deznădăjduită surprinzându-i pe tineri într-o poziţie care dădea de gândit. Îşi cerea scuze că deranja „turturelele” dar sosise, zicea ea, „ora stingerii”. Jean îşi atingea buzele de părul lui Noémi, apoi pornea în tovărăşia umbrei sale de-a lungul caselor. Pasul său învingător trezea câinii de pază pe care luna nu-i lăsa să readoarmă, astfel încât, din pricina lui, târgul se umplea de zgomote, chiar şi noaptea. Ciudat era că acum nu mai simţea nimic din tulburarea aceea când, la slujba de duminică, Noémi spinteca aerul cu rochia ei apretată. Îşi scutura capul nevoind să se gândească la această noapte de septembrie când ea i s-ar oferi. Noaptea aceasta nu va veni niciodată: va izbucni un război, va muri cineva, va fi un cutremur de pământ...

Îmbrăcată într-o cămăşuţă lungă de noapte, Noémi d’Artiailh îşi spunea rugăciunea în faţa stelelor. Picioarele ei goale se complăceau pe pardoseala rece; pieptul ei delicat cerşea îndurarea nopţii. Nu-şi şterse lacrima care se rostogoli până în colţul gurii, o sorbi. Freamătul teilor şi mireasma florilor se întâlneau cu calea laptelui. Pe cărarea aceasta cerească visele ei puţin zănatice nu mai hoinăreau. Greierii care ţârâiau pe marginea gropilor lor îi aminteau de stăpânul ei. Într-o seară, întinsă peste cearşafuri şi lăsându-se mângâiată de răsuflarea caldă a nopţii, se pomeni năpădită mai întâi de un plâns făcut, apoi gemu mult timp şi-şi privi cu milă trupul cast neatins de nimeni, fremătând de viaţă, dar de o frăgezime vegetală. Oare, ce-i va face greierul? Ea ştia că el avea dreptul la orice îmbrăţişare şi mai ales la îmbrăţişarea aceea, misterioasă şi cumplită, în urma căreia s-ar naşte un copil, un Péloueyre micuţ, negru şi plăpând... Greierul, va sta cu ea toată viaţa, chiar şi în aşternut. Auzind-o plângând, mama sa intră în odaie (o, cămăşuţă de noapte brodată! o, păr împletit în codiţe!) Fetiţa născoci că-i era groază de măritiş, că voia să se ducă la mânăstire. Doamna d’Artiailh n-o contrazise, dar o ţinu în braţe până ce suspinele se

auziră din ce în ce mai slab. Apoi îi spuse că pentru astfel de chestiuni ar trebui să-l consulte pe mentorul ei; dar, oare, nu preotul îi alesese calea căsătoriei? Biet suflet casnic, numai dragoste şi milă, Noémi era incapabilă să dea vreun răspuns. Nu citea romane; îşi slujea părinţii, asculta; i se spusese că un bărbat nu trebuia să fie frumos, că unirea dintre doi oameni naşte dragoste aşa cum piersicul produce piersici...

Dar pentru a o convinge era de ajuns să i se repete această axiomă: *Tânărul Péloueyre nu se refuză!* Tânărul Péloueyre nu se refuză! Nu se refuză pământurile arendate, fermele, turmele de oi, argintăria, lenjeria pe care zece generaţii a rânduit-o cu grijă în garderoburile încăpătoare, înalte şi parfumate, – înrudirea cu crema societăţii din landă! Tânărul Péloueyre nu se refuză!

IV

Pământul nu se cutremură; pe cer nu se arătă niciun semn, iar zorile acestei zile de marţi a lunii septembrie revărsau o lumină blândă peste univers. Trebuiră să-l trezească pe Jean Péloueyre, care dormise un somn adânc. Lespezile vestibulului şi piatra pragului fură acoperite cu ramuri de merişor, de laur şi cu frunze de magnolia. Toate mirosurile casei dispărură sub mireasma acestui covor de flori bătătorit de picioare. Domnişoarele de onoare şopteau şi, din pricina rochiilor, nu se aşezau. Salonul Cavalerului roşu fu împodobit cu ghirlande de hârtie. Bucatele urmau să sosească, gata preparate, din oraşul B… cu trenul de la ora trei. Pe toate drumurile veneau trăsuri încărcate cu familii înmănuşate în alb. Soarele împrăştia reflexe în jobenurile ţuguiate-ale domnilor cărora ţăranii le admirau „coada de morun”.

Domnul Jérôme îşi dădu armele pe faţă: va rămâne în pat. Aceasta era metoda sa de a ignora înmormântările şi nunţile familiilor din anturajul său. În astfel de împrejurări solemne el înghiţea *o* pastilă, de cloral şi trăgea perdelele. Se vorbea că în timpul agoniei nevestei sale, s-a culcat la etajul cel mai de sus al casei şi, cu nasul în perete, n-a vrut să-şi deschidă ochii decât în clipa când i s-a spus că ultima lopată de pământ acoperise coşciugul, că trenul ducea ultimul oaspete. În ziua cununiei fiului său, el n-o lăsă pe Cadette să deschidă obloanele în clipa în care Jean Péloueyre, verde şi pierdut cu totul în fracul de cununie, îi ceru binecuvântarea.

Cumplită zi! Toată ruşinea lui Jean Péloueyre îi revenise brusc. Deşi cortegiul defila în vacarmul clopotelor, urechea sa fină de vânător nu pierduse niciunul din cuvintele de compătimire ale mulţimii; un tânăr murmura: „Ce păcat!”

Fetele tinere, căţărate pe scaune, pufneau în râs. Între altarul învăpăiat şi larma gloatei, el se clătina, se agăţa cu mâinile de catifeaua pupitrului de rugăciune. Nu privea, dar simţea fremătând lângă el trupul misterios al unei femei... Preotul citea, citea. Ah! dacă predica ar fi putut dura la nesfârşit! Dar soarele cernind confeti peste lespezile roase va asfinţi, – apoi va începe domnia nopţii revelatoare.

Din pricina căldurii, mâncărurile se stricaseră, una din languste mirosea urât. Îngheţata din cupe se transformase într-o cremă gălbuie. Decât să fugă, muştele se lăsau mai curând strivite peste fursecuri, iar femeile corpolente sufereau din pricina corsetelor: transpiraţia abundentă inunda, fără putinţă de stăvilire, corsajele.

Doar masa copiilor tresălta de bucurie. Din adâncul prăpastiei sale, Jean Péloueyre spiona chipurile: oare ce-i şoptea Fernand Cazenave unui unchi al lui Noémi? Ca un surdomut, Jean ghicea fraza după mişcarea buzelor: „Dacă ne-ar fi ascultat, ar fi putut evita această nenorocire, dar în situaţia noastră era delicat să intervenim...”

V

Camera acestei pensiuni din Arcachon avea mobilă din imitaţie de bambus. Nicio învelitoare nu ascundea obiectele de toaletă de. Sub lavoar, iar tapetul de pe pereţi avea urme de ţânţari striviţi. Prin fereastra deschisă, boarea venind dinspre bazin mirosea a peşte, a alge şi a soare. Bâzâitul unui motor se auzea pierzându-se spre canale. În perdelele de creton doi îngeri păzitori îşi ascundeau feţele ruşinate Jean Péloueyre trebui să se zbată mult timp, mai întâi împotriva proprie-i sale stări ca de gheaţă, apoi cu o moartă. Spre ziuă un geamăt surd marcă sfârşitul unei lupte care durase şase ore. Năpădit de sudoare, Jean Péloueyre nu îndrăzni să facă nicio mişcare – mai respingător decât. Un vierme lângă cadavrul în sfârşit abandonat.

Ea arăta ca o martiră adormită. Pletele-i lipite de frunte, ca în agonie, făceau ca faţa ei de copil bătut să pară şi mai gingaşă. Mâinile încrucişate peste pieptul nevinovat strângeau scapularul cam decolorat şi iconiţele sfinţite.

Ar fi trebuit să acopere cu sărutări aceste picioare, să ia în braţe acest trup şi, fără să-l trezească, ţinându-l la piept, să alerge cu el spre largul mării şi să-l sloboadă în spuma neprihănită.

VI

Deşi un bilet de tren în circuit îi obliga să lipsească trei săptămâni, la zece zile după căsătorie ei se întoarseră la adăpostul casei Péloueyre. Târgul fu cuprins de rumoare, iar familia Cazenave nerăbdătoare până joi, alergă şi cercetă obrazul lui Noémi. Dar tânără femeie nu lăsă să se vadă nimic din ce avea pe inimă. Familia d'Artiailh şi preotul stăviliră de altfel clevetirile: turturelele aleseseră – ziceau ei – pacea căminului părintesc în locul zarvei din marile hoteluri şi din gări. Ieşind de la liturghia de duminică, Noémi, foarte gătită, strânse mâinile surâzând: râdea, deci era fericită. Stăruinţa cu care se ducea la slujba zilnică dădea totuşi de gândit. Femeile observară că mâinile ei, chiar şi după împărtăşanie, nu se dezlipeau de pe chipul slăbit şi trist. După aerul ei abătut s-a tras concluzia că Noémi era însărcinată. Mătuşa Félicité apăru într-o zi şi cercetă cu ochi furişi mijlocul tinerei femei. Dar o discuţie între patru ochi cu Cadette – bătrân augur care supraveghea spălatul rufelor – o linişti. Din clipa aceea crezu că e mai bine să stea la distanţă nevoind, zicea ea, să dea impresia că aprobă prin prezenţa sa o unire monstruoasă, uneltită de preoţi. Îşi pregătea reapariţia o dată cu primele izbucniri ale unei drame de neînlăturat.

În acest timp pe domnul Jérôme îl uluia faptul că noră-sa îl îngrijea cu devotamentul unei surori de la Saint-Vincent-de-Paul. La ora prescrisă, ea îi aducea fiecare medicament, îi întocmea masa după un regim strict şi, cu o blândă autoritate, îi obliga pe toţi să respecte liniştea din timpul siestei. Ca şi altădată, Jean Péloueyre evada din casa părintească, strecurându-se pe lângă zidurile străzilor dosnice. Pitit după un pin, la marginea unui câmp de mei

mărunt, pândea coţofenele. Ar fi vrut să ţină în loc fiecare clipă, iar înserarea să nu mai coboare niciodată. Dar amurgul se lăsa parcă şi mai repede. Pradă vântului de echinox pinii îşi reîncepeau vaierul surd deprins de la valurile Atlanticului, pe plajele de la Mimizan şi Biscarosse. Printre tufişurile de ferigi se zăreau colibele din ierburi, unde, în octombrie, locuitorii landei vânează porumbei. Mirosul pâinii de secară îmbălsăma amurgul care învăluia fermele. Când soarele apunea, Jean Péloueyre împuşca ultimele ciocârlii. Pe măsură ce se apropia de târg, pasul său încetinea. Să mai treacă puţin, să mai treacă puţin până ce Noémi o să-i suporte prezenţa în casă! Străbătea vestibulul cu paşi de lup; ea îl pândea cu lampa ridicată şi-i ieşea în cale cu un zâmbet de bun venit; îi întindea fruntea, îi cântărea în mână tolba de pe umăr, în sfârşit făcea toate gesturile soţiei fericite că dragul ei se întorsese acasă. Dar ea nu-şi juca rolul decât câteva clipe şi nicio secundă nu se putu mândri că-i crea vreo iluzie.

În timpul meselor domnul Jérôme îi trezea din muţenie: acum, că avea o tânără soră de caritate care se îngrijea de sănătatea sa, nu mai contenea descriindu-şi senzaţiile. Întrucât îşi asumase sarcina de a se îngriji de arendaşi, Noémi trebuia să-l informeze cum merg treburile moşiei. Pe domnul Jérôme îl încânta faptul că această fetişcană era singura din casă care se pricepea să verifice registrul de socoteli al vechilului şi să supravegheze vânzarea stâlpilor de mână. Tot ei îi datora şi cele două kilograme în plus câştigate după însurătoarea fiului său.

O dată cu terminarea cinei, când domnul Jérôme moţăia cu picioarele sprijinite de bara de fier din faţa căminului, cei doi soţi, fără nicio scăpare, se trezeau faţă în faţă. Jean Péloueyre se aşeza departe de lampă*;* abia respira, se cufunda în umbră. Dar nimic nu putea împiedica prezenţa lui acolo şi nici pe a Cadettei, care la ora zece sosea aducând lumânările. O, nemiloasă urcare spre odăi! Toamna ploioasă şuşotea pe acoperişuri. Curentul trântea o uşă; hurducătura unei şarete se auzea pierzându-se pe

şosea. În genunchi, cu fruntea proptită de patul temut, Noémi rostea cu glas şoptit cuvintele rugăciunii ei: *„Plecată ţie, o, Dumnezeul meu îţi mulţumesc că mi-ai dăruit un suflet capabil să Te cunoască şi să Te iubească*...” Jean Péloueyre, în penumbră, ghicea încordarea trupului adorat şi se silea să stea cât mai departe de el. Câteodată, Noémi, întinzând o mână spre chipul mai puţin respingător pentru că nu-l mai vedea, îl simţea scăldat în lacrimi. Atunci, plină de remuşcări şi de milă – aşa cum în arenă fecioara credincioasă se aruncă brusc în ghearele fiarei, îl îmbrăţişa pe acest nefericit, cu ochii închişi, cu buzele strânse.

VII

Vânătoarea de porumbei îi oferi lui Jean Péloueyre pretextul de a-şi petrece zilele departe de aceea pe care, prin singura lui prezenţă, o asasina. Dimineaţa se scula într-o linişte atât de deplină, încât Noémi nu se trezea. Când deschidea ochii el era departe; o şaretă îl purta pe drumurile noroioase. Deshăma în curtea unei ferme şi aproape de colibă se pitea şi fluiera de teamă să nu sperie vreun stol de porumbei. Nepotul Cadettei îi striga că putea să se apropie şi pânda începea: ceasuri întregi de ceaţă şi visare legănată de clopoţeii turmelor, de strigătele păstorilor, de croncănitul ciorilor. Începând cu orele patru trebuia să-şi înceteze vânatul; dar ca să se înapoieze acasă cât mai târziu posibil, Jean se strecura în biserică; aici nu rostea nicio rugăciune; suferea adânc în faţa câte unui sfânt. Adesea îi dădeau lacrimile; i se părea că fruntea i se sprijină pe nişte genunchi. Apoi, Jean Péloueyre arunca pe masa din bucătărie porumbeii de culoarea ardeziei, cu gâtul încă umflat de ghinde. Ghetele sale fumegau în faţa sobei; simţea pe mână limba caldă a unui câine. Cadette înmuia pâinea în supă; strecurându-se pe la spatele ei, Jean intra în odaie. Noémi îi spunea:

— Nu ştiam că te-ai întors… Iar apoi: Nu te speli pe mâini?

Atunci el urca în camera unde obloanele erau încă deschise. Un felinar lumina făgaşurile pline de apa ploilor… Jean Péloueyre îşi spăla mâinile fără să izbutească să-şi cureţe unghiile pe care le ascundea sub masă pentru ca Noémi să nu le vadă. O cerceta pe sub sprâncene: ce urechi albe avea! Ea n-avea poftă de mâncare. El stăruia în mod stângaci, rugând-o să mai ia o dată din pulpa de berbec:

— Dar ţi-am spus că nu mi-e foame! Un zâmbet supus, uneori mimarea unui sărut corija aceste scurte ieşiri nervoase.

Ea îşi privea soţul drept în faţă, cum o muribundă care crede în nemurire îşi priveşte moartea, îşi reţinea zâmbetul pe buze ca atunci când minţi pe cineva care urmează să moară. El, Jean Péloueyre, el îi alunga sângele din urechi, din buze, din obraji: simpla lui prezenţă în casă era de-ajuns pentru a secătui vlaga acestui trup tânăr. Aşa veştejită, ea îi era şi mai dragă. Ce victimă a fost vreodată mai îndrăgită de călăul ei?

Domnul Jérôme era singurul care înflorea. Pentru acest blajin orice suferinţă străină de a sa era inexistentă. Rămaseră cu toţii uluiţi la vestea unei serioase ameliorări a sănătăţii sale. Se sufoca mai rar. Dormea până în zori, fără să mai ia vreun narcotic. Îi purta noroc, zicea el, faptul că dăduse ordin să nu mai fie primit doctorul Pieuchon, al cărui fiu scuipase sânge şi rămăsese în tratamentul tatălui. De teamă să nu se molipsească, domnul Jérôme rupsese legăturile cu vechiul său prieten. Jura că nora sa putea face totul, şi că avea mai multă experienţă decât orice doctor. Nimic nu o dezgusta: nici chiar treburile care ţineau de necesităţile naturale. Sub mâna ei, regimul cel mai fad se transforma într-o mâncare delicioasă. Zeama de lămâie şi de portocală, câteodată un degeţel de rachiu vechi, înlocuiau condimentele interzise, stârneau pofta de mâncare pe care domnul Jérôme afirma că o pierduse de la cincisprezece ani. După timide încercări, Noémi acceptă să contribuie la digestia socrului prin lecturi făcute cu glas tare. Era neobosită, nu mai contenea, se prefăcea că nu observă când domnul Jérôme începea să se lase furat de somn printr-o slabă respiraţie regulată. Ora unu bătea – o oră mai puţin din timpul ce urma să-l petreacă, tremurând de scârbă, în bezna camerei nupţiale, pândind mişcările trupului odios, întins lângă al său, şi care, din milă pentru ea, se prefăcea că doarme. Uneori apropierea unui picior o trezea; atunci ea se întindea cât putea de mult între perete şi pat; alteori o

uşoară atingere o făcea să tresară; celălalt, crezând-o adormită, îndrăznea o sărutare furişă. Acum era rândul lui Noémi să se prefacă adormită, de teamă ca Jean Péloueyre să nu fie tentat să meargă mai departe.

VIII

Nicicând n-au avut loc între el certuri ca acelea care-i despart pe îndrăgostiţi. Se ştiau mult prea răniţi ca să se mai lovească; cea mai mică jignire s-ar fi înveninat, ar fi fost de nevindecat. Fiecare veghea să nu se atingă de rana celuilalt. Îşi măsurau gesturile ca să sufere mai puţin: când Noémi se dezbrăca, el privea în altă parte – şi nu deschidea niciodată uşa camerei de la baie, când ea se spăla. El căpătă deprinderi de om curat, porunci să i se aducă apă de Lubin, cu care se îmbăia şi, tremurând din tot trupul, inaugură o cadă. Jean credea că numai el este vinovat; ea se ura că nu este o soţie pe placul lui Dumnezeu. Niciodată nu-şi adresară vreun reproş chiar mut, ci cu o privire îşi cereau unul altuia iertare se hotărâră să-şi facă împreună rugăciunea: duşmani cu trupul, se împreunau în această rugă de seară; glasurile lor, cel puţin, se puteau contopi; alături şi despărţiţi se regăseau în infinit.

Deoarece fără să se fi vorbit dinainte, într-o dimineaţă, se întâlniseră amândoi la căpătâiul unui bătrân infirm, profitară cu lăcomie de această nouă legătură şi, din ziua aceea, o dată pe săptămână, se duceau să-şi vadă bolnavii, lăudându-se reciproc pentru iniţiativă. În afara acestor curse, Noémi se ferea de Jean sau, mai degrabă, trupul lui Noémi se ferea de trupul lui Jean – iar Jean se ferea de repulsia lui Noémi. Zadarnic încerca ea să-şi învingă repulsia fizică: într-o zi de noiembrie ceţos, deşi îi displăcea să meargă pe jos, se strădui să-l însoţească pe Jean Péloueyre în landă până în dreptul mlaştinilor pustii unde liniştea este atât de adâncă, încât înainte de furtună auzi valurile Atlanticului izbindu-se de ţărm. Genţianele de culoarea ochilor albaştri nu mai înfloreau pe nisip. Ea

mergea în faţă de parcă fugea, iar el o urma de la distanţă. Păstorii din Bearn, strămoşii, lui Jean Péloueyre, care în acest deşert aveau drept de păşunat, săpaseră aici, cu secole în urmă, un puţ pentru turmele lor; la marginea gurii lui mocirloase cei doi soţi se reîntâlniră. Jean se gândea la păstorii de demult, atinşi de boala misterioasă a landei, pelagra, şi pe care îi regăseai mereu în fundul câte unui puţ sau cu capul vârât în nămolul vreunei lagune. Ah! cât ar fi vrut să îmbrăţişeze şi el această ţărână vitregă, care îl plămădise după asemănarea ei, murind sufocat sub sărutu-i.

IX

Adesea vizita preotului le întrerupea lectura. Acesta o numea pe Noémi: „fiica mea”, se lăsa servit cu un păhărel de lichior de nuci, dar parcă nu mai ştia, ca altădată, să susţină discuţii teologice cu domnul Jérôme, nici să-l distreze cu anecdote din lumea bisericească. Fiecare, în faţa acestui judecător, îşi repunea masca. Ochii nu mai exprimau nimic; sufletele se simţeau spionate. Preotul nu se mai destindea într-o discuţie fără şir; tot ce spunea părea să aibă o ţintă nedezvăluită încă. Îşi încălzea la flacără picioarele scurte şi umflate şi dintr-o dată arunca o privire ageră, repede ascunsă, spre cuplul tăcut. Mai puţin categoric, mai puţin stăpân pe sine, de mult nu le mai relatase, aşa cum îi plăcea s-o facă, discuţiile avute cu cutare raţionalist, în care revenea adesea următoarea frază tip: „I-am răspuns, î*nvingător de altfel*...” Domnul Jérôme jura că nu-l mai văzuse pe preot atât de preocupat din epoca în care fostul primar ceruse să se tragă clopotele la înmormântările civile şi să se rechiziţioneze carul funebru al fabricii. Preotul ar fi dorit ca Jean Péloueyre să-şi reia studiul cu privire la istoria locală, început cu pasiune şi de un an încoace întrerupt. Tânărul spunea că-i lipsesc unele documente esenţiale. La drept vorbind, obosind repede, nu izbutea să ducă nicio lucrare până la capăt. Primele pagini ale cărţilor sale erau încărcate cu tot felul de adnotări, iar ultimele rămâneau netăiate. O permanentă nevoie de a se mişca pentru a raţiona în mod subtil şi pedant îl îndepărta de la masa de lucru. Într-o seară, după ce domnul Jérôme se retrăsese, preotul reveni cu insistenţă asupra acestui subiect. Jean Péloueyre se declară incapabil să-şi continue studiul fără cercetarea unor lucrări de specialitate aflate la Biblioteca Naţională:

un drum la Paris oricum nu putea face…

— Şi de ce nu l-ai face, fiul meu?

Preotul îi puse această întrebare cu jumătate glas; se juca cu ciucurele de la cingătoare şi nu-şi dezlipea ochii de pe foc.

Un glas slab murmură:

— Nu vreau ca Jean să mă părăsească.

Dar preotul insistă:

— E un păcat să nu-ţi fructifici talentul.

Incapabil să conducă un cerc de studii şi nici altă muncă, Jean nu putea deţine pe mai departe postul de muncitor inutil… Preasfinţia sa dezvolta această temă. Cu un mare efort glasul trist zise iarăşi;

— Dacă Jean pleacă, merg şi eu cu el…

Preotul dădu din cap: Noémi devenise indispensabilă scumpului bolnav. Şi apoi nu era vorba decât de o scurtă despărţire – câteva luni… Urmă o tăcere deplină după care preotul îşi îmbrăcă pufoaica şi-şi încălţă saboţii. Jean Péloueyre, înfăşurat într-o pelerină, aprinse felinarul şi-şi conduse oaspetele.

O dată cu ploiosul decembrie şi cu zilele sale scurte, cei doi soţi nu se mai putură evita – doar când Jean pleca la vânătoare de becaţe; dar atunci trebuia să se întoarcă încă de la patru, o dată cu amurgul. Un singur foc în casă, o singură lampă apropia aceste trupuri duşmane. În jurul casei ploaia adormitoare şopotea. Pe domnul Jérôme îl încercaţi junghiurile din fiecare iarnă, localizate în umărul stâng, şi gemea. Noémi însă se simţea mai bine. Îşi luase obligaţia ca printr-un efort zilnic să-l determine pe Jean să renunţe la proiectul de călătorie; îi făgăduise cerului să încerce imposibilul în scopul rămânerii lui lângă ea. Rugăminţile ei îl împiedicau pe nefericit să stea pe gânduri fără să întreprindă nimic şi, având aerul că-l reţin, îl obligau să se decidă. El înălţa spre tânără femeie ochii lui de câine bătut: „Trebuie să plec, Noémi”. Ea se împotrivea, dar dacă el se prefăcea că se supune, departe de a profita de favoarea acordată, ea nu mai insista. Domnul Jérôme, deşi le recita bucuros versul din *Doi porumbei: „Nu-i rău*

mai mare ca absenţa”, simţea o bucurie ascunsă la gândul că va rămâne singur cu nora sa. Iar preotul, ori de câte ori îl întâlnea, îl hărţuia pe Jean Péloueyre. Ce putea face bietul băiat împotriva acestei complicităţi? De altfel, în sinea sa, aproba această sentinţă de surghiun. În afara unui pelerinaj la Lourdes şi a nopţilor sale de dragoste de la Arcachon, nu-şi părăsise niciodată vizuina. Să se arunce de unul singur în îmbulzeala Parisului? Însemna să se scufunde pe totdeauna în adâncul unui ocean uman mai de temut decât Atlanticul. Dar prea multe suflete îl împingeau spre prăpastie. Plecarea fu, în sfârşit, fixată pentru a doua săptămână a lui februarie. Cu mult timp înainte, Noémi se îngriji de cufăr şi de lenjerie. Jean Péloueyre mai era acasă când ei îi şi revenise puţin pofta de mâncare. Obrajii i se colorară. Într-o după-amiază cu ninsoare, ea făcu bulgări de zăpadă şi-i aruncă în obrazul nepotului Cadettei, iar Jean Péloueyre în spatele unui geam de la etajul întâi, îi privea. Lucid, participa la renaşterea ei. Aşa cum câmpia se lepăda de iarnă, această femeie se lepăda de el! O lăsa singură ca să reînflorească.

Jean Péloueyre coborî geamul murdar al vagonului şi urmări îndelung batista pe care o flutura Noémi. Cum fâlfâia acest semnal de bun rămas şi de bucurie! În ultima săptămână ea îl copleşise pe călător cu o prefăcută tandreţe şi, înfocată, îl provocase într-atât, încât, într-o noapte, crezând că o simte arzând sub răsuflarea-i, i-a murmurat: „Şi dacă n-aş pleca, Noémi?” Ah! deşi era întuneric şi deşi ea nu-i răspunsese decât printr-o exclamaţie surdă el i-a ghicit groaza, scârba, şi nu s-a putut abţine să nu-i răspundă: „Fii liniştită, voi pleca”. Acesta a fost singurul cuvânt prin care îi arătase că era conştient de ce se petrecea. Ea se întorsese cu faţa la perete şi el o auzise plângând.

Jean Péloueyre privea cum defilează pinii familiari printre care se strecura trenuleţul; recunoscu desişul unde îi scăpase din puşcă o becaţă. Calea ferată mărginea

şoseaua pe care el o parcursese de atâtea ori în cabrioletă. Ferma aceea care dormita învăluită în fum şi ceaţă la marginea unui câmp pustiu, strângându-şi la sân cuptorul de pâine, grajdul, puţul, – el o salută pe nume, cunoscându-i stăpânul. Apoi alt tren îl purtă peste întinderile landei, unde nu vânase niciodată. La Langon îşi luă rămas bun de la ultimii pini ca de la nişte prieteni care, însoţindu-l cât mai departe cu putinţă, se opreau, în sfârşit, binecuvântându-l cu ramurile întinse.

X

Se instala la primul hotel întâlnit pe cheiul Voltaire. Dimineaţa privea cum plouă peste Sena pe care nu îndrăznise s-o traverseze, apoi, la prânz se strecura până la cafeneaua gării Orleans, unde moţăia în zgomotul trenurilor care purtau spre sud-est călători fericiţi. Neavând curajul să întârzie îşi termina masa fără să mănânce, îşi golea apoi sticluţa de vin alb, cele două păhărele de lichior, şi mintea ageră i se învârtea în gol. Ticurile sale, vorbele sale întretăiate îi făceau uneori pe cei din preajmă şi pe copii să zâmbească; dar, pitit între tamburul uşii şi o coloană, rămânea de cele mai multe ori neobservat. Din jurnale citea până şi anunţurile: omoruri, sinucideri, drame provocate de gelozie şi de nebunie – totul era bun pentru Jean Péloueyre, care se hrănea cu răul universal. După cină, un bilet de doi franci îi dădea acces pe peron: căuta vagonul cu înscripţia „Irun”, ale cărui geamuri mari, a doua zi dimineaţă, urmau să răsfrângă imaginea landei monotone. Socotise că trenul acesta trecea la mai puţin de optzeci de kilometri linie dreaptă de casa Péloueyre. Îşi petrecea palma peste peretele vagonului şi când trenul se punea în mişcare, ai fi zis că acest bărbat îşi vedea dispărând pentru totdeauna jumătate din suflet, în cafeneaua unde din nou se instala cânta o orchestră, iar Jean Péloueyre simţea până la disperare atotputernicia muzicii asupra sufletului său. Ea îl preda fără putinţă de scăpare în braţele fantomei lui Noémi. Cu gândul îi urmărea liniile trupului, pe care niciodată nu-l contemplase decât adormit.

În somn, în lungile nopţi de septembrie, când clarul de lună scălda aşternutul, tristul faun învăţase să cunoască acest trup mai bine decât dacă, amant fericit, l-ar fi

posedat într-un extaz reciproc. Braţele lui nu strânseseră niciodată decât un cadavru; dar ochii îl pătrunseseră aievea. Poate că pe femeia care nu ne-a iubit o cunoaştem mai bine decât pe oricare alta. La ora aceea, Noémi dormea în încăperea vastă şi rece, dormea fericită, eliberată de prezenţa respingătoare, lăfăindu-se cu voluptate în patul pustiu. Din depărtare el simţea bucuria femeii iubite, bucuria că nu-l mai ştia culcat lângă ea. Cu capul în mâini, Jean Péloueyre îşi aprindea mânia; se va reîntoarce acasă, o va domina, se va bucura de ea chiar de-ar fi să crape! O să se folosească de ea ca de un obiect. Atunci, în el, ea răsărea mută, supusă, cu pieptul plăcut şi voluptuos, ca un arbore care-ţi dăruie fructul. Îşi reamintea cum i se oferea murind de scârbă şi fără un geamăt... Jean Péloueyre îşi plătea consumaţia, înainta pe malul cheiului până la hotel, se dezbrăca pe dibuite ca să nu se vadă în oglindă.

La fiecare trei zile, o dată cu şocolata i se aducea şi un plic pe care, uneori, nu-l deschidea decât seara. Ah! mult îi păsa lui de aceste ipocrite rugăminţi de întoarcere acasă! Singura plăcere a lui Jean Péloueyre era să se gândească că pe hârtia aceea se sprijinise mâna lui Noémi, că dâra de sub fiecare cuvânt era săpată de unghia degetului ei mic. Către sfârşitul lui martie crezu că simte o oarecare sinceritate în chemarea ei: „Sunt sigură că nu crezi în dorinţa mea de a te revedea. Nu-ţi cunoşti bine soţia...” Ea mai scria: „Mi-e dor de tine”. Jean Péloueyre mototolea scrisoarea, apoi o recitea pe a tatălui său, expediată în aceeaşi zi: „... O s-o regăseşti pe Noémi schimbată în bine: s-a mai întremat, arată minunat; mă îngrijeşte şi mă răsfaţă cu atâta voie bună, încât uit să-i mulţumesc. Familia Cazenave şi-a încetat vizitele, dar ştiu că-şi închipuie că sunteţi certaţi: lasă-i să zică. Eu mă însănătoşesc; nu ca tânărul Pieuchon, care nu mai iese decât în trăsură şi care se pare că-i pierdut, deşi un doctor din B... pretinde că-i poate vindeca cu. Tinctură de iod diluată în apă: tinerii se sting înaintea bătrânilor...”

O dată cu primele zile frumoase, Jean Péloueyre cuteză în sfârşit să traverseze podurile. Într-un amurg de aur el privi Sena şi mâinile sale atingeau parapetul călduţ, mângâindu-l ca pe o fiinţă vie. Atunci în urma lui auzi un glas care îi şoptea: ea îl chema: „iubitule”; ea îi zicea: „vino”. Foarte aproape de obrazul lui, un chip tânăr părea cadaveric sub fard. O mână puhavă şi fără unghii îi căuta mâna. El o luă la goană; nu se opri decât lângă ghişeurile Luvrului, gâfâind puţin. Chiar de la astfel de fiinţe, ar fi îndrăznit vreodată să aştepte vreo chemare? Altă femeie decât Noémi?... Încercă, pentru prima oară, să se desfete la gândul de a avea o complice, dacă nu fericită, măcar indiferentă şi nerespingătoare; dar o astfel de bucurie, chiar mică, era pentru el de neconceput; îl năpădi gustul acru al imensei nefericiri şi din nou îl cuprinse mânia. Ah! de ce să nu accepte, astă-seară, beţia unor braţe îngăduitoare şi supuse? Femeile acestea care risipesc desfătări, să fie îngăduite tuturor, afară de cei din neamul Péloueyre? Privi cerul asfinţitului tremurând în bazinul de la Tuileries; copiii se îngrămădeau atraşi de gesturile lui. Se îndepărtă repede; cu spatele adus făcu înconjurul pieţii, ajunse în strada Regală şi, cum era ora cinei îndrăzni să treacă pragul unui cabaret renumit.

Tupilat după uşă, cu faţa spre barul în jurul căruia, ca la marginea unei iesle de mahon, papagali cu egretă stăteau cocoţaţi, simţi o mare plăcere văzând că aspectul său nu mira aici nici femeile, nici patronii negri şi graşi – şobolani ai canalelor restaurantelor scumpe. Această cloacă strălucitoare atrăgea prea mulţi sălbatici din America, prea mulţi fermieri şi notari de provincie pentru ca un individ ca Jean Péloueyre să mai stârnească râsul. Vinul de Vouvray îi îmbujora pomeţii, iar el privea zâmbind vitele atrase de jgheabul de mahon. O blondă cărnoasă alunecă de pe taburet, îi ceru un foc, sorbi din paharul lui, îi promise în şoaptă că-i face fericit pentru cinci ludovici, apoi se căţăra iarăşi aşteptând. Deşi domnul în vârstă de la masa vecină îl sfătui să aştepte închiderea locantei „pentru

că atunci cele care rămân îţi fac preţuri convenabile” Jean Péloueyre plăti consumaţia şi femeia îl ajunse pe trotuar. Ea chemă un taxi şi coborî cu clientul în spatele bisericii Madeleine. Scara hotelului fără vestibul începea chiar din stradă, ca pentru a absorbi murdăriile.

Zgomotul acelor de cap pe lespedea de marmură îl treziră pe Jean din letargie. Văzu nişte braţe peste măsură de largi în locul unde se împreunează cu umerii. Panglicuţe înguste şi roz înfrumuseţau carnea aceasta tremurătoare. Ea îi spuse scumpule! în timp ce cu o grijă nemărginită îşi scotea ciorapii de mătase vegetală. Această grabă de a i se oferi, această consimţire, această supunere fără dezgust îl făcură pe Jean Péloueyre să simtă o şi mai mare durere decât atunci când, din toată fiinţa, Noémi îi striga: „Nu!” Uluită, femeia îl văzu aruncând o hârtie pe masă, şi înainte ca ea să poată face un gest, el şi ieşise afară alergând pe stradă ca un hoţ. Îşi savura, în îmbulzeala bulevardelor, această stare de fericire pe care ţi-o dă alungarea unui mare pericol. Castanii desfrunziţi de pe Champs-Elysées îl îmbiară. Găsi o bancă liberă; se aşeză pe ea gâfâind, tuşind puţin. Văzând luna ciuntită pe care o eclipsau lămpile cu arc se gândi la strălucirea blândă a razelor ei peste pâlcul culmilor împăcurate dintre Pirinei şi ocean. Nu mai suferea: totul era cast în sufletul lui. Era fericit de viaţa lui amărâtă şi neîntinată. Noémi şi Jean se vor iubi într-o zi de vară fără asfinţit. Savura dinainte contopirea cărnii lor purificate. O, sfântă lumină în care se vor chema trupurile lor nemuritoare, trupurile lor integre: „Nu există stăpâni; ne naştem cu toţii sclavi şi devenim supuşii tăi, dumnezeule!” Un sergent de stradă, apropiindu-se, îl măsură o clipă, apoi, ridicând din umeri, se îndepărtă.

În fiecare după-amiază, Jean se instala pe terasa cafenelei Café de la Paix, la marginea unui trist fluviu de figuri. Bolile tăinuite, alcoolul, stupefiantele replămădiseră, printr-o nici el nu ştia ce dezgustătoare asemănare, mii de chipuri, care, toate, fuseseră odată

chipuri de copii. Jean Péloueyre încerca să descopere prostituatele, făcea numărătoarea acestei turme de lupoaice descărnate. Îl amuza să ghicească spre satisfacerea cărui viciu acest domn cu monoclu şi buză răsfrântă vâna. Jean Péloueyre căuta cu lăcomie un singur chip care să poarte însemnul conducătorilor şi al stăpânilor, doar unul singur, şi s-ar fi dus după fiinţa aleasă; dar privirile acestora erau rătăcite, mâinile tremurau; pofte nefireşti întinau chipurile care nu se ştiau spionate. De altfel, acest stăpân, dacă ar fi existat, ar fi fost oare nemuritor? Jean Péloueyre, gesticula singur la masa aceasta din marginea bulevardelor ca între zidurile ulicioarelor din târguşorul său, recitind cuvintele lui Pascal referitoare la sfârşitul celei mai frumoase vieţi din univers. Rămâi mereu un ratat! Rămâi mereu un ratat! O, creier moleşit al lui Nietzsche!… Tineri, în preajma lui, îşi dădeau coate. O tânără aşezată la masa lor îl interpelă pe Jean Péloueyre. El tresări, azvârli banii pe masă şi dispăru în mulţime. Auzi o femeie ţipând: „N-am mai văzut aşa ţicnit…” Iar el se strecura prin gloată, ţopăia ca un şoarece de-a lungul vitrinelor, elabora planul unui studiu de netăgăduit, pe care l-ar fi intitulat *Voinţă de putere şi sfinţenie.* Uneori, vitrina câte unui magazin îi răsfrângea trupul şi el nu se recunoştea. Hrana proastă îl slăbise şi îl făcuse şi mai pirpiriu. Praful Parisului îi irita gâtlejul. Ar fi trebuit să renunţe la ţigări şi fuma mai mult ca oricând; mergea, aşadar, scuipând şi tuşind într-una. Valuri de ameţeală îl obligau să se rezeme de stâlpii de lumină. Prefera să nu mănânce decât să aibă imediat arsuri la stomac. Or să-l pescuiască într-o zi în râu ca pe o pisică moartă! Atunci Noémi ar fi eliberată… Astfel de vise îşi făcea la cinematograful unde se oprea, atras mai mult de muzica neîntreruptă decât de ecran. Adesea acest agitat, frânt de oboseală, intra în clădirea unei băi publice. Aici perdeaua de americă filtra lumina, gâturile de lebădă picurau apa; nu-şi mai simţea trupul trăind… Jean Péloueyre nu recurgea la astfel de mediocre consolări decât pentru că mult timp nu cunoscuse în Paris altă

biserică în afara bisericii Madeleine, singura pe care o întâlnise în drumul dintre hotel şi cafeneaua Café de la Paix, Dar într-o bună zi, un alt itinerariu îl făcu să descopere biserica Saint-Roch a cărei întunecoasă cupolă deveni escala lui zilnică. Mireasmă regăsită a bisericii natale – aceeaşi atmosferă în această răspântie a imensului oraş ca şi a târguşorului necunoscut 1 Niciodată nu trecu pragul vreunei biblioteci.

Ar fi putut trăi aşa până la moarte poate, dacă într-o dimineaţă o scrisoare a preotului nu l-ar fi rechemat la vatra părintească. Termenii scrisorii impuneau o întoarcere imediată, cu toate că veştile cu privire la domnul Jérôme şi Noémi erau dintre cele mai bune. Cuprins de o mare nelinişte, Jean Péloueyre urcă în expresul pe care de atâtea ori îl simţise desprinzându-i-se de suflet, alunecând uşor, apoi mai repede, către sud-est, trăgând la urmă vagonul pe care scria „Irun”.

XI

Scrisoarea aceasta de chemare nu era impusă de nicio întâmplare deosebită: preotul se hotărâse să-i scrie, după o spovedanie în care Noémi nu-i mărturisise decât păcatele lipsite de importanţă din fiecare sâmbătă. Dar ea ceruse sprijinul spiritual al mentorului său pentru alungarea unor ispite, tulburări a căror natură nu o precizase.

Plecarea lui Jean Péloueyre îi pricinuise la început un fel de oboseală fericită, ca atunci când eşti în convalescenţă. Singurătatea era pentru ea o voluptate continuă: moleşită se complăcea cu ea însăşi. Cu toate că nu era capabilă de nicio analiză, se simţea alta şi, redată vieţii de fecioară, simţurile îi spuneau că nu mai era fecioară. Repulsia o făcuse să nu observe că în ea se năştea o femeie; dar această străină cerea de la ea satisfacerea unei dorinţi misterioase. Speriată că nu mai simte pacea dinainte de a fi fost posedată de acest bărbat, cum să-şi fi dat seama de nepotrivirea dintre inima ei mereu adormită şi simţurile pe jumătate trezite? Sfâşierea fiinţei sale o îngrozise desigur, dar trupul are această calitate de a nu uita nimic din ce i se întâmplă. Cum tânără femeie nu deschisese altă carte decât cărticica de rugăciuni şi cum postura ei de fată binecrescută şi săracă o ţinuse departe de orice prietenie intimă, nicio închipuire, nicio destăinuire n-ar fi lămurit-o asupra tainicei dorinţi interioare. Atunci, soarta îi oferi un chip.

Soarele de martie poleia bălţile din piaţă. Siesta domnului Jérôme cufunda casa într-o vrajă atât de adâncă, încât nicio mobilă nu trosnea. Ca toate femeile din târg, Noémi cosea la parterul casei în pervazul unei ferestre ale cărei obloane erau pe jumătate închise. Pe masa de lucru

atârna rufăria care urma să fie cârpită. Ea auzi un zgomot de roţi şi văzu oprindu-se la câţiva paşi de fereastră o şaretă. Un bărbat tânăr ţinea hăţul şi privea împrejur, căutând pe cineva care să-i dea o informaţie, dar piaţa era pustie. Noémi, curioasă, împinse obloanele; atunci străinul întoarse capul, îşi ridică pălăria şi întrebă de locuinţa doctorului Pieuchon. După ce Noémi îi indică direcţia, el salută, atinse cu biciul crupa calului şi dispăru. Noémi îşi reluă lucrul şi toată ziua cusu cu gândul aiurea, nedându-şi seama că bărbatul o impresionase. A doua zi, la aceeaşi oră, necunoscutul trecu iarăşi, dar nu se opri. Totuşi, în faţa casei Péloueyre el îşi încetini puţin calul şi cu ochii o căuta pe tânără femeie printre obloanele trase. Salută la întâmplare. La masa de seară, domnul Jérôme spuse că ştia de la preot că tânărului Pieuchon îi era din ce în ce mai rău şi că tatăl său apelase la un medic tânăr de la subprefectură, a cărui metodă făcuse vâlvă: trata tuberculoza cu tinctură de iod în „doze masive"; bolnavul trebuia să înghită sute de picături diluate în apă. Domnul Jérôme se îndoia că tânărul Pieuchon ar putea suporta această combinaţie. Cabrioleta trecu zilnic şi, zilnic, încetinea în faţa casei Péloueyre, fără ca Noémi să deschidă vreodată obloanele. Tânărul doctor saluta dâra aceea de umbră unde respira o tinereţe nevăzută. Târguşorul se interesa de cura de iod; toţi tuberculoşii din canton o foloseau. Se spunea că tânărul Pieuchon se făcuse mai bine. Primăvara sosi repede; un călduţ sfârşit de martie dezmorţea universul. Într-o seară, Noémi reuşi să se dezbrace cu geamul deschis. Îşi propti coatele de pervaz, fericită şi tristă, fără poftă de somn. Privea adâncul nopţii, care, urzind în taină, îi dezvălui chipul bărbatului care o impresionase. Pentru prima oară îşi opri în mod intenţionat gândurile: dacă străinul o saluta zilnic fără ca măcar s-o zărească, n-ar fi oare mai cuviincios ca mâine să împingă obloanele şi să-i răspundă la salut? După ce luă această hotărâre se simţi cuprinsă de un fior atât de plăcut, încât amină clipa culcării. Trăsăturile lui se conturau una câte una: părul cârlionţat şi negru întrezărit

în clipa când îşi ridica pălăria, roşul intens al buzelor de sub mustaţa măruntă – costumul sport, pe care strălucea agrafa unui stilou – n-avea cravată, în schimb purta o cămaşă moale de mătase crem, cu guler răsfrânt.

Dominată de instincte, dar deprinsă cu examenul de conştiinţă, Noémi se alarmă repede: primul semnal îi apăru în timpul rugăciunii când trebui să repete fiecare verset; între Dumnezeu şi ea surâdea un chip brun. În pat, se gândi tot timpul la el, iar când se trezi, încă tulburată de vise, primul gând fu că o să-l revadă. La slujba din dimineaţa aceea, mâinile lui Noémi nu se dezlipiră de pe faţă. La ora siestei, când cabrioleta încetini în faţa casei, toate obloanele de la parter erau închise ermetic.

Era epoca în care la Paris exilatul primea scrisori care-l surprindeau, ca acelea în care Noémi spunea: „Mă plictisesc fără tine”. În acel timp, în odaia întunecoasă, ea aştepta să treacă cabrioleta pentru a putea întredeschide obloanele şi a se apuca de lucru. Într-o după-amiază îşi repetă că a avea scrupule este un păcat: „Îmi pierd capul”, gândi ea. O dată pentru totdeauna, o să se aplece peste fereastră şi o să răspundă la salutul străinului. Crezu că aude un zgomot de roţi şi mâna îi şi ezita pe mânerul ferestrei, dar pentru prima oară după două săptămâni cabrioleta nu trecu.

La ora când domnul Jérôme îşi lua valeriana, Noémi urcă în camera lui şi nu se putu abţine să-l anunţe că noul doctor nu trecuse spre familia Pieuchon. Domnul Jérôme ştia; tânărul Pieuchon avusese în ajun o recidivă a bolii şi nu mai suporta iodul. Voma sânge cu găleata, spunea preotul. Primăvara este un anotimp periculos pentru bolnavii de piept. Se zice că doctorul Pieuchon se exprimase în cuvinte foarte tari cu privire la confratele său, care, cu siguranţă, nu va mai îndrăzni să reapară în târg. Noémi primi un arendaş, o ajută pe Cadette să strângă rufele pentru spălat. La ora şase se duse să-şi facă rugăciunea, apoi, ca în fiecare seară, se opri la părinţii săi. După cină se plânse că o doare capul şi urcă în cameră.

Începu o viaţă mai activă; cloştile îi reuşiră. Îmbrăcată ca de sărbătoare, făcu vizitele anuale, pe care doamnele din târg şi le întorc cu multă solemnitate. În sfârşit se hotărî să înceapă vizitarea fermelor. Îi plăceau cursele cu şareta pe drumurile forestiere desfundate de care, alături de tânără femeie, nepotul Cadettei mâna calul. Drobiţele pătau cu galben tufele de ferigi uscate. Frunzele veştede ale stejarilor pâlpâiau; rezistau încă sub vântul cald al sudului. Perfecta oglindă ovală a câte unei lagune reflecta coamele alungite ale pinilor, crestele lor şi azurul. Pe trunchiurile nenumărate sângerau răni proaspete şi, înfierbântate, îmbălsămau aerul. Cântecul cocoşului amintea de alte primăveri, Hurducăturile îl aruncau pe nepotul Cadettei peste Noémi şi cei doi copii râdeau. A doua zi tânără femeie se plânse de dureri de şale şi administratorul fu rugat să termine el vizitarea fermelor. În afara liturghiei de duminică, nimeni n-o mai văzu până în dimineaţa când Jean Péloueyre se întoarse acasă.

XII

Îl aşteptă la gară: rochia ei de organdi se înfoia în soare. Purta mănuşi de aţă fără degete iar la gâtul dezvelit îi atârna un medalion cu doi amoraşi luptându-se cu un ţap. Câţiva copii se jucau de-a mersul pe o singură şina. Trenuleţul şuieră cu mult înainte de a apărea. Noémi voia ca emoţia să-i fie de bucurie. Absenţa îmblânzise în memoria ei trăsăturile lui Jean Péloueyre, încât aproape că-şi recrease soţul, făcându-l mai puţin respingător şi nereţinând din el decât o imagine falsificată şi retuşată. Atât de mult dorea să-l iubească încât se crezu nerăbdătoare să-l sărute pe acest Jean Péloueyre imaginar. Dacă în jurul gingaşului trup înflorit, dorinţa plutise mângâind fără voia ei alte chipuri, Dumnezeu îi era martor că niciodată nu-şi îngăduise măcar un gând tulbure. În schimb era convinsă că trebuia să i se acorde această favoare de a vedea coborând din tren un soţ diferit de acela pe care, cu inima uşurată, îl lăsase bucuroasă să plece.

Pe treptele unui vagon de clasa a II-a, Jean Péloueyre apăru. Nu, nu, el nu mai era acelaşi. Mâinile lui vlăguite abia dacă mai puteau ţine valiza pe care nepotul Cadettei i-o smulse în grabă. Când Noémi îl luă de braţ, părea că se clatină.

— Dar eşti bolnav, bietul meu Jean!

Nici el nu mai recunoştea femeia de lângă el, atât de mult profitase de lipsa lui – strălucitoare şi înfloritoare şi chiar, mai mult ca altădată, în vorbitorul preotului, femelă încântătoare în faţa masculului pipernicit. În jurul cuplului se şuşotea. Lui Jean Péloueyre îi era ruşine de vânzătoarea de ziare, de şeful de gară şi de poştaş:

— Ar fi trebuit să-ţi trimit trăsură. De ce nu mi-ai scris

că eşti bolnav?

Noémi îi pregăti patul, îi spălă faţa şi mâinile, aşternu peste noptieră o faţă de masă albă, puse pe ea revistele care se adunaseră şi pe care nu le deschisese. Jean, ca un copil sărman pe care îl răsfeţi, o spiona cu ochii ageri şi mici. Domnul Jérôme nu vru să-l cheme pe doctorul Pieuchon: prezenţa altui bolnav în casă, afară de el, era un lucru care-l scotea din fire pe acest om paşnic. Abia i se instală fiul în pat, că se culcă şi el, pretinzând că îl doare totul şi refuzând cu vorbe aspre îngrijirile Cadettei. Noémi veni să-l vadă, nu ca să-l întrebe cum îi merge, ci pentru a-i smulge consimţirea de a chema doctorul. El refuză net: Pieuchon nu părăsea căpătâiul fiului său infectat de microbi. Dacă ţinea să vadă un student în medicină, atunci să-l cheme pe „tânărul cu tinctura de iod”! Noémi întoarse capul şi-i spuse că băiatul acesta nu-i inspira nicio încredere: nu îngrijea el toţi tuberculoşii din partea locului? Domnul Jérôme o întrerupse cu un ton aspru, strigând că acesta era ultimul lui cuvânt şi că dorea să nu mai fie deranjat. Ca în zilele sale cele mai rele, se culcă cu nasul la perete, scoţând, la intervale regulate, oftaturi înspăimântătoare şi exclamaţii ca acestea: „Ah! Dumnezeule, Dumnezeule!” – vorbe care altădată îl trezeau pe Jean Péloueyre în liniştea nopţii.

Când Noémi se înapoie în camera ei, servitoarea tocmai întindea un pat pliant. Jean Péloueyre, din care nu se mai zăreau, aşa cum stătea cu capul înfundat în pernă, decât ochii strălucitori şi injectaţi, pometţii prea îmbujoraţi, nasul ascuţit – bolborosea că îi era frig în patul mare şi că întotdeauna îl plăcuse să doarmă într-un pat îngust, în sfârşit că înainte de a fi consultat de vreun doctor, considera că nu este prudent să împartă aşternutul cu Noémi. Ea ar fi dorit să i se împotrivească, să se prefacă dezamăgită. Nu găsi însă niciun cuvânt şi-şi atinse buzele de fruntea umedă a lui Jean Péloueyre, dar el îşi întoarse capul neputând suporta recunoştinţa cumplită a acestui sărut. Ziua trecu calmă şi tristă. Tolănit în muta sa

provincie, el somnola şi nu se trezea decât la clinchetul unei linguriţe pe o farfurioară. Deşi nu era foarte bolnav, Noémi îi sprijinea capul în timp ce sorbea, iar el sorbea cu înghiţituri rare, pentru a simţi cât mai îndelung braţul cald proptit de gâtul său. Sosi amurgul; clopotul bisericii bătu. În curte se auziră strigătele: „Hei, dii!” ale nepotului Cadettei, care înhăma. Uşa fu întredeschisă de domnul Jérôme, cu picioarele goale în papuci, îmbrăcat într-un halat pătat de medicamente, jenat că se înfuriase, venise să-şi ceară iertare şi, prefăcându-se îngrijorat, pretindea că nu mai putea rezista fără să ştie despre ce e vorba: din ordinul lui, nepotul Cadettei îl va aduce pe tânărul „doctor cu tinctura de iod”. Jean Péloueyre se împotrivi; nu simţea decât o mică oboseală; câteva zile de odihnă, şi n-or să-l mai vadă în casă; doctorul s-ar supăra că şi-au permis să-l deranjeze de urgenţă...

Stând în penumbră, Noémi nu scotea o vorbă, asculta zgomotul descrescând al roţilor şi, fără o tresărire, fără un suspin, plângea. O ploicică izbi geamurile grăbind venirea nopţii şi niciunul dintre soţi nu ceru lampa. Cadette veni, în sfârşit:, cu lumina şi aşeză masa lângă patul lui Jean. În timp ce mâncau, Noémi îl întrebă dacă lucrarea sa de istorie era gata; el dădu din cap, iar ea nu-l mai întrebă nimic. Şareta se auzi iarăşi în curte. Jean Péloueyre zise:

— A sosit doctorul.

Noémi se ridică şi rămase în picioare, departe de lampă. Asculta cum, ca într-o furtună, se apropia tunetul unei voci, paşi care urcau treptele. Cadette deschise uşa; el intră. Mai voinic decât i se păruse lui Noémi, arăta ca un bărbat căruia în ţinutul neamului Péloueyre i se spunea vlăjgan chipeş. Cu părul negru, dar cu tenul cenuşiu, ochii lui prelungi de catârcă andaluză îi şi căutau cu neruşinare pe ai lui Noémi, urmărindu-i atent linia trupului. Şi el se gândise la ea, şi el! Neîndrăznind să iasă din umbră, ea fremăta. Acum el consulta bolnavul:

— Vreţi să vă descheiaţi cămaşa? O batistă ni-e de-ajuns, doamnă... Număraţi treizeci şi unu, treizeci şi doi, treizeci

şi trei...

Lampa lumina aceste clavicule, aceşti omoplaţi, aceste coaste –acest trup demn de plâns... Nu, starea domnului Péloueyre nu era deloc alarmantă, dar vor trebui supravegheate temperaturile de vârf. Îi prescrise fortifiante, injecţii cu cacodylate. Uneori o privea pe Noémi. Nu cumva credea că ea voise să-l introducă în casă? Era atât de ciudat să obligi un doctor să facă şase kilometri cu şareta, seara, pentru a consulta o persoană slăbită! El nu pleca şi, cu accentul lui greoi, se apăra că ar fi pretins să vindece prin tratamentul cu iod un tuberculos atât de avansat ca tânărul Pieuchon. Vocea lui tărăgănată, vocea lui de ţăran avea un timbru bărbătos şi grav. Noémi se simţea spionată de priviri strecurate pe sub pleoapele de culoarea şofranului; dar el nu o vedea decât ca pe o fantomă tăcută. În cele din urmă spuse că era mai bine să se prevină boala şi că domnul Péloueyre era un teren gata pregătit şi favorabil microbilor:

— Un teren, aş spune, tuberculizabil. Răposata doamnă Péloueyre a murit de tuberculoză, nu-i aşa?

Acest limbaj profesional nu se potrivea cu această gură fragedă creată să nu risipească altă ştiinţă decât pe a sărutărilor. El considera necesar ca bolnavul să fie urmărit. Spunând acestea căuta să fie invitat să revină. Cum Noémi stătea mută, se ridică şi întrebă plin de curtoazie dacă domnul Péloueyre dorea ca el să mai repete vizitele – fie numai pentru a-i face injecţiile.

— Ce zici, Noémi? Cum ea nu răspundea, Jean crezu că nu-l auzise şi repetă: Spune, Noémi, crezi că domnul trebuie să mai vină?

Ea rosti, în sfârşit:

— E cu totul de prisos.

Tonul acestui refuz fu de aşa natură încât Jean Péloueyre se temu să nu-l fi jignit pe doctor şi protestă zicând că „doctorul avea să hotărască singur”. Flăcăul, fără ezitare, promise că va alerga la prima chemare. Apoi Noémi luă lampa şi merse înaintea lui. Ea cobora repede, simţindu-i respiraţia caldă pe ceafă. Şareta aştepta în faţa

porţii. Tânărul bărbat urcă fără să i se fi acordat nicio privire. Nepotul Cadettei pocni din limbă. Un felinar lumina crupa calului. Vântul nopţii stinse flacăra lămpii pe care tânără femeie o ţinea ridicată în sus, iar ea rămase în beznă pe pragul casei moarte ascultând zgomotul descrescând al şaretei. Nu izbuti să doarmă. În patul său de fier, Jean Péloueyre se agita, rostea cuvinte confuze. Noémi se ridică să-i potrivească pătura, îi puse mâna pe frunte fără să-l trezească, aşa cum i-ar fi făcut pruncului pe care nu-l va naşte niciodată.

XIII

Chiar din a treia zi Jean Péloueyre îşi reluă obiceiurile. Ieşea cu paşi de lup în timpul siestei tatălui său, pândea coţofenele şi, după un popas la biserică, revenea cât mai târziu posibil la culcuş. Noémi începuse de pe acum să-şi piardă strălucirea. Jean Péloueyre cerceta cearcănele din jurul ochilor atât de trişti, care nu-l priveau decât cu o supusă blândeţe. Nădăjduise că fuga din patul nupţial va fi de-ajuns pentru ca Noémi să se poată obişnui cu el. Dar nevasta lupta cu disperare împotriva repulsiei sale, şi această luptă o extenua. De mai multe ori, noaptea, îl striga pe Jean Péloueyre voind să-l cheme lângă ea, şi cum el se prefăcea că doarme, ea se ridica şi îl acoperea cu sărutări – sărutări ca acelea pe care, altădată, buze de sfinţi le dădeau leproşilor. Cine poate şti dacă aceştia se bucurau simţind peste rănile lor suflarea oamenilor fericiţi! Dar Jean Péloueyre izbuti să se smulgă din îmbrăţişările ei şi acum el era cel care, cuprins de silă, striga:

— Lasă-mă.

Zidurile înalte ale grădinii se împodobiră cu flori de liliac. Asfinţiturile miroseau a iasomie, în lumina crepusculară, cărăbuşii zumzăiau. În luna mai, seara, după corul bisericesc, preotul zicea: „Vă recomand să vă rugaţi pentru reuşita examenelor mai multor tineri; pentru căsătoria mai multor fete tinere, pentru convertirea unui tată de familie, pentru sănătatea unui bărbat tânăr în pericol de moarte...” Toţi ştiau că era vorba de tânărul Pieuchon, din ce în ce mai rău. Crinii din luna iunie înfloriră. Noémi se miră văzând că Jean nu-şi mai lua puşca în plimbările sale; el îi spunea că acum coţofenele îl cunoşteau prea bine şi că, şiretele, nu se mai apropiau. Ea

se temea ca plimbările lui să nu întreacă măsura, deoarece nu se mai întorcea ca altădată cu faţa îmbujorată – ci, dimpotrivă, abătut şi palid. El pretindea atunci că paliditatea îi vine din pricina căldurii. Într-o noapte, Noémi îl auzi tuşind de mai multe ori. Îi strigă în şoaptă:

— Dormi, Jean?

El o linişti spunându-i că îl durea puţin în gât şi că nu era nimic grav; dar ea presimţea că făcea eforturi să-şi oprească tuşea care, fără voia lui izbucnea. Aprinzând o lumânare observă că era lac de sudoare. Îl privea cu îngrijorare. Cu ochii închişi, el părea atent la o prefacere secretă în el. Îi surâse, şi Noémi se tulbură de acest zâmbet atât de tandru, atât de calm. Îi spuse cu glasul stins:

— Mi-e sete!

A doua zi dimineaţă nu avea febră; temperatura îi era chiar prea scăzută. Noémi se linişti; ar fi vrut să nu iasă după dejun, dar nu izbuti să-l oprească. Insistenţa ei păru să-i displacă lui Jean, care îşi privea ceasul ca şi cum se temea să nu întârzie. Domnul Jérôme glumi:

— Va crede că alergi la o întâlnire!

El nu-i răspunse nimic*;* pasul său grăbit răsună în vestibul. O furtună împăcura cerul. Ai fi zis că tăcerea păsărilor imobiliza frunzişul. Toată ziua aceea, stând la pervazul ferestrei de la parter, Noémi simţea o teamă. La ora patru clopotul bisericii bătu cu dangăte scurte şi rare, iar tânără femeie îşi făcu semnul crucii pentru că cineva intra în agonie. Auzi în stradă un glas care zicea: „Este pentru tânărul Pieuchon. Încă de dimineaţă trăgea să moară.” Stropi mari găureau praful, îi smulgeau mirosul serilor furtunoase. Întrucât socrul ei dormea încă, Noémi se îndreptă spre bucătărie s-o anunţe pe Cadette despre moartea lui Robert Pieuchon. Bătrâna care era surdă nu auzise clopotul. Ea răspunse că or să afle adevărul de la „dom’ Jean.” Şi cum Noémi se mira, Cadette oftă, se smiorcăi. Bănuia ea că „doamna” nu ştia; altfel l-ar fi împiedicat pe „bietul domn”, slab cum era, să-şi petreacă după-amiezile cu tânărul Pieuchon; mai bine de o lună

chiar! El îi poruncise bătrânei sale Cadette să nu sufle o vorbă, nimănui. Noémi se prefăcu a nu fi surprinsă. Ieşi; ploaia încetase, un vânt nisipos învolbura nori grei.

Se îndreptă spre casa doctorului, unde moartea închisese deja toate obloanele. Jean Péloueyre apăru în prag: clipi din ochii orbiţi de lumină; deşi ziua era aproape cenuşie el nu-şi zări nevasta. Cu faţa pământie, năuc, se îndreptă din instinct către biserică, unde intră. Noémi îl urmă de la distanţă. Răcoarea umedă a tindei bisericeşti o năpădi – frigul acesta de lut, frigul acesta de groapă deschisă care cuprinde trupurile vii în bisericile pe care vremea le scufundă încetul cu încetul şi în care intri coborând trepte. Tuşea aceea al cărui răsunet o trezise noaptea trecută, Noémi o auzi din nou, de astă dată însă repetată la nesfârşit de ecoul bolţilor.

XIV

Jean Péloueyre ceruse să i se coboare patul într-o odaie de la parter, care dădea spre grădină. Când se sufoca, patul, de fier era împins sub verandă, iar el privea cum vântul micşora sau lărgea albastrul dintre frunze. Comandaseră o maşină de preparat îngheţată, pentru că nu mai putea înghiţi nimic în afara laptelui nefiert şi rece, sau puţină îngheţată aromată. Tatăl său venea să-l vadă, îi zâmbea, dar de departe. Poate că Jean ar fi preferat să zacă în întunecimea camerei, ca să-şi ascundă agonia, dar alesese moartea în grădină pentru ca Noémi să fie mai puţin expusă molipsirii. Injecţiile cu morfină îl ajutau să aţipească. Repaus! Repaus după aceste groaznice după-amieze petrecute la căpătâiul tânărului Pieuchon, urlând de disperare pentru tot ce părăsea odată pentru totdeauna: serile cu nunţi la Bordeaux, dansurile din cabaretele periferice, în jurul unei orgi mecanice, plimbările cu bicicleta, când praful ţi se lipeşte de coapsele vlăguite şi păroase şi când cazi frânt de oboseală, şi mai ales sărutările fetelor. Familia Cazenave răspândi peste tot zvonul că zgârcenia domnului Jérôme îl împiedica pe fiul său să beneficieze de regiunile mai blânde şi de cura de altitudine. Dar, dincolo de faptul că Jean nu era omul care să moară în afara vetrei părinteşti, doctorul Pieuchon afirma că, împotriva tuberculozei, nimic nu e mai bun decât pădurea landei: el tapisa, aşadar, cu puieţi de brad camera bolnavului ca pentru sărbătoarea sfintei împărtăşanii, şi împrejmui patul cu vase încărcate de răşină, în fine, epuizându-şi ştiinţa, trimise după tânărul său confrate, cu toate că acum era dar că Jean Péloueyre nu va mai suporta iodul „în doză masivă”. Noémi îl primi pe chipeşul flăcău cu indiferenţă, dar nu într-atât încât să

nu observe că el pălea sub privirea ei, sau când mâinile li se atingeau. La fiecare întâlnire îşi savura certitudinea că nimic pe lume n-o interesa mai mult decât fiinţa aceea care zăcea – soţul ei. Dar poate că de asemenea, în ungherul cel mai întunecos al sufletului, simţise că tânărul bărbat era bine prins în laţ, iar faptul că era atât de liniştită provenea şi de la siguranţa pe care o avea că într-o bună zi o să-l tragă la mal, viu şi palpitând… Jean Péloueyre n-o lăsa pe Noémi să-l sărute, dar accepta apăsarea mâinii ei răcoroase pe frunte. Credea oare că îl iubea? Credea şi zicea: „Slăvit să fii în veci, Dumnezeul meu; care, înainte de a muri, mi-ai dăruit dragostea unei femei.” Şi, aşa cum altădată, în plimbările lui solitare, rumega la nesfârşit acelaşi vers, acum, când se simţea sătul de cărticica de rugăciuni şi când Noémi îl ţinea de încheietura mâinii numărându-i pulsul, el repeta cu glasul scăzut strigătul Paulinei: *„Polyeucte al meu trage să moară”*[6]. Nu pentru că se credea un martir. Totdeauna se spusese despre el: „este o biată creatură”. Şi niciodată nu s-a îndoit că n-ar fi aşa. Privirea pe care o arunca în urmă peste apa cenuşie a vieţii sale îi menţinea dispreţul faţă de sine. Câtă stagnare! Dar sub pojghiţa acestor ape adormite fremătase un curent tainic de apă vie, şi iată că, trăind ca un mort, murea ca şi cum renăştea.

Într-o seară, preotul şi doctorul Pieuchon întârziară în vestibul. Noémi îi ajunse şi cu amărăciune le ceru socoteală pentru tăcerea lor: de ce nu o avertizaseră de şederile zilnice ale lui Jean la căpătâiul unui ofticos? Doctorul îşi pleca ochii, se scuza spunând că nu cunoştea starea domnului Jean. De o bunătate fără margini, cum s-ar fi mirat de un devotament pe care el însuşi îl practica şi al cărui beneficiar era fiul său? Preotul se apăra cu mai multă dârzenie: Jean Péloueyre ceruse în mod imperios tăcerea; faţă de supuşii săi, un pastor trebuia să-şi împingă discreţia până la scrupul.

— Dar dumneavoastră, părinte, dumneavoastră aţi vrut această călătorie fatală la Paris…

---

[6] Replică din *Polyeucte,* tragedie de P. Corneille,

— Numai eu, Noémi?

Ea se rezemă de zid, lărgind cu degetul o crăpătură în ghipsul zugrăvelii care imita marmura. În odaie se auziră tusete. Cadette îşi târşea cipicii. Preotul mai zise:

— Am acţionat după ce m-am rugat, Noémi. Trebuie să slăveşti căile Domnului.

Apoi îşi îmbrăcă haina. În realitate însă el se simţea chinuit de sentimente contrare şi, în timpul insomniilor deplângea destinul lui Jean Péloueyre; zadarnic îşi repeta că bolnavul îşi scrisese testamentul în favoarea lui Noémi şi că era dorinţa domnului Jérôme ca, după moartea bietului copil, casa şi tot ce ţinea de averea lui să-i rămână tinerei femei – cu condiţia ca ea să nu se remărite. Preotul, scrupulos, dar cu o prea mare tendinţă de a se amesteca în destinul altora, îşi interoga sufletul. Fusese convins că această căsătorie va fi fericită – şi, *sub specie aeternitatis,* nu trebuia oare să-i admire reuşita? Ce câştigase el din toată istoria asta? Ca un bun păstor nu se îngrijise decât de turma sa. De fiecare dată când se judeca, preotul se găsea nevinovat, dar nu obosea să-şi redeschidă procesul. Se temea să *nu* fi pierdut discernământul faţă de nedrept şi drept, şi mereu se îndoia de valoarea acţiunilor sale. Umilit, predica mai puţin: la celebrarea liturghiei zilnice nu-şi mai desfăcea coada anteriului şi renunţase la pălăria în trei colţuri, care îl deosebea de confraţii săi. Toate interesele mărunte de desprindeau de el, unul câte unul. Primise fără bucurie vestea prin care, deşi nu era preot superior, episcopatul îi acorda dreptul de a purta pelerina episcopală peste stiharul alb. Cum ar fi putut el, paznicul sufletelor, să ţină la astfel de fleacuri? Singura lui preocupare, în aceste clipe, era de a desluşi aportul său în drama la care asista: fusese mijlocitorul supus al lui Dumnezeu? sau bietul preot de ţară se substituise Fiinţei atotputernice?

În acest timp, în fiecare seară, pe drumul îngheţat, o cabrioletă îl purta pe tânărul doctor. Înfruntând vârfurile unite ale pinilor, clarul de lună se strecura cu greu printre crengile îngemănate. Capetele rotunde şi întunecoase

pluteau pe cer ca un zbor imobil. De mai multe ori, la câteva sute de metri depărtare de cal, umbre scurte de porci mistreţi traversau drumul de la un dâmb la altul. Pinii se dădeau la o parte făcând loc unui nor lăsat la suprafaţa solului, care ascundea o pajişte. Drumul cotea şi apoi simţeai cum te pătrunde boarea rece ca gheaţa a unui pârâu. Tânărul bărbat, în haina sa de piele de capră, cufundat în mirosul ceţei şi al pipei sale, nu ştia că deasupra pinilor pluteau stele. Nasul său nu se ridica de la scoarţa pământului mai mult decât botul unui câine. Şi când nu se gândea la focul din bucătăria unde avea să se usuce îndată, la supa în care îşi va turna vin, gândurile lui se opreau la Noémi, atât de la îndemână dar pe care n-o atinsese niciodată. „Totuşi, îşi zicea acest vânător, n-am pierdut-o; e rănită...” Instinctul îl avertiza când: prada feminină era încolţită şi cerea îndurare. El auzise strigătul, acestui trup tânăr, Cucerise atâtea femei, păzite, căsătorite cu bărbaţi, nu cu o mână ca acest Péloueyre! Ţintită şi. Mai lipsită de apărare decât oricare alta, Noémi. Să fie oare singura, inaccesibilă? Cită vreme va. Dura agonia bărbatului ei, sigur, o reţinea un sentiment de pudoare; dar mai înainte ea soţul să i se îmbolnăvească grav, ce o reţinuse pe această potârniche pe jumătate vrăjită? Ce magnet mai puternic *o* atrăgea în umbră, departe de lumina lămpii? O altă. Dragoste? Nu credea să fie credincioasă: acest gen de femei, doctorul credea că îl cunoaşte; îşi mai măsurase odată puterile cu preotul pentru cucerirea unei enoriaşe. Credincioasa se joacă, îşi iartă un păcat uşor, dă târcoale focului, îşi pârleşte un picior şi în ultima clipă îţi alunecă printre degete, ca readusă de un fir nevăzut la spovedanie, îşi făcea planuri pentru, vremea când Jean Péloueyre va „claca”, îşi zicea; „O voi avea”. Şi râdea, dotat cu răbdarea ţăranului., din landă, care vânează la pândă.

Cam în acelaşi timp persoanele pioase din târg, care, în miezul zilei intrau în biserică crezându-se singure, tresăreau la auzul unui oftat. Venit dinspre altar: aproape

toate clipele de răgaz preotul şi le petrecea în acest semiîntuneric, în faţa judecătorului său. Acolo doar îşi afla el pacea, nu pacea pe care ţi-o dăruie liniştea bisericilor de ţară întunecoase şi parcă scufundate, ci una pe care nimic pe lume nu ţi-o poate oferi. Preotul îşi dădea seama de diferenţa dintre biata fiinţă pipernicită, acest Jean Péloueyre, care abia izbutea, în ajunul marilor sărbători, să cureţe cristalele candelabrelor şi să adune fâşiile lungi de muşchi din care doamnele făceau ghirlande, – de diferenţa aceasta dintre ucigătorul de coţofeni şi muribundul care îşi dădea viaţa pentru salvarea mai multora. Preotul se umilea în faţa Aceluia care deţinea secretul de a-i. Face.pe sclavi asemenea lui. Dumnezeu.

XV

Pentru Jean Péloueyre care se sufoca, vara se îmblânzise. În septembrie, furtuni repetate ruginiră frunzele. Nepotul Cadettei îi aducea bolnavului primele mânătărci, şi mirosul lor de pământ din pădure îi îndepărta gândurile, ca şi ortolanii prinşi în zori: i-ar îndopa noaptea şi i-ar oferi domnului Jean după ce i-ar prepara înăbuşiţi într-un rachiu vechi.

Pâlcuri de porumbei sălbatici prevesteau o iarnă timpurie: curând se vor instala fluierele de momit păsările la porumbare… Lui Jean Péloueyre îi plăcuse totdeauna apropierea toamnei târzii, această potrivire tainică a sufletului său cu câmpurile de mei pitic secerate, cu landa sălbatică, ştiută doar de porumbei, de turme şi de vânt. În zori, când se deschidea fereastra ca să respire mai uşor. Aerul parfumat îi reamintea de tristele lui întoarceri de la vânătoare în amurgurile lunii octombrie. Dar nu-i fu dat să-şi aştepte în pace sfârşitul: Noémi nu ştia că muribunzilor le datorăm liniştea; şi, aşa cum altădată nu s-a priceput să-i ascundă repulsia, nu ştia acum să-l cruţe de remuşcări. Îi scălda mâna în lacrimi, nesăţioasă de iertare. Zadarnic îi spunea el: „Eu singur sunt vinovat că te-am ales, Noémi… eu singur, eu singur sunt vinovat că nu m-am îngrijit de tine…” Ea-şi scutura capul, nu vedea nimic altceva decât e, l Jean murea pentru ea: cât era de nobil şi de măreţ! Cât de mult l-ar iubi dacă s-ar însănătoşi! L-ar răsplăti însutit pentru această tandreţe cu care a fost atât de avară. De unde să ştie Noémi că era de-ajuns ca Jean Péloueyre să intre în convalescenţă, pentru ca ea să şi înceapă să-l ocolească şi că trebuia ca el să fie pe moarte pentru ca, în sfârşit, să-l poată iubi? Era o prea tânără femeie neştiutoare şi senzuală, care nu-şi cunoştea sufletul. Dar

sufletul ei încărcat de dorinţi era fără ascunzişuri şi cu credinţă în Dumnezeu, în mod stângaci îi cerşea muribundului cuvântul care ar fi eliberat-o de remuşcarea ei. După astfel de zbateri, el îşi pierdea cumpătul şi dorea să nu mai rămână singur cu ea; ar fi rămas adesea (căci domnul Jérôme era ţintuit la pat de toate durerile sale invocate); dar cât devotament îi arăta tânărul doctor! Jean Péloueyre se mira de ciudatul ataşament al acestui necunoscut. Incapabil să susţină o conversaţie, prezenţa acestuia cel puţin îi făcea plăcere.

Într-o după-amiază, pe la sfârşitul lunii septembrie, se trezi dintr-o lungă somnolenţă şi zări într-un fotoliu, lângă fereastră, pe Noémi dormind cu capul răsturnat; îi ascultă respiraţia de copil liniştit şi-şi reînchise ochii. Auzind zgomotul uşii, şi-i redeschise; doctorul intra încet; Jean nu se simţi în stare să-i spună o singură vorbă de bun venit şi se prefăcu adormit. Ghetele de vânătoare ale tânărului scârţâiră. Apoi nimic; o tăcere care îl îndemnă pe Jean Péloueyre să se uite. Prietenul necunoscut stătea în picioare lângă tânără femeie aţipită. Fără a se fi înclinat mai întâi în faţa ei, el se aplecă în mod aproape imperceptibil şi mâna lui vânjoasă şi păroasă tremura... Jean Péloueyre închise ochii, auzi glasul şoptit al lui Noémi:

— Ah! iertaţi-mă... M-aţi luat prin surprindere, doctore; adormisem puţin, cred... Bolnavul nostru e abătut astăzi... Vremea e atât de apăsătoare! Priviţi: frunzele nu se clintesc...

Doctorul îi răspunse că totuşi sufla un vânt dinspre sud-vest, iar Noémi:

— Vântul din Spania aduce furtună... Furtuna era băiatul acesta palid arzând de dorinţă şi ai cărui ochi păreau „grei” ca şi cerul. Noémi se ridică, se îndreptă spre Jean şi interpuse patul de fier între ea şi bărbatul care o învăluia cu privirea. El îngână:

— Ar trebui să vă cruţaţi, doamnă, spre folosul dânsului chiar.

— Oh! Cât despre mine rezist la toate, găsesc puterea să

mănânc şi să dorm ca un animal… Oare cum fac cei care mor de amărăciune?

Se aşezaseră departe unul de celălalt. Jean Péloueyre părea că doarme în continuare şi fără să-şi mişte buzele, îşi repeta lui însuşi, păstrând cezura: *„Péloueyre al meu trage să moară…”*

Ca şi cum toamna târzie l-ar fi reţinut îmbrăţişat în vălurile şi în mirosul ei de lacrimi, el se sufocă mai puţin, mâncă niţel: acestea fură totuşi zilele în care suferi cel mai mult. În pragul morţii, dar trăind, dacă nu se îndoia de Noémi – când va intra în beznă, ce armă va folosi împotriva acestui bărbat tânăr, care era frumos? Biata umbră a unui mort nu-i desparte pe cei sortiţi să se iubească. El nu lăsă să se vadă nimic din chinurile sale; strângea mâna doctorului, îi surâdea. Ah! Cât ar fi vrut să trăiască totuşi pentru a-l învinge şi a fi el preferatul! Ce sumbră, nebunie îi insuflase dorinţa morţii? Chiar fără Noémi, chiar fără femeie, e atât de bine să poţi sorbi aerul, iar mângâierea vântului din faptul zilei e mai plăcută decât toate mângâierile… Scăldat în sudoare şi scârbit de mirosul său de om bolnav, se uita la nepotul Cadettei care, prin fereastra deschisă, îi întindea prima becaţă a sezonului… O, dimineţi de vânătoare! Încântare a pinilor cu coamele întunecate şi cenuşii planând în azur asemenea săracilor care vor fi glorificaţi! Acolo, în inima deasă a pădurii, o cărăruie verde de ierburi, de arini şi de ceaţă trăda apa curgătoare pe care gresia o colorează în ocru. Pinii lui Jean Péloueyre alcătuiesc frontul uriaşei armate care sângerează între ocean şi Pirinei; ei sunt stăpânii regiunii Sauternes şi ai văii toride unde soarele este într-adevăr prezent în fiecare bob din fiecare ciorchine… Cu timpul Jean Péloueyre s-ar fi preocupat mai puţin de trupul său, pentru că orice sluţenie ca orice frumuseţe dispar o dată cu bătrâneţea; iar lui i-ar fi rămas mereu: întoarcerile de la vânătoare, ciupercile culese. Verile de altădată dogoresc în sticlele de bordo alb de Yquem, iar asfinţiturile anilor duşi înroşesc bordoul Gruau-Larose. Oamenii citesc în faţa

focului puternic din bucătărie, împrejmuiţi de landa ploioasă... Acum Noémi îi spune doctorului: „Nu e cazul să reveniţi mâine...” El răspunde: „Ba da! Ba da! Voi reveni.” Noémi înţelegea oare? Era posibil să nu priceapă? Oare el i se mărturisise vreodată? Jean Péloueyre va muri fără să vadă deznodământul acestei lupte dusă la căpătâiul lui? Ai fi zis că cineva ştiind că bietul băiat se desprindea de viaţă fără să fi suferit de-ajuns, împletea la iuţeală nişte legături, pe care el să nu le poată rupe decât într-un imens efort. Totuşi, una câte una, toate se rupseră până la ultima revenire a bolii: pasiunile sale se stinseră înaintea lui şi sosi ziua când izbuti să le ofere tuturor acelaşi surâs, aceeaşi recunoştinţă fără nuanţe. Acum nu mai repeta versuri ci vorbe ca acestea: „Sunt eu. Nu vă temeţi...”

Ploile iernii pe sfârşite împrejmuiau camera întunecoasă. Oare de ce voiau să afle dacă Jean Péloueyre suferea, când suferinţa lui era o bucurie? Din viaţă el nu mai desluşea decât cântecul cocoşilor, hurducăturile căruţelor, sunetul clopotelor, această şiroire confuză de pe acoperişuri; iar noaptea suspinele păsărilor de pradă, strigătele animalelor atacate pe la spate. Ultima sa auroră bătu la geam. Cadette aprinse focul, iar fumul cu iz de răşină umplu odaia. Această răsuflare a pinilor incendiaţi, pe care, în verile fierbinţi, landa natală i-o sufla în faţă atât de des, Jean Péloueyre o simţi peste trupul său muribund. Familia d’Artiailh afirma că mai auzea, dar că nu mai vedea. Domnul Jérôme în halatul pătat cu medicamente, stătea în picioare rezemat de uşă, cu o batistă la gură. Plângea. Cadette şi nepotul ei îngenunchează în umbră. Glasul preotului, prin cuvinte imploratoare, părea să forţeze canaturi nevăzute: *„Ieşi din această lume, Suflet creştin, în numele lui Dumnezeu-tatăl, atotputernicul, care te-a creat; în numele lui Iisus Cristos, fiul lui Dumnezeu, cel care în viaţă a suferit pentru, tine; în numele Duhului sfânt care a coborât peste tine; în numele îngerilor şi al arhanghelilor; în numele tronurilor şi al stăpânirilor; în numele principatelor şi al puterilor*...”

Noémi îl contempla cu ardoare, zicându-şi: „Era

frumos...” Locuitorii târgului confundară clopotul agoniei cu clopotul rugăciunii de dimineaţă.

XVI

Domnul Jérôme se culcă. Oglinzile în care, atât de des, Jean Péloueyre îşi admirase biata-i figură, fură acoperite cu pânză. Trupul îi fu îmbrăcat ca pentru slujba de duminică; Cadette îi puse chiar o pălărie de fetru pe cap, iar între mâini o carte de rugăciuni. Bucătăria se umplu de o rumoare de sărbătoare, deoarece în sufragerie urmau să ia loc patruzeci de persoane. Arendaşii urlau în jurul carului, asemenea bocitoarelor antice. Era pentru prima oară când preotul se afla pe locul al doilea. Tuturor invitaţilor li se împărţi câte o pereche de mănuşi şi un bănuţ învelit în hârtie. În timpul slujbei plouă, dar o înseninare ţinu până la întoarcerea de la cimitir. Jean Péloueyre îşi aştepta în pământ învierea din morţi, acoperit cu acest nisip uscat care mumifică şi îmbălsămează cadavrele; Noémi îşi puse vălul de doliu pentru trei ani. Marele ei doliu o făcu într-adevăr nevăzută. Nu ieşea decât în clipa când începea liturghia şi după ce se asigura, înainte de a traversa strada, că nu mai era nimeni pe drum. Iar când veniră primele călduri, doar un guler tivit cu alb îi înconjură gâtul. Unele critici o obligară să refuze o rochie de un negru prea mătăsos, prea strălucitor. Cam în acelaşi timp circula zvonul că tânărul doctor se convertise: era observat la liturghie, în timpul săptămânii. Îl vedeai apărând între două vizite. Preotul, dacă era întrebat ce credea despre un eveniment atât de mângâietor pentru un pastor, surâdea cu gura sa fără buze şi parcă cusută, dar nu spunea nimic. Poate că-şi pierduse din autoritate şi din puterea de convingere, întrucât n-a izbutit să-l determine pe domnul Jérôme să şteargă acea clauză din testamentul său prin care o obliga pe Noémi să nu se mai recăsătorească. N-a izbutit nici când a insistat

pentru îmblânzirea severităţii unui doliu al cărui exces îl dezaproba. Domnul Jérôme se lăuda că se trage dintr-o familie în care văduvele nu renunţau niciodată la culoarea neagră, iar familia d'Artiailh contribuise cu mult zel la menţinerea lui Noémi în această cernire. Iată de ce în dimineţile de iarnă când biserica este atât de întunecoasă, tânărul doctor n-o mai deosebea pe văduva învăluită în norul ei negru, aşa cum nici ea nu-şi vedea soţul prin lespedea pecetluită pe care genunchii săi o atingeau în fiecare zi. Abia dacă întrezărea, câteodată, puritatea unui obraz strălucind de tinereţe, în ciuda postului din dimineţile când se împărtăşea şi a unei vieţi de schimnică. După slujba de un an, când tot târgul află că Noémi n-o să-şi lepede doliul, sentimentele necreştineşti ale doctorului pieriră. El nu neglija doar biserica ci şi bolnavii. Bătrânul Pieuchon auzise despre tânărul său confrate că începuse să bea şi chiar că se trezea noaptea să bea. Domnul Jérôme nu se simţise niciodată atât de bine, iar nora sa avea clipe de răgaz; se ocupa de moşie, dar pinii nu cereau nicio îngrijire. Cucernicia sa temeinică, consecventă, era mărginită şi slab întreţinută de lecturi. Abia putând să reflecteze, se oprea mai ales la formule. Cum nu există săraci în patria răşinii şi cum gruparea, o dată pe săptămână, în jurul armoniului, a turmei behăitoare alcătuită din copiii Fecioarei Maria se termina repede, ce-i mai rămânea lui Noémi decât – după obiceiul femeilor din landă – să-şi satisfacă, fără să întreacă măsura, plăcerea de a mânca. Chiar din al treilea an de doliu, Noémi prinse în greutate, şi doctorul Pieuchon trebui să-i impună plimbări pe jos timp de o oră în fiecare dimineaţă.

Într-o după-amiază, în epoca primelor călduri, ea merse până în dreptul fermei numită Tartehume şi, frântă de oboseală, se prăbuşi pe marginea unui şanţ. În jurul ei, drobiţele zumzăiau de albine şi de bărzăuni; muşte mari, ivite din ierburi, îi pişcau gleznele. Noémi simţea cum îi bate inima comprimată de persoană corpolentă şi nu se gândea la nimic decât la drumul prăfuit, pe care o proaspătă tăiere de pini îl lăsase în întregime pradă arşiţei

cereşti şi prin. Care, pentru înapoiere, trebuia să parcurgă încă trei kilometri. Simţea că pinii aceştia nenumăraţi, cu crestături roşii şi cleioase, că nisipurile şi ierburile acestea incendiate i o vor păstra pe totdeauna prizonieră. În femeia incultă şi lipsită de inteligentă se năştea în mod confuz lupta care îl sfâşiase pe Jean Péloueyre: oare nu acest pământ de cenuşă, această viaţă de pustnic o îndemnau pe nefericita murind de sete să-şi înalţe capul, să se îndrepte cu toată fiinţa ei spre răcoreala eternă? Îşi ştergea mâinile cu batista tivită cu negru fără să vadă nimic decât pantofii ei prăfuiţi şi şanţul în care tulpinele de ferigi se răsfirau ca nişte degete. Totuşi îşi înălţă ochii; o izbi în faţă un miros de pâine de secară – respiraţia fermei, şi dintr-o dată se ridică în picioare, tremurând: o cabrioletă pe care o recunoscu aştepta în faţa casei. De câte ori, printre obloanele trase ale unei ferestre, nu privise ea strălucind aceste osii, cu o dragoste mai mare decât faţă de stele! Îşi scutură rochia plină de nisip; departe, o căruţă se hurduca; o gaiţă striga. Înconjurată de un roi de muşte mari, Noémi stătea pironită, cu ochii aţintiţi pe poarta, pe care un bărbat tânăr urma s-o deschidă. Cu gura căscată şi cu gâtul umflat aştepta, aştepta – biet animal supus. Când uşa fermei se întredeschise privirile ei scrutară umbra unde se mişca un trup; un glas cunoscut recomanda în dialect doze uriaşe de tinctură de iod... El apăru: soarele se răsfrânse în fiecare nasture al hainei sale de vânătoare; ţăranul ţinea calul de frâu; zicea că era anotimpul cel mai periculos pentru incendii: totul este încă uscat, nimic nu înverzeşte sub pădure, şi ierburile nu mai sunt inundate... Tânărul bărbat luă hăţurile în mână. De ce se retrăgea Noémi? O forţă nevăzută îi întrerupea elanul îndreptat spre cel care înainta, o trăgea înapoi. Se afundă în desişul ierburilor mai înalte ca ea; mărăcinii îi zgâriau mâinile. O clipă se opri, ascultând roţile unei trăsuri pe drumul pe care nu-l mai zărea.

Desigur, fugind aşa, se gândea că târguşorul n-ar accepta fără strigăte decăderea ei de la rangul de văduvă

minunată şi că o clauză a testamentului domnului Jérôme i-ar împinge mereu pe membrii familiei d'Artiailh să se împotrivească la ceea ce doamna d'Artiailh numea „o stupidă căsătorie”. Dar astfel de piedici, instinctul lui Noémi nu le-ar fi îndepărtat oare, dacă n-ar fi fost roaba unei alte legi mult mai puternice decât instinctul său? Neînsemnată, era condamnată la măreţie; sclavă, trebuia să domnească. Această burgheză cam planturoasă nu putea să nu se depăşească: orice drum îi era închis, afară de cel al renunţării. În clipa aceasta, în landa plina de muşte, ea înţelese că devotamentul faţă de mort va fi umila ei glorie şi că nu mai stătea în puterea ei să se sustragă. Astfel alergă Noémi de-a curmezişul ierburilor, până când, sleită, cu pantofii îngreuiaţi de nisip, trebui să strângă în braţe un stejar pirpiriu sub învelişul frunzelor moarte dar fremătând de sevă fierbinte – un stejar negru care semăna cu Jean Péloueyre.

La Motto, Vémars, iulie
Johannet, Saint-Syrmphorien, septembrie 1921.